BÜTÜN ESERLERİ 23

Orijinal Metin

Hüseyin Rahmi Gürpınar

Eşkıya İninde

§

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

1864 yılında İstanbul'da doğan Hüseyin Rahmi Gürpınar, kısa süreliğine bulunduğu memuriyet görevlerinden sonra, hayatını hep kalemiyle kazanmış, 1887 yılında *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde başladığı yazarlığını, 1936-1943 yılları sırasındaki milletvekilliği dışında aralıksız olarak sürdürmüştür. Eserlerinde İstanbul'un günlük hayatına büyük yer veren Gürpınar, halk dilini ve yaşayışının ayrıntılarını büyük ustalıkla işlemiş, döneminin en canlı betimlemelerini yaratmıştır. Edebiyatında her zaman mizahı ön plana çıkartan Gürpınar'ın roman, öykü, oyun ve makale türlerindeki kitaplarının toplamı ellinin üzerindedir. 1944 yılında 31 yıldır oturmakta olduğu Heybeliada'da ölen yazarın evi bugün Hüseyin Rahmi Gürpınar Müzesi olarak hizmet vermektedir.

EŞKIYA İNİNDE

Hüseyin Rahmi Gürpınar

§

Yayın No **1121**
Türkçe Edebiyat **397**

Eşkıya İninde
Hüseyin Rahmi Gürpınar

Yayına hazırlayan: Mustafa Çevikdoğan
Kapak tasarım: Utku Lomlu
Kapakta kullanılan desen: Sumru Ekşioğlu
Mizanpaj: M. Atahan Sıralar

© 1935, Hüseyin Rahmi Gürpınar
© 2012; bu kitabın tüm yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

Birinci basım: Ma'rifet Matbaası, 1935
Everest Yayınları'nda 1. Basım: Eylül 2012

ISBN: 978 - 605 - 141 - 514 - 7
Sertifika No: 10905

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76
e-posta: info@everestyayinlari.com
www.everestyayinlari.com
www.twitter.com/everestkitap

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Matbaa Sertifika No: 12088
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

Eşkıya İninde

1

Değirmendere[1] taraflarında ufak bir çiftliğimiz, daha doğrusu büyük bir derdimiz var. Çiftlik bizi değil, biz onu besleriz. Fakat besleriz besleriz doyuramayız. Damızlığını ver. Tohumluğunu gönder. Dam, ahır, âlât ve edevat tamiri, rençper gündeliği, sonra hayvanlara, ekinlere âriz türlü türlü hastalıklar. Havalar kurak giderse mahsuller yarar, sulak olursa çürür. Dayanılır masraf, çekilir çile değil...

Çiftlik kâhyası her sene uzun bir masraf defteri gösterir. Her vakit biz borçlu çıkarız. Hele muharebe zamanında dışarıdan, içeriden hırsızlık... Başa çıkmanın imkânı yok. Bir parça şey ye-

1 Günümüzde Kocaeli'nin Gölcük ilçesine bağlı küçük bir belde. (y.n.)

tişse de kapanın elinde kalır. Bize on paralık hayrı olmaz. Kiraya versek demirbaş eşyadan eser kalmaz. Ne yapacağımızı şaşırdık.

"Git malının başında bulun," dediler. Mal benim değil. Karımın babasından miras kalmış. Kayınpederim Enis Efendi merhumun ismi zengine çıkmış, evvelce daha başka çiftlikleri, hanları, gelirleri varmış fakat iyi idare edememiş, hayatının sonuna doğru hepsini bitirmiş.

Ben ömrümde bir ziraat kitabı açıp okumadım. Bahçeye maydanoz bile dikmedim. Çiftten çubuktan, sapandan, samandan anlamam. Fakat geçim hususunda ailece müzayakadayız. Sıkıntımıza belki biraz medar olur ümidiyle mahsulleri ve hesapları tetkik için çiftliğe gitmeye karar verdim.

Yedi senelik evliyim. Biri altı öbürü dört yaşında iki çocuğum var. Orhan'la Perihan. Şeytan kulağına kurşun, karıkoca pek sevişiriz. Adeta birbirimizin deli divanesiyiz. Yedi senedir birbirimizden yirmi dört saat ayrıldığımız vaki değil. Yapacağımız çiftlik seyahatinin bir hafta kadar sürmesi muhtemel. İşte bu ilk ayrılışımız olacak.

Zevcem gözleri sulana sulana yol çantamı hazırlarken çocuklar etrafimda dolaşıyor. Dönüşümde oğlan yemiş, kız da ipekli başörtüsü istiyor.

Biz o hazırlıktayken kayınbiraderim Hikmet Enis odaya girdi. Şehzadebaşı tiyatrolarına "kritik" yazan son nesil ediplerinden sinirli, telaşçı, nazik, ince, zarif, biraz garabet düşkünü, macera meraklısı ve henüz garben Yeşilköy ve şarken Pendik'ten öteye memleket dışına çıkmamış yirmi bir yaşında bir genç. Sesindeki bir heyecanı setr edemeyerek:

"Enişte bey, eğer yanınızda fazla olmazsam birlikte çiftliğe gitmek istiyorum. Kırları pek severim. Hem de biraz hava değiştirmiş olurum."

Hemen sevinçle, "Hayhay!" dedim. "Yanımda niçin fazla olacaksın? Sırtıma binmeyeceksin. Benden meme istemeyeceksin."

Refikam kardeşinin bu teklifini sevinçle karşılayarak:

"Hikmet git. Eniştene can yoldaşı olursun. Hastalık sağlık bizim için."

Gözlerinden sızan birer damla yaşı mendiline içirerek büyük bir hüzünle:

"Diyar-ı gurbet hali bu..."

Karımın bu yeisi bana dokunuyordu. Fakat daha yürekli görünmeye uğraşarak:

"Ah, daha neler? Koca bebek. Diyar-ı gurbet ne demek? Değirmendere neresi? Şuracıkta. Bağırsam işitilir."

"Koca bebek asıl sensin. Kendine bakmayı hiç bilmezsin. Bir çift şefkatli göz senin üzerinden hiç eksik olmamalı."

"Ben kendime bakamayacağım da Hikmet, dünkü çocuk mu beni koruyacak?"

"A kuzum, insan hali bu, soğuk alıverirsin."

"Karıcığım, insaf et ağustostayız."

"Terlersin, hiç dikkat etmezsin."

Bu gibi anlarda gözyaşı ne kadar sâridir. Anasını gördü, Perihan da ağlamaya başladı, minimini masum pembe ağzıyla anasının dediklerini tekrar ederek:

"Babacığım terlersin. Hasta olursun," diyordu.

Biz bu ayrılık matemindeyken kaynanam geldi. Oğlunun seyahat niyetini anlayınca o da mendile davrandı.

İçini çeke çeke, "Ah," diyordu. "Hikmet, hayırsız evlat, ananı bırakıp da nasıl gideceksin?"

"Anne, kendine gel. Ya oğlun askere gideydi ne yapacaktın?" dedim.

"Ben onun askerliğini atlatmak için sandığımda sepetimde ne varsa feda ettim. Ayıplama. Bir erkek evlat... Artık olup olacağı yok. Rabbim eksikliğini göstermesin. Bütün ümmet-i Muhammet'inkiyle beraber benimkini de bağışlasın. Şimdiye kadar bir gün gözümün önünden ayırmadım. Yaradan'ın birliğine emanet. Ah yavrum. Gözümün bebeği Hikmet'im."

2

Kaynanamın merakını pek deşmeye gelmezdi. Vakitli vakitsiz tutar türlü siniri vardı. Şarkını, garbını, şimalini, cenubunu fark etmeyen, lodosun, poyrazın nereden estiğini bilmeyen bu saf kadına gideceğimiz yerin coğrafi mevkiini tayin nasıl kabil olur! Değirmendere'nin Kartal'ın hemen karşı kıyıcığında olduğuna ve oradan oraya sandalla yarım saatte gidildiğine onu zorla inandırabildim.

Hikmet Enis için de küçük bir bavul tertip ettik. Biraz daha durursak anasının ona yarım ağızla verdiği müsaadeden caymak ihtimali olduğunu delikanlıya işaretle anlattım. Hemen aşağıya indik. Karım kavurmasıyla, köftesiyle, dolmasıyla, böreğiyle, pilavıyla, helvasıyla ağız ağıza dolu sekiz gözlü bir sefertası hazırlatmıştı.

Biz enişte kayınbirader, kaynanamın nazarında akıl ve idarece henüz mektep çocuğundan pek farklı değildik. Bizi eserip besermesi[2] için uşağımız Murtaza da lala gibi yanımıza verildi.

Hep aile efradı sokak kapısının önüne indik. Birkaç defa birbirimizle sarmaş dolaş olduk. Kaynanam kulağıma eğilerek, "Sakın oğlana rakı içirme. Zararlı bir şey yedirme. Çapkınlık ettirme. Ne dediğimi anlarsın ya. Ha, iyi dikkat et," kabilinden bir düzine kadar şiddetli emirlerde bulundu. Benden yeminle teminat istedi. Verdim. Sokağa fırladığımız esnada zavallı kadına limon koklatıyorlar, karımın şakaklarını kolonya ile ovuyorlardı.

Benim de gözlerim yaşarmadı dersem inanmayınız. Karımın o solgun çehresi, yavrularımın o masum masum bakışları hiç gözümün önünden gitmiyor.

Murtaza'nın bulup getirmiş olduğu kira arabasına kurulduk. Çantalarımızı, sepetlerimizi yerleştirdik. Uşak da arabacının yanına bindi, Süleymaniye civarından köprüye indik. Haydarpaşa

2 Emek vererek ortaya çıkarmak. (y.n.)

vapuruna girdik. Avrupa'yı Asya'dan ayıran deniz kolunu, tatlı bir ağustos sabahının hafif sislerini yırtarak geçtik.

Trene atladık. Birçok yerlerde düdük öttüre öttüre, durup durup yolcu alarak boşaltarak nihayet Tütünçiftliği durağını bulduk.

Burası manzaraca, İzmit Körfezi sahilindeki mevkilerin güzelliğinden hissedar, lakin havası pek sıtmalı, birkaç ayda sapsarı kesilen durak memurlarının yüzleri bu hakikati açıkça anlatıyor. Üç kişi yüklerimizi hemen aramızda taksim ederek bu hastalıklı durak yakınından sahile doğru kaçtık. Trenden çıkan üç dört yolcu daha bize karıştı. Sahile inince orada da iki üç kişi bulduk.

Bu küçük halk ile deniz kenarında, bizi karşıya geçirecek kayığı bekliyorduk. Sekiz on dakika sonra açıktan küçük bir yelkenli belirdi. "Geliyor," dediler.

Çok sürmedi. Geldi yanaştı. Birer ikişer içine atladık. Bu müşterilerin arasında bizden başka efendiye benzer adam yoktu. Hepsi köylü, bağcı, rençper kıyafetli kimselerdi. Yüklerimizi bacaklarımızın arasına alarak karşı karşıya yalınkat peykelerin üzerine dizildik. Kayıkçı Yemiş İskelesi mavnacılarına[3] benzeyen saltalı[4] bir Türk.

Birkaç kürek iskeleden açıldıktan sonra durdu. Ücretin ödenmesi lüzumunu ihtar etti. Bu emniyetsizlik bizim Hikmet Enis'in biraz izzetinefsine dokundu. Söylenmek istedi. Lakin eteğini çektim. Sustu. Karşıdan karşıya geçmek hakkının adam başına beş kuruş olduğunu anladık. Kendi hesabımıza on beşi sunduk. Diğer müşteriler arasında para bozduranlar, ücreti çok bulanlar, hatta yüz para vermek isteyenler oldu. Küçük bir harazadan[5] sonra iş yoluna girdi. Herkes borcunu verdi. Cüzdanını cebine indirdi. Yelken açıldı. İçi mülayim bir hava ile doldu. Kayık hafifçe bir tarafa yattı. Rüzgârın haresi üzerine güneşin

3 Gemilere veya yakın yerlere yük taşıyan büyük tekneleri işleten kimse (y.n.)

4 Yakasız, iliksiz, kolları bolca bir tür kısa ceket. (y.n.)

5 Kavga, gürültü, karışıklık. (y.n.)

sırma işlediği çırpıntıların mavi dalgacıklarını çiğneyerek suyun üstünden kaymaya başladık.

Kayık böyle keyifli yola düzüldükten sonra yolcular arasında köylü usulünde bir selamlaşma oldu. Bizde onlara takliden ellerimizi göğsümüze götürerek merhaba dedik. Herkes sigara sarıyordu. Esmer yüzü sütlaç katmerleri gibi bumburuşuk, güngörmüş, ak sakallı bir ihtiyar tecrübe geçirmiş gözleriyle bizi dikkatle gözden geçiriyordu. Sigarasını çakmakla yaktı. Bir iki nefes çektikten sonra:

"Evlatlar, sorgumu affedersiniz. Bu tarafların adamları olmadığınız görünüyor. Seyahatiniz ne tarafa?"

"Şuralarda bir çiftliğimiz var. Hesap görmeye gidiyoruz," dedim.

Bu çiftlik sözü üzerine ihtiyar, elindeki sigarayı iki üç nefes birbiri arkasına fosurdatarak bizi daha inceden inceye süzmeye başladı. Karşımızda rençper kıyafetli fakat ızbandut gibi iriyarı iki kişi gözlerini vahşi bir dikkatle bize dikerek birbirinin kulağına bir şeyler fısladılar. İçime garip bir ürküntü geldi. Çiftlik sözünü ağzımdan kaçırdığıma acaba hata mı etmiştim?

İhtiyar sözün arkasını bırakmayarak:

"Çiftliğinizin ismi nedir oğlum?"

"Taşlıdere Çiftliği."

"Ha bildim. Enis Efendi merhumun."

"Evet, ta kendisi... Ben merhumun damadıyım. (Hikmet'i göstererek) Bey de oğludur."

"Çok âlâ. Çok âlâ, memnun oldum evlat. Efendi merhumla iyi tanışırdım. Hatta Taşlıdere Çiftliği'ni kendisinden üç sene kiralamıştım. Otuz beş sene oluyor. O zaman siz belki dünyada bile yoktunuz. Hey gidi günler hey. Seneler dakika gibi gelip geçiyor."

İhtiyarın bize bakışlarında derin bir şefkat peyda oldu. Fakat bilmem neden, endişelice bir tavırla bir sigara daha sarmaya başladı.

Kayığın kıçında oturan ve o kurak havada poturunun[6] paçalarına ve çarıklarına o kadar sarı çamuru nereden topladığına şaşılan yağlı fesli, dolgun, ablak ve abdal yüzlü bir köylü delikanlısı büyük bir saffetle birdenbire damdan düşer gibi söze atıldı ve hemen hiç münasebeti yokken:

"Evvelki gün çiftliğinden Hacı Veli'yi eşkıya dağa kaldırdı," dedi. Karşımızdaki iki iri herifin çehrelerinde, çabuk silinen birer tebessüm gezindi. İhtiyarın can sıkıntısından kaşları çatıldı. Geçkin siması büsbütün buruştu.

Köylü çocuğu sözünün ortada yaptığı fena tesire dikkat etmeksizin:

"Eşkıya talebini bildirmiş. Üç bin lira istiyorlarmış. Dün Hacı Veli'nin kardeşi Hacı Ali para bulmak için şehre gitti."

Başındaki arakıyenin[7] üzerine kulaklarının yarısına kadar rengi bellisiz bir yemeni sarmış, orta yaşlı, sarı benizli, zayıf birisi. Bacaklarının arasındaki şişkin zembile sıkı sıkıya sarılarak:

"Allah kurtarsın. Buralarda bu eşkıyalık adeta bir sanat oldu. Tüfeğini omuzlayan dağa çıkıyor. Etrafı haraca kesiyor. Vergiyi bunlara mı vereceğiz? Hükümete mi? Şaşırdık. Geçenlerde Harmanlı köyünden gelini teliyle duvağıyla köşeden kaldırdılar."

Biz, Hikmet Enis, Murtaza, ben, ihtiyar derin derin birbirimize bakıştık. Yılan, çıyan, akrep, nadiren görülür veya hiç görülmez, isimleri korkunç bazı mahluklar vardır. Bizim için eşkıya, haydut, hırsız lafızlarının medlulleri bu kabildendi. Şimdiye kadar bunlara dair çok sözler, çok hikâyeler duymuştuk. Lakin henüz yüzlerini görmemiştik. Onların da bizim gibi elli ayaklı, ağızlı, burunlu birer insan olduklarını biliyorduk. Fakat bu korkunç vasıflarda zihinleri meraka düşüren bir fevkaladelik, bir garabet ve adeta bir nevi heybet vardı. Filan yerde bir hırsız tutulmuş deseler yedi mahalle halkının onu görmeye koşacağında

6 Arka tarafında kırmaları çok, bacakları dar bir tür pantolon. (y.n.)

7 Bereye benzeyen, şapka içine veya yalnız olarak giyilen takke. (y.n.)

şüphe yoktur. Yakalanan bazı meşhur haydutları canavar gibi bir demir kafes içinde para ile ahaliye seyrettirseler büyük meblağ toplanır.

Karşımızdaki iki iri heriften biri burnunun ucuna bakar gibi müstehzi bir tarzda sırıtarak kocaman bıyıklarının uçlarını bura bura kalın sesiyle arakıyeliye cevap verdi:

"Hükümet aman diyene af ilan etti. Birkaç (eşkıyalar) geldiler hükümet kapısına aman dediler. Affolundular ama hükümet bunları ne işte kullandı? Jandarmalıkta, koruculukta, kolculukta. Fakat alışmış kudurmuştan beterdir derler bir laf vardır. Çapulculuğa, köyleri vurmaya, ceplerini hesapsız altınla doldurmaya alışmış eşkıya adamı, hiçbir jandarma aylığıyla geçinebilir mi?"

İhtiyar dayanamadı. Buruşuk yüzü büsbütün karışarak söze atıldı:

"Tuhaf lakırdı! Hükümet affettiği eşkıyaya vali aylığı verecek değil a?"

Pos bıyık herif hemen eşkıya takdirkârlığını andırır bir tebessümle:

"Vali onların yanında ne para eder!" dedi. Sonra arkadaşının kızgın bir bakışı altında sustu. Bu herifler eşkıya muhbiri mi? Asker kaçağı mıydılar? Neydiler? Hal ve tavırları pek düzgün meta olmadıklarını gösteriyordu. İhtiyar sinirlice bir sesle sordu:

"Hemşeriler, nereden gelip nereye gidiyorsunuz? Sizi tanıyamadım. Herhalde bu taraflı değilsiniz."

Bu şüpheli heriflerden yalnız biri söylüyor, öteki asık ve adeta mağrur bir suratla her vakit sükûtunu muhafaza ediyordu.

Söyleyen herif şaşalamadan cevap verdi:

"Biz Karadenizliyiz. Bu tarafa rençperliğe gidiyoruz."

"Nereye?"

"Çiftliğe."

"Adı yok mu?"

"Derinkuyu Çiftliği."

Ha Boşnak Abdullah Ağa'nın. Ta içeride."

"Ha, işte ora."

Bu cevap ihtiyarı pek kandırmamakla beraber bahis kapandı. Tehlikeli bir esrar âleminde yaşanıyormuş gibi herkesin çehresi bir şüphe, bir endişe dumanı içinde bunalmışa benziyordu. Açlıktan, sefaletten faziletler boğuluyor, dünyayı şer ve fitne kaplıyor, helalin, haramın farkı kalmıyor, ne olursa olsun, nereden gelirse gelsin herkes o günlük yiyeceğini tedarike uğraşıyordu.

Kayınbiraderim Hikmet Enis, Boşnak Abdullah Ağa'nın Derinkuyu Çiftliği'ne rençperliğe gittikleri kendilerinden mervi şüpheli heriflerin vahşi bir hırsla bakan gözleri önünde cebinden altın yaldız işlemeli gümüş tabakasını çıkardı. Bir sigara yaktı. Bir de bana uzattı.

Pek tatlı esen meltem, denizi okşadıkça geçtiği yerde bir kuş kümesi suyun mavi yüzüne dalıp çıkarak uçuyor gibi oluyordu.

Güneşin, rüzgârın türlü menevişlerle yaldızladıkları bu firuze tenli körfezi kucağına alan dağların füsunkâr güzelliği ruhumu kendine çekti. Kaynım da aynı meftuniyetle etrafı temaşaya daldı.

Süleymaniye'deki havaleli sık binaların loşluğuna gömülmüş mahallemizin sıkıntısı içinde boğulmuştuk. Şimdi kırlardan, denizlerden koşup gelen bu saf havayı yuttukça sanki her teneffüsümüzde kalbimize ferahlık, damarlarımıza sıhhat doluyordu. Etrafımızı çeviren birinci plandaki dağların oradan buradan seçilen top top korulukları, ağaç kümeleri, ormanları, yeşil tarlaları, bazen tek tük sivrilen bazen sıralanan, kümelenen servileri, çıplak kısımlarının arızaları[8], kabartma harita gibi damar damar görülen içtimai miyahhatları[9] sarplıkları, tatlı meyilleri kâh sivrilerek kâh alçalarak uzanan sıravari tepelerinin hava zemini üzerinde çizdikleri münhanileri, eğri büğrü sırtları, gözlerimizin önünde letafetine doyulmaz manzaralar peyda ediyordu. Birinci planın arkasında ikinci ve hatta üçüncü plan dağların tepeleri yükse-

8 Engebe. (y.n.)

9 Suları bir yere toplanan arazi sınırları. (Hüseyin Rahmi'nin notu.)

liyor, bazen ön sıraların alçalarak birbiri arkasından bıraktıkları gediklerden hakikatten ziyade hayali andıran, sisler içinde uzak, müphem zirveler görünüyor, insanın gönlünü, zihnini tatlı bir vahşete doğru çekiyor, hayal kuvveti oralarda çağlayanlar, serin gölgeli gezinti yerleri, dereler, derbentler[10], değirmenler, vahşi hayvanlar, avlar, kuşlar, bacaları tüten, harmanları savrulan, davarları böğüren, horozları öten köyler, saf nasiyeli, poturlu köylüler, gürbüz delikanlılar, kınalı elleri bakraçlı gelinlik kızlar arıyordu.

Dağların verdiği inbisatla vahşete dönüş mestîsi içinde uyuşmuş gibiyken Boşnak Abdullah Ağa'nın rençperi kalın sesiyle beni bu tatlı âlemimden uyandırdı. Hikmet Enis'ten saatin kaç olduğunu soruyordu. Kaynım elini yeleğinin cebine attı. Babasından yadigâr değerli kronometre altın saati çıkardı:

"On buçuk," dedi.

"Frenkçe saat?"

"Evet."

Saatin o esnada alafranga on buçuk olmasına göre, köylüler alaturka zamanı hesaplamaktalarken[11] rençperin gözü sabit bir bakışla saate dikildi. Çocuk saatini cebine soktu. Herifin o haris bakışı şimdi onun kravatındaki tek taşlı pırlanta iğne ile elmas göğüs ve kol düğmelerinde, parmağındaki yüzükte geziniyordu. Bilmem ki kaynım da bir kibar müsameresine gider gibi bu kır seyahati için neden bu kadar süslenmişti!

Hangi bataklıkta çamurlara battığı belli olmayan abdal suratlı delikanlı kayığın kıçından gene birdenbire şu sözleri savurdu:

"Karabela Mustafa'nın namı gene buralara korku saldı. Bu kanlı haydut etrafa duman attırıyor. Orman işi için gelen iki zengin Yahudi'yi dağa aşırdı."

---

10 İki dağ arasındaki geçit yeri, boğaz. (y.n.)

11 Ezan saati. Güneşin batışı on iki olarak alınır. Gün, on iki saatlik iki dilime ayrılır. (y.n.)

Bu Karabela ismi, o iki iri rençperin üzerinde bir elektrik çarpması tesiri gösterdi. Sözün alt tarafını anlamak merakıyla başlarını hemen o tarafa çevirdiler.

Abdal oğlan devam etti:

"Hükümet işi duyunca arkadan jandarmalar saldırdı. Tutulur mu o meret hiç. Karabela bu. Sen onu Aladağ'da sanırken o köyün içinde dolaşır, Emirler Ovası'nda konaklar da haberin olmaz."

Ak sakallı buruşuk ihtiyar çamurlu abdala dik dik baktıktan sonra başını sağa sola sallayarak, "İnnallahe meassabirin!"[12] dedi.

Arakıyeli, zembilli adam dervişvâri bir gönül alçaklığıyla boynunu büküp ellerini ovuşturarak, "Haydut şerrinden bizi ve köyümüzü koru Allah'ım," duasıyla inledi. Hikmet Enis, manyetizmalanmış gibi bir bakışla göğsündeki elmaslara gözlerini kaptırmış olan karşısındaki iri herifin bakışındaki garabeti fark etti. Hafif bir ürkeklik seçilen izahat ister bir tavırla bana baktı. Bu sakit sualinin cevabını ona benim uçuk benzim verdi. İki iri herifin üst tarafında oturan hizmetçimiz Murtaza korktuğumuzu anladı. Bizi teselli için yanında silah bulunduğunu gösterir pek kabadayıca bir tavırla pantolonunun arka cebini karıştırmaya başladı.

Bu esnada kayık yelkenini topladı. Bir iki kürekte sahile yanaştık. Karaya atladık. Kayıktan çıkanların her biri bir tarafa dağıldı. Boşnak Abdullah Ağa'nın çiftliğine giden iri herifler havayı koklayan birer kurt gibi sinsi fakat keskin bakışlarıyla etrafı yoklayarak şarka doğru yürüdüler, görünmez oldular. Ak sakallı esmer ihtiyar himayekâr bir baba şefkatiyle yanımıza gelerek:

"Evlatlarım, babanızı tanıdım. Size bir baba dostu nasihati vereceğim. Buralarda çok kalmayınız. Çiftlik işinizi hemen görünüz. Bana Değirmendereli Hafız Kerim Efendi derler. Şayet

12 Allah sabredenlerle beraberdir. (y.n.)

bir müşkülünüz olursa köyden beni aratınız. Elimden geleni esirgemem. Haydi çocuklarım. Allah'a emanet. Hak işinizi rast getirsin."

3

Bu baba dostu ihtiyardan ayrıldıktan sonra etrafımıza bakındık. Buraya ilk defa adım atıyorduk. Bu yerlerin büsbütün yabancısıydık. Çiftlik kâhyası Halil Efendi'ye geleceğimiz gün ve saati bildirir üç gün evvel telgraf çekmiştik. Oraları döndük, dolaştık. Sorduk, soruşturduk. Çiftlikten ne bir araba ne bir hayvan ne bir insan ne bir haber var. Telgrafımızı mı almadı? Kasten mi böyle yapıyordu? Yoksa bir mazereti mi vardı?

Acıkmıştık. Orada ufak bir çayırlığın önünde dökümlü dallarını etrafa yeşil bir şemsiye gibi açmış bir çınar ve altında kuş yuvasına benzeyen bir köy kahvesi gördük. Ne ferahlı, ne sevimli, ne şairâne bir yer. Çimenlerin, ağaçların yeşilliği o kadar taravetle yüzümüze gülümsüyordu ki ağustosta olduğumuzu unuttuk. Kendimizi henüz ilkbaharını geçiren diğer bir âleme naklolunmuş sandık.

Kahvenin kapısından içeri baktım. Ocağın önünde cezvelerini temizleyen genç bir çıraktan başka kimse görmedim. Pencerelerin önüne karşı karşıya uzanan iki sıra peyke bomboş, içerisi isli ve loştu. Duvarın birinde, tabut yüklü bir deveyi yeden[13] yüzü yeşil bir peçe ile örtülü veliyullahtan bir zatı tasvir eden bir levha ve onun mukabilinde "Ah minel aşk" mısraında "٥"nin iki gözünden boşanarak coşkun bir dere teşkil eden sembolik diğer bir çerçeve asılıydı. "٥"nin gözleri o kadar tuğyanla karşıki tabuta ağlıyormuş gibi bu iki resmin tekabülünde bir münasebet düşünülmüş zannolunuyordu.

13 Çekerek peşinden götürmek, yedeğinde götürmek. (y.n.)

Çayırlığa, çınarın gölgesine bir masa ile birkaç iskemle çıkarması için çırağa seslerdim. Çocuk hemen emrimi ifaya koştu. Murtaza, çarçabuk taze yeşilbiberiyle maydanozuyla güzel bir domates salatası yaptı. Biraz akşamcılığım vardır. Ne olur ne olmaz öyle uzun yola tedariksiz çıkmam. Sepete yarım binlik[14] düz rakı[15] sıkıştırmıştım. Küçük bir şişeye biraz ayırdım. Salatayı ortaya, rakıyı da yanına koydum. Sefertasından yemek ısıtmak için Murtaza çalı çırpıdan bir ateş tutuşturdu. Geçtik sofranın başına. Uşağı da beraber yemeğe çağırdım. Çünkü rakı kokusunu alınca Arnavut'un iştihadan bacaklarının birbirine dolaştığının farkındaydım.

Bir tane çektim. Zavallı anasının ettiği mükerrer tembihlere rağmen bir tane de kaynıma sundum. Yüzünü buruşturmadan dikti. Murtaza okkalı bir kahve fincanı yakalamıştı. Yutkuna yutkuna boş fincanı rakı şişesinin önüne sürdü.

Ona, "Yok," dedim. "Senin bizden yaşlı olman sana rakı hissesinde fazla içmen için bir hak vermez. Bunu beyn'imizde müsavat üzere taksim edeceğiz."

Bu latife ile beraber yine onun fincanına çokça döktüm. Çünkü Murtaza bize nazı geçen eski emektarımızdı. O açlığın üzerine midelerimizi hafif bir sıcaklıkla kavrayan rakının buharı tatlı bir tesir ile başlarımıza vurdu. Yüzlerimiz kızardı. Gözlerimiz parladı. Kayıkta dinlediğimiz haydut havadisi üzerine birbirimizle konuşmaya ihtiyacımız vardı. Yolumuza devam etmek mi lazım? Yoksa melhuz tehlikeye binaen dönmek mi? Her iki suret de elimizde değildi. Adeta tesadüfe bağlıydık. Çünkü dönmek için o saatte sahilde bir kayık ve sonra Tütünçiftliği'nden Haydarpaşa'ya bir tren bulacağımız meçhuldü. Yolumuza devam edebilmek için de meydanda bir nakliye vasıtası yoktu. Taşlıdere'ye neyle gidecektik?

14 Yaklaşık olarak üç litrelik büyük şişe. (y.n.)

15 Sakız katılan ve mastika denilen sakız rakısından ayırt edilmek için üzüm rakısına verilen ad. (y.n.)

Murtaza büyük fincanı üçüncü defa doldurdu. Sırtı kaşınıyormuş gibi kürek kemiklerini oynattıktan sonra elini beline saldırdı. Üzeri işlemeli Prizren işi koca bir piştov çıkardı. Rakı şişesinin yanına koydu. Bu, olsa olsa antikalık noktainazarından bir değeri olabilen iptidaî, paslı, çakaralmaz[16] bir tabancaydı. Böyle ani silah çekmenin manasını anlamak için Murtaza'nın yüzüne baktık. O, elindeki fincanı ağzına boşalttıktan sonra hemen gururla:

"Bu tabanca yanımdayken hayduttan hiç korkar mıyım?"

O anda kendimi Donkişot, Murtaza'yı Şançe zannettim. Kahkahamı tutamayarak:

"Artık sana rakı yok. Saçmalamaya başladın."

Hikmet Enis kahkahalarıma iştirakle:

"Sahi enişte bey, koca Murtaza üç kadehle oldu. Artık vermeyelim. Sonra o mu bize bakacak, biz mi ona?"

Murtaza henüz saçmalayacak kadar sarhoş olmamıştı. Safvetinden öyle söylüyordu. Bu alayımız Arnavut'un biraz izzetinefsini zedeledi. Maksadını anlatarak:

"Bu tabancayı beğenemediniz mi? Ne uğurlu maldır o! Tamam yedi katli vardır."

"Yedi adam öldüren tabanca uğurlu değil pek meşum sayılır. Yoksa vaktiyle senin de haydutluğun mu var?"

"Allah göstermesin. Haydutluk ne bende ne de soyumda var. Bu tabanca adeta mübarek bir silahtır. Yedi düşman öldürdü."

"Nasıl?"

"Büyükbabam bir kan davasından dolayı bu tabanca ile dört kişi öldürdü. Sonra onlar bizden öldürdüler üç. Babam öldürdü iki. Bizden yine gitti iki. Büyük kardeşim öldürdü bir. Bir de ben. Yediyi tamamladık."

"Demek senin memlekette bir katlin var?"

"Katl değil. Gaza. Üç kişi beni bir pusuya düşürdüler. İşte bu uğurlu tabanca ile birini öldürdüm, ikisini yaraladım kaçtım."

---

16 Basit, ilkel tabanca. (y.n.)

"Sen büyük bir kahramanmışsın da haberimiz yok. Tek başına üç kişiyi nasıl hakladın?"

"Allah'ın izin ü keremiyle. Kerametin büyüğü işte burada..."

Murtaza göğsünü açtı. Yağlı bir pamuk ipliğinin ucundan sarkan meşine dikili üç köşeli bir muska ile sağ kolunda yine öyle tılsımlı bir bazubend[17] göstererek devam etti:

"İşte bu muskalar üzerimdeyken bana kurşun işlemez. Büyü, efsun tesir etmez. Cin, peri, şeytan yanıma uğrayamaz."

Memleketteki kan davasını hatırlamakla Arnavut'un gözü kızdı. Koca fincanı silme doldurdu. Sözlerinin samimiyetine hürmetle biz onun bu bekriliğine hiç itiraz etmedik. Rakıyı bir yudumda midesine indirdi. Büyük bir itina ile tabancayı aldı. Horozunu, tetiğini, namlusunu göstererek:

"Bu öyle kerametli bir silahtır ki bunu hiç nişancılık bilmeyen bir adam atsa çıkan kurşun gider hasmını tam yüreğinden vurur."

O eski, hurda piştovun bu mucizekârlığı, bu mübalağalı senası ağzından hızlı çıktı. O anda kahvenin içinden kalın, boğmaklı, gür bir kahkaha koptu. Biri bizimle eğleniyor muydu? Yoksa o gülme paslı piştovun kerametinden bahs olunduğu saniyeye mi tesadüf etmişti? Anlayamadık. Başımızı çevirdik, kahvenin peykelerine sıralanmış Birkaç kişi gördük. Deminden kimse yoktu. Bu adamlar nereden peyda oldu?

Dolu fincanların harareti kafasını döndürmeye başlayan Murtaza bu dolgun kahkaha şelalesini tabancasına karşı bir alay sanarak, "Sözüme inanmayan varsa istediği silahla şu çayırda karşıma çıksın, tecrübesi kolay," dedi.

Onun okuduğu bu meydana kahveden bir cevap gelmedi. Birer daha attık. Tatlı tatlı yemeğe giriştik. Rakılar sinirlerimize kuvvet, dimağımıza şiddet, kalbimize cesaret verdi. Eşkıya korkusu üzerimizden bütün bütün kalkmadı ama eski tesiri de kal-

17 Kola bağlanan dualı kâğıt. (y.n.)

madı. Yanımda otomatik, brovnik[18] sisteminde mükemmel bir revolver vardı. Çıkardım. Arnavut'un ağzının suyu aktı.

"İş silaha kalınca hangimizinkinin kerameti büyük olduğu o zaman anlaşılır," dedim.

Hikmet Enis telaşla:

"Enişte bey, revolverinizi cebinize koyunuz. Belki şeytan doldurur."

"Şeytanın doldurmasına hacet yok, zaten dolu. Fakat küçük bey sen nasıl silahla mücehhezsin? Çıkar onu da görelim."

Kaynımın biraz benzi attı. İstiğrapla yüzüme bakarak:

"Benim silahtan hoşlanmadığımı bilmez misiniz? Sinirime dokunur. Bir kere Alemdağı ormanında arkadaşlarımın ricası üzerine bir el revolver attım. Sinirlerim oynadı. Bir hafta kendimi bulamadım. O ne gümleyişti! Lakırdısı olurken hâlâ sarsıntısını beynimde duyarım. Babadan kalma iki revolverim vardır ama markalarını bile bilmem. Sandıkta kilitlidir. Anahtarı her vakit annemde durur. Belki şeytan doldurmuştur diye ana oğul sandığın yanından geçerken bile korkar, yavaş yürürüz."

"Vay nanemolla vay! Sen nasıl erkeksin yahu?"

"Ben vahşeti sevmem. Kim olursa olsun ben, nevime karşı kurşun sıkamam. Tabiaten medeni yaratılmış bir insanım."

"Bütün bu ateş saçan aletler, toplar, bombalar medeniyetin icadı değil mi?"

"İnsan öldürmek için yollar hazırlayan ve bu işi insanî bir hareket olarak tavsiye eden medeniyet hiçbir vakitte hakiki bir medeniyet değildir. Bu bahis uzundur enişte bey, bulunduğumuz yer bunu münakaşaya elverişli değil."

"Ya öldüreceksin. Ya öleceksin. Böyle bir çaresizlikte kalırsan ne yaparsın? Ellerini göğsüne kavuşturarak düşmanın saldırışına, hücumuna vücudunu teslim mi edersin?"

---

18 Browning. (y.n.)

"Mümkün olabildiği kadar böyle bir çaresizlikte kalmamaya uğraşırım."

"Oğlum, sen daha çocuksun. Bütün mahluklar arasında sütlimanlık tam bir sulh ve salah bulunmasını isteyen bönce bir felsefeyi böyle saf bir hayali belki bazı kitaplarda görmüş, ihtimal ki şundan bundan işitmişsindir. Fakat inanma. Farzımuhal olarak insanlık için böyle rahat bir istikbal ümit edilse bile bunun husulünü sen ben değil ya seksen batın sonraki torunlarımızın torunları bile göremez. Bak Avrupa'nın en medeni milletleri bile aralarında devam eden kırk beş senelik bir sulh ayrılışı müddetinde devşirebildikleri terakki meyvelerini bugün öldürücü bir kuvvet şeklinde kullanmaya mecbur oldular. Kırk beş elli seneden beri felsefe yürümedi mi? Eskilerinin prensiplerini beğenmeyen yeni filozoflar, sosyalistler, insanlar arasında birbirlerini sevecek, dostluk kuracak ortaya hangi kuvvetli nazariyeler koydular? Evladım. Hikmet'im. Yavrum. Sen filozoflara bakma. Onların her çağda düşünceleri, usulleri, meslekleri değişir. Sen her vakit tabiata bak. Aslanın pençesi, filin dişleri, yılanın zehri vardır. Tabiat bu kuvvetleri, bu hassaları onlara nefislerini korumak ve avlarını yakalamak, düşmanlarını yenmek için vermiştir. İnsanın zehri, pençesi yoktur. Fakat revolverler, toplar, tüfekler, daha bin türlü şeyler icat eden zekâsı vardır. İşte bu da o demektir. Karşına bir canavar çıksa ne yapacaksın? Zekânın icat ettiği öldürücü bir aletle daha evvel sen ona hücum edeceksin."

"Enişte beyciğim, sizi sayar, susabilirim. Fakat samimi kanaatim bu değildir. Ben hiçbir sebeple ne insan öldürmek isterim ne hayvan. Canavar olan yerlerde dolaşmam vesselam."

"Pekâlâ, fakat şimdi köftesini yediğimiz koyunun ne kabahati vardı? Piliçleri, kuzuları, hindileri pek güzel gövdeye atıyorsun."

"Ben öldürüp de yemiyorum. Kesiyorlar, yiyorum. Kesmeseler işte size yemin, ağzıma bir lokma et koymam."

"Bu, merhamet coşkunluğu denilen bir nevi sinir zaafıdır. Annenin dizinin dibinden ayrılıp da bir askerlik etsen, dağda

bayırda yatsan, katıksız kuru somunu iştiha ile kıvıracak kadar aç kalsan. Amelî filozofluğu o zaman öğrenirsin. Çiftem bağda olaydı leziz avlar vuraydım, yer miydin? Yemez miydin? Görürdün. Çiftlikte tüfek varsa seni ava alıştırayım Hikmet."

"Vurursanız belki yerim. Fakat kendim vuramam, imkânı yok."

"Medeni sporların içinde av da vardır. Öyleyse sen medeni terbiye görmüş bir adam sayılamazsın."

"Yanılıyorsunuz enişte bey. Bu zehabınızın hatasını size parlak bir örnekle gösterebilirin."

"Neymiş o parlak örnek?"

"Bir yerde tercümeihalini okurken öğrendim. Fransa cumhurreisi Mösyö Poincaré[19] ömründe hiçbir cana kıymamış ve hiçbir hayvan üzerine av kurşunu atmamış. Resmî av eğlencelerinde icap ettikçe bulunur fakat fiilen ava iştirak etmezmiş. Medeniyet beşiği Fransa gibi bir memlekette en yüksek makama yükselmiş öyle bir zatın bu yüksek yaradılışından dolayı medeni terbiyesinin noksanlığına hükmedebilir inisiniz?"

"Poincaré'in, bir müstesnanın nezaket-i tab'ı umumi kaideyi bozamaz. Başka medeni memleketlerde de canavar avcılığıyla anılan hükümet reisleri görülüyor."

"Fikrimce bu hususi terbiyeden ziyade mizaç ve bünyeye ait bir iştir. Buraların böyle eşkıya yatağı olduğunu bileydim bu seyahatinize katılmazdım."

"Halin böyle olduğunu gazetelerde okumuyor muydun?

"Okuyordum ama ne bileyim. Şekaveti daha içerilerde sanıyordum. Burası neresi? İki saat evvel Haydarpaşa'dan bindiğimiz trenden Tütünçiftliği'nde indik. Karşıdan karşıya küçük bir deniz geçtik. Henüz bana istasyondan birkaç kilometre uzaklandığım hissi bile gelmedi. Böyle eşkıya korkusuyla karışık edilecek silahlı gezintide ne sefa olur."

---

19 Raymond Poincaré (1860 – 1934) (y.n.)

Sarhoşluğa henüz doyamayan Murtaza mahzun bir bakışla boş şişeye gözünü dikerek söze karıştı:

"Ah gidi bizim Arnavutluk ah... Memşaneye[20] bile silahla gideriz. On yaşındaki çocuklar tetiği çekince turnayı gözünden vururlar."

Birkaç kadehle neşelendik, iştihalarımızı biledik. Karınlarımızı güzelce doyurduk. Biz böyle tatlı konuşurken deminden bomboş duran kahveye şimdi sekiz on kişi birikmişti. Oradan iri iri seslerle gülüşmeler, şakalar geliyordu. Hâlâ bizim çiftlikten at araba değil ufacık bir haber bile gelmedi.

Murtaza, "Gideyim, üç kahve ısmarlayayım. Hem bakayım köylüler içeride ne konuşuyorlar? Yine eşkıya lakırdısı mı?" dedi. Yürüdü. Çiftlikten hiçbir ses çıkmazsa biz o geceyi nerede geçirecektik? Biz buna dair beş on cümle ancak teati eder etmez Murtaza duyduğu şeyin garabetine şaşmasını henüz bitirememiş pek telaşlı bir çehre ile tekrar yanımıza döndü. Şaşkınlığından lakırdısının yarısını yutup yarısını salyalarıyla yüzümüze saçarak:

"Haydi haydi, kahveyi orada içelim. Görülecek şey!"

"Ne var!"

"İçeride bir haydut var!"

"Ne diyorsun?"

"Vallahi."

"Güpegündüz?"

"Ne var ya? Haydut dediğimiz yarasa kuşu değil ya! Gündüz de gezer."

"Uyduruyorsun Murtaza."

"Canım, kalkınız iki adım yürüyünüz. Uyduruyor muyum, doğru mu söylüyorum anlarsınız."

Kaynımın çehresine birdenbire bir korku sarılığı bastı. Ne içtiği birkaç kadeh rakının neşesi kaldı ne de ayakta duracak hali.

---

20 Ayakyolu, hela. (y.n.)

O esnada yanımıza, başı açık, yüzü, saçları ıslak, kolları dirseklerinde, bacakları baldırlarına kadar sıvalı, ayaklarında ökçeleri basık şıpıdıklarla[21] bir jandarma geldi. Selam verdikten sonra:

"Affedersiniz. Elli altı saattir eşkıya peşinden koşuyoruz. Ayaklarım çizmelerin içinde şişti. Soyundum. Dokundum. Biraz nefes alıyorum. İki şehit verdik. Bekir, Balaban Deresi'nde alnından vuruldu. Ulaşlı'ya gömdük. Mustafa Onbaşı göğsünden iki kurşun yedi. Dağ başında doktor yok, cerrah yok, ecza yok. Zavallıyı kâh at üstünde kâh sırtımızda Orçun'a kadar getirdik. Düşününüz ne kadar yol. Sarsıntıdan yaraları ağırlaştı. Köye yirmi dakika kalana Ali'nin arkasında anasını, yavuklusunu andı. Üç defa Allah, Muhammet dedi, ruh teslim etti. Onu da oraya gömdük. Bazen on saat on beş saat dinlenmeden eşkıya ardından koşarız. Yanımızdaki kuru ekmek zeytini çiğnemeye vaktimiz olmaz. Ne it canlı merettir onlar. Yorulmak bilmezler. Hep köyler şerlerinden titrerler. İzlerini bize haber vermezler. Bazen eşkıya içeride kendi damları altında saklı olur da gene görmedik, bilmiyoruz, derler. Çünkü o melun haydutlar kendilerine hıyanet edenleri pek acıklı ölümlerle öldürürler."

Jandarmaya ismini sorduk. "Yusuf Çavuş," dedi. "Yusuf Çavuş kanlı çehresi, babayiğit bakışı, merdâne tavrı, samimi sözleriyle bizi çarçabuk teshir etti. Yolların tehlikeli olup olmadığını anlamak için kendisinden malumat almaya da ihtiyacımız vardı.

Elli altı saatlik devamlı yorgunluğundan bahseden Yusuf Çavuş'un karnı aç olması da muhtemeldi. Onu henüz toplamış olduğumuz soframıza çağırdık. Evvela özür diledi. Fakat önüne sürdüğümüz iki sefertası gözündeki kavurma ile helvayı görünce geniş bir teşekkür tebessümü ve sıvalı kollarıyla yemeğin başına geçti. İkramımıza karşı bizi mahcup etmedi. Afiyet olsun, yemeklere gösterdiği saldırışla hakikaten elli altı saattir bir şey yememiş olduğunu fiilen de anlattı. Jandarmadan sordum:

---

21 Ökçesiz ve arkalıksız (terlik veya pabuç). (y.n.)

"Yusuf Çavuş, kahvede bir haydut var diyorlar, sahi mi?"

Yusuf Çavuş cevap vermek için tepeleme bir kaşık dolusu helvayı çarçabuk yutarken gözlerini kapayıp açtıktan sonra:

"Sahi," dedi.

"Böyle gündüz ortasında. Hem siz buradayken haydut apaşikâre nasıl meydana çıkar?"

"Hükümet teslim olanlara geçenlerde af ilan etti. O sırada bu da geldi. Sekiz on avenesiyle aman diledi. Bunun adına Kıyıcı Süleyman derler. Çok canlara kıydı. Çok ocaklar söndürdü. Şimdi burada sizin benim gibi serbest geziyor."

Hikmet Enis korkan bir çocuk sessizliğiyle yanıma sokuldu. Omzumun üzerinden, bütün dikkatiyle jandarmayı dinliyordu. Murtaza bizim bu dalgınlığımızdan bilistifade fincana rakı doldurdu. Tok karnına yuvarladı. O da söz arasında bir fırsat bularak çavuşa paslı pıştovunun kerametini anlatmak istiyordu. Ben onun bu zevzekliğine meydan vermeden sorgularıma devamla:

"Kıyıcı Süleyman şimdi ne sanatla meşgul?"

"Hiç."

"Neyle geçiniyor?"

"O eşkıyalıkta yükünü tuttu. Kazan bir para da ne yolda kazanırsan kazan. Sonra otur safa-yı hatırla ye. Arayıp soran mı var? Abdülhamit zamanında da öyleydi. Şimdi bulgurcuların vaktinde de böyle oldu. Helal, haram sözü kitaplarda kaldı. Şehrin içinde, dışında hep haydutluk... Birtakımı yiyor. Birtakımı da yiyenlere ses çıkaramıyor. Sonra memleket batıyor, diye bağrışıyorlar. Bir memleket haksızlıktan, hırsızlıktan batar. Bu, buradan çalar. O, oradan aşırır. Hepsi bir yol tutturmuş, gider. Zavallı günahsız Bekir ile Mustafa eşkıya kurşunuyla vurulur ölür. Biz hep daha iyi günler göreceğiz diye bekleriz. Gün günden daha beter oluruz."

Yusuf Çavuş felsefesini taşırdı. Biçare adam meğerse dolgunmuş. Lakırdı arasında boğulan ilk sorgumu tekrarla dedim ki:

"Şimdi Kıyıcı Süleyman sureta neyle geçiniyor?"

"Mandırası, ağılı, davarları var. Oradan buradan sıkışan eşkıya bunun damına kaçar. Eski arkadaşlar birbirine hatır ederler. Etraf köylerin halkı hâlâ Süleyman'dan yılgındır. Bütün bu civarda kaymakamdan ziyade onun hükmü sürülür. Bir gün gelip de gene eşkıyalığa dönmeyeceği ne malum? Bunlarınki orospu tövbesine benzer. Alışmış kudurmuştan beterdir. Bu herifin bankalarda da çok parası olmalı. Senelerce buraları kesime aldı. Yolcuyu, yerliyi soydu soğana çevirdi. Eşkıyalık da bir cins diplomatlıktır. Soymanın yolunu bilmeli. Herkesten verebileceği kadar para istemeli. Acemi eşkıya boş yere kan döker durur. Bu Süleyman kurt oğlu kurttur. Köylerdeki bütün varlıklı adamların mallarını soruşturur. Kaç davarı vardır, bu sene gelirlerden ne aldı, güzün bağdan, yemişten ne çıkardı? Hepsini bilir. Ona göre ister. Haydi kahveye gidiniz. Keratayı görünüz. Ettiği eşkıyalığı bir kahramanlık gibi anlatarak herkesi ağzına baktırıyor.

4

Soframızı Yusuf Çavuş'a bırakarak üçümüz de kahveye bu haydut tövbekârını görmeye gittik. Deminden içinde bir kimse bulunmayan kahvehane şimdi kalabalıklaşmıştı.

Baş sedirde, esmer, tıknazca, orta boylu, çukur gözlerinin hainliği, burnunun ortasından uzanan hattın uca doğru kıvrılması, simasına yırtıcı kuşlarla büyük bir yakınlık veren, boz ceketli, iri baldırları dolaklı[22] bir herif oturuyor, yalnız o söyleniyor, herkesi ağzına baktırıyordu.

İçeri girince verdiğimiz selamı herkesle beraber o da aldı. Herkes gene onun ağzına bakarken Kıyıcı Süleyman bütün dikkati ve sert gözlerinin biz[23] gibi yakıcı, keskin bakışıyla bizi süz-

22 Tozluk yerine bacaklara ayak bileğinden dize kadar dolanan ensiz ve uzun kumaş parçası. (y.n.)

23 Katı bir şeyi dikerken iğne geçirecek yeri delmek için kullanılan, çelikten yapılmış, sivri uçlu ve ağaç saplı araç, tığ. (y.n.)

meye başladı. Başını dimdik havada tutarak sizi sokmaya hazırlanan tehlikeli bir yılanla karşı karşıya gelmiş kadar o bakıştan bir ürperme hissettim. Kaynım Enis Hikmet benden daha korkunç bir büzülme, bir çekinme fakat daha büyük bir merakla bu haydut mütekaidine bakıyordu. Biz enişte, kayınbirader, Kıyıcı Süleyman'ı büyük bir ürküntü ile tetkik etmekle beraber onun heyet-i umumiyesinde diğer insanlardan pek başka türlü bir fevkaladelik göremiyorduk. Onun bize en ziyade namı dehşet veriyordu. Haydut! İşte bütün dehşet ve nefreti herkesin istiaze ile ağzından çıkardığı bu kelimeden alıyorduk. Eğer biz Süleyman'a çarşıda, pazarda kalabalık arasında tesadüf etmiş olaydık şüphesiz bakışlarımız onda müstesna bir melanet bulamayacaktı. Onu diğerlerinden hiç ayırmayacaktık. Fakat şimdi o, gözlerimizin önüne haydut tabirinin korkunç ve canlı bir medlulüydü. Onun gözlerinde atmacaya benzeyen, ellerinde kanlı bir canavar pençesi darp ve şiddeti görmeye uğraşıyorduk. Evet, o çukur, parlak kara gözleri, kim bilir silahı altında can verdirdiği ne kadar masumların son ıspazmozlarını kayıtsızlıkla seyretmiş, o kirli tırnaklı, tüylü, esmer parmakları kaç günahsız sineyi kurşunla delmişti.

Birkaç fincan fazla kaçıran Murtaza rakılı ağzını Hikmet Enis'le benim aramda kokutarak kulaklarımıza:

"Kıyıcı haydut dedikleri bu mu? Bir şey değilmiş kerata. Evvel Allah bunun gibi birkaç tanesini ben pıştovumla hakların. Haydut dediğin dağ gibi, dev gibi olmalı. Bu nedir ki, topaca benzer bir herif."

Artık lakırdıyı bayağı ağzını yayarak mestane bir eda ile söyleyen hizmetçimize ciddi ve sakin durmasını emrettik.

Her halinde hunharlığını gösterir bir şiddet keşfine uğraştığımız Kıyıcı'nın lakırdısında bir korkunçluk bulamadık. Bir haydudun sesi nasıl olmalıydı? Hiç olmazsa bir basso gibi. Bir öküz gibi. Değil mi? Hayır, ne gezer, bununki yumuşak ve hemen hemen nazik bir sedaydı. O kadar da tatlı anlatıyordu ki biz de Murtaza gibi birkaç kadeh kaçıraydık kendimizi bir köy medda-

hı dinliyor farzıyla adeta eğlenip neşelenecektik. Fakat mümkün mü? Diğer insanlar gibi çifte göz, çifte kulak, tek burun ve tek ağızlı görünen bu herifin yaradılışında bir haydut saklıydı. Bu, yedi başlı ejderhadan daha korkunçtu.

Sigaranın biri sönerken öbürünü yakan Kıyıcı pek tiryakiye benziyordu. Siyah, nasırlı parmaklarının arasında ağzı altın bilezikli, aynı madenden zarif "M" markalı, sarı kehribardan, uzunca, şık bir ağızlık vardı. Kim bilir nereden vurmuştu. O, M *inisiyal*'inin[24] "Süleyman" ismine uymayışını ve böyle değerli güzel bir şeyin kendi kurt pençesine hiç yaraşmadığını asla nazarı itibara almayarak sigarasının külünü silkmek için ikide birde bu latif ağızlığı kaba parmaklarının arasında pırıl pırıl evirip çeviriyordu.

Kahve halkı içinde horoz gibi koltukları kabarık, avurtlu zavurtlu, tavırları cakalı beş altı herif vardı ki Kıyıcı'nın kaş göz işaretiyle verdiği emirleri ifaya birkaçı birden koşuyordu. Bunlar reisleriyle beraber istiman eden eski eşkıyadan imişler. Fakat beynlerindeki tahakküm ve itaate hâlâ halel gelmemişti.

Ortada gayet ehemmiyetli ve korkulu bir mesele cereyan ediyor, her söz sonunda adeta bir hâkim gibi Kıyıcı'dan rey soruluyordu. Köylü büyük bir telaş ve heyecan içindeydi. Tarihten yirmi gün evvel Şerif Ali Ağa'nın evine sokak kapısının aralığından, kurşunkalemi ve fena bir yazı ile şu,

Çifteselviler bayırında büyük kayanın dibine kazılmış çukura üç yüz lira bırakınız. Eğerleyim bırakmazsanız Şerif Ali kendini ölmüş bilsin.

İmza
Sözünün eri
Deli Veli

Kızdırma beni, yakarım seni, on gün mühlet. Parayı ilet.

---

24 (Fr.) *Initial*: Baş harf. (y.n.)

cümleleri yazılı bir kâğıt atılmıştı. Başındaki küçük ağabani[25] sarığa rağmen Şerif Ali Ağa harekesiz yazı okuyamaz, hemen ümmi denecek bir zattı. Bu tuhaf tehditnameyi kapı arkasında bulmuşlar, oğulları on iki yaşındaki Etem'e okutmak istemişlerdi. Fakat çocuk birkaç kelimesinden başka yerini sökememiş, kâğıdı imama götürmeye mecbur olmuşlardı. Okurken imamın biraz benzi atmış, o da bir iki yerinde kekelemişti. İmam efendinin okuyuşuna da pek emniyet edilemediğinden mektep hocasına ve daha okuryazar kimselerin aydınlatmasına başvurulmuş, bu iş köy kahvesinde bir mesele şeklini almış ve nihayet tecrübeli, düşünceli kimseler Şerif Ali Ağa'ya böyle delice tehdide hiç ehemmiyet vermemesini tavsiye etmişlerdi. O da bu sözlere aldanarak keyfiyeti mühimsememiş fakat tehditnamede gösterilen on gün mühletin bitmesinden on sekiz saat sonra zavallı adamın Kurban Ağa Deresi'nde kurşunla üç yerinden delinmiş ruhsuz cesedi bulunmuştu. Köylü bu haydutluktan pek müteessir ve müteheyyiçken şimdi yine buna benzer yeni bir vaka karşısında bulunuyordu. Üç gün evvel köy kahvesine, Mümin oğlu Osman Ağa'ya hitaben, bir sigara kâğıdı üzerine yazılmış şu:

Şerif Ali ile hesabımızı kestik. Şimdi senden istiyoruz. Tokatlı sırtındaki boş kulübeye dört yüz lira bırakınız. Son pişmanlık fayda vermez. On gün mühlet!

İmza
Sözünün eri
Deli Veli

bozuk ibareleri havi bir tehditname atılmıştı. Bedbaht köy Deli Veli'nin bıçağı altında bir ikinci kurban daha mı verecekti? Herkes titreşiyordu. Müdüre müracaat olunmuştu. O da kaymakamla muhaberedeydi. Jandarmalar kâfi değildi. Bütün delikanlılar askerdeydi. Köyün malını, ırzını kim muhafaza edecekti? Her gün etraftan türlü türlü korkunç namlar ile haydutlar türüyordu.

25 Abani. Sarımtırak dallı nakışlarla işlenmiş bir tür beyaz, ipek kumaş. (y.n.)

İkinci tehdide uğrayan biçare Mümin oğlu Osman Ağa kır sakalından aşağı ağlayarak:

"Küçük oğlum şehit olmuş. Büyüğünden de haber yok. Hükümete maldan, candan vergimizi vermek için geceyi gündüze katmaya, gözyaşlarımızı kurutmaya uğraşıyoruz. Çalışmak için kol ister, kuvvet ister. Ne insan kaldı. Ne hayvan kaldı. Yiyeceğimiz kuru ekmeği zar zor buluyoruz. Hepimizin benzimize bakınız. Sarardık. Kuruduk. Kaldık. Bu kadar ezildikten, yandıktan sonra bir de eşkıya vergisini nereden bulacağız? Halim Allah'a malum, inanınız Müslümanlar, dört yüz lira değil, şu saatte dört yüz kuruşum yok. Zaten sağken açlıktan toprak kesiliyoruz. Bari Tokatlı sırtına gideyim. Kollarımı kavuşturarak durayım, 'Beni öldürünüz. Verecek param yok, canımı alınız,' diyeyim. Öldürsünler. Bu kıtlıktan, bu acıklı hayattan kurtulur, karımı kızlarımı dünyada bırakırsam bari ahrette oğullarıma kavuşurum."

İhtiyarın gözyaşları o kadar müessir ve sözleri samimiydi ki Manakyan Efendi tiyatrosundan başka bir yerde hakiki facia görmemiş zavallı toy kaynımın gözleri sulandı. Murtaza bile bu acıklı levha önünde ayılmaya başlayarak haydutlara karşı fena fena sövüp sayıyordu. Aman Yarabbi, daha payitahttan iki adım ayrılmamıştık. Neler görüyor, neler öğreniyorduk. Kahvedekilerin her biri Mümin oğluna nasihatler veriyorlar, fikirleri erişebildiği kadar akıl öğretiyorlardı. Lakin öyle bir tehditname felaketine uğramak tehlikesi hepsinin soluk benizlerini büsbütün kaçırıyor, seslerine titreme, dillerine tutkunluk veriyordu. Deli Veli hakikaten sözünün eri olduğunu Şerif Ali Ağa'ya olan tehdidini yerine getirmekle ispat etmişti. Şimdi dört yüz lirayı tedarik edemezse Mümin oğlu Osman Ağa'nın hayatı da aynı facia ile nihayetleneceğe benziyordu. Köylü onun canını kurtarmak için Tatar İhsaniye'deki tarlalarından birkaçının satılması reyinde bulundu.

Zavallı Osman Ağa, "Şimdi geçinmem bu tarlalara kaldı. Zaten üçü merhumdur. Bu aralık yok bahasına vermeli ki satılsın," dedi.

Köylerde, kasabalarda küçük sermayeli İranîler, ve daha tabiiyetleri şüpheli kimseler peyda olmuştu. Paraca pek sıkıntıda kalan köylülerin çiftliklerini, bağlarını, tarlalarını ucuz ucuz kapatıyorlardı. Böyle bir müşterinin derhal çıkacağına şüphe edilmiyordu.

Osman gözünün yaşlarıyla beraber yüzünün terini silerek:

"Mal canın yongasıdır. Bağsız, tarlasız kaldıktan sonra neyle yaşayacağım ki ölmemeye uğraşayım. İki oğlumu kaybettim. Gelinlik iki kızım var. O tarlalar onların cihazıdır. Benden sonra sokakta kalıp dilensinler mi? Bundan sonra bu kuvvetsiz bacaklarım, ihtiyar kollarımla ne iş görebilirim ki? Artık bir karış toprak edinebilmemin ihtimali yoktur."

Zavallı ihtiyar, mendilini gözlerine bastırdı. Pek elim bir iki boğuk hıçkırıkla vücudu sarsıldı. Herkesin yüzünü derin bir hüzün kapladı. Nihayet Kıyıcı Süleyman'dan rey sordular. Bu acıklı işe bir çare bulmasını rica ettiler.

Tövbekâr eşkıya reisi göğsünü karıştırdı. Fes rengi kadife yeleğinin müteaddit ceplerinden inceli kalınlı birçok altın kordonlar sarkıyordu. Bir tanesini çekti. Kont, kronometre bir saat çıkardı. Dikkatle baktı. Onu cebine koydu. Şimdi üzeri mavi mina ve elmas işlemeli zarif, nefis ufak bir zenne saatine el attı. İnce, nazik kordonunun pırlantalı sürmeleri parıl parıl yanıyordu. Ona da baktı. Fakat işlemesine emniyet edemedi. Kulağına götürdü. Tık tıklarını dinledi. Birkaç dakika ileri götürerek ayarını düzeltti. Onu da cebine indirdi. Orta boyda bir altın saat daha çıkardı, kapağının üzerinde kabartma F harfi vardı. Onu da ayar etti. Herifin üzeri bedesten dolabı gibiydi. Koynunda ceplerinde neler yoktu neler... Her ne tarafını karıştırsa murassa şeyler çıkarıyordu. İçi sıkıldıkça ceplerindeki bu yarım düzine kadar kıymetli saatleri ilk çıkardığı o kronometre üzerine ayar ediyordu. Hele bir tanesinin kulpuna bastı. Çın çın çeyrek saate kadar çaldırdı. Oradaki köylüler saatlerini bu seyyar muvakkithane üzerine ayar ettiler. Zamanlarını eski haydudun vaktine uydurdular.

Süleyman'ın yüzü çok dalgındı. Galiba o mühim şeyler düşündüğü vakit düşüncesini belli etmemek için saatlerinin ayarıyla meşgul görünüyordu, Mümin oğlunun cidden acınacak tehlikeli haline bir çare düşünmekten ziyade, üzerindeki varını yoğunu, şöhretini, köylüler arasındaki hâkimiyetini medyun olduğu eşkıyalığı, eski mesleğini müdafaa eder gibi söze başlayarak:

"Siz eşkıyalara lanet eder durursunuz. Vakıa haklısınız. Ben bu melunların içlerinden çıktım. Onların hallerini bir kere de benim ağzımdan dinleyiniz. Hiç kimse durup dururken dağa insan soymaya, cana kıymaya çıkmaz. Onu bu fena yola düşüren sebepler vardır. Haydutluk dünyada en alçak bir iştir değil mi? Peki, bu kadar kötü bir hale düşmesini kim ister? Bu uğursuz yola dökülenlerin çoğu ya hapishaneden kaçmışlardır ya askerden. Yakalamak için peşinden jandarmalar, polisler, askerler, kanunlar dolaşan böyle bir adam hangi şehirde barınabilir? Onun sığınacağı yer ıssız dağlar, bayırlar, ormanlardır. İnsanlardan kaçınca artık o canavarlarla arkadaş olur. Onlara döner. Canavarlaşır. Demek bütün şehirlerin halkları ona karşı hep düşmandırlar. O da onlara karşı dost kalamaz ya! Ahali eşkıyaya, eşkıya ahaliye harp ilan etmiş gibidir. Şekavet halinde bir adamı kuduz köpek gebertir gibi herkes vurup öldürebilir. Eşkıya yerini belli edemez, tarla sürüp ekemez. Ne yiyip ne içecek? Memurlar zenginler hep kendilerini ahaliye besletirler. Eşkıya ne yapacak, açlıktan gebermemek için o da şunun bunun sırtına binecek. Bunun için eşkıya bir nizam koyar, ona göre hareket eder. Çapula çıktıkları yerlerin zenginlerini tahkik ederler, herkesten haline göre para isterler. Eşkıya tükürdüğünü yalayamaz. Sözünün hükmünü herhalde yerine getirir. İstediği para gelmezse haracını alamadığı kimseyi mahkemeye teslim edemeyeceği, hapishaneye koyamayacağı için öldürmeye mecburdur. Söz bir, Allah bir."

Kaynım kulağıma eğildi. Pek yavaş:

"Şurada burada çok nutuklar dinledim. Fakat hiç eşkıya konferansında bulunmamıştım. Herif meslektaşlarını fena müdafaa

etmiyor. Haydutluğu siyasete ve hatta felsefeye tatbike kadar varıyor. Ve daha nerelere dil uzatıyor. Allah böylelerinin tövbelerini kabul ve cümlemizi şerlerinden muhafaza eyleye."

"Haklısın çocuğum. Bu haramilerin tövbelisi böyle... Acaba tövbesizleri nasıl olacak?"

"Enişte bey ne tövbesi siz de! Herif, soyduğu, belki de öldürdüğü insanların kıymetli, değerli şeylerini üzerinde taşıyor. Kendi meşru has malı gibi apaçık kullanıyor. Daha kim bilir ceplerinde kimlere ait ne mühim paralar, çekler vardır. Buna itiraz etmek kimsenin aklına gelmedikten başka Kıyıcı Ağa hâlâ taşıdığı bu korkunç nama hürmet görüyor. Âleme akıl ve hikmet hocalığı ediyor."

"Evvelce bizim memlekette bunlar pek tabii görülürdü."

"Neden?"

"Öyle ya. Abdülhamit devrinde ve ondan sonraki meşrutiyet ve umumi harp devirlerinde öyle şekavetler oldu ki kapanın elinde kaldı. Ne vurulabildiyse bankalara, iratlara yatırıldı. Uhdelerine meşru servet kaydedildi. Harpten birkaç sene evvel açlıktan nefesleri kokan herifler milyonlarla oynadılar. Ticarethaneler açtılar. Sedefli, fildişli, yaldızlı, elektrikli salonları, son sistem otomobillerle halkın gözlerini kamaştırdılar. Ta Abdülhamit zamanından beri Beyoğlu'nun, Şişli'nin en mutena mevkilerindeki sekiz on katlı, mermer apartımanların yapılışındaki esrarı, yaptıkları masraflarının iç yüzlerini sana anlatsam üzerindeki birkaç altın saati maldan sayarak Kıyıcı'yı onlarla mukayeseye kalktığına sıkılırsın. Haydut Süleyman belki on kişi öldürmüştür. Fakat şehir eşkıyası koca bir mülke, millete kıydılar. Hem Süleyman haydut adını almış, dağa çıkmış. Ötekiler Bâbıâli'de, Maliye'de, Düyun-u Umumiye'de oturdular, nazır oldular. Kanunlarımız, mukadderatımızla oynadılar. Kıyıcı ile aralarındaki en gözüken meslek müşabeheti sırası gelince davalarını, nefislerini müdafaada zehirli mantıklarında, yüzsüzlüklerinde, hakikati örtmekteki cüretlerinde bütün cehalet, hırsızlık ve sû-i idarelerinde içtimaî bir kıymet, bir mazeret

bulmaya uğraşmalarında görülüyordu. İstibdatta, meşrutiyette bir kolpasına getirerek[26] nazır şekline girerek, mebus salahiyetine bürünerek ne vurgunlar vuruldu. Ne büyük servetler yapıldı. Burada, Avrupa'da yiyebildikleri kadar yediler, içtiler. Kimsenin kendilerinden bir hesap sordukları da vaki olmadı."

Ben böyle köpürdüm. Balkan Harbi ve Harb-i Umumi'de içine yuvarlandığımız uçurumun dehşetiyle başım dönmüş, gözlerim kararmıştı. Kaynım beni teellümle dinledi, dinledi:

"Enişte bey. Seyahat ne iyi şeymiş. Değirmendere'ye kadar gelmekle neler gördük. Neler işittik," dedi.

Tövbekâr Süleyman eski meslek ve meslektaşlarını müdafaada devam ederek:

"Eşkıya var, eşkıyacık var. Tam mert eşkıya bir kere dört yüz lira fidye-i necat istedi mi kafasını kesseler sözünden dönmez gayrık. Bir para eksik almaz. Can için pazarlık olur mu? Parayı vermeli. Hayatını kurtarmalı."

Dinleyenler içinde, Süleyman'ın eski şekavet avenesinden Kurt Ali söze karışarak:

"Haniya bir defa tokazladığımız bir bezirgân için elli lira eksik gönderdilerdi de herifi, Kuzupüryanı kuyusuna tıkarak üzerine iki çekilik iri bir taş yuvarladıktan sonra bırakıp savuşmuştuk."

Bu hayvanî itiraf karşısında kaynım elime sarılarak titredi. Mümin oğlu Osman Ağa istimdatkâr bir hayretle arkadaşlarının yüzlerine göz gezdirdi. Kıyıcı reis sert bir tekdir nazarıyla bu yırtıcı fakat safdil Kurt'un yüzüne bakarak:

"Tövbekâr olduktan sonra eskiden işlediğimiz günahlar artık ağza alınmaz. Allah onları affetti. Biz de unutmalıyız."

Kurt Ali ettiği hatayı anlayıp başını pişmanlıkla sağa sola sallayarak:

"Estağfurullah. Estağfurullah. Tövbe Yarabbi," dedi. Bu istiğfara yüksek sesle, diğer tövbekâr şakiler de iştirak ettiler.

---

26 Oyuna getirmek. (y.n.)

Süleyman Reis zihninde tasarladığı şekavet felsefesini medeni kanunlarla mukayese edilebilir, ibret verici noktalarını icmale uğraşarak:

"Söze riayet kalmadı. Eşkıyaya da soysuzlar karıştı. Haydutluğun kanunu bozuldu. Sözüm ona şimdiki eşkıyadan bazıları üç yüz lira isteyip bezirgân gibi pazarlıkla yüz liraya iniyorlar. Yuf onların ervahına! Çünkü herif çobanlıktan, rençperlikten, yanaşmalıktan gelme. Sözünün eri cins eşkıyadan değil ki. Sonra parayı kolay alabilmek için pazarlık üzerinden tekrar ıskonto yapanlar da var. Böylelerini yakalayıp yakalayıp hükümet konağının önüne sallandırmalı. Soy eşkıya soysuzlardan fark olunsun. Söze döneklik giren işlerde mertlik kalır mı? Böyle nizamdan dışarı çıkan haydutlar çoğaldı."

Böyle haydut felaketi, haydut zihniyeti, haydut vahşeti, haydut raconuyla beyinlerimizin şişmiş, kulaklarımızın ürkmüş, gözlerimizin korkmuş olduğu bir dakikada kahvehanenin kapısından kalın, sert ve küstah bir ses gürledi:

"İçinizde Enis Efendi damadı Nef'i Bey kimdir?"

Tövbekâr şakinin cüretli suratına bakan bütün heyecanlı çehreler şimdi merakla kapıya döndü. Keçe külah, poturlu, eli sopalı, terli yüzünde toz kiriyle esmerlik birbirine karışmış, kısa, topuz, nim-yabanî bir delikanlı hemen fasılasız aynı suali kalın dudaklarıyla tekrarlayıp duruyordu.

Hikmet Enis umacı[27] görmüş bir çocuk korkusuyla bana sokularak titreye titreye yavaşça kulağıma:

"Enişte bey, işte bizi arıyorlar. Acaba ne isteyecekler? Fidye-i necat mı?"

Benim vücuduma da bir korku ürpermesi yayıldı. Murtaza da belinde piştovunu yoklaya yoklaya sarhoşluktan ayılıyordu. Hemen bu gürültücü münadinin yanına koştu. Onu omuzlarından sertçe tartaklayarak ne istediğini sordu. Herif aynı yüksek sesle şu cevabı verdi:

27 Küçük çocukları korkutmak için uydurulmuş hayali yaratık. (y.n.)

"Taşlıdere Çiftliği'nden geliyorum. Beni kâhya Halil Efendi gönderdi. Beylere araba getirdim."

Biz şimdi, "Hay Allah müstahakını versin!" tebessümüyle korkudan sevince geçtik.

5

Hemen kahveden dışarı fırladık. Biraz ötede, iki boz öküz koşulu, uzun sırıklarının üzerine minderler, yastıklar konmuş bir arabanın beklediğini gördük. Vakit hayli ilerlemişti. Şimdi biz bu öküz arabasıyla gacır gacır çiftliğe kaç saatte varabilecektik! Geç kalmanın tehlikesini birbirimize anlatmaya lüzum görmüyorduk. Arabayı getiren yanaşmaya[28] sordum:

"Adın ne?"

"Yürük oğlu Emin."

"Emin, bizim çiftliğe kaç saatte varabiliriz?"

Emin çatık bir surat ve bir eda-yı nefi ile başını sallayarak:

"Allah bilir. Benim saatlen işim yok."

"O nasıl laf?"

"Basbayağı laf efendi. Ben çok defa buraya yük indirdim. Vardım geldim. Kaç saatte geldim? Kim bilir. Bunu hiç soran olmadı. Bazen günle beraber oradan çıkarım. Öğleden çok evvel buraya varırım. Yollar bozuk ve çetindir. Derelerden, bayırlardan yol ortasına öyle iri iri kayalar akıp gelmiş ki araba değil a bazen süvari bile zor geçer."

"Şöyle tahminen söyle, buradan şimdi hareket edersek çiftliğe ne zaman varabiliriz? Ezandan sonra mı? Yatsı üstü mü?"

"Artık orasını koca bozun keyfi bilir. Eğerleyim yolda sancısı tutarsa gece yarısını buluruz."

"Koca boz kim?"

Yürük oğlu Emin eliyle göstererek:

---

28 Genellikle bir çiftçi yanında çalışan işçi. (y.n.)

"Aha şu kuyruğunu sallayan sağ taraftaki öküz. Bir yol sancısı tuttu mu kendini kaldırır yerden yere vurur. Boyunduruktan çıkarmalı. Bırakmalı, debelenip dursun."

"Halil Efendi bize göndermek için koca çiftlikte sağlam bir hayvan bulamadı mı?"

"Ne dersin efendi, çiftlikte öküz mü kaldı ki? Çoğu askere gitti. Sonra vebalı bakar (veba-yı bakarî[29]) bir şehre uğradı mı orada sığır bırakmaz. Hayvanı sıtma tutar. Yem yemez. Bir kere gözleri kanlanıp da titremeye bulaştı mı bırak o davarı gayrık ondan hayır gelmez."

Yürük oğlu Emin ismindeki çalışkanlık manasına rağmen tembele benziyordu. Onun işlekliği bacaklarından ziyade dilinde olduğu anlaşılıyordu. Ağzına baksan o köylü ifadesiyle bize veba-yı bakarî hakkında adeta ayakta konferans verecek, hemen çiftlik sahibi amiriyetini takınarak:

"Haydi bakalım. Lafı yolda edersin. Durma vaktimiz yok. Bize yardım et. Eşyamızı arabaya yerleştirelim."

Sepet, çanta, nemiz varsa arabaya taşıdık. Kahvedeki halk yolculuğumuzu seyretmek için hep dışarıya çıktı. Kıyıcı Süleyman nasihatleriyle müstefit etmek şerefinden bizi mahrum bırakmayarak lütfen yanımıza geldi. Emin'den sordu:

"Hemşeri nereden gideceksin?"

"Orçun, Sultan Çiftliği, Tatar İhsaniye, Ayvalık ve işte ondan öteye."

"Kaya dibi civarlarında çok eğlenme. Eğer size bir sarkıntılık eden olursa benden selam söyle, geç git."

Müteşekkirâne bir tavır alarak sabık hayduda dedim ki:

"Süleyman Efendi hakikaten bizi minnettar ediyorsunuz. Fakat size asıl büyük ricamız şudur: Eğer geçeceğimiz yollarda ciddi bir tehlike varsa söyleyiniz. Bu gece Değirmendere'de bir yerde kalalım. Yarın emin bir surette yolumuza devam etmenin çaresini düşünelim."

---

29 Sığır vebası. (y.n.)

Kıyıcı Süleyman ince düşündüğünü gösterir bir kaş çatmasıyla bir müddet durduktan sonra:

"Hayır. Sizin gideceğiniz taraflarda bir şey yok. Yalnız birkaç gün evvel ta Karamürsel'e yakın Ulaşlı civarında bazı vurgun haberleri duyuldu. Eşkıya bir iki değil ki, dağlar serseri dolu. Omuzlarında tüfek, bellerinde fişek aç kurt gibi dolaşıyorlar. Nereden ne çıkacağı malum olmadığı için arabacınıza ihtiyat tembih ediyorum. Karşınıza çıkacaklar adı sanı belli sayılı eşkıyadan olsalar evvel Allah öylelerine sözümüz geçer. Vaktiyle biz de onlar gibi kuduzluk ettik. Benim de vücudumda sekiz on jandarma kurşunu var. Ben sanattan çıktımsa da eski arkadaşlar benim hatırımdan çıkmazlar."

Böyle kıptivâri şecaat arz eden Süleyman'ın bu garip sözlerini oradaki bütün halk, kimimiz hayretle, kimimiz nefretle fakat hepimiz sureta birer tebessümle dinliyorduk.

O aralık sıvalı baldırları, ayaklarında şıpıdıklarıyla koşa koşa yanımıza jandarma Yusuf Çavuş geldi. Yediği yemeğin şükranesi olarak:

"Beyim, hiç merak etmeyiniz. Biz de şimdi o tarafa yollanacağız. Dört süvari arkadaşım daha var. Hayvanlar dinlensin. Biraz yem yesin. Bir saat sonra biz de buradan çıkarız. Siz Sultan Çiftliği'ne varmadan arkanızdan yetişiriz. Arabanızın etrafını alırız, vali paşa gibi sizi çiftliğinize kadar götürürüz. Salimen teslim eder, oradan öteye sürer gideriz."

Oh, şimdi yüreğime epeyce su serpildi. Kaynım Hikmet Enis'in de yüzü güldü. Murtaza da sık sık piştovunu yoklamadan elini çekti. Üçümüze de emniyet geldi. Evvela oralarda hatırı sayılır sabık eşkıya reisi Kıyıcı Süleyman'ın şifahi bir tavsiyesini, saniyen bizi silahlarının ortasına alacak beş jandarma süvarisinin himayesini haiz idik. Artık öyle derme çatma haydut çetelerine tesadüften pervamız kalmadı.

Henüz görüştüğümüz kahvehane halkına veda ettik. Kayıkta tanıştığımız Değirmendereli Hafiz Kerim Efendi'ye bol bol se-

lamlar gönderdik. Allah onun tövbesini kabul bizim de günahımızı af buyursun. Kıyıcı Süleyman'ın bize dostlukla uzattığı eli birkaç defa sıkarak samimiyet gösterdik. Kısa bir tanışma ile gönüllerini kazandığımız köylülerin dualarını alarak yola düzüldük.

Yürük oğlu Emin öküzleri hayladı[30]. Hayvanlar siyah çekik gözlü, iri boynuzlu koca kafalarını bir nevi vakarla sağa sola sallayarak, geniş iki boz butlarının arasına konan sinek alayını kuyruklarıyla kovarak, katranlı tekerlekleri ince bir gıcırtı çıkaran arabayı, hantal vücutlarının bati yürüyüşüyle çekiyorlardı.

İnsan acele bir iş peşinden bu iptidai arabanın kaplumbağa sürünüşüyle giderken şimendiferleri, otomobilleri, tayyareleri düşündükçe duyduğu meskenet tesiriyle sıkıntısından terliyor. Mülkümüzde medeniyet fakrı namına bir hicap hissediyor. Bir tozlu yolun üzerinde iki öküzün sekiz ağır bacağına iş vererek yola çıkmak usulü elan cari olan memleketler yeryüzünde acaba bizden daha nerelerde vardır, sualiyle derin, acı düşüncelere dalıyor. Terakkinin sekiz dakikaya indirdiği bir yolu şimdi biz şüphesiz sekiz saatte gidecektik.

Vakit ikindiyi buldu. Arabamız iki tarafı kırmızı böğürtlenli kısa yeşil duvardan müteşekkil deremsi bir yola döndü. İki yanımızın bu tabii çitleri arkasından koyu zümrüt letafetiyle sık yapraklı fındık ağaçları fışkırmıştı. Bu yeşilliğin ortasından biraz çukurdan gidiyorduk. Yol gittikçe dikleşiyor, bazı ufak tümsekleri inip çıkarken öküzlerin butlarındaki adalelerin gerildiği görülüyordu.

Hiç görmediğimiz bu yeşil araziyi, bu fındık, bu meyve bahçelerini, gelin odası gibi çitten çite ağaçtan ağaca atlayarak rast geldiğine dolanan çalı sarmaşıklarını seyrediyor, bazen böyle zümürrüdîn şahnişinlerin altından geçiriyor ve bazen bize kadar sarkıntılık eden dalların biraz haşince nevazişlerinden yüzlerimizi korumaya uğraşıyor, buraya değirmen değil Zümrütdere demeyi daha münasip buluyorduk.

30 At vb. hayvanları sürmek için seslenmek. (y.n.)

Artık haydut lakırdısından yorgun düşen kafalarımızı dinlendiriyor, arabanın yastıkları üzerine uyur gibi uzanarak bu sebzin âlemin içinde yeşil hülyalara dalıyorduk. Tekerleklere tesadüf eden iri bir taşın sarsıntısıyla hırpalandığımız vakit birdenbire kendimize gelerek mekân tayini icap edince nerede olduğumuzu düşünerek Sarıyer'in sular yolu ormanlığından gidiyoruz sanıyorduk. Burası ile oranın bazı bazı birbirine andırışları vardı.

Buradan bu yaprakların arasından yokuşu çıka çıka yolumuz yükseldikçe Cebel-i Lübnan'daki[31] askılı bahçeler gibi birbiri üzerine asılmış bağlar, bahçeler, tarlalar, cenneti hatırlatır manzaralar açılmaya başladı. Değirmendere köyüne yaklaşıyorduk. Bizim kasaba ve köylerimizden birini görmüş olan ve hemen ötekileri de bilmiş olur. Yapılış usulleri yahut usulsüzlükleri birbirine benzeyen bitişik kara kara tahta evler, o arazi bolluğunda o derece tahditlerine bir türlü akıl ermeyen sıçan yolu, mezbeleli dar çirkefli sokaklar, yıkık duvarlar, bir harabî, bir sükûn, bir tenhalık, bir kabristan magmumiyeti.

Değirmendere'nin yalnız mevki itibarıyla diğer köylerden büyük bir farkı vardı. Zannedersiniz ki o bürkânî arazi yakınlarda hamur gibi yumuşayıp kaynayarak ihtilaçlar geçirmiş, sonra sivri sivri tepeler şeklinde donup kalmış, nebatî yeşil bir bereket her tarafını sarmış. Değirmendere köyü bizim Cihangir Mahallesi gibi pek dik bir sırt üzerine yapılmış, kara kara tahta evler, uzaktan, birbiri üzerine istif edilmiş gibi duruyor. Arkadakinin kapısı öndekinin damına tesadüf eden bu ev yığınının gerisinde mübarek bir ordu yeşil ve sivri çadırlarını kurmuş sanırsınız. İşte öyle küçük, mahrutî ve yemyeşil bir alay tepecikler görünüyor.

Köyün içinden geçtik. Değirmendere kahvesini ve değirmenin bulunduğu yeri görmek istedik. Yürük oğlu Emin geç kalacağımızı söyledi. Bizi köyde hiç eğlendirmeden, kimseyle görüş-

31 Lübnan Dağı. Lübnan'ın orta kesiminde yer alan ve Akdeniz'e sahili olan bir vilayet. (y.n.)

türmeden öküzleri sürdü. Yolumuz o kadar şairâneydi ki biz de kahve ve insan görmeden ziyade tabiatın letafetiyle gezintiden memnun oluyorduk.

Tepemizden mavi şiirini döken saf bir gök altından, etrafımızı saran açıklı koyulu zümrüdî bir dekor arasından arabamız dönme dolabı andıran yeknesak ve daimî bir gacırtı ile kâh bir meyil tırmanarak kâh yolun bir çukuruna dalıp çıkarak gidiyorduk. Bazen yola kadar uzanmış bağ eteklerinden tek tük sararmış yapraklar arasından kehribar manzaralı üzüm salkımları tatlı tatlı bize gülümsüyorlar, dalları üzerinden sarkan armutlar, elmalar pembe yanaklarını güneşe vermiş, daha ziyade kızarıyorlardı. Eğri büğrü düğümlü bir ip gibi uzanmış kökleri üzerinde uyuyan irili ufaklı karpuzlar, soluk renkli kavunlar, hesapsız fındık ağaçları gayet bereketli ve verimli bir topraktan geçtiğimizi bize anlatıyordu.

Etrafın şairiyetinden bizim kadar müstefit olamayan Murtaza bir beşik gibi uykusunu davet eden arabanın sarsıntıları içinde nihayet uyudu. İki iri öküz bizi derelerden, bayırlardan ağır ağır sürükleyerek katranlı hantal tekerleklerin söyledikleri hüzünlü ninniyle sallaya sallaya götürüyorlardı. Bir köye daha geldik. Mezbelede eşinen tavuk sürüleri içinden horozlar çırpına çırpına öterek bizi istikbal ettiler. Bir kanadı açık, çarpık bir bahçe kapısının gerisinde yemyeşil asma yapraklarıyla örtülü uzun bir çardak gördük. Yıkık bir duvar kenarında oku sokağa uzatılmış kırık bir araba. Karşısında bir yığın gübre. Başıboş salıverilmiş melül bir beygir küçük bir ağacın gölgesine sokulmuş sâbir, mütevekkil düşünüyor. Birkaç serseri köpek burunlarını havaya kaldırıp koklayarak yabancı gözlerle bizi süzüyorlardı. İki tarafa seyrek seyrek sıralanmış alt katları dolma, küçük pencereli, sefil manzaralı evceğizlerin arasından geçtik. Kalın başörtülü, koyu, kirli yeldirmeli[32] kadınlar çeşmeden su dolduruyorlar. Küçük köylü

32 Kadınların çarşaf yerine kullandıkları, başörtüsü ile birlikte giyilen hafif üstlük. (y.n.)

kıyafetinde çocuklar oyunlarını tatil ederek kendileri için nadir bir temaşa olan bizim şehirli suratlarımıza bakıyorlardı.

Arabacımızdan sordum:

"Burası neresi?"

O cevap vermek için biraz düşündükten sonra, "Orçun," dedi.

Biraz daha gittik. Orçun'un ikiye ayrılmış bir parçası gibi bir köye daha tesadüf ettik. Yine sordum:

"Bu köyün ismi?"

Yürük oğlu Emin hiç aldırmadı. Sualimi tekrar ettim. Arabacımızda aynı kafa tutuş, aynı sükût. Herifin bu terbiyesizliğine hiddetlendim. İki küreğinin ortasına yumruğumu indirerek:

"Hişt, bana bak, sana laf soruyorum."

Yürük oğlu başını arkaya döndürdü. Esmer yüzünde öfke kızartısı dalgalanan abus bir tavırla:

"Ne soruyon? Bu da işte ötekiler gibi bir köy. Adını ne yapacağın?"

Emin'in bu kabalığı büsbütün kanımı başıma sıçrattı. Artık kendimi zapt edemeyerek:

"Kâhya Halil Efendi çiftlikte adam bulamadı da bizi aldırmaya senin gibi hayvanı mı gönderdi?"

Bu tahkirime karşı herif yine başını arkaya çevirdi. Bir çift kanlı, dik ve müfteris gözle beni süzdü. Pek galiz bir küfrü iri dişlerinin arasında çiğneyerek yüzünü yine öküzlere döndü. O vahşi bakış hiddetimi arttırmakla beraber ne yalan söyleyeyim, yüreğime bir korku saldı. O alelade bir insan bakışı değildi. O kuduz gözlerden bir canavarlık taşıyordu. Aynı ürküntü kaynıma da geldi. Daha ileri varmamaklığım için bir tavr-ı istirhamla kolumdan çekti. Bereket versin ki Murtaza fazlaca kaçırdığı rakının humarıyla ince bir horultu içinde uyuyordu. Hakikate vakıf olsaydı şüphesiz Emin'in gırtlağına atılırdı. Herifi arabacılık yerinden defederek öküzleri haylamak zor bir iş değildi. Lakin nereye gideceğimizi bilmiyorduk. Yol ikide birde üçe, dörde ayrılıyor-

du. Şimdilik hiddetimi zapt ile çiftliğe gider gitmez bu hayvan herifin terbiyesine bakmaya karar verdim. Biz hâlâ ismi meçhul köyden gidiyorduk. Kaba Emin'den o kadarcık olsun bir intikam almak için arabamızın yanından geçen genç köylüden sordum:

"Baksana kardeş, burası ne köyü?"

Muhatabım biraz taaccüple kısaca cevap verdi:

"Saraylı."

Arabacımız yine ağzında müstekreh bir küfrün harflerini anlaşılmaz bir telaffuzla ezerek başını bize döndü:

"Sorma. Efendi sorma. Senin geçtiği yerlerin adını bilmez acemi bir adam olduğunu anlarlarsa sonra ileride ıssız yollarda anamı bellerler," dedi.

İhtar şeklen pek ağırdı. Fakat belki Yürük oğlunun bu nasihatinde hakkı vardı. Sustum. Arabacımız bizden biz ondan münfail bir sükûtla yolumuza devam ederken Murtaza uyandı. Gözlerini ovuşturarak etrafına bakındıktan sonra bir sigara sardı. Arabamız cenup istikametini tutturmuşken şimdi birdenbire şark-ı şimalîye, adeta İzmit'e doğru döndü. Cenuba doğru aldığımız mesafeyi bu biraz geri sapıtışla yine kaybedecektik. Ben bu inhiraftan bir şey anlayamadım. Lakin yolun icabı böyle olsa gerek, dedim sustum. Lanet arabacımızdan niçin böyle aksi bir istikamete sapıttığımızı sorsam herif yine ters bir cevap verecek, bu hürmetsizliğiyle Murtaza'yı hiddetlendirecek. Dağ ortasında iş büyüyecek.

Saat alaturka on biri geçti. Güneş yalnız altın pudralarını tepelere serpiyor, etekler, vadiler, dereler derece derece gölgelere bürünüyordu. Dağlara esrarlı bir heybet garipsilik çöküyor, ruhumuzu okşayan bir serinlik yayılıyordu. Kaynımla etrafın vahşetine daldık. Senelerden beri Süleymaniye'nin güneşsiz, derin, küflü sokaklarından ayrılmamış bizim gibi şehirlilere bu dağlar İstanbul'dan pek uzak birer beyaban tesiri veriyordu. Gözlerimiz her dağ kıvrımında, yar arasında, her tepe arkasında, her koruluk içinde, her dere geçidinde kırların hayatından bize esrar söyleyecek, neşideler okuyacak periler arıyordu. Tepelerden güneşin

son yaldızları sola sola büsbütün söndü. Daima yollarımız daha tenhalaşıyor, akşamın esmerliklerini gece derece derece kendi kesafetine kalp ediyordu. Tepemizde bir karpuz dilimi kavsiyetinde parlayan küçük bir ay pırlanta ışıklarıyla üzerimize nurlar döküyor, kenarları yeşil beyaz çakıllı derelerin rakit suları içinde sessizce titreyerek, yüzerek aşağıdan yukarıdan sadık bir arkadaş gibi o ıssızlıkta bize refakat ediyordu.

Gece her tarafımızı sardı. Bazen yüksek tepeler arasına gömüldüğümüz münhat yerlerde ufkumuz daraldıkça tepemizde birkaç yıldız kamaşıp sönüyor, yalnız gecenin mantosuna halikın talik ettiği ziynet, yolumuzu aydınlatıyor ve gözlerimizi teselli ediyordu.

Gece kalplerimize doldurduğu letafetine, cazibesine, şiirine giderek biraz korku karıştırmaya başladı. Kaynım Hikmet Enis ağzını kulağıma yaklaştırarak ruhundan gelen hafif bir titreme ile:

"Enişte bey."

"Efendim."

"Haniya biz Sultan Çiftliği'ne varmadan jandarma Yusuf Çavuş dört süvari arkadaşıyla beraber gelip bize yetişecekti? Biz yola çıkalı dört saati geçti."

Kaynımın bu suali birdenbire bir burgu gibi beynimin içinde çevrildi. Evet, çocuk doğru söylüyordu. Biz isimlerini bilmediğimiz birçok köylerden geçmiştik. Sultan Çiftliği gerimizde mi kalmıştı? İlerimizde mi? Hakikati nasıl anlamalı?

Usulca kaynıma dedim ki:

"Sus. Ayıyı kuşkulandırmayalım. Şimdi nerede bulunduğumuzu ondan sorsak aksi bir cevap alacağımıza şüphe yok. Bu hayvan herifi idare lazım."

Kır havası midelerimizdekileri kuvvetli bir değirmen gibi öğütmüştü. Yolumuza devam etmek üzere arabanın ortasına bir sofra kurmayı teklif ettim. İkisi derhal kabul ettiler. Sepeti açtık. Sefertaslarını çözdük. Dargınlığımızı unutmuş görünerek Yürük oğluna sordum:

"Rakı içer misin?"

Yılışık bir telaffuzla bize dönerek:

"Ver de bahalım içer miyim içmez miyim anlarsın," dedi.

Küçük bir bardağı yarısına kadar doldurarak sundum. Kuru bir sünger gibi çekti, damla bırakmadı. Arkasından en iyilerinden mezeler yetiştirdim. İkinci bardakta ispirto[33] kuvvetiyle lanet herifin çenesini fethettik. Biz sormadan o münasebetsiz münasebetsiz zevzeklenmeye başladı. Bir kıvamına getirip sordum:

"Emin Ağa, Sultan Çiftliği'ni geçtik mi?"

Bize oyun ettiğini anlatır kaba bir kurnazlık tavrıyla arsız arsız gülerek:

"Sorduğun lafa bah. Sultan Çiftliği nerede kaldı ki?"

Ben helecanla:

"Nerede kaldı?"

"Üç saat gerimizde. Sen orasını tanır mısın ki?"

Bu hışırın[34] ağzından söz almak için hileye lüzum görerek:

"Tanırım. Fakat sen oradan geçmedin ki."

Melun herif kıs kıs gülerek oradan geçmediğini itiraf etti. Beynimde kaynayan hiddeti zor zapt ederek sordum:

"Haniya sen Sultan Çiftliği'nden gidecektin de jandarmalar orada bize yetişeceklerdi?"

"Adam sen de, jandarmayı ne yapacağın ki? Onlara ekmek mi yetişir?"

Ayının bu kaba itirazı üzerine kaynım, Murtaza, ben üçümüz birbirimize bakıştık. Gözlerimizle gecenin karanlığını delerek yüzlerimizde peyda olan şüphe eserlerini okumak istiyorduk. Çünkü herif iki yarım bardak sert rakının lisanına verdiği zevzeklikle, bizden gizlemek istediği mühim bir hakikatin ucunu kaçırmıştı. Jandarmaların bize iltihakına mâni olacak aksi bir yol takip etmiş olduğu vazıhan anlaşılıyordu. Süvarilerin bizden bir saat sonra hareketleri farz edilse bile arabamızın bati gidişine nazaran nihayet bir buçuk saat sonra bize yetişmeleri lazım gelirdi.

---

33 İçki. (y.n.)

34 Aptal, sersem. (y.n.)

Yürük Emin'in bize bu oyunu etmekten maksadı neydi? Gittikçe bulanan vaziyet ve mevkimizi aydınlatmaya uğraşmak için uşağımızdan sordum:

"Efendi merhumun sağlığında sen bu çiftliğe hiç gelmedin mi Murtaza?"

"Ben gelmedim. Fakat kapı yoldaşlarımdan gelip gidenler oldu."

"Çiftliğin sahile mesafesi ve mevkii hakkında hiçbir şey işitmedin mi? Bu bapta hiçbir malumatın yok mu?"

Murtaza hatırasındaki on on beş senelik bir maziyi karıştırmak için başını kaşıyarak bir müddet düşündükten sonra:

"Mesafesi aklımda kalmamış lakin çiftliğin yakınlarında bir Avcı Pınarı olacak. Bu ismi çok işitirdim."

Murtaza ile hemen fısıltı kabilinden yavaş konuşuyorduk. Dikleşen bir meyil üzerinden gidiyorduk. Katranlı tekerleklerin ziyade bağırmalarından arabacımız aramızda geçen sözleri işitemedi. Yürük oğluna hitaben:

"Baksana ağam. Avcı Pınarı'na yaklaştık mı?"

Benim bu safdilâne sualime karşı herif koyu bir kahkaha salıverdi. Gerilen sinirlerime buyuramayacak bir hale geliyordum. Titrek sesimle:

"Neye gülüyorsun?" dedim.

"Avcı Pınarı'nı soruyon, gülünmez mi?"

"Ne var gülecek?"

"Çünkü ora iki saat ardımızda kaldı."

Ha şimdi şafak söktü. Bu haydut bizi çiftliğimizin çok ilerisinde meçhul bir semte götürüyordu.

6

Vahametin yalnız kaynımla ben farkındaydık. Murtaza hakikati henüz anlayamamıştı. Bir sigara yakmak için kibrit çaktım.

Zavallı çocuğun solgunluğundan ürktüm. Benzinde kandan eser kalmamıştı. Kulağına eğilerek pek yavaş:

"Korkma. Korkma. Halimizin dehşeti inkâr götürmez. Lakin bu haydut bir kişi, biz üçüz. Evvela ona cinayetini itiraf ettirtir, sonra hakkından geliriz. Hâli dağların ortasındayız. Bu ıssızlık ondan ziyade bizim lehimizedir."

Kaynımı teselli için böyle söylüyordum ama ben de onun gibi üç buçuk atıyordum. Hemen icra için aklıma kati bir tedbir gelmemişti. Yanımdakilerin biri çocuk öteki haşin bir adamdı. Müdebbir davranarak üçümüzün de hayatını kurtarmak vazifesi bana düşüyordu. Gittikçe yaklaştığımız meçhul tehlikeye karşı ne yapılabilirdi? Onlara vahameti sezdirmemeye uğraşarak düşünüyordum. Gittikçe şüphelerim arttı. Kuvvetlendi. Zihnim bulandı. Karardı. Avcı Pınarı'nı niçin iki saat geride bırakmıştık? Ve hâlâ gidiyorduk. Acaba nereye? Bu, Yürük oğlu Emin kimdi? Hakikaten bizim çiftliğin adamlarından mıydı? Yoksa bir haydut çetesine mi mensuptu?

Arabamız gacır gacır bir taşlı bayırdan tırmanıyordu. Bir hissikablelvukuyla bütün sinirlerime bir ürperme geldi. Düşünüyordum. Yarım saat daha geçti. Bir şeye karar vermeden hep düşünüyordum. Bizi Avcı Pınarı'ndan ayıran iki saatlik mesafeye yarım saatlik bir uzaklık daha inzimam etti. Daima yokuş çıkıyorduk. Korkunç düşüncelerim fikrî bir selamete ermiyor, yol bitmiyordu. Meşum bir sükût içinde yarım saat daha bayır tırmandık. Tepeyi bulduk. Yarı ormanlık geniş bir yayla. Küçük ay hazin bir vedayla ufka inmişti. O sönük ziya ağaçlara esrar verici birer heyula kisvesi giydiriyor, uzaklarda başka âlemlere mensup meçhuliyetlere bürünmüş korular, tepeler, ufuklar, sisli, rüyaî manzaralar seçiliyordu. Arabamızı çeken öküzler, yere düşen hantal gölgeleriyle esatirî dört canavar korkunçluğunu almışlardı. Neredeydik? Çıka çıka seyyarelerden birine mi vasıl olmuştuk? Nereye gidiyorduk? Cennete mi? Cehenneme mi? Etrafta ne bir köy ne bir ışık... Yalnız uzaktan uzağa ürküntü veren vahşi hayvan sesleri. Birde tekerleklerin hiç susmayan gıcırtıları.

Bir müddet kendi gibi hâkim tepelere bakan bir zirve üzerinden gittik. Ay uykuya varan mahmur bir göz gibi süzüle süzüle nihayet yorularak birdenbire ufkun arkasına kaydı. Mağripte kalan hafif bir aydınlıkla yavaş yavaş sönüyordu. Önümüzde iniş başladı. Evvela iri kaya kütlelerinin arasına daldık. Sonra yoldan ziyade sel yatağına benzeyen uzun bir çukurluğun içine girdik. Etrafımızı derece derece karanlık sardı. Sanki ağır ağır battal bir kuyuya iniyorduk. Birdenbire aşağıdan, gecenin korkunç kesafetiyle örtülü derin vadilerden çakal ulumaları geldi. Yamaçlarda matemî, acı akisler yaptı. Sürü uzaklandı, sesler dağıldı. Bu ulumaların şeameti sanki birer fağfur kâse çınlamasıyla kalplerimizi inletti. Titredik. Yürük oğlu Emin'in garabet-i hali, yolun her türlü tahminin fevkinde uzaması, hedefin meçhuliyeti hakkında Murtaza'yı bile yavaş yavaş şüpheye düşürmeye başladı. Uşağımız sigara yakmak için bir kibrit çaktı. Bu küçük ve devamsız alevin yardımıyla, endişeden çehrelerimizin aldığı sarılığı bir defa daha gördük.

O anda arabacımız lanet çehresini bize dönerek, "Söndürünüz kibriti," tekdiriyle homurdandı. Fakat Murtaza bu amiriyeti çekemeyerek aynı sert seda ile sordu:

"Niçin?"

"Niçin mi? Ahmak herif. Etraf eşkıya dolu. Daha tepedeyiz. Gecenin bu karanlığında bir kibrit ışığı birkaç saatlik yoldan seçilir."

Bu eşkıya sözü çakal ulumasından ziyade kulaklarımızı daladı[35]. Bu korkunç hale karşı müdavele-i efkâr için birbirimize bakıştık. Birbirimizin gözlerini aradık. Fakat karanlıkta bir şey seçemedik. Kaynımla ağızdan kulağa fısıl fısıl çabuk bir tedbir ittihazını müzakereye başladık.

Murtaza daha ziyade kuşkulandı. "Anlıyorum, bir fenalık var. Benden neye saklıyorsunuz?" dedi.

35 Dokunarak teni acıtmak veya kaşındırmak. (y.n.)

Ani hiddetlere, şiddetlere kalkışmaması şartıyla onu da hakikatten agâh edeceğimizi söyledik. Emrimizden çıkmayacağına yemin etti. Bizim çiftliğin civarındaki Avcı Pınarı'ndan üç dört saat ileride olduğumuzu, binaenaleyh uyanan dehşetli şüphelerimizi anlattık. Arabacımıza hiçbir şey işittirmeyecek hafif seslerle konuşuyorduk.

Murtaza: "Bırakınız beni şu herife birkaç şey sorayım."

"Patavatsızlık etme."

"Korkmayınız."

Hizmetçimiz birdenbire Yürük Emin'e hitabcn:

"Baksana Emin Ağa birader. Biz nereye gidiyoruz?"

Arabacımız temkinli bir sesle cevap verdi:

"Taşlıdere Çiftliği'ne."

"Biz Taşlıdere Çiftliği'ni çoktan geçtik."

"Ne biliyon?"

"Biliyorum. Çünkü efendinin sağlığında ben çiftliğe çok geldim gittim."

Murtaza, Emin'i şaşırtıp ağzından bir söz alabilmek için yalan söylüyordu. Çiftliğe hiç gelmemişti. Yürük oğlu bir cevap bulmak için bir müddet sükût etti. Ve nihayet Murtaza'nın çiftliğe hiç gelmemiş olduğu hakkında, bilinemez nereden hâsıl ettiği bir itminanla:

"Yalan söylüyorsun. Sen çiftliğe hiç gelmemişsin," dedi.

Murtaza tehevvürlüce:

"Benim sana yalan borcum yok. Yalanı sen söylüyorsun."

"Sen çiftliğe gelmiş olaydın şimdi nerede olduğumuzu anlardın."

"Ne bileyim ben karanlıkta."

"Bilmediğin şeye karışma."

Ben artık dayanamadım. Sordum:

"Emin Ağa, sen iki saat evvel Avcı Pınarı'nı çok geçmiş olduğumuzu söylemiştin. Halbuki Taşlıdere Çiftliği'nin pınarın pek yakınında olduğunu hepimiz biliyoruz."

Yürük oğlu yine sustu. Söz tedarikiyle meşgul olduğu anlaşılıyordu. Bula bula şunu buldu:

"Canım, deminden size şaka ettim. Avcı Pınarı daha nerede?"

"Bizim çiftliğin yalıdan ancak iki buçuk üç saat sürdüğünü biliyoruz. Biz bu arabaya bineli altı saati geçti babam."

"Öküzler yürümüyor ki, bende mi kabahat?"

"Daha kaç saatlik yolumuz var? Bir iyice kestirerek söyle bakalım."

"Şimdi saat kaç? Bana Frenk saati demeyiniz. Bizim saati söyleyiniz."

"Dördü geçiyor."

"Eh işte bir ve nihayet bir buçuk saat sonra varırız."

Herifin bu sözleri bize hiç itminan vermedi. Sümmettedarik[36] gibi geliyordu. Evvelce rakının tesiriyle ağzından kaçırmış olduğu birkaç söze şimdi pişman olduğu ve bu tedbirsizliğini tamire uğraştığı anlaşılıyordu. Çiftliğe varmak için tayin ettiği son bir buçuk saatlik müddeti beklemekten başka bizim için bir çare var mıydı? Gecenin, bu helecanlarımıza şahit ve sakit yıldızları tepemizde titreye titreye hemen bir yar kadar dik bir yokuştan iniyorduk. Gittikçe karanlığa, meçhuliyete, tehlikeye gömülüyor gibiydik. Vaktin geçmesiyle korku bir kemiyet gibi üzerinize ağır ağır yığıldıkça sinirlerimiz sanki daha zayıf düşüyor, cesaretlerimiz kırılıyordu.

Yardan çıktık. Nispeten tatlı meyilli bir açıklığa geldik. Karanlığa alışan gözlerimizle siyah ufukları seçmeye, önümüzü görmeye uğraşıyorduk. Bir saattir yokuş iniyorduk. Fakat hâlâ etrafa hâkim bir noktadaydık. Ara sıra epeyce bir mesafeden bir, bazen iki, üç dört gulyabani gibi karartılar dikiliyordu. Yaklaşınca bunların ağaç olduklarını görüyorduk. Gecenin heybeti içinde bu ağaçların dinleyen, düşünen, sükût dolu fakat esrara vakıf bir duruşları vardı. Çünkü bunlar o dağların sabit sekenesiydiler. Fırtınalı havalarda çırpınırlar, inlerler, sakit zamanlarda söylemezler

36 Son anda düşünülerek yapılan. (y.n.)

lakin her şeye dikkat ederlerdi. Bazen de ışıksız, sessiz bir köy karaltısı görüyorduk, yanına varılınca büyük kaya yığınlarından başka bir şey olmadığı anlaşılıyordu. Yol o kadar bozuk ve taşlıydı ki bir kalbur üzerinde elenir gibi her lahza titriyor, göbek atıyor, zıplıyorduk. Bizim arabanın gidişiyle yirmi dakika kadar tahmin olunabilecek bir mesafeden birdenbire kibrit çakılır gibi bir alevcik parladı. Söndü. Bu ne bir ateş böceğiydi ne de bazı bataklıklardan mezarlıklardan birdenbire parlayıp sönen fosforlu, hidrojenli bir intişar. Bu küçük alev şimşek bir *enstantane*[37] gibi gözüktüğü yerin etrafındaki ağaç yapraklarını aydınlattı. Hemen kayboldu. Hâliden hâli sandığımız o yerlerde ancak bir insan elinin vücuduna delalet edecek bu hareket, bu küçük şimşek neydi? Beni, kaynımı, Murtaza'yı, üçümüzü de merak aldı. Fakat Yürük oğlu Emin'de hiçbir telaş ve taaccüp eseri görülmedi. O şimdi birdenbire hâsıl ettiği bir şevkle öküzlerini hayladı. Kulağının arkasına sıkıştırmış olduğu sigarasını yakmak için bir kibrit çaktı. Hepimiz şaşırakaldık. Oralarda kibrit çakmanın tehlikeli olduğunu bize kaba sözleriyle ihtar edip dururken şimdi kendi neye yakıyordu?

Murtaza dayanamadı, "Hemşeri," dedi. "Bize kibrit çaktırmazken şimdi kendin bu haltı neye ediyorsun? Yoksa karşıdan gözüken ateşe buradan cevap mı veriyorsun? İşaretleşiyor musun?"

Bu ağır ithama karşı Emin'in hiddetlenmesi, hemen redd-i isnada kalkması lazım gelirken herif hiç ses çıkarmadı. Her nedense cevaba lüzum görmedi. O karib bir maksuda ermek ister gibi sıkı sıkıya öküzlerini değnekliyordu. Emin'in aleyhindeki şüphelerimiz şimdi birer hakikat derecesinde kuvvetlendi. Onun bu sükûtu üzerine ağızlarımız kulaklarımızda baş başa verdik. Murtaza fısıl fısıl diyordu ki:

"Herif galiba bizi haydutlar yatağına götürüyor."

---

37 (Fr.) Işıklama süresi saniyenin 1/25'i veya daha kısa olan hızlı bir hareketi çekme yöntemi. (y.n.)

Ben: "Sözün yabana atılmaz."

Kaynım: "Böyle gacır gacır haydutların inlerine kadar gidecek miyiz?"

Ben: "Ne yapalım?"

Murtaza: "Ben birdenbire arkasından herife çullanayım. Siz de yardım ediniz. Arabadan aşağı alalım. Elini ayağını bağlayalım."

Ben: "Neyle bağlayacağız? İp yok."

Murtaza: "Benim belimde uzun ve kavi bir yün kuşak var. Onun gibi iki adamı bağlamaya kifayet eder."

Ben: "Bağladıktan sonra ne yapacağız?"

Murtaza: "Herifi sicimlenmiş sucuk gibi arabanın ortasına uzatırız. Öküzlerin başlarını geri çeviririz. Geldiğimiz yola doğru sürer gideriz. Elbette sabah olunca bir köye, hiç olmazsa bir insana tesadüf ederiz. Bu herif hakkında tahkikat yaparız. Bakalım bizim çiftlikten midir? Hangi mahallin itidir, anlarız."

Murtaza yavaş yavaş kuşağını çözdü. Aramıza yığarak hazırladı. Benim kulağıma:

"Ben şimdi bu haydudun üzerine atılacağım, sen de bana yardım et. İkimiz onun hakkından geliriz."

Kaynımın kulağına:

"Hikmet, sen de hemen arabadan atla. Öküzleri durdur."

Sadık hizmetçimizin bu tertip ve tensibini muvafik bulduk. Onun vereceği kumandayı büyük bir helecanla bekliyorduk. Fakat Murtaza kumandasında acele etmedi. Bir dakika kadar düşündü ve nihayet bana:

"Şu yiyecek sepetini aç. Bana yarım bardak rakı doldur ver, su, meze istemem."

"Murtaza," dedim. "Rakı seni keser. Sonra Emin'le başa çıkamazsın."

"Hayır. Hayır. Kesmez. Ben yarım bardak düz yuvarladıktan sonra karşıma Rüstem Pehlivan çıksa yenilmem, alt ederim. Yarım bardak fazla değil. Çünkü akşamdan içtiğimin hızı geçti. Üzerimde yalnız ağırlığı kaldı. Bu ağırlığı vücudumdan atmalıyım. Rakının getirdiği ağırlığı yine rakı götürür."

Murtaza'nın bu sözlerini pek mantıksız bulmadım. Yarım bar dağı geçmemesi şartıyla rakıyı sundum. Arnavut onu susuz ve mezesiz bir dikti. O mayi ateş gibi boğazından aşağı akınca karanlıkta fildır fildır gözlerinin parladığını hissettim. Murtaza sinirlerinin kuvvetini denemek için çatır çatır bir gerindi. Bize pek yavaş, hazır olunuz kumandasını verdi. Yırtıcı bir kaplan savletiyle arkasından Yürük oğlu Emin'e bir saldırdı. Bir atılışta hasmının vücudunu kollarının çemberine aldı. Emin, böyle ani bir hücuma hiç intizar etmediği için tamamıyla boş bulunmuştu. Ben kuşağı aldım. Murtaza'nın imdadına koştum. Kaynım öküzleri durdurdu.

7

Yürük oğlu hücumun ilk sarsıntı ve şaşkınlığını geçirince sağa, sola bir tartıldı. Herif kısa boylu fakat tıkız ayı gibi kuvvetliydi. Birkaç sarsıntıda arabadan aşağı yuvarlandılar. Emin'in kolları Murtaza'nın zaptındaydı. Lakin bacakları serbestti. Kısa baldırlarıyla Murtaza'yı yılan gibi sarıyor, kemiklerini çatırdatıyordu. Haydut hepimize o kadar fena sövüyordu ki yerden iri bir kaya alarak kafasını ezmek hırsına zor mukavemet ediyordum.

Murtaza bana haykırıyordu:

"Beyefendi durma. Kuşağı ilmek et. Bu ayının omuzlarına geçir. Yavaş yavaş aşağı doğru sarmaya başla."

Hemen kuşağın bir ucunu sımsıkı halka gibi bağladım. Öbür ucunu bu halkanın içinden geçirdim. Çektim. Çektim. Hâsıl olan daireyi Emin'in başından aşağı omuzlarına indirdim. Şimdi ilmeğin tersine doğru kuvvetli kuvvetli çektim. Kuşağı çıma[38] gibi bir defa daha doladım. Onu sıkıştırdım. Bir daha sardım. Ben sardıkça Murtaza kollarını indiriyordu. Böyle böyle ayıyı omuzlarından ayaklarına kadar çocuk kundağı gibi sargı içine al-

38 Halat ucu. (y.n.)

dık. Üçümüz de başından, ayağından, ortasından tutarak yerden kaldırdık. Arabanın içine uzattık. Murtaza, yukardan aşağı herifin üzerini aradı. Kuşağının arasına, poturunun ceplerine baktı. Bir Çerkez kamasıyla bir revolver çıkardı. Kibrit çaktık. Baktık. Kabzası savatlı[39] kama biz gibi zağlı[40], ve dolu revolverin yalnız iki kurşunu sarf edilmişti. Yürük oğlunun göründüğü gibi saf bir köylü olmadığını anladık. Murtaza ihtiyaten Emin'in belindeki kuşağı da epeyce bir uğraşmayla çözdü. Birinci bağın üzerine onu da kavice sardık. Herif bize karşı tüyleri ürpertecek kadar galiz sövüp saymasında devam ediyordu. Lafzan ne mertebe isyan ve edepsizlik ederse etsin artık o tamamıyla bizim zaptımız altındaydı.

Bu koca kundağı arabaya uzattıktan sonra öküzlerin başlarını geri çevirdik. Geldiğimiz yola gitmeye başladık. Murtaza:

"Ayının ağız tarafına yaklaşmayınız, ısırır. Çünkü mundarın serbest yalnız orası kaldı."

Emin, bağlarının içinde var kuvvetiyle gerinerek:

"Ben şimdi hepinizin anası..."

Murtaza kendini tutamadı. Küfürler saçan o galiz deliğe bir hudayî tokat aşk etti. Emin'in ağzından, "Sen şimdi gordun ananın..." hezeyanından sonra pek kuvvetli bir ıslık çıktı. Menhusun dili üzerinde bir gemici düdüğü var sandık. Islık adeta bir istim düdüğü[41] kadar sert ve yırtıcı bir keskinlikle gecenin karanlığı içine yayıldı. Etrafın sükûtunu inlete inlete akislerle dağdan dağa atladı gitti.

Neye uğradığımızı anlayamadık. Bu ne demekti? Biz canavarın en yırtıcı uzuvlarını elimiz altına almış sanırken en zararlısını serbest bırakmış olduğumuzu anladık. Bu ani hadisenin şaşkınlığı içinde elim bir vaziyette kaldık. İşte o anda üç dört yüz metre kadar tahmin edebildiğimiz bir mesafenin karanlıklarını yırtarak

39 Gümüş üstüne özel bir biçimde kurşunla işlenen kara nakış. (y.n.)

40 Kılağılı. (y.n.)

41 Buhar borusu. (y.n.)

gelen hemen aynı keskinlik ve tempoda bir acı ıslık üçümüzün de iliklerimizi dondurdu. Bu ikinci ıslığın, Yürük oğlu Emin'in savurduğu birinciye cevap olduğunu anlamakta artık bir çocuk bile tereddüt etmezdi. Bağlı herif evvela bir memnuniyet kahkahası ve arkasından şiddetli bir ıslık daha salıverdi. Bu da cevaba cevaptı. Murtaza Emin'den aldığı Çerkez kamasını kınından sıyırdı. Ucunu hemen dudaklarına temas edecek kadar herifin ağzına yaklaştırarak:

"Eğer bir ıslık daha salıverecek olursan bunu gırtlağına kadar daldırırım," dedi. Arnavut'un tehevvürden dalgalanan sesi işte hiç şaka olmadığını hayduda anlattı. Lakin giderek elim bir hale düşüyorduk. Emin'e cevaben gelen ıslık ile aramızdaki hakiki mesafe neydi? Herifler kaç kişiydiler? Her ihtimale karşı süratle yol almamız lazımdı. Fakat altımızdaki bir otomobil değildi. Gacır da gacır hep oradaydık. Yollar kaça ayrılıyordu? Etrafta sinmeye, gizlenmeye elverişli arazi, ormanlar, tabii istihkâm gibi siper alacak kayalıklar var mıydı? Arabayı orada terk ederek bütün bacaklarımızın kuvvetleriyle koşsak etrafımızda sivrilenen hâli dağların bin bir kıvrımından birine birer tilki gibi sokulup gözden kaybolamaz mıydık? Gece, her yanımıza o kadar kesif meçhuliyet perdeleri germişti ki hiçbir takribî tahmin üzerine bir sığıntı yeri bulmaya imkân yoktu. O yerler bizim, biz o yerlerin büsbütün yabancısıydık. Gündüz gözüyle hiçbir noktayı tanımıyorduk. Sellemehüsselam[42] o karanlık meçhule doğru baht işi deyip atılsak beş on adım sonra birbirimizi kaybetmek tehlikesi de vardı.

Biz bu pek müşkül kararsızlıklar içindeyken bir ıslık daha işitildi. Bu defa sedanın, ilk ıslıklara nispeten hemen yarı yarıya daha yakın bir mesafeden geldiğini fark ettik. Bir cevap ıslığı daha salıvermesine mâni olmak için Murtaza koca mendiliyle Yürük oğlunun ağzını tıkamak ihtiyatında bulundu. Herif sudan çıkmış balık gibi tekmil bağlı vücuduyla dalgalanıyordu. Herifler

42 Uluorta, çekinmeden, destursuz. (y.n.)

belki böyle ıslıkla mesafe ve cihet tayinine uğraşıyorlardı. Belki de bu bir nevi muhabereydi. Emin'in ağzını tıkamadan da kati bir fayda memul değildi. İş işten geçmişe benziyordu. Maksatları her neyse iki üç ıslıkta birbirine anlattılar. Murtaza, Yürük oğluna biraz hava aldırmak için ağzından mendili araladı. İki gözünün arasına yine kamayı uzattı. O anda, askerlerin kalk borusuna benzer iki dörtlük temposunda hazin bir ıslık duyuldu. Cevap deliğini derhal tıkadık. Fakat artık faydasızdı. Bu defaki ıslık çok yakından geldi. Aramızdaki mesafenin bu kadar azalmasına nazaran bizim tekerlek gacırtılarının da oradan işitilmemesi kabil değildi. Etrafın muhip sükûtundan en ufak bir ses birkaç misli büyüyordu. Sekiz on dakika geçti. Karanlıklardan gelen ıslıklar sustu. Arabamızın gırtlağı kesilmiş bir dananın seda-yı ıstırabına benzer eniniyle yüreklerimiz titreyerek gidiyorduk.

Birdenbire sert, kaba bir ses, "Eğlen," dedi.

Derhal etrafımızda beş altı karaltı peyda oldu. Bunlar tiyatro dekorlarından birdenbire çıkan şeytanlar gibi zuhur ettiler. Ta yanımıza kadar o derece sessiz nasıl yanaştılar anlayamadık. Bu eğlen kumandasına bizden evvel yorgun öküzler itaat etti. Araba durdu. İşittiğimiz ikinci ses şu oldu:

"Oğlan Deli Ömer neredesin?"

Murtaza yarı şaşkınlıkla belki de yarı lüzumsuzluğuna mebni Emin'in ağzını serbest bırakmıştı. Yürük oğlu bu Ömer ismine hemen cevap verdi:

"Buradayım amca. Keratalar elimi ayağımı bağladılar."

Biz, Deli Ömer'in bu yeni ismine taaccüpte ve bize karşı kullandığı galiz tabirden doğma kızgınlığımızı nasıl çıkarabileceğimizi düşünmekte iken yine o kaba ses:

"Arabadan ininiz. Üzerinizdeki silahları teslim ediniz. Yanınızda bir kör çakı bile kalmayacak. Eğerleyim kaçmaya savaşırsanız on adım gitmeden arkanızdan gelecek kurşunun sizi yıkacağını biliniz."

Bu emirlere hemen itaat bizim Arnavut'un nefsine pek ağır geldi. O mübarek, uğurlu piştovuyla bir mucize izharına kalkışa-

cağı esnada kolundan çekerek onu akıl ve temkine davet ettim. Her nevi mukavemet beyhudeydi. Çünkü herifler sayı ile ve her suretle bize faik idiler. Kaynım Hikmet Enis zavallı çocuk zangır zangır titriyordu. O, böyle silah işinde adamdan sayılamazdı. Murtaza ile ben, ikimiz bu azılı haydutlara karşı bir muharebe açarak muvaffak mı olacaktık? Bundan büyük delilik olur muydu? Adamın insanlığına giran gelen böyle fena hadiselerde izzetinefsi ani bir feveranla isyan ediyor. Ne olursa olsun cüretine atılmak istiyor.

Hikmet Enis korkudan, Murtaza tehevvürden kendilerini kaybettiler. Ben de pek ümitsiz bir haldeydim. Şüphesiz eşkıya eline düşmüştük. Fakat nasıl oldu? Kendi çiftliğimizin arabasıyla bu haydutların ayaklarına nasıl geldik? Bu işin içinde şimdilik bize karanlık gelen esrar vardı. Bizim çiftlik kâhyası Halil Efendi de eşkıya ile birlik miydi? Kendini bize Yürük olu Emin namı altında takdim eden arabacımız nasıl birdenbire Deli Ömer oldu? Etrafımızı saran esrar ne kadar kesif ve garip olursa olsun herhalde basiretle, düşünceyle ve haydutlara karşı icap eden bir nevi diplomasiyle hareket lazımdı. Bu ince siyasetin ifası hep bana düşüyordu. Kaynıma biraz teselli ve cesaret vermeye, Murtaza'nın hışırlığını gidermeye, hiddetini yenmeye uğraştım.

Üçümüzü bölük nizamı gibi bir sıraya dizdiler. Kollarımızı havaya kaldırttılar. Her tarafımızı aradılar. Üzerimizde yalnız silaha müteallik değil para cüzdanı, saat, kordon, boyunbağı iğnesi, yüzük, gümüş tabaka ne varsa taradılar. Murtaza mübarek piştovunu vermemek için tartıldı. Fakat dört kişi onu cerrah önüne getirilmiş sünnet çocuğu gibi kol ve bacaklarından kavrayınca urbadan başka üzerinde ne varsa aldılar. Yürük oğlu Emin, namı diğeriyle Deli Ömer'in bağlarını çözdüler. Herif bir nefeste intikamını almak için yumruklarını sıkarak hemen Murtaza'nın üzerine yürüdü. Lakin haydutların başı onu bu öç alma saldırışından alıkoyarak:

"Deli Ömer, delirme. İndir elini. Efendiler bizim misafirlerimizdir. Onlara ikram etmeliyiz. Hiç silahsız adama saldırılır mı?

Eşkıya olmalı fakat mert olmalı. Dağ başı nizamından dışarı çıkma. Şimdi onlarla görülecek hesaplarımız var. Eğer hesaplarını iyi görmezlerse bu herifin cezasını sana havale ederim. İstediğin gibi öldürürsün."

Vay nezaketine, insaniyetine kurban olduğum nizam-şinas, hukuk-perver haydut vay! Bizimle meşru bir alacaktan dolayı görülecek bir hesabı varmış gibi söylüyor. Eğer hesabımızı arzuları veçhiyle ödemezsek cezamızın ölüm cezası olduğunu anlatıyor ve bunu ikram etmek lazım geldiğini söylediği misafirlerin önünde ve hemen ilk konuşmada söylemeyi mertlik sayıyor. Bu haydut nezaketine, nizam ve insaniyet-perverliğine alışıncaya kadar çok dehşetler geçireceğimizi anladım.

Bu apaçık yankesicilikten sonra, çetenin başı ve ifadece hepsinin fasihi, beliği olduğu anlaşılan yine o aynı herif bize hitaben:

"Efendiler, daha epeyce yolumuz vardır. Sizi yormak istemeyiz. Arabaya buyurunuz," dedi. Biz üç kişi, bu mükrim haydutların muhasebeleri görülecek zavallı misafirleri, bir sıraya öküz arabasına oturduk.

Yine o şaki sözünde devamla:

"Affedersiniz. Dağların nizamı şehirlerin kanunlarına uymaz. Biraz sıkılacaksınız ama ne yapalım, kaidemiz böyledir."

Ellerinde büyücek birer kalın bez parçası üç kişi geldiler, gözlerimizi sıkıca bağladılar. Bezler kirliydi. Ter, yağ, yemek, sarımsak, soğan, her şey kokuyordu. Öğürecek derecede rahatsız olmaya başladık. Zaten etraf kapkaranlıktı. Bu bağlamak ihtiyatının lüzumsuzluğunu, gözlerimizin açılmasını söyledik. Mutlak bağlamak dağların kanunu iktizasındansa kendi mendillerimizle bağlanmasını rica ettik. Fakat kabul ettiremedik. Gözlerimizi açmadıktan başka hatta çete reisi, "Sakın bağlarınızı kaydırmayınız. Cezası büyüktür. Bizim gözlerimiz karanlıkta gündüz gibi seçer. Bir ufak kımıldayışınızı biz görürüz," ihtarında bulundu. Araba yine o yürek sıkan katranlı, kasvetli gacırtısıyla hareket etti.

8

Arabada ben Murtaza'nın ortasına oturmuştum. Haydutların yaver gibi etrafımızı aldıklarını konuşmalarından ve ayak seslerinden anlıyorduk. Velev ki gece olsun, gözlerimiz bağsızken göğün yıldızlarını, zulmetin türlü menazırını seçerek avunuyorduk. Şimdi geceden daha karanlık bir siyahlığa mahkûmduk. Dimağımız, o ana kadar dış âlemle olan münasebetine vesatet eden en mühim iki uzvunun yardımından mahrum kalınca zifirî bir hissiyât gayyası içine gömüldük. Artık bu âmâ kuyusunda muhayyilemiz ne simsiyah felaketler icat etmiyor, zihnimize ne karanlık fikirler dolmuyordu. Kaynımın ufak hıçkırık ile sarsılarak ağladığını duydum:

"Böyle anda bir erkeğe ağlamak yaraşır mı?"

"Nasıl ağlamayayım enişteciğim? Gözleri bağlı kurbanlık koyunlar gibi gidiyoruz."

"Ağlayıp da kimin kalbini rikkate, merhamete getireceksin?"

"Kimsenin. Gözyaşlarıyla halâsımızı temin edebilecek bir yerde bulunmadığımızı biliyorum. Lakin istemeksizin ağlıyorum. Terler gibi ağlıyorum. Gözlerimin yaşlarını durdurmak elimde değil."

Dinleyen kulağını söyleyenin ağzına yaklaştırarak konuşuyorduk. Bu ince fısıltımızı tekerlekler gacırtısı da örtüyordu. Hem konuştuğumuz şeyler pek mühim esrara ait olmadığı için işitilmeden de pek perva etmiyorduk. Biz bu eşkıyaların elinde bedeli tesviye edilmedikçe bırakılmayacak birer rehindik. Bizim gibi zavallılar hakkında reva görülen dağların kanunu her neyse o bize bütün vahşetiyle, dehşetiyle tatbik olunacaktı.

Kaynım devam etti:

"Enişte bey, bize dağların kanunundan bahseden, gözlerimizi bağlatan o herifin sesi bana pek yabancı gelmiyor. Ben bu sesi evvelce bir yerde daha işittim ama nerede? Zihnim o kadar perişan ki, bulamıyorum."

Murtaza: "Küçük bey haklısın, bana da öyle geliyor."

Ben: "Ha durunuz. Bu kısık, kalın, sert hayvanî sesi nerede duyduktu? Buldum. İşte. Tütünçiftliği'nden Değirmendere'ye geçerken. Kayıkta iki herif vardı. Yalnız pos bıyıklısı söylüyor, öteki hiç ağzını açmıyordu. Bu ses işte o menhusun sesi!"

Kaynım: "İyi buldunuz enişte bey. Oh, o heriflerin gözlerinden ben ne kadar korkmuştum."

Murtaza: "Ta kendisi işte o herif."

Keşif doğruydu. Fakat ne kadar yavaş konuşsak sözü bu vadiye çevirmek tehlikeliydi. Yine pek usulca onlara dedim ki:

"Bu herifler kayıkta kendilerini Boşnak Abdullah Ağa'nın Derinkuyu Çiftliği'ne çalışmaya giden iki rençper olmak üzere tanıttılar. Lakin başka mal oldukları işte anlaşılıyor. Ne kadar uğraşsak bunların hüviyetlerini doğru tayin edemeyiz. Bizim için şimdi tayini lazım gelen daha mühim bir şey var. Neredeyiz? Nereye gidiyoruz? Gittiğimiz istikameti tayin mümkün değil mi?"

Kaynım: "Arabayı yine ilk geldiğimiz istikamete çevirdiler. Gözlerim bağlı olmakla beraber kutup yıldızlarının arkamızda kaldığını biliyorum. Biraz şarka dönerek cenuba doğru gidiyoruz."

Ben: "Tahminin pek doğru Hikmet. Cenub-i şarkîye gidiyoruz."

Kaynım: "Tahmin değil enişte bey. Bu hakikati açıkgözle görür gibi biliyorum. Ve hâlâ yokuş iniyoruz."

Ben: "Araba istikametini tebdil ederse dönerken farkına varabilecek miyiz?"

"Bilmem fakat dikkat edilirse anlaşılır sanırım."

"Âmâlar araba içinde de olsalar istikametin değiştiğini derhal anlarlar. Kör yaşayanların bazı hislerde gözlülere tefevvukları vardır."

"Fakat bunun için alışıklık lazım. Biz henüz yeni kör olduk."

O esnada yüzümüze içkili bir nefesin pis kokulu harareti dokundu. Birinin pek yakından hemen burun buruna aramıza sokularak bizi dinlediğini anladık. Hemen sustuk. Şimdi biz hem

kör hem dilsiz gidiyorduk. Onlar da pek yavaş konuşuyorlardı. Vücutlarımızın altında ağırlığımızdan şikâyet eden tekerleklerin gacırtısından başka ses yoktu. Nereye gidiyorduk? Herhalde muntazam bir haneye, otele, güler yüzlü, namuslu kimselerin, dostların arasına değil. Tekerleklerin her devriyle insanlıktan, içtimaî hayatın bahşettiği bütün hukuktan, şereften, emniyetten, her şeyden, her şeyden uzaklaşıyorduk. Sekiz on hayduttan müteşekkil bir heyet-i hâkime huzurunda dağlar kanunnamesi mutadına göre hüküm giyeceğiz. Bu aç, bu insafsız herifler bizden kim bilir ne kadar yüksek bir fidye-i necat isteyecekler! Zavallı karıcığım, biçare kaynanam bu parayı nereden bulabilecekler?

O saf, o sinirli, meraklı kadınlara şimdi bu felaket kim bilir nasıl sıkıntılı, kâbuslu rüyalar ile malum oluyor. Müthiş hakikati öğrendikleri günü Allah'ım nasıl bayılacaklar? Ayılacaklar? O romatizmalı, kalp ağrılı ihtiyar kadın belki bu darbeye dayanamayacak. Mutattan yarım saat geciksem pencereden pencereye koşan Atiyeciğim. Ah Orhan... Perihan, yavrularım...

Kendimi tutamadım. Ufak bir raşeyle gözlerimden bir iki damla yuvarlandı. Vücudumun bu titreyişini hisseden kaynım:

"Enişte bey ne oluyorsunuz?"

"Vücuduma bir ürperme geldi."

"Kim bilir ne fena şeyler düşünüyorsunuz da onun için."

"Sus Hikmet. Sus."

"Beynime çöken karanlıktan ziyade bu mundar bağın kokusu beni bitiriyor. Bu kadar iğrenç, meşum bir sargı altında dimağ iyi bir şey düşünebilir mi?"

Murtaza: "Ah, uğurlu tabancam. Ah, onu elime geçirebilsem... O baba yadigârından çok keramet umarım."

Çok yerde tedbirinden istifade edilen Murtaza söz o paslı piştova dönünce adeta saçmalıyordu. O aralık yine aramızda o iğrenç nefes kokusunu hissettik. Yine hemen fısıltıyı kestik. Yine ebkem sâbir gidiyorduk. Pek taşlı bir yere geldik. Bazı büyük sarsıntılarda kafa kafaya karambol yapıyorduk. Bir müddet sonra

yokuş bitti. Arabamız ufkî bir vaziyet aldı ve sağa kıvrıldık. Bu sapıtmayı anlatmak için dizlerimizle birbirimizi dürttük. Bir çeyrek saat kadar düzlükten gittik.

Amirlerimiz, "Bacaklarınızı yukarı alınız," kumandasını verdiler. Ayaklarımızı çektik.

Araba şarıl şarıl bir su içine girdi. Bir dere geçiyorduk galiba. Öküzlerin ayakları şap şap ediyor, su içinde dönen tekerleklerden üzerimize serpintiler geliyordu. Yine düz toprağa çıktık. Arazi kumluk olmalı ki tekerlekler hışır hışır gömülüyor, öküzlerin hareketleri ağırlaşıyor, gacırtı artıyordu. Bu yumuşak zemin bir müddet devam etti. Sonra yer yine katılaştı. Bu defa sola saptık. Yine yokuş başladı. Araba baş yukarıya meyilli bir vaziyet aldı. Galiba bir ormanlığa veya çalılığa girdik. Dallar yüzlerimize dokunuyor. Bazen canımızı yakacak kadar dikenler oramızı buramızı çiziyordu. Âmâ hayatı ne müşkül şeymiş. Bahusus bizim gibi o yaştan sonra ve o tehlikeli şartlar içinde birdenbire kör olmak! Uzun uzun şavulladıktan[43] sonra her şeye bir mana vermeye uğraşıyorduk. İnsanın gözü olup da kullanamamak körlükten ziyade sıkıntı veren bir şeydi. Ah gözlerimizin hayatta o andaki kadar bize lüzumu olduğu bir zamanı hiç bilmiyorduk. Uyanıkken rüya görüyor gibiydik.

Düz gittik. Bayırlar indik, çıktık. Derelerden, ormanlardan geçtik. Hâlâ gidiyorduk. Kara paraketesi[44] gibi geçtiğimiz yerlerin arızalarını, dönme mahallerini hep zihnimizden zapt ve kayda uğraşıyorduk. Nihayet yüzlerimize bir serinlik vurmaya ve sanki kalplerimize hafif bir aydınlık doğmaya başladı. O uzun sükûtumuzu bozarak yanımdakilere:

"Galiba sabah oluyor. Körlerin sabahı akşamı fark ettiklerini söylerlerdi de inanmazdım," dedim.

Onlar da, "Evet, bir serinlik duyuyoruz," dediler.

---

43 Yoklamak. (y.n.)

44 Geminin saatteki hızını anlamak için kullanılan araç. (y.n.)

Küçük taşlı bir yoldan on beş yirmi dakika kadar gittikten sonra araba durdu. Bizden sordular:

"Su ister misiniz?"

Canımız pek su istemiyordu. Fakat bir bardak alıp vermek, boğazımızdan aşağı bir şey akmak hariç âlemle bir münasebette bulunmak demekti.

"İsteriz," dedik.

Ufak kulplu bir kapla su verdiler. Aman o ne soğuk, ne lezzetli bir suydu. İstanbul'da bazı sucuların bağırdıkları gibi hakikaten yüreklerimizi tazeledi. Bu çeşme veya kaynaktan yüzlerimizi yıkamaya müsaade rica ettik. Muvafakat etmediler. Bu latif su için tasavvur ettiğimiz şairâne kaynağı bize göstermeden araba yürüdü. Tahminimize göre yarım saat kadar daha gittik. Yine araba durdu. Gözlerimizi çözmeden ellerimizden yederek bizi yokuş yukarı yürüttüler. Bizim adımlarımız ile yarım saatten ziyade çıktık. Ayaklarımızın altında zemin düzlendi. Beş on dakika da öyle gittik. Sürtünerek dar bir kapı veya aralıktan geçtik. Burası bir ağıl veya mandıra gibi koyun gübresi kokuyordu. Fakat hiç hayvan sesi duymadık. Yedekçilerimiz bizi biraz daha yürüttükten sonra bir ikinci kapıdan içeri soktular ve orada gözlerimizi açtılar. Birbirimizi ve bahusus dünyayı o kadar göreceğimiz gelmişti ki hasretli bakışlarımızla her şeyi öpmek istiyorduk. Lakin heyhat ki gözlerimizin önünde koca kâinattan, birbirimizin çehrelerinden başka görecek hiçbir şey yoktu. Gayet loş ve hemen karanlık dört duvar arasındaydık. Harçsız iri kayalar ile yamru yumru örülmüş dört duvar. Yontulmamış direkler ile kaba tahtalardan, kütüklerden yapılmış iptidaî bir kapı üzerimize örtülmüştü.

Dört yanımıza bakındık. Duvardan duvara kabuklu kalın ağaçlar uzatılmış ve üzerlerine çalı çırpı yığılmış bir çatı altındaydık. Bu kulübenin haddizatında lomboz[45] deliği kadar ufak, çer-

45 Kamaralarla alt güverteleri aydınlatmak için bordalardan ve güvertelerden açılan yuvarlak pencere. (y.n.)

çevesiz iki penceresi varmış. Besbelli orası bize hapishane ittihaz olunmak için harice, kırlara nezareti olan pencere çamur ve taşla kapatılmış, yalnız bir teki yani lütfen bir nefes deliği bırakılmış. Bizim için yegâne hayat ve hürriyet menfezi olan bu deliğin önüne koştuk. O da, odundan kalın bir parmaklıkla sedd edilmişti. Bir parça hava ile, insan boyundan yüksek örülmüş bir çit dahilinden başka bir yer görünmüyordu. Çitin haricinde semaya yayılmış iri bir kestane ağacının yeşil yaprakları sabah güneşinin taze nurlarıyla yaldızlanarak atlas parçaları gibi pırıl pırıl kımıldıyorlar, kuşlar cıvıldıyorlardı. Penceremizin önünde bol bol gübreleri görünen koyunların kendilerinden eser yoktu. Burası metruk bir ağıla benziyordu. Hayvanların yerine buraya şimdi biz tıkılmıştık. O çoban odası bize mahbes oldu. Artık kim bilir kaç zaman kâinatı bu delikten seyredecektik. Buradan ölümüz mü çıkacaktı, dirimiz mi? Bu dört duvar arası bize belki bugün mahbes, yarın maktel, öbür gün mezar olacaktı. Son nefesimize kadar bu gübre kokulu yerde geçireceğimiz işkenceli saatleri düşündükçe titriyorduk. Biz sağken bir âlem-i gayba atılmıştık. Buradaki varlığımızı haydutlardan başka bilen yoktu. Şimdiden onların ellerinde yarı ölü gibiydik. Hangi vilayet livasının hangi kazası dahilindeydik? Etrafımızda nasıl kırlar, dağlar, bayırlar, ormanlar, peyzajlar, manzaralar serpiliydi.

Kaynım Hikmet Enis mahbesimizin odun parmaklıklı dar penceresinden baktı, daldı. Başını duvara dayadı. Yağmur için kesif bulutlar toplayan gök gibi çehresi karardı. İlk olgun damlalar dökülmeye başladı. Sağanağın önünü almak için hemen dedim ki:

"Burası ne şairâne bir kulübe. Bir yer görünmüyor amma sanki etrafımızı kuşatan kırların ferahlığı bilmem nasıl bir tesir ile kendini bize hissettiriyor. Bu mevkiin, böyle bir ağıl içindeki mahpbusiyetimizin şiiriyetini anlayabilmek için şair yaratılmış olmamız icap ederdi. Koyun gübresinin kokusunu ne kadar severim. Miske, ambere benzer."

"Oh enişte bey, mutlak beni avutmak için böyle söylüyorsunuz. Burada ölümün şiiriyetinden başka sanihaya rikkat verecek bir şey görmüyorum. Koyun tersini[46] ne kadar methetseniz yine onu mevadd-ı gaita sınıfından çıkaramazsınız. Zaten misk ve amber dedikleriniz de gübre tabiatında şeyler değil midir? Misk ve amberi sevmek şöyle dursun, onların lafından aldığım koku bile başıma ağrı getirir. Zaten bu ağılın içinde gözlerim açılınca bir uğursuzluk hissettim. Buradan çıkan masum koyunların kanları mezbahalara akar. Ah enişteciğim. Enişteciğim, burası bizim için de dünya ile ahret arasında bir bekleme odasından başka bir şey değildir."

Kaynım hüngürdedi. Onu teselli için şimdi Murtaza söz arayarak:

"Ağlama küçük bey. Koyun başka biz başka."

"Ah, şu mahpuslukta bizim o zavallı aciz hayvanlardan ne farkımız var."

"Çok farkımız var çok. Koyunlar şu pencerenin odun parmaklığını kıramazlar amma biz kırarız. Dışarıdaki çitten atlayamazlar. Biz atlarız. Haydutları öldürmek fırsatını düşünemezler. Biz düşünürüz. Katillerinden koyunların kanlarını dava eden hiçbir kanun bendi, hiçbir müddei, hiçbir müddeiumumî yoktur."

Ben de Murtaza'nın bu teselli veren talakatini alkışlayarak:

"Evet, evet," dedim. "Bizim şimdi hiç haberimiz yokken kanun himayesinin, adalet mucizesinin bizim izimizin üzerinde olmadıkları, bizi aramadıkları ne malum? Birkaç süvari arkadaşı ile arkamızdan yetişmeye söz veren mert Yusuf Çavuş yollarda bizden eser göremeyince ne olduğumuzu anlamak için elbette Taşlıdere Çiftliği'ne kadar gitmiştir. Orada tahkikatını bitirdikten sonra hükümete lazım gelen ihbarda bulunmuştur. Haydutların gece karanlığında bile gözlerimizi bağlamak ihtiyatında bulunmaları ne içindir? Hükümetin tazyikinden, bizim firarımızdan,

46 Hayvan pisliği. (y.n.)

bu ağılda tuttukları inin keşfolunmasından korktukları için değil midir?"

"Aman enişte beyciğim, bu sözleriniz beni teselli değil bilakis bütün bütün korkutuyor. Hükümet keyfiyeti haber alacak, arkamızdan jandarma müfrezeleri saldıracak. Farz edelim ki onlar bizim bu inimizi keşfedecekler. Eşkıya ile aralarında bir çarpışma olacak. Biz iki ateş arasında kalacağız. Jandarmaların galebeleri farz edilse bile eşkıya bizi diri teslim etmemek için ihtimal laşelerimizi yere serecek, birkaç tane ölü ve yaralı vererek şuradan def olup gidecek. Maazallah haydutların galebesi farz edilse artık bu ağılda dikiş tutturamayacaklarını anlayacaklar, bizi önlerine katarak sürüp götürecekler. Kim bilir hangi deliklere, kovuklara saklayacaklar. Nasıl düşünsek felaket, felaket, felaket..."

Ben: "Bu kadar ümitsizlenme Hikmet. Bizi pençelerine düşüren bu melun herifler derme çatma eşkıyaya benziyorlar. Sanatlarının ehli haydutlar değil. Tahminime göre çete efradı altı yedi kişiden ziyade olmayacak. Onlar da Yürük oğlu Emin yahut Deli Ömer ayarında iptidaî mahluklar. Zannederim ki kayıkta Boşnak Abdullah Ağa'nın Derinkuyu Çiftliği'ne rençperliğe gittiğini söyleyen iki iri herif çarçabuk bir çete teşkil ettiler ve reisliği aralarında uzlaştılar. En evvel bizi avlamakla işe başladılar. Siftahlarına biz çıktık. Dağlar kanunu mucibince haydutlar aralarında nasıl reis intihap ederler? Bilemiyorum. Bugün keyfiyetin kesp ettiği ehemmiyete binaen şehirler halkı *promulgation des Iois*[47] sırasında bu metinden haberdar edilmelidir."

Kaynım: "Enişte bey, alaya kaçmayınız. Halimiz hiç latife götürmez. Onlar altı yedi değil üç kişi de olsalar yani adetçe bize müsavi bulunsalar yine galebe edemeyiz. Çünkü biz silahsızız. Onların mahpusuyuz. Esiriyiz. Hem burada biz nasıl yaşayacağız? Dört tarafımız duvar, altımız toprak, üstümüz kuru yaprak. Bu koyun tersi yuvarlakları içinde bir medeni hayat süremeyece-

47 (Fr.) Yasama, yürürlükteki yasalar. (y.n.)

ğimizi izaha lüzum var mı? Haydi her türlü mahrumiyete katlanalım. Fakat hasta olup olmamak elimizde değil."

Murtaza: "O kadar kötü düşünme canım. Onlar sizin nazik İstanbul beyi olduğunuzu gördüler. Toprak üzerinde yatıracaklar değil ya, elbette altınıza bir şey serecekler. Elbette önümüze iki kap yemek koyacaklar."

Kaynım: "Herhalde altımıza kuş tüyü serili karyolalar kurulmayacak. Önümüze Pera Palas'ın mönüleri getirilmeyecek. En belası, bakalım bizden fidye-i necat ne isteyecekler? Ailemizin serveti böyle mühim bir meblağı ödemeye kâfi gelecek mi? Birtakım haydut yemekleri yiyerek bu koyun gübresi içinde geçireceğimiz ıstıraplı gecelerin ücretleri, Londra'da, Amerika'da milyonerlere mahsus en muhteşem otellerin kiralarından daha yüksek, daha şaşılacak bir şey olacağını da bilmeliyiz."

9

Mahbesimizin kütükten mamul kapısı açıldı. Önde eşkıya reisi, yanında başvekili, arkasında hademeleri o küçük kapıdan sığmak için eğilerek içeri doldular. Bize ilk divanın verileceğini[48] anladık. Mahbesimizde oturacak yer bulunmadığı için biz zaten ayaktaydık. İhtiramen veyahut korkudan kıyama hacet yoktu. Herifler omuzlarında mavzerleri, kıçlarının üzerinde ikişer üçer tane sarkan el bombaları, göğüslerine sokulu bıçaklarıyla pürsilahtılar. O kadar yabani, vahşi bakıyorlardı ki onların canavar, bizim av olduğumuz hakikatinin dehşeti önünde titrememek kabil değildi. Kaynım pek fena sarardı. Cesaretine, kuvvetine, mertliğine mağrur Murtaza'nın bile bakışına düşünceli bir ifade geldi. Çete reisiyle muavinini derhal tanıdık. Kayıkta tesadüf ettiğimiz o, pos bıyıklı ızbandut heriflerdi. Tahminimiz doğru çıktı.

48 Emir vermek, uyarmalarda bulunmak. (y.n.)

Kayıkta hiç ağzını açmayan abus suratlısı şimdi reislik makamına geçmişti. Sözlerine büyük bir tesir ve kıymet verdirmek için besbelli böyle heybetli bir saatin hululünü bekliyordu. Eşkıya reisi deyip de geçivermeyelim. Etraftaki kim bilir ne kadar köyü silahının nüfuzu altına almıştı. Oralarda astığı astık, kestiği kestikti. Her şeyden evvel o anda bizim kralımız ve bütün mukadderatımıza hâkim bir hükümdarımızdı. İsterse bizi kurşuna dizdirtir, diri diri gömdürtebilirdi. Onun insafına kalmıştık. Yaşamamız, ölümümüz dağlar kanununun adaletine bağlıydı.

Asırlardan beri vazedilen kanunlar, adalet müessisleri, ahlak düsturları neredeydi? Bütün hükemanın binlerce senelerden beri kurmaya çalıştıkları ve uğruna bunca kanlar dökülen hukuk-ı beşer neredeydi? Bu mukaddes terkip bizim için neden böyle hayal oluvermişti? İmdadımıza yetişmiyordu?

Yeni hükümdarımızın karşısına dizildik. Bu tüfekli, kamalı, bombalı mahkemeden hakkımızda sadır olacak hükmü bekleyerek helecanlar içinde boğuluyorduk. Biz haydut oyunlarını tiyatrolarda görmüş, eşkıya vakalarını gazetelerde, romanlarda okumuştuk. Fakat böyle feci bir vakanın hakiki kahramanı olmak pek korkunçtu pek.

Eşkıya reisi bu yeni tebaasını, kalplerimize kadar saplanan vahşi nazarıyla bir müddet süzdü. Besbelli kaçar lira edeceğimizi tahmine uğraşıyordu. Nihayet kaba, haşin simasına bir tatlılık vermeye uğraşarak, "Rahat mısınız?" dedi. Bu sualdeki istihza bana pek acı geldi. Bir türlü hazmedemeyerek cevap verdim:

"Efendim görüyorsunuz, saye-i âlinizde hiçbir şeye ihtiyacımız yok."

Haydudun gür kaşları gözlerine indi. Bakışı derinleşti. Kalın dudakları garip bir tebessümle yayıldı. Lüzumunda kendini saydıracağını anlatır bir sesle:

"Delikanlı eğlenme. Hiçbir şeyiniz olmadığını görüyorum. Size lazım olan eşyayı tedarik ettirteceğim. Bu işe Abbas'ı memur ettim."

Abbas çatık kaşlı, şaşı gözlü, iki parmak tıraşı gelmiş genç, kirli keçe külahlı bir haydut; omzundaki mavzerini oynatarak, kıçının üzerindeki bombalarını sallayarak emir almak üzere ortaya çıktı.

Reis: "Efendilere döşek hazırla. Onlar yerde oturamazlar. Birkaç iskemle, bir masa yap. Bir kap su getir. Kendi sepetlerinde bıçaktan başka bardak, tabak, havlu, kaşık, çatal ne varsa getir ver. (Bize hitaben) Efendiler, dağların havası iştah açar. Yiyiniz. İçiniz. Düşünmeyiniz. Hasta olmayınız. Zayıflamayınız. Sakın ha, kaçmak merakına düşmeyiniz. Her noktada nöbetçilerimiz vardır. Bir kurşunda sizi oraya yatırırlar, ben birkaç bin liradan olurum. Fakat siz canınızı kaybedersiniz. Elbette daha zararlı çıkarsınız. Aptesinizi etmek isteyince sizi Abbas lazım olan yere kadar teker teker götürür. Bugün yahut bu gece size kararımızı bildireceğiz. Burada çok veya az oturmak (şerir bir tebessümle) büsbütün kalmak sizin elinizde. İşte sizi rahat bırakıyoruz. Keyfinize bakınız. İstediğiniz bir şey olursa Abbas'a bildiriniz. O bana söyler. Sizi hep buraya kapayarak sıkıntıdan öldürecek değiliz. Günün bazı saatlerinde Abbas'ın gözcülüğü altında şu çitin içinde gezinebilirsiniz."

Bir bölük önünde emirler okunur gibi bu sözleri üçümüz de can kulağıyla dinledik. Reisin bu tebligatı bizim için bundan sonra ahkâmına tâbi olarak yaşayacağımız kanun hükmündeydi.

Çok geçmedi, bize *metr dotel*[49] tayin edilen şaşı Abbas kucağında bir yığın ot ve ince ağaç dallarıyla geldi ve bunları duvar kenarına bir tabaka teşkil ederek serdi. Gitti. Bir müddet sonra yine aynı yükle geldi ve yeni getirdiklerini eskilere ilave ile ot tabakasını uzattı. Yuva yapan kuşlar gibi herif böyle çalı çırpı taşırken kaynım dedi ki:

"Müjde, döşeklerimiz yapılıyor. O kadar natürel ki ne basılır ne kirlenir ne hallaç ister. Ne çamaşırcı, ne ütücü!"

---

49 (Fr.) *Maitre d'hôtel*: (Otelde) Başgarson, kâhya, servis şefi. (y.n.)

Ben: "Ne şairâne!"

Kaynım: "Eğer şiiriyet tabiata yakınlıktaysa bu istidatta hayvanların insanlara tefevvuku lazım gelirdi."

Abbas pek uzun olmayan duvarın bir dıl'ı üzerine bir hayli ot, yaprak serdikten sonra öküz arabasındaki kırmızı satrançlı dokuma ve pide gibi ince şilteleri getirdi. Tüllerini bunların üzerine uzattı. İrili ufaklı, yamru yumru basma yastıkları dizdi. Bu dağ otelinin uyku mahalli bundan daha *konfortabl*[50] olamazdı. Nezdinde misafir bulunduğumuz eşkıya reisinin karyolaları bu bizimkinden daha mükemmel olmasa gerekti. Yalnız yorgan yoktu. Pardösülerimizi o makamda üzerimize çekerek yatacaktık. Abbas bu işi gördükten sonra yine kayboldu. Bu defa hayli gecikti. Dışarıya çıkmak ihtiyacındaydık. Kütük kapıyı ittik. Üzerimize sımsıkı kapalı olduğunu anladık. Pencerenin odun parmaklıkları arasından harice baktık. Omzu mavzerli keçe külahlı bir nöbetçi dolaşıyordu. Haydutların belediye kanunlarını henüz bilmediğimizden herifi kuşkulandırmamak için ses çıkarmadık. Neyse mihmandarımız şaşı Abbas kucağında bir yığın ince odunla geldi. Testere, keser, burgu, çivi hepsi vardı. Şimdi bu eşi olmayan misafirhanenin mefruşatı, eşyası imal edilecekti. Abbas o şaşı gözleri, o düğümlü düğümlü nasırlı elleriyle üç ayaklı, dört ayaklı fakat çarpık çurpuk tabureler, iskemleler çattı. Hep bunlar o iptidaî yapılışları ve gösterişleriyle o saatki ihtiyacımızı gideriyordu. Eğlenmek için Abbas'tan sorduk.

"Sen dağa çıkmazdan evvel şehirde doğramacılık ettin mi?"

Herif gülerek şu cevabı verdi:

"Bir haydut için kuyumculuktan cellatlığa kadar her sanat lazımdır."

Oradaki korkulu misafirliğimizin rahatlığını temin için bugün bize öteberi imal eden bu şakinin yarın icabında aynı kolaylıkla ve yine böyle gülerek bizi öldüreceğini düşünerek titredik.

---

50 (Fr.) *Confortable*: Konforlu, rahat. (y.n.)

Tabii bir lüzum üzerine dışarı çıkacağımızı söyledik. Küçüklükte dadımız ve lalamızın yaptığı gibi Abbas önümüze düştü. Bizi nöbetle birer birer çit dahilindeki bu iktiza mahalline kadar götürdü. Burası çalı çırpıdan bir paravana içine alınmış çatal ağaçlı bir çukurdu. Bu haydut lalamız, insanın en gizli ve en harim dakikası olan bu anında nefesini bize işittirecek kadar yakınımızda durmaktan sıkılmadı. Arlanmadı. Tabirim af buyrulsun bizde ömrümüzde ilk defa böyle sıkı bir kontrole uğrayarak şahıs huzurunda def-i hacet ettik. Üzerimizdeki nezaret ve takayyüdün dehşetini o zaman anladık.

Odamıza döndüğümüzde Abbas henüz bitirememiş olduğu imalatında devam etti. Haydut bize ve biz ona biraz alıştık. Dili düzgün, zeki bir delikanlıydı. Sordum:

"Arkadaş, nerelisin?"

Manalı ve dikçe yüzüme bakarak:

"Asker kaçağıyım. Ötesini sorma gayrı. Ne olur ne olmaz. Babam gelse künyemi saklarım. Kim olduğumu çaktırmam."

"Demek bu Abbas namı filan hep uydurma. Senin asıl ismin değil."

"Dirayetli şehir çocuğusun, anlarsın artık."

"Dilin düzgün. Düşünüşün yolunda. Bu menfur mesleğe niçin saptın?"

"Ah kardeş ah, beni deşme. Irak cephesindeydik. Zabitimizi öldürdük. Biz beş altı nefer firar ettik. Bu öyle bir mecburiyetti ki ah nasıl anlatayım, uzun. Hükümetler birbirine, asker kaçakları biz de bütün insanlara harp ilan ettik. Eşkıyalığa vurduk. Çalarak, öldürerek yaşamaya başladık. Karı demedik kız demedik, genç demedik ihtiyar demedik. Köy demedik, kasaba demedik kestik, vurduk, yaktık, yıktık. Kurşuna dizilmek istersen memlekete git, divan-ı harbin huzuruna çık. Ölmedense öldürmesi daha kolay değil mi efendi? Zaten memlekette ne kaldı ki! Ne tarla kaldı ne ev ne ana ne avrat ne evlat. Mademki senin ocağını

yıktılar, canını yaktılar, sen de rast geldiğini yakar yıkarsın vesselam. Dünya canavar oldu. Sen kuzu kalırsan ot bulamazsın. Ölür müsün öldürür müsün, diye işte âlemin bu haline derler."

Bu felsefe karşısında ürperti duymamak kabil değildi. Hissiyatımızda insanlığımızı kusacak bulantılar peyda oluyordu. Herifi söylettiğime nadim oldum. Fakat sözlerinden ürktüğümüz bu hakikatlerin pençesi arasına düşmüştük. Söyletmek, dinlemek, öğrenmek lazımdı. Çünkü halâsımız olsa olsa ancak bu suretle kabil olabilecekti. Bize zindancı tayin edilen haydudun zihniyetini anladık. Murtaza çatkın, dalgın; kaynım solgun, titreyerek dinliyorlardı. Ve daha bizim için öğrenilmesi istenilen ehemmiyetli hususlar vardı. Tahkikimde devam ederek:

"Size ne çetesi derler? Reisinizin ismi nedir?"

"Bize Kurtoğlu Çetesi derler. Reisimizin adı Deli Kaptan'dır. Daha yeni Karadeniz'den geldi."

"Biz onu dün kayıkta gördük. Ne çabuk çete topladı? Ne çabuk reis oldu?"

"Eşkıya reisliği ne olacak canım. Bu tavsiyeyle, beratla, duayla, senayla değildir. Sen de omzuna bir tüfek al. Üç arkadaş bul. Çık şunun şurasına vur. Soy."

"Çetenin adını haber verdiğinden dolayı sana bir keder gelmesin. Korkma, arkadaşlarına söylemeyiz."

"Yok canım. Çetenin ismi gizli bir şey değildir. Yiğit lakabıyla söylenir. Eşkıya anıla anıla meşhur olur. En kanlı çeteler payitahtın gazetelerinde her gün yazılıyor. Bu bizim için şandır. Merak etme, size söylenecek söylenmeyecek şeyi ben bilirim. Evvelden burada dağılmış bir çete vardı. Eski reisi taktil mi, tehcir mi bilmem ne işinden dolayı İttihat hükümetiyle birleşti. Bilmem nereye kaymakam oldu. Sonra mutasarrıf oldu. Bir çeteden üç çete çıkardık. Çünkü ayıp değil ya, hepimizde reis olmak sevdası var. Eşkıyalıkta da insan daima baş olmasını istiyor. Ben reis olursam etrafa duman attıracağım."

"Bir çeteden üç çete çıkınca beherinin[51] efradı pek azalmış olacak. O halde sizin çeteniz şimdi kaç kişiliktir?"

Şaşı Abbas şahadetparmağının ucuyla gözünün alt kapağını aşağıya çekip içinin kanlı kırmızılığını göstererek, "Pışşşş!" dedi.

"Ne demek o?"

"Ne demek olacak! Beni şaşırtmaya getirip de ağzımdan laf mı alacaksınız? Muharebe eden iki hükümet askerce kuvvetlerinin miktarını hiç birbirine söyler mi? Kaç kişi olduğumuzu öğrenip de ne yapacaksınız? Kurtoğlu eşkıya meclisinin fidye-i necat olarak sizden isteyeceği parayı teslim edip de elimizden kurtulmaya bakınız. Bizimle vuruşmaya kalkarsanız sizi tavuk boğar gibi gebertiriz. Etraftaki hükümet kuvvetlerinden, jandarmalardan hiç imdat ummayınız. Çünkü burası öyle gizli bir yerdir ki şeytan aramaya çıksa bulamaz."

10

Yavaş yavaş otelimize yerleşerek haydut misafirliğine alışıyor, onlarla ülfete başlıyorduk. İnsan küçüklüğünden beri alışık olduğu medeni hayat vasıtalarından mahrum kalınca ağır ağır dağîlikle de ülfet edebiliyor. İtiyatla medeniyetten vahşete avdetin; dimağa, mideye, sinirlere, ahlaka, hâsılı maddiyata, maneviyata ait cihetleri var.

Bizi av etleriyle besliyorlardı. Bazen soframızda süt, yoğurt, üzüm ve muhtelif mevsim meyveleri bulunabiliyordu.

Bu müthiş misafirliğimizi ya ölüm veya halâsla neticelenerek çabuk bir nihayete erecek sanırken vukuat büsbütün beklediğimizin tersine çıktı. Felaketten felakete düştük. Bu eşkıya inindeki mahpusluğumuzu tabii cereyanıyla hikâye edebilmek için birinci geceden başlamalıyım. Sular kararmıştı. Odamıza Abbas geldi:

---

51 Her biri. (y.n.)

"Deli Kaptan reis selam söyledi. Arzu ederlerse bu akşam yemeğini birlikte yiyelim buyurdu. Ne dersiniz?" dedi. Biz bu medeni yoklamaya, adeta teşrifata karşı biraz şaşalayarak birer hayret tebessümüyle birbirimize bakıştık. Abbas istigrabımızı anlayarak:

"Siz onun ismindeki deliliğe bakmayınız. Reisimiz güngörmüş, pek akıllı bir adamdır. Usulsüz iş yapmaz. Haksız can yakmaz. Siz eşkıya reisliğini kolay mı sanıyorsunuz? Burada bir köy yakarsa biraz ötede bir tanesini de kurtarır. Politikadan anlar. İcabında vilayetlere elçi gönderir."

Bu haydut nezaketi altında büyük hıyanetler saklı olduğunu bilmeyecek kadar hiçbirimiz çocuk değildik. Abbas'ın reisini medhteki istihzası da haydutluğuna göre epey inceydi. Ben de alaya alayla mukabeleden kendimi alamayarak:

"Bu resmî ziyafete redingotla mı gideceğiz? Smokinle mi?"

"Her halde pek süslenmeyiniz. Sarhoşlukla reisin haydutluk damarı kabarırsa sizi çırılçıplak soyar, sonra gece ayazda titrersiniz. Söyleyiniz, ne cevap götüreyim?"

"Reisimiz nasıl emrederse öyle olur."

Abbas gitti. Yanımdakilere döndüm:

"Yiğitliğe leke sürmemek için haydutla şakalaşıyorum amma içim ne halde onu da bana sorunuz. Şimdi haydut divanına çıkacağız. Bize kararlarını bildirecekler. Hayat ve mematımızın tayin edeceği pek mühim dakikalar yaşayacağız."

Murtaza bizim hanımlarda para olmadığını biliyoruz. Onlar çiftlikten para bekliyorlardı. Şimdi onlardan istenecek binlerce lirayı zavallı kadınlar nereden bulacaklar? Hem böyle bizim eşkıya eline düştüğümüzü duyunca onlarda akıl kalmaz. Deli olurlar. Onlara şunu satınız, bunu rehine koyunuz, şöyle yapınız, böyle ediniz diye para bulmak için mektupla bizim talimat vermemiz lazım geliyor.

Ben: "İstenecek paranın miktarını duyunca sanki şimdi biz onlardan evvel çıldırmayacak mıyız?"

Murtaza: "Bu çeteler bize görünmek istedikleri kadar pek kuvvetli bir şey değil. Evvelce düşündüğünüz gibi bunlar birkaç kişiden ibaret."

Ben: "Evet, evet. Çok görünmek için bir kulisten çıkıp ötekine giren tiyatro haydutlarına benziyorlar. Şimdiye kadar bunların yirmi otuzunu bir araya toplanmış görmedik. Reis bizim odaya girdiği vakit arkasında kaç kişi varsa işte hepsi ondan ibaret olmalı. Yedi nihayet sekiz kişi."

Kaynım: "Enişte bey, bu sekiz haydut senin benim gibi silahsız, çelimsiz, çerden çöpten adamları öldürmeye kifayet eder a. İstediklerini yerine getiremezsek bizi öldürmek için bir ordu lazım değil."

Murtaza: "Bu hainler bizi öldürüp de ne kazanacaklar? Onların bize kullanacakları yüksek ağızlara bakmayınız. Faraza beş yüz lira isterlerse çekişe çekişe pazarlıkla yüz liraya sulh olurlar. Bunlar öyle haydut. Çünkü herif dün akşam geldi. Bu akşam burada çete kurdu. Ne alırsa kârdır. Belki yarın akşam dağılırlar."

Ben: "Murtaza, her ne olursa olsun, eğer haydutlar ziyafetinde içki varsa, içmek için seni zorlarlarsa bir nihayet iki kadehten fazla ağzına koymamalısın."

Kaynım: "Ne enişte bey, iki kadeh mi? Bu akşam Murtaza'ya rakının katresi haramdır. Sonra başımıza bela getirir."

Kapı açıldı. Teşrifatçımız Abbas geldi.

"Buyurunuz," dedi.

Haydudun arkasına düştük. Yürüdük. Oh ne iyi, çitin haricine çıktık. Hem bu defa gözlerimizi bağlamaya lüzum görmediler. Tepemizde dün akşamdan beri daha büyümüş bir ay yani yuvarlak ayın iri bir dilimi parlıyordu. Sissiz, berrak bir gecenin kalplerimizi dehşetle dolduran esrarı arasında eşkıya reisinin huzuruna doğru yürüyorduk. Bir kayrana yani ormanın ağaçları seyreldiği ufak bir meydanlığa girdik. Burası etrafına yeşil ağaçlar ile bir daire çevrilmiş bir semahaneye benziyordu. Ufkumuz bu sık orman dairesiyle çevrilmişti. Öte tarafını göremiyorduk

amma gözlerimiz bağlıyken yokuş çıkmış olduğumuza nazaran yüksek bir mevkide bulunduğumuzu tahmin ediyorduk. Göğümüzdeki ay fanusundan başka etrafımızı seçecek ışık yoktu. Bununla beraber gözlerimiz giderek bu hazin nur içinde görmeye alışıyor, şuradan buradan birkaç yıldız da gülümsüyor, mehtabın menazıra verdiği şiiriyete ağır ağır bir nevi açık uyku geliyordu.

Kim bilir bir gün bize meydan-ı siyaset[52] olması ihtimalini düşünerek bu açıklığın ortasına doğru gidiyorduk. Yüzlerini ay aydınlığına vererek bu tabii sahnenin koyu dekoru önüne birkaç haydudun oturmuş olduğunu gördük. Altlarında hiçbir şey yoktu. Kuru otla örtülü toprak üzerine ya bağdaş kurmuş veya Frenklerin *alabrigan*[53] dedikleri tarzda uzanmıştılar. Bunların yedi sekiz kişiden ziyade olmaması yine nazar-ı dikkatimizi celp etti.

Bu kayran dairesinin yine bir kenarında, iri kütüklerden dökülmüş kıpkızıl bir kor gördük. Ormanın karanlığı içinde ufak bir yangın manzarası peyda eden bu ateşin iki tarafına çatal ağaçlar kakılmış ve üzerlerine koca bir sırığa geçirili bütün bir koyun uzatılmış, püryan[54] ediliyordu.

Bediakâr üstatların mevzu için aradıkları bu latif ateş levhası gözlerimizi, kızartılanın nefis kokusu burunlarımızı o tarafa çekiyordu.

Haydutların yanlarına vardık. Orta yerde kara bir binlik, bir porselen tepsi dolusu domates salatası, tabak makamında kullanılan iri incir yaprakları içinde zeytin, peynir, bir küfe üzüm, bir gaz tenekesi su. Arada bir bu suyun içine daldırılıp çıkarılan bir kulplu teneke hem maşrapalık ediyordu hem de umuma bardaklık. Kadeh itibar edilen yegâne küçük bir konserve kutusu her ağzı dolaşıyordu.

---

52 Siyaset meydanı. Ölüm cezalarının uygulandığı yer. (y.n.)

53 (Fr.) *À la brigand*: Haylaz çocuk gibi. (y.n.)

54 Biryan, kebap. (y.n.)

İkram olarak bizim altımıza Abbas'ın eser-i mahareti olan iskemlelerden verdiler. Deli Kaptan reis birkaç tane parlatmıştı. Gözlerinden dudaklarına doğru yayılan bir neşe başlangıcıyla biz kullarına geniş bir merhaba ile iltifat buyurdular. Keçe külahlı maiyetindekiler dirsekler bükük, eller göğüslerde birer merhaba savurdular. Bu samimiyete biz de ellerimiz iman tahtalarımızda aynı merhabalarla cevap verdik. Herifler pek şetaretliydiler. Bu neşenin bizim hesabımıza olduğuna şüphe yoktu. Çünkü biz karşılarında yakında büyük kâr bırakacak birer canlı fatura yahut kıymetleri alınlarında yazılı herhangi bir bankadan kırdırılabilir birer bono idik.

Örtüsü, biraz kurumuş bir ince çimen olan bu tabii sofrada ne çatal vardı ne kaşık. Hiç yüz buruşturmadan bir tenekedeki rakıyı atıyorlar, yarım dilim ekmeği salataya banarak yutuyorlardı. O ne içiş, o ne yiyiş, o ne gülüş, o ne bakıştı. Biz bu kadar iptidaî bir içki âlemi görmemiştik. Mukadderatımızın hâkimleri bu vahşi suratlara yüreklerimiz titreyerek bakıyorduk. Bir müddet sonra ispirto buharıyla büsbütün canavarlaşacak bu yırtıcıların arasında biz kurt sürüsü içine düşmüş kuzulara benzeyecektik.

Ah, maatteessüf Murtaza'nın telakkisi hiç bizimkine uymadı. Rakı kokusu onun nazarında bu vahşeti örttü. Arnavut yutkunmaya başlayarak usulca bizim kulağımıza:

"Aşk olsun be, haydut maydut ne olursa olsun, herifler yaşıyorlar," dedi.

Deli Kaptan ötecek azgın bir horoz gibi kabararak o basso sesiyle:

"Ağa, burası er meydanıdır. Burada fısıltı olmaz. Ne söyleyeceksen açık söyle. Ne diyordun bakalım?"

Murtaza rakıya doğru boynunu uzatarak:

"Ne diyeceğim. Ben de mert adamım. Yalan kabul etmem. Aşk olsun, bu ağalar ne iyi eğleniyorlar. Al sana bir meyhane ki ispirto rüsumu yok. Tezkeresi yok. Filan saatten sonra kapayacaksın diyecek polis yok. İşte hürriyet böyle olmalı, diyordum."

Deli Kaptan teke böğürür gibi bütün hançeresinin neşesiyle kaba kaba gülerek:

"Arkadaş, sen iyi bir adama benziyorsun. Haydut olacak yerde nasılsa şehirde kalmışsın. Doldurun ağaya bir tane."

Ben kazanın önünü almak için hemen atıldım:

"Efendim, teveccühünüze teşekkürler ederiz. Fakat ağamız içmese daha iyi olur."

"İçerse ne olur?"

"Adeta deli olur!"

"Benden daha deli olamaz a. Veriniz içsin."

Bu emir üzerine şakinin avanesinden şakiliğe elverişli en genci kalktı. Sıkı Laz poturu içinde aşağı kısım vücudunun en çıkıntılı tarafını sağa sola kıvırarak teneke kadehi binlikten, kulplu maşrapayı gaz tenekesinden doldurdu. Evvela rakıyı sonra suyu Murtaza'ya sundu. Arnavut, haydutları takliden suyla ağzının alazını söndürmek istedi amma gözlerinden ateş çıktığını fark ettim, içilen şey düpedüz fıçı ispirtosu muydu? Neydi?

Murtaza rakıya iştirak için haydutları alkışlar bir ağızla söze başladı. Onlara fikren hemen uygun göründü. Lakin birkaç kadehten, daha doğrusu tenekeden sonra havayı değiştirerek onlardan piştovunu isteyecek ve bu uğurlu silahın kerametine güvenerek belki düelloya, muharebeye kim bilir daha akla gelmez deliliklere kalkacaktı.

Konserve kutusu, binlikten aldığı akcinli suyunu[55] kısa fasılalarla haydutların ağızlarına döküyor, bu his ve insaniyet mahrumlarını bütün bütün hayvanî bir hale getiriyordu. Heriflerde yüzler ateşlenip gözler kanlandıkça biz sararıp bozuluyorduk.

Delik arayan fareler gibi bizim bu ürkmemizin farkına varan Deli Kaptan, "Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar. Beyler içmezler mi?" dedi. Biz, umuma kadehlik eden konserve kutusuyla su tenekesine girip çıkan yegâne maşrapaya bakarak birer istik-

55 Rakı. (y.n.)

rah titremesi geçirdik. Zeki Deli Kaptan bu tiksinmemizi hemen çaktı. Abbas'a emir verdi:

"Beyler nazik, kibar şehir çocuklarıdır. Böyle bir çanaktan, bir çömlekten yiyip içmeye alışkın değildirler. Git onların sepetlerini getir. Kendi takımlarıyla yesinler."

Bu tensibe karşı hiç itiraz etmedik. Biz Murtaza'yı ayıplarken ne kadar sert ve murdar olursa olsun rakı kokusuna meclubiyetten kendimizi alamıyorduk. Dimağımızı uyuşturarak kendimizi unutmak, fikir ve muhakeme âleminden çıkmak, içinde yaşadığımız tehlikeli yere karşı tamamıyla duygusuz ve düşüncesiz kalmak için o ateşle şimdi biz de mide ve sinirlerimizi yakmak istiyorduk.

Sepetimiz geldi. Kendi çatal, bıçak, tabak ve bardaklarımızla rakı ve mezelere el sunduk. Birinci kadehleri genç haydut sakisinin iltifat saçan elinden içtik. Boğazımızdan aşağı bir ateştir aktı. İkinci, üçüncü kadehlerde rengimizle beraber cüretimiz geldi. Başlarımız dikildi. Korkumuz azaldı. Bu haydut âlemini, bu kır sofrasını eskisi kadar vahşi, nefret verici bulmamaya başladık. Ne güzel, köy, kır, av hikâyeleri, pusu, baskın, müsademe, muharebe hatıraları anlatıyorlardı. Biz onların haydut olduklarını şimdi biraz unuttuk. Kendimizi bir kır eğlencesinde, namuslu, masum, hayırlı köylüler arasında sanıyorduk.

İçtikçe bizden gam, tasa kalkarak bir yandan da iştihamız bileniyordu. Gözlerimiz, hiçbir günahı yokken ağır ağır dönerek ateşte püryan olan koyundaydı. Korun kızıllığı püryanı çeviren haydudun yüzünü kan rengine boyamıştı. Burunlarımıza buram buram gelen nefis bir koku bizi bir düziye[56] yutkunduruyordu. İştihamızın en fazlalaştığı zaman nihayet püryancı haydut, "Tamam!" tebşiriyle bağırdı. Deli Kaptan'ın akıllıca verdiği emir üzerine beheri sırığın birer başından tutmuş iki haydut müteveffayı boylu boyunca ortaya getirdiler. Nar gibi kızarmış masumun

56 Kesintisiz, sürekli, ardı arkası kesilmeksizin. (y.n)

yağları şıpır şıpır damlıyordu. Sini kadar geniş bir sacın üzerine sırığı silktiler. Alimallah o koca hayvan piliç eti gibi dağıldı. Kopmayan taraflarını bıçakla indirdiler. Biz kaynımla hisselerimizi kendi ellerimizle tabaklarımıza aldık.

Murtaza, "Ayıptır. Mademki bu adamların misafirleriyiz. Onların âdetlerine uymalıyız," dedi. Gitti, haydut sofrasına diz çöktü. Arnavut'a o kadar bir uysallık ve haydut dostluğu gelmişti ki hiçbir şeylerine itiraz etmiyor, onların âdetleriyle hallenmekten adeta büyük bir zevk duyuyordu. Biz uşağımızın bu şekavete tapmasına kızmaktan ziyade memnun oluyorduk. Çünkü işi tersliğe, itiraza, lanetliğe dökerse bu kanlıları kudurtarak başımıza bela üzerine bela getirmesi ihtimali vardı.

Esmer, katı bir ekmekle püryanı çatlayıncaya kadar tabirine sadık bir tarif olacak bir iştiha ile yedik. Mübarek öyle latif olmuştu ki dokunmadan dağılıyordu. Bahçekapı lokantalarının döner kebapları bunun yanında bayağı kösele parçası gibi kalır. Karnımızın üzerinde vücutlarımızı sıkan ne kadar bağlarımız, düğmelerimiz varsa çözdük.

Ortaya bir küfe üzümü getirdiler. Ona da eyvallah, sıvandık.

Yemekten sonra ufak bir haydut balosu oldu. Mehtap kayran semasının ufkuna doğru inmişti. Şimdi yıldızlar daha bariz birer kamaşma ile bize göz kırpıyorlar, ağustosböcekleri uzaklardan tek perde üzerinden yay çekilen kemençeler gibi hazin, ezgin ve yeknesak ötüyorlardı. Püryan ocağına birkaç odun atarak alevini canlandırdılar. Bahar fecirleri gibi pembe bir ışık, kayran dairesini geçerek yüzlerimize kadar geliyordu.

Reis, "Haydi Abdurrahman, Gaffar, oğullarım kalkınız," dedi. Abdurrahman demin sakilik eden genç şaki, Gaffar ondan tüylüce sevimli bir delikanlı ortaya çıktılar. Biraz öteden bir tambura ile bir çığırtma[57] sesi geldi. Tamburacı arkasını bir ağaca dayayarak ayaklarını uzatmış, çığırtmacı ayakta duruyordu. Telin titrek se-

57 Basit, küçük, nefesli bir çalgı. (y.n.)

dasıyla düdüğün haşebî ve düz sesi birbiriyle kaynaşmaya uğraşıyorlardı. Çığırtma bir "la" gösterdi. Tamburanın teli tın, tın, tın inip çıkarak o perde üzerine düzelmeye başladı. Nihayet iki ses oldukça birbirinin ihtizazını buldular. Basit bir tekerrürden ibaret fakat kıvrak, tabir caiz ise hoplak bir curcuna havası başladı.

Abdurrahman ile Gaffar ellerindeki tahta kaşıkları çalpara gibi takırdatarak karşı karşıya kıvrak, gerdan kırarak, biri kız biri oğlanmış gibi cazip bakışlarla göz süzerek, birbirine içinden gelme ateşler ifham ederek oynuyorlardı.

Biz şarklıydık. Türk'tük. Ormanın gece güzelliğinden, ayın beyaz nuruna karışan ocağın kızıl ışığı içinde kıvıran genç haydutların oyunlarından, gece böceklerinin dem tuttukları tambura ve çığırtma nağmelerinden kalplerimize bilmem nasıl vahşetlerle karışık teessürler doğdu. Kaynım bana doğru eğilerek hazin bir sesle, "Enişte beyciğim, epeyce operalar dinledim. Rakslar gördüm. Fakat hiçbir sahne önünde bu saatki kadar müteessir olmadım. Bu derin rikkat bana nereden geliyor? Buradaki acıklı, neticesi karanlık esaretimizden mi? Halbuki ben bu şakilere karşı yüreğimde husumet değil merhamet duyuyorum. Abdurrahman ile Gaffar, şu oynayanlar ne sevimli delikanlılar, aman Allah'ım, bunlar niçin haydut olmuşlar?"

"Haklısın çocuğum. Rakının tesiri midir? Nedir? Şu tambura ile çığırtmadan çıkan curcuna ile bu delikanlıların oyunlarından duyduğum zevki hiçbir şey ile kabili kıyas bulmuyorum. Fakat bu bir zevk değil bir hüzün, en ince sinirlerime kadar beni sarsan bir teessür. Ailem gözümün önüne geliyor. Ah karım. Çocuklarım."

Enişte kayınbirader biz göz pınarlarımızdan taşan bir iki yaşı zapt edemedik.

Murtaza yanımıza geldi. Rakının beynine verdiği dönmeyle iki tarafa yalpa vuruyordu. Kayık bir telaffuzla:

"Şimdi bana sanatlardan sanat beğen diye sorsalar vallahi haydut olurdum. Yalnız şu farkla ki kimseyi öldürmezdim. Para vereni de salıverirdim. Vermeyeni de. Doğrusu bu dağlar, orman-

lar, bu rakı, bu püryan, bu çalgı, bu oyun çok hoşuma gitti çok. Fakat beyefendiler, bu eğlencenin karşılığı bakalım bu herifler bizden ne isteyecekler?"

Sadık Murtaza bu sualciğin önünde ayılmaya uğraşıyordu. Bu sözleri bizi avutmak için bir nevi latifeydi. Zavallının gözlerinde derin bir yeis okuyorduk. O kesif sarhoşluk halinde bile mevkiimizi tehlikeye düşürecek bir patavatsızlık etmemeye uğraşması bize dokunuyordu.

11

Oyun bitti. Ayın ufka inmesinde, sükûtu artan gecenin giderek derinleşmesinde bilmem nasıl bir hüzün vardı. Ocağın koru küllenmişti. Hepimize bir ağırlık geldi. Yeisler içinde düşünüyorduk. Fakat bize verilen müsamerenin son perdesi kalmıştı.

Haydut reisi bizi biraz daha oyalamak için çalanlara, "Bir iki şey okuyunuz dinleyelim," dedi.

Abdurrahman ile Gaffar çalanların yanına oturdular. Tambura hicazdan geziniyor çığırtma bülbül nevasıyla dem tutuyor, ah çekiyordu. Bu iptidaî çalgılar bizim damarlarımıza niçin böyle işliyordu? Tamburanın mızrapları ağlatıcı bir tesirle sanki doğrudan doğruya sinirlerimizi okşuyor, çarpıyordu.

Hicaz gezintisinden sonra çığırtma, Abdurrahman ve Gaffar'ın müşterek sedalarıyla bir türkü başladı:

Alakarga, alakarga
Yârimin yanına var da
De ona bu sözlerimi
Pek özledim gözlerini

Bestenin yanıklığı bu dağî güfteye o kadar gönül ağlatan bir tesir veriyordu ki başlarımız göğüslerimize düştü. Dinliyorduk. Ahenk devam ediyordu:

Dağ başında duman tüter
Koruda bülbüller öter
Etme keder etme keder
Bir gün olur kavuşuruz
Gülüşürüz öpüşürüz

Çoluğumun çocuğumun yâdıyla içim inliyor, genç haydutlar çalıp söylüyorlardı:

Su akıyor çakıllardan
Davar gelir ağıllardan
Çıkmazsın hiç akıllardan
Bir gün gelir kavuşuruz
Sarmaşırız ağlaşırız

Teessürüm gözlerimden sızıyordu. Hikmet Enis'in ince hıçkırıklar içinde yaşlar salıverdiğini hissettim.

Makam yavaş yavaş artan bir hüzünle dağların ıssızlığına yayılıyordu.

Derede yaslı söğütler
Ağlayarak seni özler
Yeşil bağlar, yüce dağlar
Seni gözler, seni gözler

Dua ile kavuşalım
Sarmaşalım koklaşalım

Gül yüzün gönülde dilde
Sana yandığımı bil de
Vurulursam garip elde
Kara bağla bana ağla

Ayın arasında cezbelenen bir derviş gibi Abdurrahman son mısrada kaldırdı kendini ortaya attı. Debelenip inleyerek ağlıyordu. Reis şaşırarak sordu:

"Ona ne oldu? Sarası mı tuttu?"

Gaffar: "Hayır Kaptan. Bu zavallı çocuk Elmalı'dan bir kız seviyor. Onun aşkından ölüyor.

Reis hiddetle:

"Haydut kısmı aşktan ölmez, kılıçtan, ateşten ölür. Eşkıya diye çoluğu çocuğu başımıza topladık. Kuvvetlice şamarlayınız da aklı başına gelsin."

Hikmet Enis hemen yerinden fırladı. Muktedir olabildiği bir niyazkârlıkla reisin dizlerine kapanarak:

"Aman Kaptan'ım, bu zavallı çocuğu bu defa bana bağışlayınız. Aşk bütün gençlerin gönlüne hâkimdir. Biçareler her şeyden evvel onun esiri, onun mahkûmudurlar. Gençliğinizde siz de sevmişseniz bu tatlı ve zalim hastalığı elbette bilirsiniz. Aşk bazı insanları haydut, bazı haydutları insan eder. Aman efendim, lütfunuza sığınırım."

Abdurrahman minnettarlıkla dolu gözleriyle Enis Hikmet'e baktı.

Murtaza hemen kulağıma yaklaşarak:

"Bak. Bak. Kaynın Hikmet'e bak. Aşk deyince gönlü sızlıyor. Gözleri sızıyor. Çünkü onun cebinde de bir kız fotoğrafı var. İstanbul'dan koynunda getirdi. Bu resme bakıp ağlarken kaç defa gördüm."

Kayınbiraderimin cebinde sevgilisinin bir resmini taşımasına hiç hayret etmedim. Onun bu hararetli şefaati üzerine genç haydudun sevda zaafı affedildi. Şamarlanmaktan kurtuldu.

Saz, söz, oyun hepsi durdu. Deli Kaptan ve muavini pos bıyık Kara Ali ve daha ileri gelen iki hayduttan yani bir reisle üç azadan toplanılmış bir meclis kuruldu. Mahkeme huzuruna çıkan maznunlar gibi üçümüzü karşılarında iskemlelere dizdiler.

Reisin bana ilk sözü şu oldu:

"Yanınızdakilerin biri hizmetçi, öbürü çocuk. Galiba biz sizinle görüşeceğiz."

Ben: "Mesele üçümüzün de ölüm ve kalımına taalluk eder bir ehemmiyette olduğundan sırasına ve lüzumuna göre her birimizin söz söylemek hakkı olabilir."

Reis: "Biz Enis Efendi'nin size bıraktığı malı, mülkü tahkik ettik. Ona göre üçünüze beş bin lira necat parası koyduk. Bu borcunuzu çabuk ödeyiniz. Evinize dönünüz. Sizi burada çok tutmada bizim bir faydamız yok."

Bu gali para üzerine korkudan üçümüz de derin bir sükûta vardık. Üzerimize belahet geldi. Adeta ağızlarımız açıldı. Gözlerimiz büyüdü. Ne söyleyeceğimizi bilemiyor, bulamıyorduk.

Reis: "Cevap veriniz. Neye şaşırmış gibi duruyorsunuz?"

Ben: "Şaşırmış gibi durmuyoruz. Şaşırdık. Hem de ne şaşırış, ömrümüzde böyle şaşırdığımızı hiç bilmiyoruz."

"Neden? Ne oldu ki?"

"Nasıl şaşırmayalım? Evvela siz bu necat parasını borç tabir ediyorsunuz. Kimseye beş para borcumuz olmadığı zannındayken size beş bin lira borçlu bulunmamız en büyük hayretlere seza değil midir? Saniyen bizim servetimizi iyi tahkik edememişsiniz. Etmiş olaydınız bu kadar yüksek bir para isteyemezdiniz. Çünkü ailemizce bunun ödenmesine imkân yoktur."

Deli Kaptan müstehzi bir haydut bakışıyla:

"İmkânı yok mudur?"

"Yoktur. Bu beyhude, bu hesapsız talebinizde ısrar ederseniz uzun bir yorgunluktan başka bir şey kazanamazsınız."

"Ben isteyeceğim paranın miktarını bilirim. Pazarlığı sevmem. Ölüm işlerinde pazarlık olmaz. Hem ben çok insaflı haydudum. Şimdi (kayınbiraderimi göstererek) şu çocuğu diri diri paralayınız. Bir kolunu ormana, bir budunu bayıra, kafasını şu küllenmiş ateşe atınız, desem ve bunu böyle yapacağımı muhakkak bilseniz hiç pazarlık etmeden beş bin lirayı ve belki daha ziyadesini hemen vermeye, bulmaya razı olursunuz ya?"

O esnada Hikmet Enis yürekleri paralayan uzun bir eninle Murtaza'nın kucağına düştü. Kendini kaybetti. Yüzüne su serp-

tik. Kulağına ismini bağırdık. Zavallıda can yoktu. Bir kütle haline gelmişti. Biz başında büyük bir telaşla ne yapacağımızı bilmiyorduk. Göğsünü çözmeye, bileklerini ovmaya uğraşıyorduk.

Reis gazapla:

"Nazlı beyi atınız şuraya toprağın üzerine. O kendi kendine ayılır. Bir lafla adam ölmez. Biz bazen beş, altı kurşun atıyoruz da yine gebertemiyoruz. Senin adam dediğin it canlıdır."

Hikmet'ten sonra Murtaza kendini kaybetmeye bağladı. Fakat o, hissini değil aklını kaybediyordu. Sadık emektarımız, kucağında tuttuğu baygın çocuğun sararmış yüzüne yaş damlalarını düşüre düşüre hayduda cevap verdi:

"İt canlı sensin. Bu çocuğun cesedinde bir melek ruhu vardır. Müddet-i ömründe bir örümcek bile öldürmemiştir. Fakat melun herif, ne kadar it canlı olursan ol, tabancam olaydı seni bir kurşunda yere sererdim. Senin beş kurşunda deviremediğin adamların ölmemeleri it canlılıklarından değil, senin nişancı olmadığındandır. Silah kullanmasını bilmeden haydut olmuşsun."

Murtaza'nın içtiği sert rakı bütün meşum tesiriyle şimdi başına vuruyordu. Bunu Deli Kaptan da anladı. Koca kafasını dikti. Kendine başkaldırarak hücuma hazırlanan bir ejder heybeti vermeye uğraşarak:

"Senin şimdi ananı bellerdim amma bu lafların hepsini sen söylemiyorsun. Çoğunu o içtiğin rakı söylüyor."

"Ben de senin ananı bellerdim amma karşı karşıya yeke yek, silah silaha olmalıydık."

Baktım ki işin rengi fenalaşıyor. Murtaza sarhoştu. Fakat haydut da ondan pek ayık değildi. Hemen uşağımızın kulağına eğildim:

"Ne yapıyorsun Murtaza? Kendi canına acımazsan, benim hayatımı hesaba katmazsan, kucağında hemen ruhsuz yatan şu gence merhamet et. Bu heriflerin ellerine düştük. Onların nazarında serçe kuşu kadar canımızın kıymeti yok. Hiddeti, şiddeti

bırak. Lafı kes, pazarlığı mümkün olduğu mertebe tatlıya bağlayalım."

Bu sözlerim, ateşe petrol dökmek gibi Murtaza'nın sarhoş sinirleri üzerinde tamamıyla aksi bir tesir hâsıl etti. O kameti bütün bütün azıtırarak olanca gayzıyla haykırmaya başladı:

"Bırak şu kerataları! Onlar sözde haydut fakat hakikatte kancık mertlerdir. Onlardan korktukça bu deyyuslar kabarırlar. Bunlara haydut demek haydut lafını kirletmektir. Bize kayıkta tesadüf ettiler, çiftliğe gittiğimizi, kimin nesi olduğumuzu anladılar, bizi soymak için çarçabuk bir çete düzdüler. Bir de durmuş da beş bin lira sayıklıyor. Ulan hırsız, ulan melun herif. Sen ömründe beş bin lirayı hiç bir arada gördün mü? Sen beş yüz liraya, beş yüz kuruşa bile mumsun amma sana beş para veren beş bin parça olsun. Kılımıza hata gelirse iğne deliğinde olsan seni arayıp bulurlar. Ananı ağlatırlar. Enis Efendi'nin damadıyla oğlunun ne demek olduğunu o zaman anlarsın. Köpoğlu köpek karşındakinin elinden silahını alır sonra kurulursun. Senin geçmişine..."

Hemen Murtaza'nın ağzını tuttum. Fakat iş işten geçmişti. Haydudu kudurtmak için tahkirin, sövüp saymanın bu kadarı kâfiydi. Deli Kaptan kudurduğunu gösterir bir ifrit hamlesiyle uşağımızın üzerine atıldı. Kucağındaki baygın Hikmet'i omzundan tutunca iki kulaç öteye fırlattı. Hâlâ sarhoşça telaffuzlarla tahkir ve telinlerinde devam etmek isteyen Murtaza'nın suratında birbiri arkasına iki şimşek çaktığını aleviyle, gümbürtüsüyle gördüm ve işittim. Murtaza yere tekerlendi. Sesi kesildi. Haydudun ikinci hamlesine meydan vermeden araya girdim. Ayaklarına kapandım. Evet, bu zilletimi itiraf ediyorum. Onun murdar ayaklarını sıcak gözyaşlarımla yıkayarak:

"Aman efendim merhamet."

"Haydudun göğsünde merhamet olmaz. Biz böyle bir maraz taşımayız. Şimdi şurada ateş alevlendireceğim. Üçünüzü de içine atıp yakacağım. Beş bin liradan, her şeyden vazgeçtim. Keyfim için böyle yapacağım. Bu bana paradan ziyade zevk verir."

Haydudun gözleri dönmüştü. Bu müthiş kararını fiile getireceğinde tereddüde mahal bırakmaz bir canavarlıkla haykırdı.

"Ne duruyorsunuz! Şu püryanın ocağına odun atınız."

İki haydut bu emri ifa için yürüdü. Kim demiş ki yirminci asırda engizisyon kararları büsbütün kalkmıştır! Şehirlerden yirmi otuz kilometre açılınca en adi bir haydut bu kurun-i vusta işkencelerini tüyler ürpertecek bütün mezalimiyle masumlara tatbik edebiliyor.

Deli Kaptan, Murtaza'nın ona maiyeti haydutlar önünde ettiği büyük tahkirden çok müteessir olmuştu. Bu zilleti üzerinden atmak için bizi diri diri ateşe atmakla bile hiddetini yeneceğe benzemiyordu. Bizi kavurmak için püryan ocağına odunlar atıldığını görmeye sinirlerim tahammül edemedi. Bütün insanlığım isyana başladı. Evet, deminden tatlı tatlı etini yediğimiz koyun gibi biz de ateşte kızaracaktık. Hikmet'ten, Murtaza'dan sonra bayılmak nöbeti şimdi bana geldi. Bir haydudun elindeydik. Onun sarhoş, zalim, katil dimağının taşkınlıklarıyla ağzından çıkacak müthiş hüküm hemen bize tatbik olunacaktı. Hiçbir vekil-i müdafiin bizim lehimize sedası duyulmayacak, hak ve adaletin dünyadaki varlığı iki müstehzi tabirden ibaret kalacaktı. Bir anda olanca tefekkür kudretimle ve yıldırım hızıyla düşündüm. Beni benden başka müdafaa edecek bir kuvvet bulunmadığını anlayarak o melun katili imana, insafa getirebilmek ümidi binde bir bile olsa bu halâs tecrübesine atılmaktan kendimi alamadım. Yine temiz gözyaşlarımı o habisin müstekreh ayaklarına serpe serpe:

"Bir sarhoşun saçmalarından beni nasıl mesul edebilirsiniz? Bahusus şurada beyhoş[58] yatan o masum delikanlının ne kabahati var? Bir kafası dönmüşün hezeyanları yoluna biz niçin ateşlere yanalım? Mesleğinizin tâbi olduğu kanunlar bulunduğundan bahsediyordunuz. Dağdakiler, şehirdekiler bütün insanlar birer nevi kanunla yaşamak ihtiyacından vareste kalamıyorlar. Ne meslekte olursanız olunuz, zannetmem ki hiçbir kabahati olmayan

58 (Bihûş) Şaşkın, akılsız, deli. (y.n.)

insanları diri diri ateşe yakmaktan dünya ve ahrette sizin için iyi bir netice memul edilsin.

Bizden gelecek necat parasından bütün çete efradı birer hisse alacakları için diğer haydutlar bizi ateşten, ölümden kurtarmak gayretindeydiler. Bizi hararetle müdafaa için avanesi reisin etrafını aldılar. Her biri muktedir olabildiği birer talakatla bizi müdafaaya giriştiler. Ben hemen halin bu müsaadesinden istifadeye atılarak:

"Tayin ettiğiniz fidye-i necatı çiftliğimizi, çubuğumuzu, evimizi, barkımızı, malımızı, canımızı satarak savarak tedarike uğraşacağız. Beş bin lira mı istiyorsunuz? Peki. Fakat böyle bir para çekmecemizde mevcut değildir. Bunu bulmak için biraz vakte muhtacız. Elbette bu mazereti nazar-ı dikkate alarak bize lazım olduğu kadar bir müsaadede bulunursunuz."

Bu sözlerim istenilen tesiri yaptı. Haydutların sevinçle yüzleri güldü. Reisin gazabını yatıştırmak için ona bir maşrapa şarap dayadılar. Ah bu ateşe ateş dökmek kabilindendi. Herifin bütün bütün kudurmasından korkuyordum. Şarapla onun sinirleri uyuşup tatlılaşıncaya kadar eşkıya reisi namına muavini Kara Ali söze başlayarak:

"Bu gece mektubunuzu yazarsınız. Yarın biz karanlıkta buradan posta çıkartırız. Mektup yerine gider."

"Affedersiniz, bu akşam hiç aklım başımda değil. Pek yorgun ve sersemim. Kime yazacağımı, ne yazacağımı bir müddet düşünmek lazım."

Deli Kaptan beyninin şiddeti şarapla biraz ağırlaşmışa benzer bir tavır alarak:

"Uzun müsaade veremem. Kime yazacağını sen bilirsin. Fakat ne yazacağını biz sana söyleyeceğiz."

Haydudun bu kadar yatışması bizim için ne büyük bir şans ve adeta beni secde-i şükrana kapandıracak bir lütf-ı Bâri idi. Ne yazacağım hakkında heriften alacağım emre bütün dikkatimle kulaklarımı vererek, "Buyurunuz," dedim.

"Mektup gayet kısa olmalı. Lüzumundan fazla bir laf istemez. Ve bizim anlayacağımız, açık bir dilde yazacaksın. Çünkü içimizde okuyanlarımız vardır. Okutacağım. Mektubun içine, zarfın arasına, görünmez yerine gizli laf sıkıştırmak veya başka yolda hile etmek gibi biz orostopoğluluğunuzu[59] yakalarsam elimden sizi kimse kurtaramaz."

"Ben hile hurda kabul etmem. Böyle can pazarında desiseye kalkacak kadar ahmak değilim, içinizde okuyanlar varmış, belki yazanlar da bulunur. Bana emniyetiniz yoksa ben söyleyeyim, başkası yazsın. Gidecek mektuba hiç elim değmesin."

"Yok. Sen yazacaksın."

"Ne yazacağımı söyleyiniz."

"Necat parası olarak bize gönderececkleri beş bin lirayı bir teneke kutu içine koyarak emniyetli bir adama teslim etsinler. Sakallıoğlu Tepesi'nde ve bayırın batı yamacında bir kaynak vardır. Yüzünü kıbleye dönüp de bu kaynaktan kırk adım yürüyünce önüne ötekilerden iri bir kestane ağacı gelir. Bunun adına Hızır Kestanesi derler. Gövdesinde mühr-i Süleyman[60] kazılıdır. Bu ağacın yine batı tarafına on beş adım gidilince üç büyük kaya görülür. Ortadaki kayanın toprak hizasını sağ ucundan sola doğru karışlayınca dördüncü sayıda elinin ucu ufak bir çukura girer. Taşları, otları açınca bu çukur büyür. Bunun içerisi adeta tilki ini kadardır. İşte teneke kutu ile paraları bu çukura sokup ağzını yine taşlar ve otlarla örtmeli. Biz oradan alırız."

Şu verdiği tafsilattan Deli Kaptan'ın oraları karış karış tanıdığı ve kendisinin Karadeniz'den yeni gelmiş acemi bir adam olmadığı anlaşılıyordu.

"Peki, bu tarifinizi aynen yazarım," dedim. Allah'ın hıfz ve inayetiyle biz diri diri yakılmak cezasından kurtulduk amma atı-

59 Kurnazca iş, dalavere, dolap. (y.n.)

60 Hz. Süleyman'ın mühründe bulunduğu söylenilen birbirine girmiş iki üçgen şekli. (y.n.)

lacağımız cehennemi tutuşturmak için emir almış bulunan haydutlar püryan ocağını alev alev parlatmışlardı. Alevin kızıl ışığı yüzümüze vuruyordu. İşte bu alazların altında katil çehresi kanlı bir renk alan haydut, hiç kırpmaksızın menfur gözlerini bana dikerek korkunç sesiyle:

"Parayı almak için oraya kaya dibine gidecek adamı eğer jandarmalar gözetleyip de yakalamaya kalkarlarsa (eliyle alevleri göstererek) sizi zifte bular da bu ocakta öyle yakarım. Burasını da mektuba dikkatli yaz."

12

Murtaza ile Hikmet'i haydutların yardımıyla odamıza götürdük. Abbas'ın gündüz hazırlamış olduğu döşeğe yan yana uzandık. Arnavut'un önden bir dişi kırılmıştı, ağzı kan içindeydi. Hikmet Enis baygınlıkla uyanıklık arasında garip bir hal geçiriyor, gördüğü korkunç rüyaları hakikate karıştırarak yarı anlaşılır, feci ve bazen gülünç şeyler söylüyordu.

Murtaza yediği tokatların acısını hâlâ avurdunda hisseder bir yüz buruşukluğuyla soruyordu:

"Ah. Ah, bana ne oldu?"

"Ne olacak, yıldırım indi. Galiba dişlerini döktü."

Ağzını yoklayarak:

"Evet, önden bir dişim kırılmış. Fakat o haydudun alacağı olsun."

Murtaza'nın bu öç alma arzusu tabiiydi fakat gülünçtü. Çünkü Deli Kaptan'la aralarında açılacak ikinci bir husumet sahnesinde ondan evvelkinden daha mükemmel bir dayak yemekten başka neye muvaffak olabilirdi? Zavallının izzetinefsini bütün bütün zedelememek için bu tuhaf öç alma hevesine karşı bir şey demedim. Çünkü henüz tamamıyla ayılmamıştı. Kaynım başka vadide, uşağımız diğer türlü saçmalıyorlardı. Onları bu sayıkla-

malarına terk ile ben de o uzun döşeğin bir ucuna uzandım. Fakat uyumak için değil. Düşünmek için. Ölümden kurtulmak korkusuyla bol keseden beş bin lirayı attım. Lakin ailemizin elindeki servete bakınca bu paranın tedarikine imkân yok gibiydi. Bazı alınacak, verilecek, satılacak şeylerimiz vardı. Bu işler yoluyla görülürse istediğimizden ziyade bir para toplanabilirdi. Fakat bu işleri hakkıyla görüp çevirebilecek tedbirli bir adamı nereden bulacaktık? Şimdi bu kara haber Süleymaniye'deki evimize gidince kaynanamın yüreğine inecek, karım çıldıracaktı. Mutlak be mutlak evimizde bunlara yakın felaketler vukua gelecekti. Sonra bizi kurtarmak işiyle kim meşgul olacaktı? Hikmet'le Murtaza bu hususta ne kadar yararlıkları olabileceğini işte bu gece gösterdiler. Bu ağır, bu müthiş maslahat yalnız benim başıma kalıyordu. Ne yapacağım? Bu felaketten nasıl kurtulacağız?

Uzun uzun, derin derin düşünüyordum. Düşündükçe zihnime kolaylıklar değil bunalmalar, kalbime tıkanmalar, aklıma fenalıklar geliyordu. Fakat öyle bir müşkül, öyle bir dehşet karşısındaydım ki buna bir hal sureti bulmak için bayılıncaya kadar, belki ölünceye kadar düşünmeye mecburdum.

Nihayet aklıma kaynanamın yakın akrabasından Şerif Efendi isminde bir zat geldi. Şerif Efendi yaşlı başlı, becerikli, zeki bir işadamıydı. Her suretle kendine emniyet edilebilirdi. İçine düştüğümüz felaketin dehşetini mümkün mertebe örterek evdekileri pek büyük meraka, heyecana, ümitsizliğe düşürmeden satarak, savarak, terhin ederek ne yapıp yaparak bu parayı tedarikle bizi muhakkak bir ölümden kurtarmasını yazmaya karar verdim. Bu kararımdan sonra ben de pek yorgun düşerek yapraklar üzerine serili o ince döşek içinde dalıp gitmişim.

Gözlerimi açtığım vakit güneş doğmuş, vakit hayli ilerlemişti. Akşam ben de çok içmiştim. Başımı bir türlü toplayamıyordum. O geceki içki, kır ziyafeti, leziz püryan, çalgı, oyun, dayak, tehdit hepsi sinema şeridi gibi gözlerimin önünden geçiyordu. Yarı hayal, yarı hakikate benzer inanılmaz, dayanılmaz, içinden çıkıl-

maz bir hayat geçiriyorduk. Yavaş yavaş kendimi buldukça nasıl olup da böyle geç vakte kadar haydutların bizi uykuda bırakmış olduklarına şaştım. Haniya daha sabah olmadan erkenden geleceklerdi! Mektup yazacaktık, posta çıkarılacaktı. Yoksa onlar da mı bizim gibi sızıp kaldılar?

Ben Allah'a bin şükür dayak yememiştim. Fakat korkudan, üzüntüden, helecandan bir torba kemik kesilmiştim. Bir yanımdan öbür yanıma dönemiyor, o kaskatı döşekten kalkmak istemiyordum. Kaynımla Murtaza'nın her kımıldayışta ah, of, aman şikâyetleriyle inlediklerini duyuyordum. Onlar benden ziyade bitiktiler.

Uflaya puflaya, gerine esneye nihayet üçümüz de kalktık. Bu umumi döşeğin içinde oturduk. Fakat suratlarımız görülecek şeydi. Ayna olmadığı için ancak birbirimizin yüzünü görebiliyorduk. Murtaza'nın avurduna kan oturmuş, dudağı vişne gibi şişmişti. Kaynım sapsarıydı. Üçümüz de örtü döşek yatacak birer hasta idik. Fakat baba evinde değildik. Bu garip halimize birbirimizden başka bakacak, acıyacak kimse yoktu, ne hazımsızlığımızı bastırmak için biraz karbonat ne sinirlerimizi yatıştırmak için bir küçük şişe kordiyal ne damarlarımızı ovmak için bir parça kolonya vardı.

Murtaza, "Ah sıcak sıcak bir ekşi çorba olsa," dedi.

Uşağımız dimağının, midesinin humarını süpürmek için tahayyül ettiği bu sıcak çorbayı bulaydı haydut reisine karşı kalbinde kaynayan Arnavut kinine belki biraz yumuşaklık gelecekti.

Kaynım halâs haberinden başka bir şey istemediğini ve midesinin her ne olursa olsun yemek kabul edecek bir halde olmadığını söyledi. Ben de haydutların İstanbul'a mektup göndermek hususundaki kararlarını kısaca anlatmaya başladım.

Kapı açıldı. Abbas geldi. Haydut şen ve çevikti. Yüzünden sıhhat ve dinçlik akıyordu. Ne vakit uyumuş? Ne vakit dinlenmiş? Ne vakit hazmetmişti? O bizim usanç getirmiş pek elim bitkinliğimize dikkat etmez görünerek:

"Efendiler, sabah şerifiniz hayırlar olsun. Bir şey istiyor musunuz?"

Ben ufak bir istihzadan kendimi alamayarak:

"Sağlığınızdan başka bir şey istemiyoruz efendim."

"Görüyorsunuz ki biz turp gibiyiz. Sizin de öyle olmanızı isteriz. Çünkü hayatınız bize para getirecek. Para! Bir küme para!"

Haydut kârlı bir iş peşinde koşarak kazanç kokusu alanlara mahsus bir sevinçle nasırlı ellerini hışır hışır, hızlı hızlı birbirine sürterek:

"İlk ağza beş bin lira fena bir vurgun değil."

Bizim gömleğimizi satarak tedarik edeceğimiz bu paradan kim bilir bu şaki kaç lira pay alacaktı! Yine dayanamayarak dedim ki:

"Bizim sıhhatimizin, hayatımızın sizce olan ehemmiyetinden bahsediyorsunuz. Lakin rakıyı içirip yemeği yedikten sonra misk gibi dayağı da atıyorsunuz. Misafirperverliğinize doğrusu hiç söz yok. Amma sizin tokatlarınıza, yumruklarınıza, tehditlerinize her vücudun mukavemet edemeyeceğini bilmelisiniz."

Haydut fütursuzca bir kahkaha salıverdi:

"Bizim Deli Kaptan Reis döveceği adamın kaç tokada, kaç yumruğa, kaç sopaya tahammülü olduğunu gözünden anlar. Sizin uşağınız dışarılık[61] yapısı, o öyle iki üç tokatla ölmez. Baksanıza, topuz gibi herif. Hem hizmetçidir. O ölse de ne lazım gelir! Beş bin lirayı onun için değil, sizin için verecekler."

Murtaza'yı insandan saymayış onun Arnavutluk haysiyetine dokundu. Üzerinden bir baygınlık, bir gece geçirmiş olduğu halde bile o, akşamki dayak hakaretini bir türlü hazmedemiyordu. Bütün istihfaf ve istihkarıyla Abbas'ı yukarıdan aşağı bir süzdükten sonra:

"Haydut, bana baksana sen."

"Bakıyorum ne var?"

61 Taşralı. (y.n.)

"Anlayamadın mı?"

"Anlamayacak ne var? Tokatları yedin. Dişin fırlamış, avurdun üfürmüş, dudağın patlamış. İşte bu kadar!"

"İşte bu kadar değil. Anlayacak daha bir şey var."

"Nedir?"

"Ben Arnavut'um."

Abbas en sağanaklı kahkahasıyla:

"İster Arnavut ol, ister Laz, ister Pomak. Ondan ne çıkar? Şimdi burada Deli Kaptan Reis'in kulusun vesselam. Ne dinden, ne milletten olursan ol."

"Arnavut'un ne demek olduğunu sonra anlarsınız."

"Ne zaman?"

"Beni öldürdüğünüz zaman."

"Ne yapacaksın? Hortlayacak mısın?"

"Memlekette benim genç genç kardeşlerim, akrabam var. Onlar kimsede intikam bırakmazlar. Yılan deliğine saklansa sizin kaptanınızı ta gözünden vururlar."

"Adam sen de. Uzun laf. Senin kardeşlerin gelecekler, kaptanı bulacaklar da gözünden vuracaklar."

"Vururlar anasını bile."

Baktım ki Murtaza akşamki içkinin sersemliğinden hâlâ ayılamamış, birkaç tokat daha yemeye vesile arıyor. Sözü değiştirmek için Abbas'a:

"Havaî sözleri bırakınız şimdi. İşimize bakalım. Haniya bu sabah gün açılmadan reisiniz gelecekti. Mektup yazılacak, posta çıkarılacaktı?"

"Reis burada yok."

"Nereye gitti?"

"Maiyetinden en gözü açıklarla beraber ava çıktılar."

"Ne avına?"

"Bakalım sülün mü vururlar? Keklik mi? Yoksa tuzağa sizin gibi kara kaşlı kara gözlü beyler, efendiler mi düşürürler?"

"Demek insan avına çıktılar?"

"Haydudun manası ne demektir ya?"

"Teşekkür ederim. Lügatlerde olmayan bu tabiri de senden öğrendim."

"Kasabada düğün varmış. Biraz oraya uğrayacaklar."

"Davetli miydiler?"

"Davet olunmadıklarına gücendikleri için düğün sahibine sitem etmeye gidecekler."

"Çok ikram ve izaz göreceklerine şüphe yoktur."

"Onlar kendi kendilerini ağırlatmayı bilirler. Vergilerini, vurgunlarını alıp dönerler."

"Ne vurgunu?"

"Haydut reisi şekaveti altında bulunan topraktan, köyden, kasabadan vurgun diye bir vergi almaz mı? Hem de pek sade bir usulde. Gider, hakkını doğrudan doğruya ve aynen tahsil eder."

"Nasıl?"

"Düğün evinin etrafını çevirir. Soymaya gelinden başlar ve bütün davetli kadınların üzerlerinde mücevherata dair ne varsa toplar. Bugün basacakları düğünde şehirden pek çok kibar hanımlar bulunacağını haber aldılar."

"Verdiğin bu tafsilata çok teşekkür ederim. Çünkü Değirmendere kahvehanesinde gördüğüm tövbekâr haydut Kıyıcı Süleyman'ın üzerinde neden o kadar zenne saati bulunduğunun sebebini şimdi anladım."

Sonra birkaç yol var ki oralardan zengin avlar geçeceğini haberciler bildirdiler.

"Demek ki sizin Deli Kaptan Reis çok meşgul."

"O kadar ki başını kaşımaya vakti yok. Şimdi şehirde, kasabada, kırda bütün halk çalışıyor. Herkes para kazanıyor. Paralar oradan oraya devrolunuyor. Eşkıyanın da tamam ticaret zamanı."

"Sen neye gitmedin?"

"Ben ve daha birkaç kişi biz gitmedik amma bütün vurgunlardan biz yine payımızı alırız. Çünkü bizim burada beklememiz de bir iştir. Sizden de para gelecek."

"Bu vurgunları aranızda hakça mı pay edersiniz?"

"Tiyatro oyuncuları gibi aramızda birinci sınıf, ikinci sınıf, üçüncü sınıf, dördüncü sınıf haydutlar vardır. Ona göre pay alırız."

"Sen kaçıncı sınıf haydutsun?"

Abbas şakilikteki şerefinin aşağılığından dolayı biraz sıkılarak:

"Üçüncü. Fakat sınıf atlamam yakındır."

"Demek ki yakında yükselmeni bekliyorsun?"

"Ne yaparsın. Her iş böyle sınıf sınıf değil mi?"

"Nasıl yükselirsiniz?"

"Çetede eskimeli."

"Ha, kıdem sırasıyla."

"Evet."

"Senin kaç katlin var?"

"Muharebedekileri de sayarsak hesabını bilmem."

"Adam öldürürken acımaz mısın?"

"İlk öldürüşlerimde yüreğime bir ezginlik gelirdi. Fakat sonra sonra kanıksadım. Hayvan öldürmekle insan öldürmenin hiçbir farkı yoktur. İkisi de acı acı bağırır, son kuvvetiyle debelenir, gözlerinin bütün yalvarmasıyla sana bakarak beni bırak der. Fakat cins haydudun yüreği çelik gibidir. Acıma yumuşaklığı nedir bilmez. Çocuk, genç ve ihtiyar fark gözetmeden canını çıkarır."

Hikmet Enis: "Enişte bey, söyletme artık fena oluyorum. İnsanlığımdan nefret geliyor."

Ben: "Dur Hikmet. Bu da bir nutuktur. Dinleyelim. Öyle bir nutuk ki hiçbir hakikati edebiyatla süslü, hileli cümlelerle örtülü değil. İnsanlığın bu da bir safhası, öyle kuvvetli, azılı, bir safhası ki bugüne kadar dinler, peygamberler, mevizeler, ahlak kitapları, hapishaneler, idam cezaları durduramamış. Bu, benibeşer hamuruna hilkatin koyduğu öyle melun, menhus bir maya ki ara sıra insanlar beş on kişi birbirini öldürmekle hırsını alamayarak türlü türlü meşru namlar altında milyonlarla ayaklanarak birbirini vurup kırıyorlar. Dur oğlum dur. Bu felsefeyi de ehlinden dinleyelim."

Kendine pek garip gelen benim bu telakkime karşı kaynım sapsarı kesildi. Fakat sustu. Ben suallerimde devam ettim:

"Ey haydut ağa, söyle bakalım. Hiçbir şeye akılları ermeyen masum yavrucuklarla güçleri yetmeyen muhterem ihtiyarları öldürürken nasıl olur da yüreklerinizde hiçbir merhamet zerresi uyanmaz?"

"Tuhaf söylüyorsun efendi. Çocuk, genç, ihtiyar, nasıl olursa olsun cana kıymak hep bir değil mi? Çocuklarla ihtiyarlara diğer yaştaki insanlardan ziyade acımakta mana var mı? Çocuk daha büyüyecek, ihtiyarlar ölüme yaklaşmışlar. Bunları bırakıp da tamam hayatın kıvamındaki kimseleri öldürmek daha yolsuz bir iş sayılmaz mı?"

"Evet, doğru, haydut kardeşim. Adam öldürecek olduktan sonra yaş itibarıyla bazılarına çok, bazılarına az acımada gerçekten mana yok."

"Senin öldüreceğin mahluk hayvan olsun insan olsun fırsat bulursa o da seni öldürür. Isırmaya çabalar. Sen neye merhamet edersen sonra o sana acımaz. Sen kuvvetliyken zayıfı tepelemelisin ki sonra kuvvetlenip de o seni bitirmesin. Miniminiliğine acıyıp da sütle beslediğin bir canavar yavrusu, bir küçük yılan büyüyünce seni paralar, sokar."

"Şaki kardeş, sözlerin tamamıyla hakikat. Büyük filozoflar da senin gibi söylerler lakin dolambaçlı, uzun, tantanalı cümlelerle anlatmaya uğraşırlar."

"Hind'de mi Çin'de mi bir tarikat varmış. Onlar bu hayatı bir azap sayarlarmış; mezheplerince adam öldürmesi sevapmış. Bugün ana kucağında, beşikteki çocukların içinde büyüyünce dağlara çıkacak kim bilir kaç haydut vardır."

"Doğrusun azizim doğru. Senin haydut dediğin hep dağa çıkanlar değildir. Onların bazıları da medeni mösyö, efendi kıyafetinde şehirde gezerler. Ve bunların yaptıkları içtimaî şekavet sizi gölgede bırakır. Senden anlamak istediğim mühim bir şey var."

"Nedir?"

"Size necat parası vermeyen esirlerinizi nasıl öldürürsünüz?"

"Ağır ceza lazım gelirse eziyetli öldürürüz."

"Hangi esirlere ağır ceza edersiniz?"

"Burada çok vakit oturarak yiyip içip de para vermeyenleri fena ölümlerle gebertiriz."

"Tatbik ettiğiniz ölümler kaç türlüdür?"

"Çoook yakarız. Kazıklarız. Asarız. Kurşuna dizeriz. Boğarız."

"Şimdi burada tatlı tatlı, kardeş kardeş konuşuyoruz; demek icap ederse acımadan bizi de öldürürsün öyle mi?"

"O vızır vızır... Ne yaparsın, vazife! Kaçmak için haydi bakalım şuradan on adım koş, ne yapacağımı görürsün."

Çit dahilinde, tüfeği omzunda dolaşan nöbetçi haydut, Abbas'ın bu sözünü tasdik için başını pencerenin odun parmaklığına yaklaştırarak güldü. Ne yalan söyleyeyim, bunlar güler yüzlü, cana yakın fakat hakkıyla vazifesini bilir haydutlardı.

13

Bunların bazı bankalar, ticarethaneler gibi hileli muameleleri, birçok biçareleri soyarak sefalete mahkûm bırakan, kurnazca hesaplı iflasları yoktu. Her şeyi dobra dobra söylüyorlardı. Eğer haydutluk demek akılları ermeyenleri, güçleri yetmeyenleri soyup öldürmek ve tesmiyelerinde hiçbir fenalık seçilmeyen türlü türlü namlarla ızrar etmek demekse aman Yarabbi, şekavetin bu medeni cemiyet içerisinde ne gizli şekilleri vardı!

Önümüze taze pişmiş bol etli bir türlüyle salata ve üzümden ibaret bir öğle yemeği getirdiler. Fena değildi. Lakin meraktan, üzüntüden bizde yiyecek hal yoktu. Fidye-i necatı tediye edemediğimiz surette ağzımıza götürdüğümüz her bir lokmanın bedeli bizden ne müthiş ölüm acılarıyla istifa edilecekti. Hasta ve zayıf düşmemek için zorla yemeye uğraşıyorduk. Kendimizi, küçükken dinlediğimiz hikâyelerdeki iğneli fıçıya atılmak için besleni-

len çocuklara benzetiyorduk. Saatlerimizi almışlardı. Vaktimizi tayin edemiyorduk. Büyük bir mezar kovuğuna benzeyen o tek menfezli dağ kulübesinin içinde kapımızda bir haydut, pencerenin önünde tüfekli bir nöbetçi, mahbusiyetlerin en dehşetlisini geçiriyorduk. Zamanın geçişini bize hiçbir âletle ölçtürmeden ağır bir gölge gibi beynimizi ezerek, ümitlerimizi, cesaretlerimizi kırarak hüzün içinde bizi adeta ağır ağır öldürerek geçiyordu. İnsan bahtiyar anlarından ziyade felaket zamanlarında, bir saat evvel sonuna ermek için olmalı, vaktin geçtiğini anlamakta bir nevi teselli arıyor.

Zamanı ölçmek için yalnız bir vasıtamız vardı. Güneş sabahleyin şarktan çitin önündeki kestane ağacına vurur, öğleyin baş üstüne yükselir. Yani ağacın tepesine çıkar, sonra derece derece batıya döner. Son ışıkları çitten süzülerek ufak pencereden yüzümüze pembe, hazin veda nurları serperek kaybolurdu.

O gün akşamı ettik. Haydut reisinden hiç ses çıkmadı. Ne oldu acaba? Hayatımızın pek daralmış olduğunu bildiren mahbesimizin dört taş duvarı dışında ne oluyor? Ne bitiyor? Hiçbir şeyden haber alamıyorduk. Acaba ava çıkan reis avlanmış mıydı? Düğün evini soyarken yakasını adalete kaptırmış mıydı? Aklımıza böyle ümit verici bin türlü ihtimaller geliyordu. Vakit geçtikçe kuvvetleniyor, kalplerimize sevinç helecanları getiriyordu. Aynı iştahsızlıkla akşam yemeklerimizi yedik.

O kasvetli gecelerimizi aydınlatmak için bize verdikleri isli bir idare lambasının kokulu, kirli, kısık ziyası altında birbirimizi seçmeye uğraşarak birkaç saat konuştuk. Beş bin liranın tedariki hakkında türlü türlü çareler düşündük. Hesaplar yaptık. Bu öyle her dakikası meşum bir yıl ağırlığıyla bizi ezen bir geceydi ki bir içki bulsak kendimizi kaybedinceye kadar içecektik. Bu ağırlıktan kurtulmak için sığınacak yalnız bir dâr-ı emânımız vardı. Uyku. Kapısını çalsak acaba bizi o kaygısız, hissiz istirahat kucağına kabul edecek miydi? Bütün sıkıntılarımıza ilave olarak isi bizi boğan o iptidaî lambayı üfledik. Müşterek, uzun döşeğimize sıralandık. Ay erimiş gümüş gibi, odun parmaklıklı penceremizden

içeri karanlık odamıza akıyordu. Nurdan bu küçük selin delaletiyle anlıyorduk ki mahbesimizin dışında dünya var, ay var, hayat var. Gözlerimizi yumdukça, bütün ruhumuzla ona yalvardıkça uyku bizden kaçıyor, bizi şefkat kanatlarıyla sararak muvakkat bir zaman için o işkence âleminden kurtarmıyordu. Pencere ve kapımızın önündeki haydutların konuştuklarını ve bazen korkunç güfteli türkülerini duyuyor, bütün bütün sinirleniyorduk. Aman Yarabbi! Aman Yarabbi, daha kim bilir böyle elemli ne kadar gece geçirecektik? Ve bu korkunç gecelerin mecmuu bizi nasıl bir akıbete sürükleyecekti?

Geceyi dinliyor, haydutları dinliyor, bazen çakalları, gece kuşlarını işitiyorduk. Fakat Deli Kaptan Reis'in dönüşünü bize duyuracak hiçbir ses işitmiyorduk. Uykudan ziyade baygınlığa benzer kısa ve uzun fasılalı dalgınlıklar içinde sabaha kavuşurken büyük bir gürültüyle kapımız açıldı. Önde reis ve arkada avanesi içeriye doldular. Birinin burnu kanamamıştı. Hepsi turp gibiydi. Yüzlerinden vahşi bir melanetle karışık bir neşe, bir hainlik akıyordu. Galiba yağlı avlar vurmuşlar, düğün evinde davetli kadınların küpelerini kulaklarıyla, yüzüklerini parmaklarıyla beraber koparmışlardı.

Reis bize kurbanlık hayvanları olan bir mal sahibi gözüyle bakarak benden sordu:

"Delikanlı, gidecek mektubu yazdın mı?"

"Hayır. Sizin getireceğiniz kâğıda yazacaktık, öyle konuşmuştuk."

"Evet."

Deli Kaptan arkasına döndü, avanesinden birine, "Halil, ver efendiye kâğıt, kalem, mürekkep," dedi.

Halil kirli koynuna elini saldı. Aba ceketinin altından berbat bir mendile sarılı bir deste mektupluk kâğıt, zarf çıkardı. Kuşağının arasından bir de sarı divit çekti. Bana bir mektupluk kâğıtla bir zarf uzattılar. Divitin kuburundan[62] kamış kalemler çıkardılar.

62 Boru biçiminde kap. (y.n.)

Reis: "Haydi bakalım, gözümüzün önünde kısaca yaz."

Ben: "Bu mektup dediğiniz kadar kısa olamaz."

"Niçin?"

"Çünkü iş karışık ve uzundur. Aceleye, kısaltmaya gelmez. Hem bir değil iki mektup yazılmak lazım."

"Delikanlı, orostopoğluluğa kaçmak yolları arama. Benim şakam yoktur. Evvelden anlattım."

Artık benim de canım burnuma geldi. Böyle melun heriflerin insaniyetten hariç keyiflerine, emirlerine her lahza cyvallah demek bana ölümden beter bir azap veriyordu. Murtaza'dan sonra kendimi isyandan alamayarak:

"Senin şakan yoksa ben de işi uzatarak uzun müddet sizin nahoş yüzlerinizi görmek arzusunda değilim. Ya bırakırsınız kaç mektup yazmak lazımsa istediğim gibi yazarım. Yahut bizi ne yapmak istiyorsanız bir ayak evvel yaparsınız. Zira sizin müsaade ettiğiniz bir hayatla minnetiniz altında yaşamak kendilerini bilen namuslu adamlar için çekilir bela, tahammül olunur işkence değildir."

Reis biraz şaşalayarak:

"Ooo, yediniz, içtiniz, kanınız kabardı galiba?"

"Evet. Buraya gelmezden evveli aç oturuyorduk. Sayenizde ağzımıza birkaç lokma yemek girdi. Ne yapalım, bu dağ başında haydut ekmeği yiyen biraz haydutlaşıyor."

Haydut iki gür kaşını birleştiren abus, korkunç bir suratla durdu. Besbelli benim için bir ceza düşünüyordu. Kaynım Hikmet Enis yine limonî bir renk aldı. Yine korkudan hemen hemen bayılmak üzereydi. Ona acıyarak kendimi toplamak lüzumunu hissettim. Dedim ki:

"Sen kendi eşkıyalık işini bilirsin. Ben de kendi umurumu bilirim. Bizim İstanbul'daki ailemiz iki sinirli, hasta kadından ibaret. Hiçbir şeye güçleri yetmez, akılları ermez. Onlar bu felaketi duyunca ya çıldıracaklar ya öleceklerdir. Şimdi bu ciheti gayet tedbirli olarak idare etmek lazım, işi etrafıyla anlatarak Değir-

mendereli Hafiz Kerim Efendi'ye bir mektup yazacağım ve bu zarfın içine diğer bir mektup iliştireceğim. Kerim efendi bu ilişik mektubu alıp İstanbul'a gidecek, Mahmutpaşa taraflarında sakin akrabamızdan Şerif Efendi isminde bir zatı bulacak. Onunla müzakere edecekler. Nerelere başvurmak lazımsa vuracaklar, beş bin lirayı bulacaklar. Mektupta gösterilen şartlar dahilinde paraları size gönderecekler. Bizim hulûsumuzdan iyice emin olmak için mektupları istediğiniz kimselere okutabilirsiniz."

Aklında hileden, tuzaktan, hıyanetten başka bir şey olmayan melun herif benim bu sade, açık mantığım önünde yumuşayarak, "Haydi, bildiğin gibi yaz," emirlerini verdi. Ve arkasından o insan şeklindeki ufak canavar sürüsünü savdı. Belini duvara yasladı. Pencere kenarında toprağa uzandı. Ben haydudun menhus çehresi karşısında eski Bab-ı Meşihat[63] kâtipleri gibi döşeğin üstünde dizimi diktim. Diviti önüme koydum. Kâğıdı kalemi aldım. Biri Hafiz Kerim, diğeri Şerif Efendi'ye hitaben iki mektup yazdım. Sakallıoğlu bayırının batı cihetindeki kaynağı, Hızır Kestanesi'ni, bir sıraya üç iri kayayı ve paraların konacağı çukuru hep reisten dinlediğim gibi tarif ettim. Ve her satırda işin en evvel aceleyle koşturulmasını ve paraları çukurdan alacakların arkasından jandarma ile takibat yapılması bizim hayatımıza nihayet vermek demek olacağını tekrardan üşenmedim.

Yazdıklarımı okudum. Haydut büyük bir dikkatle dinledi. Ona namuskârane verdiğim sözün doğruluğuna hâlâ bir türlü emniyet edemeyerek satırların arasına bir hile sıkıştırmış olmam ihtimali önünde zihnini yoruyordu. Birkaç defa okuttu. Dinledi. Ve en sonra şöyle buyurdular:

"Bir şey eksik."

"Nedir?"

"Müddet koymadık."

"Ne müddeti?"

63 Şeyhülislamlık makamı. (y.n.)

"Sizi öldüreceğimiz müddet."

Arkamın ortasından soğuk bir titreme seğirtti. Zannederim aynı titremeyi bu muhavereyi bütün teessürleriyle dinleyen kaynımla Murtaza da geçirdiler. Lakin bu ehemmiyetli ve tehlikeli anlarımızı zorlaştırmamak için ağız açmıyorlardı. Hiçbir muahedenin metni bu kadar kelime be kelime tartılmamıştır. Bazı tabirlerin manalarını sordu. Onların daha açık kelimelerle ifadesini ve son müddet olarak bir hafta yazmamı emretti. Bir haftaya kadar para gelmezse ölüm cezasına çarpılmaklığımızın gerçek olduğunu, çünkü uğraşılacak daha mühim işleri bulunduğunu ve bu hususta mazeretini adeta hasbıhal kılıklı anlattı. Ölüm cezası müddetimizin iki hafta kadar uzatılmasını çok rica ettim. Razı olmadı. Pek zorlukla ancak on gün yaşamak müsaadesini alabildik. Mektupların altına 18 Ağustos Pazartesi, tarihini attım. Bu hesapça geçmekte olan ayın 28'inci perşembe gününe kadar fidye-i necatımız gelmezse ölüm cezasına uğratılacaktık.

Haydut reisi mektupları cebine koydu:

"Elbette akrabanız size benden ziyade acırlar. Parayı geciktirmezler," dedi. Defoldu gitti. O ana kadar helecanlar içinde boğulan kaynım Hikmet Enis artık teessürlerine cereyan vererek:

"Enişte bey, ölüm beratımızı elinizle yazdınız."

"Niçin oğlum Hikmet? O kadar bedbin olma. Şerif Efendi gayet becerikli adamdır. Süleymaniye'deki konağımızı terhin etseler hemen ilk tahtada üç dört bin lira alırlar. Daha gümüş takımlarımız, halılarımız, antikalarımız var."

"Paranın bu kadar şiddetle lüzumu bulunduğu bir günde terhine, satılığa çıkarılan şeylere kıymet-i asliyelerinin beşte birini vermezler. Bilmez miyim ben."

"Bizi candan seven birkaç kibar dostumuz var."

"Adam siz de, böyle ana baba günlerinde kimsenin dostluğuna güvenilmez. Vukuu men edilemeyen ufak bir arızayı, mektupları götürüp getireceklerin küçük bir ihmal veya tedbirsizliklerini biz hayatımızla ödeyeceğiz."

"Eh, ne yapalım Hikmet, kader neyse o olacak."

"Koyunlar gibi bu ağılda mezbahaya götürülmek zamanını bekleyeceğiz. Kesilecek koyunlardan daha bedbahtız. Çünkü onlar hiç olmazsa öyle korkunç bir anın yaklaşmasından habersiz bulunarak otlayıp gezerler."

"Biz hayattakiler hep son günlerini bekleyen birer kurbanlığız. Ve tıpkı o hayvanlar gibi ecel tırpanının bizi biçeceği saatten gafil bulunarak güler oynarız. İnsan vasfına layık olduğumuzu ispat için bizim de geçireceğimiz imtihan zamanlarımız vardır. Sırasına göre ölümden korkmamak lazım gelir. Her yaşayan için bu önüne geçilemeyen bir geçittir. Tarihlerdeki büyük kahramanların nasıl öldüklerini, insaniyet davası için can verenleri, fennî tecrübeler uğruna nefislerini feda edenleri, adaletin yanlış hükümlerine kurban gidenleri okuduk. Hep onlar bizim insan kardeşlerimiz değil mi? Ne yapalım, haydutlar elinde ölmek bizim için mukadderse insanlık şanımızı muhafaza ederek onları telinle ölürüz."

Zavallı çocuğu teselli için ne diyeceğimi bilemeyerek savurduğum benim bu üstünkörü sözlerime karşı Hikmet Enis ağlayarak cevap verdi:

"Oh enişte beyciğim, bu haydutların ellerinde ölmek öyle pis ölümdür ki tarihî kahramanların, insaniyet davacılarının, fen yoluna ölenlerinki gibi kurbanlarına hiçbir şeref temin etmez."

14

Kendimi ve Hikmet'i teselli için ne kadar söz arasam ve haydutlar elinde ölmenin felsefesini ne mertebe mülayim muhakemelerle anlatmaya uğraşsam beyhudeydi. Günler geçtikçe heyecandan adeta yanan bir mum gibi eridiğimizi hissediyorduk. Yalnız Murtaza korkak kadınlar gibi bir teslimiyetle titreyerek ölmemek, ellerimize bir silah, bir kaya geçirerek haydutlardan hiç olmazsa birisini tepeledikten sonra can vermek taraftarıydı.

Mektupları yazdığımız tarihin üzerinden altı gün geçti. Biz 18 Ağustos Pazartesi'den itibaren hesaplıyorduk. Her sabah kalkınca kendimizi ölüme biraz daha yaklaşmış görüyorduk. Bulunduğumuz ağılın hangi kasaba içinde olduğunu bilmiyorduk. Fakat kendi hesabımıza göre oradan sabahleyin erken çıkan bir mektup beş altı saatte Değirmendere'ye ve hatta birkaç saat daha ilavesiyle İstanbul'a kadar gider ve ertesi günü de cevabı gelebilirdi. Tarif olunmaz elemli, heyecanlı saatlerle ağustosun yirmi üçüncü cumartesiyi bulduk. Mektuplar gideli tamam altı gün oluyordu. Bu mertebe mühim, müthiş bir can pazarlığı günlerinde ailemiz bu kadar uzun zaman sükût eder miydi? Edebilir miydi? Fakat hangi adrese, hangi nama gönderebileceklerdi? Ucu bucağı gelmez türlü faraziyelere dalarak düşünüyorduk. Şerif Efendi mektubu Hafiz Kerim Efendi'ye teslim eder. O da götürüp Sakallıoğlu Tepesi'ndeki Hızır Kestanesi'ne yakın kaya kovuğuna bırakırdı. Bu mektupta gönderilecek fidye-i necat için kati bir müddet tayin olunur ve bize de emniyet verici ve teselli yolunda bazı sözler yazılır. Bu suretle işkencemizin hafiflenmesine bir çare bulunmuş olurdu. Biz bu gecikmeden mektubun mutlak mutlak Şerif Efendi'ye kadar gitmediğine hükmediyorduk. Acaba ne engel, ne arıza çıktı? Sorup araştırmak imkânı yok ki! Hayatımıza dokunan böyle bir meselenin esrarı içinde boğulmak! Ne müthiş hal. Ölümü beklemenin ölmekten yüz kat ıstıraplı olduğunu anlıyorduk.

Haydutların bize günden güne yüzleri ekşiyor, muameleleri daha sertleşiyordu. Artık bizim için gece kır eğlencesi, püryan, içki ziyafetleri yoktu. Fakat onların ormanda yiyip içtiklerini, çalıp oynadıklarını pencereden duyuyorduk. Biz en mübrem ihtiyacımız için dışarıya iki tüfeklinin arasında çıkarılıyorduk. Biz böyle maddî, manevî bir bitkinlik, bezginlik, ümitsizlik halindeyken yüreklerimize o yangın, baygın yüreklerimize bir parçacık su serpecek talihin bir lütfuna uğradık. Bizim oda hizmetçimiz

Abbas o gün muvakkaten başka bir hizmete gönderilmiş olmalı ki onun yerine kapımıza diğer bir haydut dikilmişti. Bunun ziyafet gecesi kırda oynayan genç Abdurrahman olduğunu gördük. O akşam Hikmet Enis, reisin dizlerine kapanarak onu dayaktan kurtarmıştı. Genç şakinin toy gözlerinde kaynıma karşı derin bir minnettarlık ifadesi vardı. O kadar canavarın, düşmanın içinden bir dost kazanmış olmak bizim için ne büyük bir muvaffakiyet, ne memul olunmaz bir talih yaveriydi.

Abdurrahman odaya girdi. Haydutluğundan beklenilmez bir samimiyet ve adeta nezaketle hepimizin elimizi sıktı. Hatırımızı ve ne istediğimizi sordu. Çoraplarımızı, mendillerimizi yıkamak için bir kap su istedik. Getirdi. Murtaza çamaşıra sıvandı. Birkaç gün yıkanmayan, çamaşır değiştirmeyen insanların en müstekreh hayvanlar gibi her tarafı başka türlü kokuyor. Bu masum simalı, pek taze haydutla muhabbete koyulduk. O kadar saf ve sade bir çocuktu ki zavallının uğursuz bir talihle, daha doğrusu kötü bir tesadüfle böyle kanlı bir mesleğe dökülmüş olmasına ağlamamak kabil değildi. Hikmet Enis büyük bir teessürle sordu:

"Ah kardeşim Abdurrahman, niçin bu fena yola döküldün?"

Gene şaki gözleri sulanarak cevap verdi:

"Kader!"

"Katlin var mı?"

"Bilmiyorum."

"Bilmemek nasıl olur?"

"Vurdum. Kaçtım. Öldü mü? Ölmedi mi ne bileyim?"

"Kimi vurdun?"

"Sevdiğim kıza sarkıntılık eden bir alçağı."

"İnşallah o ölmemiştir. Sen de katil olmamışsındır."

"Bilmem."

"Bu çeteyle hiç vurguna iştirak ettin mi?"

"Daha siftahım yok. Nişancılığıma pek güvenemedikleri için beni vurguna götürmüyorlar. Burada nöbetçi bırakıyorlar. Çünkü burada gömülü silah var. Cephane var."

Murtaza hemen ellerini sudan çıkardı. Büyük bir ümitle gözleri parlayarak suale davrandı:

"Benim tabancamı ne yaptılar? Silahlarla beraber gömdüler mi? Baba yadigârıdır. Şu silahı elime geçirsem dünya benim olmuş kadar sevinirim."

Abdurrahman saf bir tebessümle:

"Paslı bir tabanca var, senin mi o?"

"Benim. Benim. Ne yaptılar onu?"

"Korkuluğa taktılar."

"Hangi korkuluğa?"

"Bir korkuluk yaparlar. Ağaçtan, ottan bir insan. Sonra bunun üzerine potur, salta, başına büyük bir külah giydirirler. Önüne fişeklik korlar. Beline silahlar takarlar. O, cansız fakat korkunç bir haydut olur."

"Ey, sonra bu yapma hayduda ne iş gördürürler?"

"Oo, bunun vazifesi büyüktür. Bazen çeteyi tehlikeden kurtarır."

"Nasıl Allah'ı seversen?"

"Bu korkuluğu hücum zamanlarında ormanın aşağıdan görünür bir tarafına yerleştirirler. Kendileri büsbütün aksi bir cihete geçerler. Haydut zannıyla jandarmalar bu korkulukla meşgul olurlar. O yana saldırırlar. Kendileri beri taraftan kaçarlar. İzlerini bile belli etmezler."

"Peki, şimdi bu korkuluk nerede duruyor?"

"Şurada, hendekte upuzun yerde yatıyor. Lüzumu olursa dikerler."

"Şu tabancayı alıp bana getiremez misin?"

"Yok, onu yapamam. Reis işi haber alınca sonra beni de tilki postu gibi ağaca mıhlar."

Artık dayanamadım. Arnavut'a haykırdım:

"Bırak Allah'ını seversen bu tabanca vızıltısını. Şu samimi çocukla işe yarayacak şeyler konuşalım."

Abdurrahman'a sordum:

"Yine dışarıda ses yok. Neredeler?"

"Gittiler. Dün köylülerden muhbirler geldi. Derbentten zengin yolcular geçecekmiş. Bilmem nerede otelde milyoner bir Ermeni ailesi varmış. Onlar da yola çıkacaklarmış."

"Jandarmaların burayı basmaları ihtimali var mıdır?"

"Vardır. Fakat bunları yakalayamazlar."

"Niçin?"

"Çünkü haydutlar hesaplarına gelecek yerlerde mekân tutarlar. Baskın olduğu vakit jandarmaları şaşırtacak firar yolunu evvelden hazırlarlar. Şimdi biz tepedeyiz. Ormanlıktan buraya çıkmak için herkesin bildiği iki yol vardır. Fakat sarp kayalığın içinden üçüncü bir keçi yolu vardır ki onu eşkıyadan başka kimse bilmez. Şimdi jandarmalar aşağıdan eşkıya yukarıdan ateş başlar. Jandarmaları zayıf düşürünceye kadar bu ateş devam eder. Jandarmalar sanırlar ki tepeyi iki yoldan sararsak eşkıya ormanda sıkışıp kalacak. Hayır, jandarmalar ne kadar çokluk olursa olsun eşkıya onları böyle ezer. Sonra üçüncü gizli yoldan kaybolup gider. Bizim çetenin bu planını her gün onlardan dinleyip duruyorum."

Murtaza: "Oğlum, sen o gizli yolu biliyor musun?"

Abdurrahman gülerek:

"Biliyorum. Ne yapacağın? Sizin işinize yaramaz. Oradan ancak eşkıya firar edebilir. Aşağıya indikten sonra iz bırakmadan kaçacak yerleri bilmeli. Bunu çetemizden ancak iki kişi biliyor. Siz buradan kaçsanız başka çetenin eline düşersiniz. Etraf eşkıya dolu, bazen iyi yerleri tutmak için çete çeteye de muharebe oluyor. Biz burada jandarmalardan ziyade başka çetelerin hücumlarından korkuyoruz. Bazen eşkıya eşkıyayı soyuyor. Şimdi bizim çetenin efradı böyle dağılmış iki üç çeteden toplanmadır."

Bir çocuk sever gibi Abdurrahman'ın arkasını sıvayarak dedim ki:

"Oğlum, biz sana zarar getirecek surette senin ağzından söz almaya uğraşan fena adamlardan değiliz. Seni tehlikeye koyarak kendimize bir selamet yolu aramayı asla kabul etmeyiz."

Abdurrahman mahzun bir suratla cevap verdi:

"İyi adamlar olduğunuzu yüzlerinizden anlıyorum. Ve size ne kadar acıdığımı bilseniz! Eğer kaçmak kabil olsa ben de sizinle beraber kaçarım. Beni şehre götürürsünüz. Sayenizde bir iş güç sahibi olarak bu haydutluktan kurtulurum. Fakat bu hiç mümkün değildir, amma hiç."

"Bunun imkânı olmadığını biliyorum. Pek merak ettiğim başka bir şey var, senden onu soracağım."

"Nedir?"

"Evvela kendini Yürük Emin namıyla tanıtarak bize arabacılık eden ve sonra isminin Deli Ömer olduğu anlaşılan herif gerçekten bizim Taşlıdere Çiftliği yanaşmalarından mıdır? Yoksa o da çete efradından mıdır? Bizden fidye-i necat koparmak cinayetinde çiftlik kâhyası Halil Efendi de müşterek midir? İşte bunu çok merak ediyorum."

"Sizi içine koyup buraya getirdikleri araba sizin çiftliğin arabasıdır. Fakat sizi dağa kaldırmak cinayetinden kâhya Halil Efendi'nin hiç haberi yoktur. Kim bilir şimdi onlar ne kadar merakta ve telaştadırlar."

"Ey, bu iş böyle nasıl oluyor?"

"Bu reis size kayıkta rast gelmiş. Kim olduğunuzu, nereye gideceğinizi anlayınca sizi kaldırmak için hemen aralarında karar vererek tertibat almışlar. Çete kuracaklardan birkaç kişi Çeşmeli Bağ'da birleşmişler. Bu Deli Ömer de içlerindeymiş. Onu Taşlıdere Çiftliği'nden sizi almaya gelecek arabayı karşılamak için yola çıkarmışlar. Ömer arabaya Ayvalık'ta rastlamış. Arabacıya nereden gelip nereye gittiğini ve ismini sormuş. Zavallı adam hiçbir şeyden şüphe etmeyerek Taşlıdere'den geldiğini ve çiftlik sahibi beyleri almak için Değirmendere'ye yalıya indiğini ve adının Yürük oğlu Emin olduğunu söylemiş. Deli Ömer arabadan beş on adım açıldıktan sonra tabancasını çekmiş, arkadan Yürük oğlu Emin'e birkaç el ateş etmiş, zavallıyı devirdikten sonra cesedini

çalılar arasına sokmuş. Arabaya binmiş, üvendireyi[64] eline almış, Yürük oğlu Emin namını takınmış. Size kadar gelmiş."

Bu hakikati anlayınca şimdi gözlerimiz önünde pek çok şey aydınlandı. Kazaen haydutluğa dökülmüş olduğuna büyük teessüfler ettiğimiz bedbaht çocuğa dedim ki:

"Bu verdiğin bilgilere çok teşekkür ederim. Ve hiç korkma, bundan sana bir fenalık gelmez. Bu hususta seni tekrar tekrar temin ederim. Bu felaket içinde bize büyük ümit pencereleri açtın. Çünkü araba o gece çiftliğe gitmeyince Halil Efendi şiddetli bir merakla Değirmendere'ye adamlar koşturmuştur. Ve arabanın oraya gelip bizi alarak ikindi vakti yola çıkmış olduğunu haber alınca merakı büsbütün şiddetlenerek soruşturulup aranılmamız için hükümete müracaat etmiştir. Yusuf Çavuş müfrezesinin yolda bizim izimize tesadüf edemeyişi bu işte eşkıya eli olduğuna şüphe bırakmamıştır. Ve hele Ayvalık yolunda zavallı asıl Yürük oğlu Emin'in cesedi bulunmuşsa bu büyük cinayetten bir ipucu ele geçmiş demektir. Binaenaleyh şimdi hükümetin bizim izimizi aramak için arkamızdan jandarma müfrezeleri çıkardığına mutlak hükmolunabilir."

"Evet, bunu eşkıya da bildiği için sizinle hesabını çabuk kesmek istiyor. Eğer paralar size verdikleri mühlet içinde gelmezse hayatınızın pek tehlikede olduğunu biliniz."

Kaynım: "Enişte bey, bu dediğiniz ihtimaller doğru olsaydı altı gündür jandarma kuvvetlerinden etrafımızda bir eser peyda olmaz mıydı? Ne olursa olsun, Değirmendere'den haydi beş altı saatlik bir mesafede bulunalım. Dünyanın öbür ucunda değiliz ya! Bizi niçin bulamıyorlar? Verdikleri mühletin bitmesine şurada dört günlük bir vakit kaldı. Altı gündür devam eden muvaffakiyetsizliğin dört gün daha sürmesi ihtimali de yok mudur?"

Murtaza: "Vay köpoğlu Deli Ömer! Yezit haydut. Gece arabada kollarını bağlayıp da üzerinden silahlarını aldığımız zaman

64 Çift öküzlerini yürütmek için kullanılan uzun değnek. (y.n.)

tabancasında iki kurşun eksik olduğunu görmemiş miydik? Demek melun, onları namına girdiği Yürük oğlu Emin'i öldürmek için sarf etmiş."

Bizim pes perdeden Abdurrahman ile bu uzun konuşmamız dışarıda dolaşan nöbetçinin dikkatini çekmiş olmalı ki herif suratını odun parmaklığa yanaştırarak, gözüyle ve kulağıyla içerisini araştırmaya başladı. Abdurrahman dışarı çıktı. Biz de sözü kestik.

15

O geceyi de geçirdik. Ertesi günü, yani ağustosun yirmi dördüncü pazar günü oldu. Hayat kitabımızın son sahifesine üç yaprak kalmıştı. Dünyanın boşlukta üç defa yuvarlanmasıyla bu yapraklar çevrilecekti. Bu yuvarlak dünya, bu ezelî Mevlevi semaında yarım saniye durmaksızın dönüyordu. Yarın öbür gün ölümle daha yüz yüze gelecektik. Gecelerin kalplerimize durgunluk, nefeslerimize tıkanıklık veren meşum ağır saniyelerinde gözümüz kapıda, kulaklarımız ufuklardan dalgalanacak en ufak bir sesi kavramak için kulübenin dışına bırakılmış bizi kurtarmaya gelecek jandarma silahlarının patlamasına intizarda öyle bekliyorduk. Ne patlayan vardı ne gelen. Ailemiz ve Şerif, Hafız Kerim efendiler de aynı uzun, muammaî ve öldürücü sükûtta devam ediyorlardı. Acaba neredeydik Allah'ım? Bu haydutlar bizi dünyanın hangi keşfedilmemiş bir mıntıkasına kapamışlardı? Abdurrahman'ın ifşaatından önümüze açılan ümit ufukları şimdi her saatin ve belki her dakikanın geçmesiyle bütün bütün kararıyor, kapanıyor, varlığımızı tehlikeli yılanlar zehirliyor, düşüncemizi sonsuz siyah uçurumlara çekiyordu. Ölmeden mezarda gibiydik. Uzviyetimizin faaliyeti durmadan sanki çürüyor, sanki tefessühümüzün başladığını duyuyorduk. Artık bizi bu derin mezardan, bu muhakkak ölümden kim kurtaracak Allah'ım? Ancak senin rabbanî bir mucizen! Son nefeslerine gelen hastalarda

olduğu gibi bu korkunç, bu titreyişli demlerde yalnız senden ümit kesilmez ey ulu Tanrım, yalnız senden.

En ufak pıtırtılara can kulağımızı verdiğimiz bu sıralarda kapımızın önünde bir gürültü oldu. Kalın, kaba haydut sesleri arasında ince, nazik kadın sesleri duyuluyordu. Dişi hayvanların uğramaya cesaret edemedikleri bu aç kurtların içinde cinsilatif. Kulaklarımıza inanmak istemedik. Fakat sesler gittikçe yaklaştı. Nihayet kütük kapımız açıldı. Önde Abbas, arkada gözleri bağlı biri yaşlı biri terütaze iki kadın gözüktü. Haydut teşrifatçısı kendine gayet alaylı bir tarzda *metr dotel* süsü vererek kulübeye girer girmez yeni gelenleri bize yüksek sesle takdim ederek:

"Madam Araksi Altınyan ve kerimesi matmazel Virjini Altınyan," nidasıyla bir takdim resmi yaptı.

Bu, gözleri bağlı zavallılar kendilerini ihtirama layık bir salon halkı huzurunda zannederek derin birer reveransla eğildiler. Abbas bu yeni esirlerin gözlerini açar açmaz hemen savuştu.

Madam Araksi Altınyan seyrifilmenama[65] uğramış gibi şaşkın şaşkın etrafına bakındı. Hayretten büyümüş gözleriyle muntazam bir salon, giyimli kuşamlı kibar bir halk, medeni, gülümseyen çehreler aradı. Kendini bir harabe kovuğunda, meyus, ağlamış suratlı kirli adamların karşısında bulunca dehşetler içinde haykırmaya başladı:

"Ah, aman Mega! Ka ben neredeyim? Virjini ver bana biraz eter koklayayım. Göbeğimden doğru bir baygınlık duyorum. İçim benden öteye geçor. Elim ayağım tuz buz oldu. Sanırsın ki mefat olorum[66]. Ruhumu Cenabıhakk'a iade edorum."

Virjini: "Ah maman, ne deorsun? Bunda eteri nerede bulayım? Bu ne *malör*'dür[67] ki uğramışız."

Madam Araksi gözlerinin bütün arama kuvvetiyle birer birer bize bakarak:

---

65 Sairfilmenam. –Seyrifilmenam, gece uyku arasında gezmek kalkıp gezmek hastalığıdır. (Hüseyin Rahmi'nin notu.)

66 Ölüyorum. (y.n.)

67 (Fr.) *Malheur*: Aksilik, felaket. (y.n.)

"Efendiler, affedersiniz. Siz haydutsunuz?"

Ben: "Hayır madam, biz haydutların elinde *prisonnier*'iz[68]."

"A biz de öyle olmuşuz şimdicik. Onların kanlı ellerinde *prizoniyer* olduk. Sizden ne istediler? Yüksek *otaj*[69] istediler?"

"Beş bin lira."

"Beş bin lira? Ka boğulorum. Beş bin lira! O kanlı canavarlar, o zalim *brigan*'lar[70] beş bin kerek torpağın dibine girip çıksınlar. Kapitallerin böyle kriz zamanında, böyle bir *enorum som*[71] verilir hiç? O kanlı herifler beş bin liranın tortop olup hep bir yere toplandığını görmüşlerdir acep?"

Matmazel Virjini etrafına çekingen bakışlar gezdirerek:

"Ah maman, onlar için böyle aykırı laflar deme. Duyarlarsa belki bize dayak vururlar."

"Ne haddine gelmiş ki bir haydudun kirli eli Altınyan familyasına dayak vursun!"

Madam Araksi Altınyan saçları yarıdan ziyade ağarmış olmasına rağmen henüz pembe renkli, iri şahane gözlü, boylu boslu, etine dolgun bir kadın. Milliyetinin bariz bir nişanesi olarak hafifçe bıyıkları terlemiş olması yüzüne bir erkeklik manzarası veriyor. Vücudu yukarıdan aşağı haki bir *kaşpusyer*'le[72] örtülü ve enli kenarlı sade şapkasının üzerine iri benekli bir tül geçirili.

Matmazel Virjini Altınyan tamamıyla anasının tipinde, o kaş, o göz, o renkte; fakat henüz boyca, vücutça o kadar serpilmemiş, genişlememiş, tüylenmemiş, körpe kemikli, güvercin etli, latif bir mahluk. Kısa fistanıyla ayakkabılarının uzun konçları arasından görünen yuvarlak, çekici baldırları vücudunun bütün şiiriyetini gözlere arz ediyordu.

Madam Araksi, içinde bulunduğumuz insan inine tekrar ümitsiz bir göz gezdirerek:

---

68 (Fr.) Esir, mahpus. (y.n.)

69 (Fr.) *Otage*: Rehine. Fidye. (y.n.)

70 (Fr.) *Brigand*: Haydut, eşkıya. (y.n.)

71 (Fr.) *énorme somme*: Devasa tutar, çok büyük meblağ. (y.n.)

72 (Fr.) *cache poussière*: Toz pelerini. (y.n.)

"Ağıldayız? Ahırdayız? Kümesteyiz? Neredeyiz? Ah, her tarafım argınım, yorgunum deyi bangır, bangır vay aman bağırıyor. Bu ne *emosiyon*'dur[73] ki uzun müddettir çekeoruz."

Ben: "Madam, çok üzülmüş ve yorulmuşsunuzdur. Buyurunuz oturunuz."

Madam: "Buyurayım? Ka nereye buyurayım? *Fotöyl*'e, şezlonga, *rokingçer*'e[74] oturayım?"

"Maatteessüf madam bu söylediğiniz *komodite*'lerden[75] burada hiçbiri yok. Biz de konfora alışmış oldukça asıl bir aileye mensubuz, fakat kaç gündür burada tozlar, topraklar, örümcekler, börtü böcek içinde yuvarlanıp duruyoruz."

"Malumunuz olsun efendiler ki bir Altınyan torpak üzerinde oturamaz. Biz *sivilize*[76], biz kibar alışmışız. (Ayaklarını yere vurarak) Biz *ot edükasyon*[77] almışız, yüksek dünyaya mensubuz. O haydutlar ki bizi yakalayarak bunun burasına getirmişlerdir. Asla hadleri olmayarak bizi kendilerine misafir etmişlerdir. Kim bilir bizden ne yüksek bir *otaj* isteyeceklerdir! Benim alışkın olduğum bütün rahatlıkları bunda icraya ve her istediğimi ayaklarımın dibine getirmeye mecburdurlar. Ah efendiler, bu mundar herifler gözlerimizin üstüne birer band koydular. Ah, o ne öf getiren bir koku idi. Ben böyle bir pis kokuyu ne helalıkta duymuşum ne lazımlıkta. Eh kardeş, ben bu pis bezin içinde turşu olmuş hıyara döndüm, sanırsın ki süprüntü küfesi bizden daha misk ü amber kokar. (Kızına hitaben) Virjini yavrum, şu *neseser*'i[78] aç, biraz kolonyalanalım."

"Hangi *neseser*'i maman? Ne var ne yok hep üzerimizden aldılar."

---

73 (Fr.) *émotion*: Heyecan, his. (y.n.)

74 (Fr.) *fauteuil:* Koltuk. (İng) *rocking chair*: Salıncaklı koltuk. (y.n.)

75 (Fr.) *commodité*: Kullanışlılık, uygunluk, rahatlık. (y.n.)

76 (Fr.) *civilisé*: Uygar. (y.n.)

77 (Fr.) *haute éducation*: Yükseköğrenim. (y.n.)

78 (Fr.) *necessaire*: Günlük ihtiyaçlar için kullanılan küçük mahfaza. (y.n.)

"Namussuz haydutlar bizi şimdiden soydular? Ben tuvaletsiz, *neseser*'siz olabilirim hiç? (Ayağını yere vurarak) *Brigan an şef* neredeyse şimdicik buraya gelsin. Bir kadının *neseser*'ine el atmak, gizli çantasına bakmak namusuna dokunmak demektir. Bu küstahlığının cezasını ben ona verdiririm. *Şef dö brigan*[79] gelsin. Bu haydutluğa karşılık bir cevap etsin."

Ben: "Madam, burada söz anlar, insanlık, merhamet bilir kimse yoktur. Canavarlar içindeyiz."

Madam: "Canavarlar içindeyiz? Ah ne kara bahtımız var imiş ki biz bu fena hale düştük."

Ben: "Buyurunuz şu odun iskemlelere oturunuz. Şimdiden sinirlerinizi yormayınız. Beyhude üzülmeyiniz. Çünkü ileride pek fena *emosiyon* saatleri geçireceksiniz. O korkunç anlar için kuvvetli, dayanıklı bulununuz."

Ana kız duvar kenarına birer iskemleye oturdular. Yorgunluk ve kızgınlıktan ikisi de bitik birer heyecan içindeydiler. Kız masum, mazlum bir çehreyle gözleri bir dehşet boşluğuna dönmüş düşünüyordu. Fakat anası düştüğü çamur içinde sızlayan asaletinden aldığı bir gururla:

"Onlar haydut iseler ben de Altınyan Paragac Haçik'in oğlu Kevork'un kızı Araksi doğmuş bir kadınım. Sizin ağnayacağınız son *eminans monsenyör*[80] Paragac'ın *niyes*'iyim[81]. Ben büyük *nobles*'im[82]. Fena yürekli kimselerden nefret ederim. Doğruluktan ayrılmam. Haydutlardan asla korkmam. Fransız kralı On Altıncı Lui'yi bilirsiniz. Onun zevce-i muhteremesi Kıraliça Mari Antuvanet'in[83] elbette dramatik *istuvar*'ını[84] tanırsınız. Büyük

79 (Fr.) *chef de brigand*: Haydutların reisi. (y.n.)
80 (Fr.) *éminence monseigneur*: Monsenyör kardinal. (y.n.)
81 (Fr.) *nièce*: Yeğen. (y.n.)
82 (Fr.) *noble*: Soylu. (y.n.)
83 Marie Antoinette (1755–1793). (y.n.)
84 (Fr.) *histoire*: Tarih; hikâye. (y.n.)

revolüsyon'da[85] onu *tampel*'e[86] mahpus etmişlerdi. Yüreği gayetle büyük bir kadın idi. Orada hiç korkmadan, tınmadan oturdu. Ben de bunda öyle çalım ile oturacağım. Mari Antuvanet nasıl kurum ile *eşafo*'ya[87] gidip kafasını kestirdiyse ben de bu *brigan*'ların zalim ellerinde *annoblu*[88] öleceğim."

Virjini: "Ah maman ne deyorsun? İçime kızgın şişler sokuyorsun. Kurtulmanın bir kolaylığına bakmayıp da niçin bunda Mari Antuvanet gibi kurum ile ölelim? Mari Antuvanet'i öldürdüler ise bilirsin onun kabahatları vardı. Müsrif, *entirigan*[89] bir karı idi. Reform sevmezdi. *Revolüsyon*'a karşı gelmesi için kıral hazretlerine fit koydu[90]. *Etranje*[91] ile *kupablı*[92] münasebetler kurdu. Biz ne ettik ki onun *ekzamplı*'sı[93] üzerine kurum ile, çalım ile gebelim?"

"Yavrum Virjini, bilirim ki sen *istuvar*'da *for*'sun[94]. Fakat böyle *monsteru*'lara[95] minnet koymadansa çalım ile gebermesi kibarlıktır. Ve bize yaraşanı da işte budur."

Bu esnada yine kütük kapı açıldı. Deli Kaptan Reis, maiyet eşkıyasının önünde dehşet salarak gözüktü. Kapana yeni avlar düşürdüğü vakit gelip hal ve hatır sormak misafirperverliğinde bulunurdu. Şakiliğin medeni cihetleri de olduğunu anlatır tatlı bir tebessümle:

"Kokonalar hoş geldiniz."

Madam Altınyan acı bir istihzayla:

---

85 (Fr.) *révolution*: Devrim. Burada; Fransız İhtilali. (y.n.)
86 (Fr.) *temple:* Tapınak. Paris'teki Tapınak Kalesi. (y.n.)
87 (Fr.) *échafaud*: Giyotin. (y.n.)
88 (Fr.) *nobly*: Asilce, mertçe. (y.n.)
89 (Fr.) *intriguante*: entrikacı. (y.n.)
90 Metinde geçen bazı kelimelerin karşılıkları bulunamamıştır. (y.n.)
91 (Fr.) *étrange*: Garip, tuhaf. (y.n.)
92 (Fr.) *coupable*: Suçlu. (y.n.)
93 (Fr.) *exemple*: Örnek, misal. (y.n.)
94 (Fr.) *force*: Güçlü. (y.n.)
95 (Fr.) *monstrous*: Canavar gibi, azman, korkunç. (y.n.)

"Biz hoş gelmedik, siz getirdiniz. Hem ağzını topla, ben kokona değilim. Ben Monsenyör Paragac'ın *niyes*'i Madam Karakin Araksi Altınyan'ım. Kim olduğumu örgen ona karşımda tazimat icrasında bulun."

"Affedersiniz madama, bir haydudun kalın kafası bu kadar uzun bir ismi içinde tutamaz. Kibar bir karı olduğunuzu öğrendik. Size ona göre ikram eder ve isteyeceğimizi de o kadar yukarıdan isteriz."

"Sen altık istediğin kadar iste, gönlümden ne koparsa ben sana onu veririm."

"Onu sonra anlatacağız. Şimdi söyleyiniz, burada rahat mısınız? Bir istediğiniz var mı?"

"Bu ne laftır ki edeyorsun? Bunda rahat olurum hiç? Yabancı erkekler ile karılar bir aralıkta yatarlar hiç? Ben hunda olamam. Bu efendiler bizden, biz bu efendilerden rahatsız oluruz. Başka bir kompartımanınız yoktur?"

"Başka yerimiz yoktur."

"Yoktur demeye sıkılmıyorsun? Âlemi rahat bucağından kapıp bunun burasına getirirsiniz de ne için otelinize aryı aryı apartımanlar, dariyeler yapmazsınız? Mademki bu zenaatın ucundan para kazanıyorsunuz, işinize mukayet olmalısınız efendim. Alaturka haydutluk işte bu kadar olur."

"Bu efendiler sizinle beraber çok bulunmayacaklar. Onların iki üç geceleri kaldı."

"Onların iki üç geceleri kaldıysa sanırsın ki ben buraya altı aylık abonman almaya geldim. İstediğim şeyleri söyleyeceğim, dikkatli dinle. Başlı başımıza bir oda, somyeli iki karyola, komodin, lavabo, sabahları biz ılık su ile birer banyo alırız. Ve hele hele terbiyeli, eli ayağı düzgün bir *fam dö şambr*[96] isterim. Çünkü kendi işimi kendim etmeye alışık değilim. Biraz da masör olsun. Çünkü dizlerimde sızı vardır oğdururum. Bizim gibi yüksek sosyeteden

96 (Fr.) *femme de chambre*: Oda hizmetçisi. (y.n.)

karıları dağa kaldırmazdan evvel hep bunları hazır etmeliydiniz. *Abitüt*'lerim[97] her ne ise değiştiremem. Vücudum nazik alışmıştır. Biliyorsunuz ki siz beni madenî hamamlardan kaldırdınız. Ben orada kürde yani timarda idim. Şimdi gelelim sofra keyfiyetine, midem her şeyi kaldıramaz. Haydut efendi, güzel bir *küizin*[98] isterim. Bu ağustos mevsiminde büyük otellerde her ne ki yeniyorsa *kalendri*'ye[99] bakarsınız. Bilmem aşçınız diplomalıdır? Ne millettendir? Söyleyiniz işte, misafirimiz nazik, kibar bir madamdır deyi ağnatınız. Pek o kadar da *eksijan*[100] değilim. *Dejöne*[101] için bir küçük *ordövrü pöti pua o bör alapolenez*[102] piliç ve saire. *Dine*[103] için *turango* çorbası, *tapyoka* da olabilir. Hindi palazı, mevsim sebzelerinden ne ki münasip olursa *dine*'de mutlak *deşer*[104] isterim. *Dijestif*[105] peynirlerden. Güzel meyvalardan. *Kav*'nızda[106] ne şaraplar vardır? *Şato Madlen*'e[107] alışığım. Taamdan bir saat sonram bir de likör alırım. Benediknin, Şartüröz, Döbone[108] büfenizde her ne ki var ise. Madam Karakin Araksi Altınyan bunda nasıl misafir olabilir imiş şimdi ağnadınız? Hem bizim *neseser*'imiz var idi. Onu kızımın elinden almışsınız. Böyle ayıp iş edilir hiç? Bir kadının *neseser*'ine el vurulur? Frenkçe bilirsin?"

Deli Kaptan hafifçe gülerek bir nefi işareti verdi. Madam Altınyan müstehzi:

"*Neseser* ne demektir ağnamazsın?"

---

97 (Fr.) *habitude*: Alışkanlık. (y.n.)
98 (Fr.) *cuisine*: Mutfak. (y.n.)
99 (Fr.) *calendrier*: Takvim, tarife. (y.n.)
100 (Fr.) *exigeant*: Müşkülpesent, zor beğenen. (y.n.)
101 (Fr.) *déjeuner*: Kahvaltı, öğle yemeği. (y.n.)
102 (Fr.) *petit pois à beurre à la polonaise*: Polonya usulü tereyağlı bezelye. (y.n.)
103 (Fr.) *diner*: Akşam yemeği. (y.n.)
104 (FR.) *dessert*: Tatlı. (y.n.)
105 (Fr.) *digestif*: Sindirimi kolaylaştırıcı. (y.n.)
106 (Fr.) *cave*: İçki mahzeni. (y.n.)
107 Château Magdelaine. Bordo şarabı. (y.n.)
108 Bénédictin, Chartreuse, Dubonnet. (y.n.)

"Ben öyle şey anlamam."

"Ee, ağnamadığın şeyi ne alırsın? Hangi *üsaj*[109] için olduğunu bilmediğin bir şeyi ne yapacaksın? *Neseser* pek lazımlık bir şey demektir. O yanımızda olmadıkça ne tırnaklarımızı kesebiliriz. Ne dişlerimizi temizleyebiliriz. Biz buraya geldiysek sizin gibi yaban adamı olmaya gelmedik. O ki burada ayna değil en hakir bir cam parçası bile yoktur. Ben suratımı görmedikçes durabilirim hiç? Ben kendi sıfatıma âşık gibiyim."

Haydutlar Madam Altınyan'ın zaman ve mekâna hiç uymayan bu garip ve tuhaf nutkunu evvela hayretle ve sonraları açık, kaba bir alayla dinlediler.

"Merak etme madam, sabaha karşı hepsi olur, hepsi olur," diyerek güle güle gittiler.

Onlar çekildikten sonra Madam Altınyan kulübenin kuru toprak zeminine çalı çırpıdan tavanına ağır, yorgun ve baygınca bir göz gezdirerek:

"Ne dedi, ne dedi? Sabaha karşı hepsi olur dedi? Dağların ayısı sanki bizle mehtap[110] edeyor? Ne etsek, ne yapsak acep? Bunların kurt ellerinden nasıl kurtulacağız? Şişli'ye biladerime bundan bir telgraf versem çarçabuk gider acep? Her ne ücret isterlerse bakmayacağım."

Virjini: "Ah maman, ettiğin lafı hiç bilmiyorsun. Ücreti ne ile vereceksin? Üzerimizde para, saat, yüzük her ne ki varsa aldılar."

Bu iyi yürekli saf, masum kadınlar düştükleri kuyunun derinliğini, karanlığını, dehşetini henüz anlamamışlardı. Haydutlar pençesindeki bu esareti bir nevi otel misafirliği sanıyorlardı. Bu tehlikeyi bütün elemli açıklığıyla çırılçıplak, korkunç hakikatiyle bilmedikleri de pek isabet oluyordu. Eğer bilselerdi Madam Araksi kendinde o kadar uzun ve beyhude sözlere takat bulamayarak bayılırdı. Genç haydutların gözleri Matmazel Virjini'nin

109 (Fr.) *usage*: Âdet, kullanım. (y.n.)

110 Maytap. (y.n.)

turfanda pembe melek simasına öyle hayvanî bir şehvet imalesiyle kayıyordu ki dehşeti hissettikçe ateşin baruta yaklaştığını görür gibi bir azapla titriyordum. Onlar mı daha acınacak bir haldeydiler? Biz mi? Deminden haydut başının, "Bu efendilerin burada geçirecek ancak iki üç günleri kaldı," demesi bizim için, ne titreyişli ne korkunç bir müjdeydi! Fakat bu zavallı kadınlara herhalde kendi nefsimizden daha eksik acımıyorduk. Kaynım Hikmet Enis'in gözleri baygın bir şefkat ve endişeli bir tutkunlukla Matmazel Virjini'nin gül yüzünde geziniyor ve sonra pek derin bir yeis ile nemli nazarını bana çevirerek, "Bu canavarların içinde bu kanatsız meleğin hali ne olacak?" sualini soruyordu. Murtaza tabii bir lüzum üzerine iki haydudun arasında dışarı çıktı. Şakilerde Madam Altınyan'ın isteklerini hazırlamak için hiçbir acele eseri görülmüyordu. Artık hiç gelen giden ve kadınların neye ihtiyaçları olduğunu soran yoktu. Onlar arzularının sabaha karşı icra olunacağı istihzasının acılığı içinde şimdi düşünüyorlardı. Tehlikenin büyüklüğünü madama anlatmayı insanî bir vazife bilerek teessürden titreyen bir sesle dedim ki:

"Madam, müsaade ederseniz size şiddetle lüzumuna kâni olduğum bazı mühim şeyler söyleyeceğim."

"Buyurunuz efendi bilader. Elbet ki söyleyecekleriniz bizim *entere*'miz[111] içindir."

"Evet madam, şüphesiz."

"Bütün dikkatimle dinliyorum efendim."

"Şimdi bulunduğumuz bu yer, bu haydut ini dünyanın bir cehennemidir. Evet, cehennemin de en berbat bir bucağıdır. İnsaniyetin lügat kitaplarında yazılı olan birçok kelimeler burada manalarını kaybederler. Boş, beyhude birer kuru lafız kesilirler. Namus, merhamet, şefkat, insaniyet, ahlak, vicdan sözleri eşkıya nefesiyle bozulmuş bu hava içinde çınlayamaz. Kurtulacağımız veya öleceğimiz dakikaya kadar ne mertebe feryat etsek bu mü-

111 (Fr.) *intérêt*: Çıkar, fayda, yarar. (y.n.)

barek tabirlerden hiçbiri imdadımıza gelmeyecektir. Görüyorum ki iyi yürekli ve güzel terbiye almış bir kadınsınız. Siz burada birkaç gecelik büyük sıkıntılara, evet nasıl söyleyeyim, tahammül olunmaz rahatsızlıklara katlanmalı, insanlığın fevkinde bir metanet göstererek her neye mal olursa olsun bir an evvel bu menhus yerden kurtulmanın çaresine bakmalısınız. Keyfiyeti yarım saat fazla uzatmak sizin için büyük bir tehlikedir. Bu kurt herifler rakıyı ziftlenince büsbütün kudururlar. Allah bağışlasın, yanınızda gül gibi, elmas gibi kızınız var. Nasıl anlatayım bilmem ki, bundan ötesini söylemeye dilim varmıyor. Sizi başka yerde yatırmak isteseler de kabul etmeyiniz. Burada beş can ne olursak beraber oluruz. Siz bizim hemşiremiz olunuz. Matmazel de kızımız. Eşkıyanın fidye-i necat almaktan başka sizin hakkınızda fena bir niyeti olmasa da sarhoşluk halinde belki o da o vahşi, o hayvan avanesine söz anlatamaz. Maazallah, maazallah, neler neler olmak ihtimali vardır. Her gece o herifler zilzurna kesiliyorlar."

"Bizim hakkımızda bu kadar *enterese*[112] olduğunuza pek büyük teşekkürler ederiz, *konsey*'lerinizde[113] büyük *sajes*[114] vardır. Ağnayorum efendim, fakat aynı familyadan olmayan erkek ve kadın böyle damdar bir kulübe içinde karşı be karşı yahut ki yan be yan yatabilirler? Birimiz ayağını uzatsa ötekinin ağzına girecek. Birimiz hızlı nefes verse berikinin burnuna dolacak. Bırakınız ki hepimiz de *sivilize* takımındanız. Birbirimizi rahatsız edecek terbiyeden dışarı *anfantiyaj*[115] yapmayız."

Bu esnada Murtaza oldukça sevinçli bir çehreyle geldi. Birdenbire sevincinin manasını anlayamadık. Bizim gibi hayat denilen konaklamada sayılı nefeslerinin sonuna gelmiş zavallılar artık ne için sevinebilirlerdi?

---

112 (Fr.) *intéressé*: İlgili. (y.n.)

113 (Fr.) *conseil*: Tavsiye, nasihat. (y.n.)

114 (Fr.) *sagesse*: Bilgelik. (y.n.)

115 (Fr.) *enfantillage*: Çocukluk, çocuksu davranış. (y.n.)

Uşağımız sevincinin sebebini avucunda tutuyordu. Bize mühim ve sevinçli bir sır anlatacağını ima eder tuhaf bir çehreyle:

"Ne buldum. Bilseniz ne buldum."

"Ne buldun?"

"Hazineler değer üç şey."

Arnavut dikkatle kapıya, pencereye doğru bakarak ihtirazlı ve titreyişli bir halle bize avucunu açtı. Elinin ortasında üç tane hartuç[116] duruyordu. Bunlar neye yarayabilirdi? Onun bu çocukça sevincine Altınyanların yanında gülmemek için dudaklarımı ısırdım.

Onun hazine tabir ettiği bu şeylere bizim hiç ehemmiyet vermediğimizi görünce Murtaza:

"Anlayamadınız?"

"Anladık. Üç mavzer fişeği."

"Evet."

"Tüfek olmayınca bunlar ne işe yarar?"

"Onların ne işe yarayacağını sizin gibi İstanbullu beyler değil, benim gibi çocukluğundan beri silahla oynayan bir Arnavut bilir."

"Nerede buldun? Nasıl buldun?"

"İki haydudun arasında hâşâ huzurunuzdan çatal ağaca kadar gittim. Fakat heriflerin bu akşam anlaşılmaz bir dalavereleri var. Beni çalıların arasında, çukurun başında terk ederek ikisi ağızdan kulağa fis fis konuşa konuşa bayıra doğru hayli ilerlediler. Ne kadar az bir zaman için olursa olsun ben onların gözcülüğünden kurtulunca etrafımda ufak bir araştırma yaptım. Oraya buraya bakınarak yürürken yerde sırayla bu hartuçları buldum. Besbelli onların fişekliklerinden dökülmüş olacak. Usulca cebime indirdim. O mahut yerden sağa doğru on beş yirmi adım ilerledim. Ne görsem beğenirsiniz? Haydudun biri hendeğin içine

116 Merminin arkasından namluya sürülen bezden veya kartondan barut kesesi. (y.n.)

uzanmış, boylu boyunca yatıyor. Evvela ürktüm. Beni görmesin diye hemen geri çekildim. Fakat sonra dikkat ettim ki yatan canlı haydut değil, Abdurrahman'ın tarif ettiği korkuluk. Benim baba yadigârı gazi pıştov da belinde sokulu. Aklım başımdan gitti. Eğildim, sevinçten ellerim titreyerek tabancamı alacağım sırada gözleri çıkası haydutlar gördüler, 'Bre eşşoğlu, ne yapıyorsun orada? Şimdi seni yakarız,' tehdidiyle bağırarak yanıma geldiler. Beni tartaklayacakları sırada, 'Vallahi bir şey yapmıyorum. Şurada biri yatıyor gördüm de acaba sarhoş mudur, yaralı mıdır, diye merak ettim. Ona bakıyordum,' dedim. Herifler gülerek, 'Bırak onu orada. O yatar biraz, keyfolmuş, hendeği rahat bulmuş,' dediler, ben de onların bu martavallarını yutmuş gibi göründüm. Yine ikisinin arasında zaptiyeyle hapishaneye gider gibi buraya kadar geldim. Elbette, elbette pıştovumu o haydut korkuluğunun belinden almak için ben bir fırsat düşürürüm."

16

Kibarca süren bir hayatın konforlarına ve zenginliğin bin türlü âdet ve merasim-perestliğine alışmış Madam Altınyan için istirahat verici en sade şeylerden mahrum, altı toprak üstü yaprak öyle bir çoban kulübesinde yabancı erkeklerle hemen yan yana, burun buruna oturmak, yatıp kalkmak dünyadaki azapların en büyüklerindendi. Şimdi ana kız Ermenice görüşüyorlardı. Zannederim ki verdiğim nasihatleri tartıyorlar, muhakeme ederek düşünüyor idiler. Valide Altınyan büyük tiyatro sanatkârları gibi vakur ve kibarca birkaç defa yerinden serpildi kalktı. Ayağını hışımla yere vurarak yumruklarını haydutlara doğru sıktı. Bizim anlayamadığımız lanet saçan cümlelerle haykırdı. Sonra nasibin kendini atmış olduğu bu cehennem çukuru içinde mağlup bir halde odun iskemlenin üzerine yığıldı. Cebinden mendilini çıkardı. Ana kız yanak yanağa verdiler, gözyaşlarını birbirine ka-

rıştırarak şimdi sakit, hazin ağlıyorlardı. Bu teessür levhası bize dokundu. Onların bu matemlerine iştirakten kendimizi alamadık. Bizim de yeis kaynaklarımız sızmaya başladı. Murtaza hartuçlarını çözüp barutları bir kâğıda boşaltmakla meşguldü. Hiç dünyayı görmüyordu.

Madam Altınyan derin bir kadın şefkatiyle bize bakarak:

"Niçin ağlıyorsunuz efendim? Bize acıyorsunuz?"

Ben: "Size de ağlıyoruz, kendimize de. Böyle sonu belli olmayan büyük bir felaket içinde insanın tahammül edemeyeceği anlar oluyor."

Madamı büsbütün yeis ve korkuya kaptırmamak için fidye-i necat gönderilmesine dair ailemize yazılan mektuba cevap gelmediğini, üç güne kadar hakkımızda ölüm cezası hükmü icra olunacağını söylemedim.

Matmazel Virjini sıkılarak anasına Ermenice bir kelime telaffuz etti. Kadın bizden sordu:

"Efendim, hâşâ huzurunuzdan dışarı, burada tuvalet yeri nerededir?"

"Bu husus bizim yani erkekler için bile utanılacak bir şekilde cereyan ediyor. Nöbetçiye haber verilecek, o sizi icap eden yere kadar götürecek ve tepenizde bekleyecek."

"Ah, tövbeler olsun. Bu ne rezalettir. Belki kadınlar için başka tertip bir şey düşünmüşlerdir."

"Belki madam. Şiddetle arzu ederim ki öyle olsun."

Kapıya seslendik. Şaşı Abbas gözlerinin içi güler bir neşeyle göründü. İşi anlattık. Herif dik bir sesle arkadaşına, "Ulan Yanık Hasan, karılar çatala gidecek," müjdesini verdi. Hikmet'in benzi sarardı. Benim elimi ayağımı titreme aldı. Murtaza hâlâ hartuçlarıyla meşguldü. Zavallı kadınlar vukuu melhuz fenalıktan biraz gafil iki haydudun arasında dışarı çıktılar. Biz yakınımıza bırakılmış bir bombanın patlaması anını bekler gibi kulaklarımızı dışarıya verdik. Helecanlar içinde, nevini pek tayin edemediğimiz bir fenalık, bir gürültü bekliyorduk. Hemen imdada koşacaktık.

Amma nasıl? Ne suretle? Bizim için bu mümkün müydü? Onu da bilmiyorduk.

Dört beş dakika geçti, geçmedi. Dışarıdan ana kızın inceli kalınlı iki oktavdan operamsı birer feryatları işitildi. Üzerlerine köpekler hücum etmiş boğulan, paralanan kediler gibi acı ve can havliyle bağrışıyorlardı. Biz mevkiimizi, esaretimizi, kendimizi, her tehlikeyi unuttuk. Mahbesimizin kütük kapısını ittik açıldı. Önünde kimse yoktu. Üçümüz birden dışarı fırladık. Güya Altınyanların imdadına koşuyorduk. Fakat iki üç adım atmadan yetişen iki haydut bizi tüfek dipçiği ve tekmelerle deliğimize tıktılar ve karşıdan bize reisin yumruk salladığını gördük. Bu divanece cüretimiz galiba kabahat işleyen mektep çocukları gibi not defterimize mücazat kaydolundu. Deli Kaptan'ın bize sallanan tehdit yumrukları açıldı. Birkaç haydudun suratına şarapnel gibi indi. Biz şakırtının yarısını kulübeden duyduk. Besbelli Deli Kaptan, kadınlara dağlar kanunu hilafına tecavüz eden saygısızlara hadlerini bildiriyordu. Çünkü hakşinas reis fidye-i necat alacağı mahpuslarının hayat ve ırzlarını teslim ve tesellüm anına kadar muhafaza etmeyi haydutluk şanından bir vazife biliyor ve doğruluklarıyla iyi nam almaya çalışan ticarethaneler gibi bu cihete itina ediyordu.

Zavallı ana kız yüzler morarmış, gözler kızarmış, yılmış, ürkmüş, ürpermiş bir halde, kedinin pençesinden kurtulmuş birer fare korkusuyla kendilerini kulübeye dar attılar. Solukları soluklarına yetişmiyordu. Valide Altınyan'da helecan, hiddet, istikrah kızartılarından, titremelerinden, göz dönüklüğünden başka cismanî hasar yoktu. Fakat Virjini, o canım kız, sıkıştırılmış, didiklenmiş, dişlenmiş, dehşetli bir tehlike geçirmiş, sağ yanakcağızı en tatlı ve en pembe tarafından ısırılmış turfanda bir şeftali gibi bereler içinde kalmıştı.

Bizim de yüzlerimiz, ellerimiz, oramız buramız yediğimiz tekme ve tüfek dipçiklerinin yara ve bereleriyle damgalanmıştı. Ah, kim kime acıyabilecekti? Lakin herhalde o masum kız he-

pimize nispetle içler acısıydı. Hatta Hikmet Enis Virjini'nin bu yaralanmış manzarası karşısında büyük bir teessürden kendini alamayarak yavaşça kulağıma:

"Ah, bu meleğe ne kadar yazık! Onun berelerini gördükçe ne hissediyorum biliyor musunuz?"

"Ne hissediyorsun?"

"Ben küçükken bir yerim acıdığı vakit annem derdi ki: 'Gel yavrum, ağrıyan yeri öpeyim de geçsin.'"

"Şimdi sen de kıza öyle demek mi istiyorsun?"

"Ah, evet. Yüreğimden böyle demek kopuyor."

"Hey gidi gençlik, en koyu felaketlerde bile aşk kulpaları arar."

Madam Altınyan galeyan halinde bir tencerenin kapağını atması kabilinden ağzını açıp içinin buğularını boşaltarak:

"Hayduttur derlerse sanırdım ki bunlar da bizim gibi insandır. Hayır efendim hayır, şimdicik ağnadım ki bu canavarlar kendi cinslerini yiyen yamyamlardır. Ah, göreydiniz efendim, kızımı bir bıldırcın gibi yutacaklardı. Bir erkeğin önünde söylenecek laflar değildir. Fakat efendim affedersiniz, kendimi tutamıyorum. Hazinesi taşmış bir çeşme gibi laf ağzımdan dışarı akor. Köpoğlunun herifinin biri de beni öpmek istedi. Bütün kadınlık onurumun üzerine ant içerim ki bu ana dek beni kocamdan başka yabancı bir şahıs asla öpmemiştir. Aman efendim, o ne sürpüntü küfesi kokan bir ağız idi. Bana öyle bir öf geldi ki kalbimi dışarı bırakacağım sandım. Hem bizden kim bilir kaç bin lira *otaj* isteyecekler. Hem de biz tam takım sağlam vücut ile evimize dönmeyeceğiz. Kim bilir nerelerimizi yiyecekler? Hiç emanete hinayet olur?"

Ben: "Çığlığınızı işitir işitmez sizi kurtarmak için her tehlikeyi unutarak üçümüz de dışarı fırladık. Lakin herifler bizi tekmeyle, dipçikle tekrar buraya tıktılar. Yüzümüzün gözümüzün haline bakınız. Biz de sizin gibi yaralar bereler içindeyiz."

"Kendimin, kocamın ve kızımın namlarımıza gayetle büyük teşekkürler ederim efendim. Fakat bir kurt sürüsüne karşılık iki

üç insan ne yapabilir efendim? Ah ne battal felaket kuyusunun ta dibinecek düşmüşüz? Ah Karakin gel de karının, kızcağzının peruşan hallerini gör."

Kapımız açıldı. Arkasında dört beş göstermeliğiyle reis göründü. İtizaren dedi ki:

"Madamalar bundan sonra korkmayınız. O itlerin terbiyelerini verdim. Artık size parmak ucuyla dokunamazlar."

Madam: "Onların terbiyelerini bizi ısırmazdan evveli vermeliydin. Bir fare kedinin patından kurtulup da bir deliğe kaçar ise altık ondan dışarısına çıkar hiç? Altık biz de işte onun gibi her ne kadar iktiza olsa bundan harice çıkmayacağız!"

"Korkmayınız. İsterseniz sizi dışarı çıkarmak için ben kendim geleyim."

"Sen kendin gelesin? Ey oğul, sen kurdun büyüğüsün. Böyle arkana bu itleri takıp da karşıma çıkor isen seni küçüklüğümde seyrettiğim pandomima haydutlarına benzetorum. Fakat sıfatına dikatli bakıncas yağnış ettiğimi ağnıyorum. Çünkü sen yalancı değil haydudun daniskasısın. Bizden ne isteyeceksen iste. Biz bunda uzun boylu oturamayız. Siz bizi çiğ çiğ yiyerek öldürmeseniz de biz böyle kurt deliğinde yaşayamayız. Kendi kendimize mefat oluruz. Sonra on para alamazsın."

"Korkma, kokona korkma, çabuk ölmezsiniz. Sizi her gün birer lokma yeseler yine bir ayda bitiremezler. Her işin bir gidişi vardır. Kendi işimizi biz biliriz. Sizin için öbür gün posta çıkaracağız."

Haydutluğunun bütün kısmıyla herif gözlerini bizim üzerimize devirerek:

"Nöbetçi yokken dışarı çıkmanın cezasını şimdi size verirdim amma çok gününüz kalmadı. İki defa ellerimi kana bulamak istemem. Verdiğim sözü dakikasına kadar tutmak lazım. Haydut raconu bütün ticaret raconlarının en sağlamıdır."

Herif mesleğindeki doğruluğuyla bize böyle övündükten sonra defoldu. Yanık, kırık, isli, kirli toprak kapların içinde öğlen

yemeği getirdiler. Orman kebabına benzer bir et, Altınyanlara ikram olarak nohutlu pilav. Kavun, karpuz. Ana kız, haydutların maddî manevî kirli elleriyle oraya bıraktıkları bu şeylere müstağni ve tiksinir birer bakışla baktıktan sonra başlarını çevirdiler. Madam Altınyan yüzünü buruşturarak:

"Bu *sal pla*'ları[117] ağzıma koymadansa açlıktan gebermeyi daha severim."

Bizim kendi ellerimizle yıkadığımız tabak ve çatal bıçaklarımız olduğunu, kendilerine bunları takdim edeceğimizi söyledik. Mümkün değil, hiçbir şey kabul ettiremedik. Günümüz pek gamlı, kasvetli geçti. Dertli, ölgün, ürkek nazarlarla birbirimize bakarak akşamı ettik. Ana kız akşam yemeğine de el sürmediler. Madam Altınyan hep kızının yanağını tedaviyle meşgul oldu. Haydutlardan bir parça rakı istedik. Elbisesinin bilmem neresinden söküp çıkardığı bir tutam pamuğu buna batırarak mendille Virjini'nin yüzüne bağladı. Yaranın sinek ve daha sair haricî bir tesirle mikroplanarak azmasından pek korkuyordu.

Gece oldu. Meselenin en mühimi baş gösterdi. Bizim salonumuz, yemek, yatak odalarımız hep o kulübecağızdı. Şimdi hayat ihtiyaçlarının en mübremlerine kadar hemen her iş ve her hareketimiz kadın erkek karşı karşıya orada cereyan edecekti. Birbirimizi görmemek lazım gelen anlarda başlarımızı çevirmek, gözlerimizi yummaktan başka çare yoktu.

Haydutlar bizi aç bırakmıyorlardı. Fakat bu dağ otelinde eşya namına hemen hiçbir şey yoktu. Tamamıyla köpek hayatı geçiriyorduk. Bir kaptan yiyip içmek ve hemen toprak üzerinde kıvrılıp yatmak...

Abbas birkaç kucak kuru ot ve yaprak getirerek bize şu talimatı verdi:

"Bu otların üzerinde siz erkekler yatınız. Döşeğinizi kadınlara veriniz."

---

117 (Fr.) *sale plat*: Pis yemek. (y.n.)

Böyle emir verilmemiş olsa da zaten bizim yapacağımızda buydu. Yine bu haydutlar ikramcı adamlardı. Bizi büsbütün kuru toprak üzerinde bırakmış olsalar ne lazım gelirdi? Kimden kimi şikâyet edebilecektik? Üzerinde üç kişi bir sıraya yattığımız baş başa ince iki şilteden ibaret döşeği Altınyanların istirahatlerine (!) arz ettik. Fakat reddettiler. Şiddetli ibram ve istirhamlarımıza karşı geldiler. Ana kız, oturanların orasına burasına çiviler batan o odun iskemlelerin üzerinde birbirine dayanarak gözlerini yumdular. Biz de naçar yine umumi döşeğimize sıralandık. Lakin yatmadık. Arkalarımızı duvara vererek oturduk. Çünkü kadınların huzurunda enine boyuna uzanarak, gerinerek, esneyerek sere serpe horultuya varmaktan sıkılıyorduk. En medeni adamların bile birbirine göstermekten utanacakları öyle hayvanî âdetleri, hareketleri var ki...

Biz de gözlerimizi kapadık. Kadınlar ve biz böyle sahte uyku vaziyeti aldıktan sonra gecenin kalplere bilmem nasıl aşırı bir vahşet ve esrar tesiri veren koyu karanlık adeseleri[118] altında korku, endişe, yeis ve helecanlarımız devler, gulyabaniler gibi büyüyordu. Bizim için sabah olmak, yarını bulmak bizi bekleyen ölüme bir adım daha yaklaşmaktı. Aramızdaki mesafe o kadar azaldı ki onun kemikten çukur siyah gözleriyle, elinde tırpanıyla sırıttığını görüyordum. Bize kollarını açıyor, yakında üçümüzü de kucaklayarak insan yutmaya doymayan karanlık malikânesine götüreceğini ve bütün etlerimizi o dudaksız ağzıyla kemirerek bizi de kendi gibi takır takır birer iskelet yapacağını anlatıyordu.

Kapıda, pencere önünde iki nöbetçinin devamlı nezareti altında bulunmakla beraber kaçmamızdan korktuklarından şüphelendikleri zamanlarda içeride kaç kişi bulunduğumuzu hemen tahkik edebilmek için şimdi karanlıkta yatmamıza müsaade etmiyorlardı. Kulübenin ortasında isli, küçük bir idare lambası yanıyor, bunun nefes tıkayan kokusu da bizi ayrıca bunaltıyordu.

118 Mercek. (y.n.)

Karanlıktan ziyade ruha boğuntu veren bu kuvvetsiz kirli sarı ışığın içinde ölümün tehdit edici türlü korkunç şekillerini görerek sabahı ettik. Gün aydınlığı ile kadınların yüzlerini görünce müteessir oldum. Bir gece içinde bir hafta hasta yatmış kadar bozulmuşlar, sararmışlardı. Açlık, uykusuzluk, can, ırz korkusu helecanı. Madam Altınyan *fam dö şambr*'dan, turango çorbasından, hindi palazından, her şeyden, her şeyden vazgeçmişti. Kuru tahtadan ibaret, dört tarafı kapalı, emin bir sığınacak yeri bulabilmiş olsaydı medeni *abitüt*'lerine riayet davasını artık hiç ağzına almayacaktı.

Güneş o sabah ufuktan yükselerek o sene ağustosunun yirmi beşinci pazartesi gününü altın çizgilerle dağlara kaydetmişti. Meşum güne ne kalmıştı? Perşembe günü mü öldürülecektik? Yoksa on günü tamamladıktan sonra gelen on birinci cuma günü mü? İki gün arasındaki bu belirsizlik, bu tereddüt, bu katiyetsizlik bizi şimdiden öldürüyor, bir gün fazla yaşamak bize bir asır kadar farklı ve uzun gibi görünüyordu. Mümkün olsa ömrümüzün bu son saatlerinin dakikalarını, saniyelerini iktisat edecektik. Fakat bu mümkün değildi.

Hâlâ ne ailemizden bir haber vardı ne de Şerif ve Kerim efendilerden iki satırlık bir halâs vaadi. Haydutlar mektubu göndermek için çıkardıkları postanın bu mühim emaneti Değirmendere'de Hafiz Kerim Efendi'nin evine bırakmış olmasından gayet emniyet ve katiyetle bahsediyorlardı.

Ne oldu? Hele sonu ne olacaktı? Ne müthiş belirsizlik anları... Acaba bazı masal ve hailelerde olduğu gibi, kesileceğimiz mahalde ölüm aleti üzerimize kaldırıldığı zaman, "Vurma! Vurma!" nidasıyla kurtulma müjdecisi koşarak yetişecek miydi?

17

Artık dimağımızın kaldıramadığı, sinirlerimizin dayanamadığı bu cehennemî azap içinde bir gün bir gece daha geçirdik. Her

gün güneş şarktan doğuyor, âlemi nurlarıyla şenlendiriyor. Bize bir halâs haberi getirmiyordu. Evet, yazmaya korkuyorum. Gün ağustosun yirmi altıncı salısına erdi. Arada ne var? Çarşamba, perşembe. Şimdi bile bu müthiş anları hatırlamakla kalemim yüreğimle beraber titriyor. Can ne kadar tatlı şeymiş!

Kulaklarımız daima kulübemizin duvarları dışındaki seslerdeydi. Bir çıt olsa pür-helecan biz ona manalar vermeye uğraşıyorduk. Kuş cıvıltılarından bile ne uğursuz manalar çıkararak titreşiyorduk. Rüzgâr bizim için beliğ bir hatifti. Bize ne korkunç haberler fısıldıyordu. Biz böyle her şeyden nem kaparak son saatlerimizi beklemekteyken dışarıda bir gürültü oldu. Hah, geliyorlar. Belki haydutlar perşembeyi, cumayı beklemeye lüzum görmeyerek bizim orada faydasız saydıkları vücutlarımızı kaldırıvermek fantazyasına düşmüşlerdi.

Ayak sesleri yaklaştı. Ağır kütük kapımız açıldı. Reis, avanesinin en melunlarından birkaçını arkasına takmış, içeri girdi. Bir çiftlik sahibinin ahırda besiye koyduğu hayvanlarına bakması gibi hepimizin yüzümüze ayrı ayrı bir göz gezdirdi. Bakışı çok vahşi, suratı pek asıktı.

Yerde halılar, pufla şilteler seriliymiş gibi hepsi toprağın üzerine bağdaş kurarak dağî bir meclis şekli aldılar. İçimden: Ya bir hayır var ya bir şer. Ya bir selamet ya bir felaket.

Deli Kaptan o hayvanî gözlerini benimle Hikmet'in üzerinde dolaştırarak:

"Delikanlılar, hanginizin kalemi daha işlek, yazısı daha okunaklıdır?" dedi.

Tiril tiril sarsılan Hikmet'i üzüntülü bir işten kurtarmak için ben hemen:

"Benim kalemim daha kuvvetlidir."

Bir deste kâğıt ve zarfla mahut sarı divit ortaya çıktı. Deli Kaptan pek galeyanlı görünüyordu. Acaba kimin katline ferman yazılacaktı?

Bana hitaben:

"İnce kâtiplik istemem. Ben ne dersem tıpkısı tıpkısına onu imlaya koyacaksın."

"Başüstüne efendim."

"Sığırcıkköyü imamına yazacağız."

"İrade sizin."

"Kâğıdı kalemi eline al. Kulağını bana ver."

"Hazırım."

"Ulan Sığırcık imamı. Senin ananı." Küçük bir duruştan sonra, "Lafımı söylediğim gibi kâğıda koydun mu?"

"Evet efendim."

"Tıpkı tıpkısına?"

"Bir nokta eksik değil."

"Yaz."

Haydutbaşının ağzından Aksığır[119] imamı aleyhine çıkan bagî cümleleri kâh titreyerek kâh terleyerek dinlediğim gibi şu suretle kâğıda resmettim:

Ulan imansız imam! Teneşirde yunduğun ölünün mirasına karışırsın. Diriyi soyarsın. Ölüyü soyarsın. Mala, paraya kanmazsın. Hakkı sahibinden çalar, beş kuruşa başkasına satarsın. Beytülmale120 su katarsın. Öksüz demez, dul demez sızdırır, tırnağını sökersin. Ulan koynunda kitap kavuklu eşkıya, gelir seni yakalar, çeşme başında kazıklarım. Senin hırsızlığına ortak olduğu için eşkıyayı sevmezsin. Bize daha kırk sene haramilik dersi verecek okumuş bir melunsun. Sana haber yolladım aldırmadın. Bu son sözümdür. Kulağını iyi aç. Beynine s.çarım.

Eşrafı topla. Bu mektubumu oku, istenilen paraları tahsil et. Tatar oğlu Hacı Mahmut'tan üç yüz altın isterim. Çünkü geçen sene vergi işinde, kura işinde, iane işinde memurlarla uyuştular. Bütün o civarı soydular. Alınan paraların üçte biri hükümete gitmedi. Benden sorsunlar.

---

119 Sığırcık. (y.n.)

120 Devlet hazinesi. (y.n.)

Tosun oğlu Bekir'den bin yüzlük kâğıt isterim. Çünkü bir çiftlik mirasının intikali hususunda muhtar Demir Hasan ile çevirdikleri dalavereyi biliyorum. Değirmenci oğlu Yunus ve kardeşi Mustafa'dan beş tane beşi bir arada isterim. Çünkü yüzlerini boyadılar, eşkıya şekline girdiler. Harmandüzen'de Lûtfu Yar Kadın'ın köşkünü bastılar. Sandığını kırdılar. On tane beşi bir arada buldular. Kızının, genç hizmetçisinin ırzına geçtiler.

Gâvur imam, hükümete dağ eşkıyasını gammazlayacağına biraz da kasabadakileri haber versen olmaz mı? Onları ele vermezsin. Çünkü beraber parmak yalıyorsun. Muhtar Hamza ile sana ondalık versem çetemizin kasabadaki tahsildarlığını kabul edersiniz ya?

Haber aldım, sen, Muhtar Hasan, Cübbeci oğlu Perviş, Karabela Mustafa Reis'in yataklığını ediyormuşsunuz. Aksığır'da, Sultaniye'de eşkıyaya dam vermişsiniz. Haydut barındırıyormuşsunuz. Hükümete kaç defa şaşırtma yapmışsınız. Sizin gibi ipe kazığa gelecek herifleri halkın başına imam, muhtar yaparlar. İstanbul mahallelerinde, şehirlerde, köylerde emsaliniz eksik değildir. Ellerinizde koskoca mühürler, basar basar can yakarsınız. Camilerde ön safa, mihraba geçersiniz. Ta beşikten mezara kadar Allah'la kul arasına girersiniz. Alimallah seni yakalar, mundar kemiklerini tezeğe bular da öyle yakarım.

Kızıldere, Kalpakdağı taraflarından kılavuz isterim, muhbirlerime istedikleri malumatı ver. Karabela Mustafa İncirli Çiftliği'ni vuracakmış. Bu yağlı kuyruğu ona yutturmam.

Söylediğim paraları ağalardan tahsil et. Mesruriye Ormanı'ndaki bildiğin çukura bırak. On para eksik kabul etmem. Sana üç gün mühlet. Cumartesi günü şafak vakti çukuru boş bulursam seni oraya gömerim. Köyünüzü samanlık gibi tutuşturup külünü havaya üflerim.

Deli Kaptan Reis'in tehditname yazdırışındaki selikası işlek ve fasihti. Tesirli kelimelerini avlayabilmek için gözlerini dakikalarla tavanlarda, pencerelerde dolaştıran, tabir seçiminde zor beğenir edipler gibi hiç dimağını zorlamıyordu.

Sığırcık imamına yazılan mektubu bir tarafa koydu. Bir ikincisini imlaya başladı. Bu daha dehşetliydi. Mamuriye imamı Aziz Efendi'ye yazılıyordu. Eşrafın isimlerini sayarak servetlerine göre bunlardan iki bin lira kadar toplanmasını pek şiddetli tehditlerle emrediyordu. Hemhudut iki hükümet gibi Karabela Mustafa Reis çetesiyle aralarında kanlı bir husumet, dehşetli bir rekabet vardı. Bu haydut diplomatının düşündüğü canavarcasına fakat ustalıklı siyaset bana hayret verdi. Karabela'nın oralardaki nüfuzunu kırmak için epey tedbirler kurdu. Bütün köyü Mustafa'ya muhbirlik, yataklık, kılavuzluk etmekle ittiham ediyordu.

Mektubu şöyle bağladık:

"Dört yanına gaz dökerek köyü ateşe veririm. Alevlerden kaçanları kurşunlarımla deviririm. Elime sağ geçenleri ak saçlı ihtiyarlardan beşikteki çocuklara kadar kuzu gibi boğazlarım. Kadınları saçlarından ağaçlara asar, altlarından çalı çırpı tutuşturururum. İmam, hele seni, Muhtar Ali'yi, Hacı Şaban'ı kazıklayıp, ziftleyip, meşale gibi köyün ortasında yakarak şenlik edeceğim."

Madam Altınyan'a fenalık geldi. Virjini hüngür hüngür ağlıyordu. Bu kalp yumuşaklığı, bu teessür Deli Kaptan'ı kızdırdı. Zaten mektubun son cümlelerinde kan kokusu alan aç bir canavar gibi gözleri dönmüş, ağzı köpürmüştü. Tehditlerini kaba sesiyle telaffuz ederken vahşi yüzünde canlandırıyor, korkunç hareketler, ürkülecek vaziyetler alıyordu. O hayvanî kuduruşuyla kadınlara döndü:

"Ne oluyorsunuz karılar? Babanızı ananızı gebertmedim. Size nöbet gelince o zaman ağlarsınız. Haydut adamı okşaya okşaya öldürmez."

Madam Altınyan'ın bu korkulu imadan teessürü arttı. Kadınlığının bütün nefret ve rikkati titreyen bir sesle:

"İmamı öldürtürsün. Muhtarı geberttirirsin. Hacıyı hocayı *suplis*'e[121] korsun. Behey Allah'ın zalimi, uzun saçlı karılardan, tüyleri ak olmuş ihtiyarlardan beşiklerdeki bızdık[122] yavrulardan ne istersin?"

"Haydi. Haydi. Sen karısın, haydut işine aklın ermez. Beşikteki çocuklar büyüyüp de ne olacaklar? Ya dağa çıkıp haydut olacaklar. Ya şehirlerde kâtip, memur, esnaf şeklinde buldukları kaparozu[123] ceplerine atacaklar. Efendi, mösyö kıyafetinde gördüğün kimselerin çoğu bugün haydut yüreği taşıyor. Hocalar, papazlar, git komşu milleti öldür deyi vaiz ve nasihat ediyor. Bu dünya koktu, bir cifeye döndü. Bırak asalım, keselim, yakalım, yıkalım bu dünyanın zürriyetleri değişsin. Ellerini kana bulayarak rızık arayanlar hep gebersin. Temiz döller yetişsin. Sen yeme, ben yiyeyim. Sen kapma, ben kapayım. Hep dava bu değil mi? Haydudun arzusu da başka bir şey midir? Senin kocan Karakin Altınyan'ın büyük ticarethanesi varmış. Sizi beslemek için günde yüz kişi çalışırmış. Böyle bizim gibi toptan değil fakat kocan o ameleden günde beşer onar kuruş çalarmış. Bu çalmanın helal olduğunun kanunda yeri varmış. O şehir haydudu ben dağ hayduduyum. Kardeşiz. Ortağız. Fakat ondan şimdi on bin lira istesem mızıkçılık eder, göndermez. Ben de onun sevgili madamasıyla güzel kızını dağa kaldırırım. Payımı yollamazsa ben de onları ahrete gönderirim."

Deli Kaptan bu nutku verdi, defolup gitti. Haydutlar çekildikten sonra kadınlar o ana kadar son gayretleriyle korumasına uğraştıkları metanetlerini kaybettiler. Madam beniz soluk, gözler kayık, kendini duvara verdi. Kızı yarım baygın anasının kucağına düştü. Teselliden, kuru sözden başka bu zavallıları teskinde kullanacak bir ilacımız yoktu.

---

121 (Fr.) *supplice*: İşkence, azap. (y.n.)

122 Ufak çocuk. (y.n.)

123 Yolsuzca veya zorla elde edilen mal. (y.n.)

Reisin o gün bize gösterdiği kayıtsızlık tuhafımıza gitti. Ne iltifatta bulundu ne tekdirde. Ne de son günümüze pek az bir zaman kaldığı hakkında müthiş bir tebliğde. Herif benim yazıcılığımdan hoşlanırsa acaba beni kâtiplik hizmetinde mi alıkoyacaktı? Ben böyle bir ikbale layık görülürsem Hikmet Enis'le Murtaza'nın da çetede münasip birer işe kayırılmaları muhtemeldi. Aman Yarabbi, bu düşünceyle sinirlerime, beynime bir ateş düştü. Öyle ya kasabaları, köyleri binlerce lira haraca kesen bir idarenin bir kalem odası, bir muhasebesi, bir idare heyeti olmak icap ederdi.

Bu aklıma geleni kaynımla uşağımıza fısladım. Onlar da nefretle somurttular. Fakat ölümle bu kâtiplik hizmetinden birinin kabulünde sıkışık kalırsak ister istemez bu vazifeyi tercih edeceğimize şüphe yoktu.

18

Yuvarlak dünya, bu koca fırıldak, mihveri üzerindeki günlük devirlerinden ikisini daha tamamlayarak ağustosun yirmi sekizinci perşembe gününün takvimine girdi. Haydutların bizi yazı işlerinde kullanacakları hülyasına düşerek epeyce avunuyorduk. Nasıl olursa olsun, bir müddetçik ölümden yakayı kurtarabilirsek ileride kaçarak kurtulmak yahut hiç umulmadık diğer bir suretle halâsa ermek kabil olacağını hesaplıyorduk. Ölüm kararının affi ümidine düşen mahkûmlar gibi ölüm korkusu yüreklerimizde biraz hafifledi. Biz şimdi kendimizden ziyade Altınyanlara, her saatin geçmesiyle elemleri artarak sararan, solan o zavallı, nazik, duygulu mahluklara acıyorduk.

Otelcilerimizin iki gündür bize verdikleri ekmek külde pişirilmiş mayasız esmer bir hamurdu. Ağza konur şey değildi. Kadınların hemen bir şey yemediklerini gören haydutlar nasılsa insafa gelerek onlara bugün biraz süt, yoğurt, taze yumurta bulmuşlardı. Madam Altınyan yumurtaları kendi eliyle alakok pişirdi.

Kaynar suya attı. İki dakika ateşte, bir dakika da yere indirerek sıcak suda tuttu. Hiçbirimizde saat olmadığından saniyeleri ağzıyla saydı. Bu hafif yemekten sonra biçareye biraz can geldi. Şöyle bir söz açtı:

"Beyefendi, bilirsiniz ki türlü filezofi vardır. Biçim biçim filezoflar gelmiştir. Ne kıyak laflar demişlerdir. Fakat Diyojen hepsinin köpoğlusudur. Bu sebepten ona kinik filezof derler. Fıçı içinde oturur, kendine vizite veren imparatorlar ile mehtap eder imiş. Bir gün Platon'a insan ne çeşit mahluktur, bize tarif et, demişler ise o da insan iki ayaklı tüysüz bir nev hayvandır deyi cevap etmiş. Diyojen baba canına rehmet, bu lafa çok gülmüş, ağnaşılır ki pek şakacı adam imiş. O hiç lololo yutar? Bir gün bir horozun tüylerini yolarak cascavlak deri bıraktıktan sonram kalabalığın ortalık yerine salıvererek, 'Platon'un *definisyon*'cası[124] işte insan budur,' deyi mehtap etmiş. Asıl onu diyecek değilim efendim. Şunu ağnatmak isterim ki bugün bütün filezofiler iflasa vardı. Filezofi, yüksek *savan*'lardan[125] ayaktakımı cahil ve bilgisizlere geçti. Bolşevik diyorlarsa o pek boş bir iştir canım. Çıkar paranı ver bana, yoksa seni gebertirim. Böyle filezofi olur hiç? Gece sinsi sinsi evlerimize giren hırsızın da ettiği bundan başka bir şey midir acep? İki gün evvel haydut başının bunda verdiği diskuru dinlemedik? Sanki Lenin ile Troçki ile yan be yan konferansa oturmuştur. Tuhaf teori, bu zamanede bütün âlem arsız, yüzsüz, namussuz, hırsız, dolandırıcıdır da *onör*[126] yalnız dağların haydutlarında kalmıştır. Ver bana diyor, yiyeyim, çünkü ben acım. Aç olmak bir *ekizküz*'dür[127]? Benim kocam, onun babası, onun dedesi çalışıp şimdiki ticaret evlerini kurmamış olaydılar, biz de onlar gibi aç olmayacaktık? Affedersiniz, hâşâ meclisimizden dışarı, böyle filezofinin üzerine huşhuşlar kirletsin."

---

124 (Fr.) *définition*: Tanım. (y.n.)

125 (Fr.) *savant*: Bilge, bilim adamı. (y.n.)

126 (Fr.) *honneur*: Onur. (y.n.)

127 (Fr.) *excuse*: Mazeret. (y.n.)

Bir de yarı ciddi, yarı mizah kendi filezofimizi söyledik. Hikmet Enis Virjini'yi eğlendirmek, güldürmek için hayli latifeler etti. Böyle tatlı tatlı konuşuyor, dertleşiyor, bazen unutulması kabil olmayan vahim halimize dönerek her birimizin gözü o loş kulübenin bir köşesine dikilerek ümitsiz, bedbin dalıp gidiyordu. İkindiye doğruydu. Birdenbire kütük kapımız açıldı. Genç haydut Abdurrahman'ın bizim için pek şefkatli olan körpe siması göründü. Çocuk meyustu. Kapının aralığından bize şu sözleri fırlatarak hemen çekildi:

"Abbas'ı başka bir hizmete gönderdiler. Az bir vakit için kapınızın nöbetçiliğine beni diktiler. İş pek fenadır. Size gayetle mühim söyleyeceklerim var. Pencerenizin önündeki nöbetçiden çekiniyorum. Çünkü bu saatte hepsi kuşkudadır, içinizden biriniz aptese gitmek bahanesiyle dışarı çıksın. Ona anlatayım."

Bu sözler kulaklarımızda kiliselerin ölü çanı gibi matemle çınladı. Hep meraktan sarardık. Büyük bir felaket vardı. Galiba bu kanlı dağ başı maceramızın sonuna gelmiştik. Hemen yerimden fırladım. Sarhoş gibi sendeliyordum. Pencere önündeki bu nöbetçimizi aldatmak için içeriden kütük kapıya tak tak vurdum. Abdurrahman dışarıdan:

"Ne istiyorsunuz?"

"Aptese çıkacağım."

Bu sual cevap yüksek sesle alınıp verildiği için ikinci nöbetçi pencerenin odun parmaklığına alnını dayayarak içeriye baktı. Bermutat hal böyle cereyan eylediğinden hilemizi anlayamadı. Gardiyanım önde, ben arkada çatal ağaca gittik. Ben çalı çırpıdan paravananın içine girdim. O bu dikenli duvara yaklaştı. Etraftan bize bakan göz yoktu. Birbirimizin fısıltısını işitebiliyorduk.

"Ne var Abdurrahman? Haydi söyle," dedim.

"Dilim varmıyor beyefendi."

"Söyleyeceğin şey pek mi ağır?"

"Çok. Pek çok."

İhbarı genç haydudu bile rikkate getiren bu pek çok ağır felaketi anlar gibi oldum. Bütün metanetimi toplamaya uğraşarak:

"Söyle Abdurrahman söyle. Sende söylemek, bende dinlemek için ikimizde de birer erkek yüreği var. Allah'ın takdirine karşı çare olur mu?"

"Yarın şafakla beraber seni, Hikmet'i, Murtaza'yı asacaklar. Kati surette karar verdiler.

Etrafımdaki her şey birdenbire eridi. Buhara inkılap etti. Sisler içinde kaldım. İki karış ötesini görmüyordum. Sonra dizlerim mafsallarından çözüldü. Koptu. Topraktan sanki teması kesildi. Havada duruyordum. Tahammüllerinden fazla içmiş olanlar gibi başıma bir dönme geldi. Ağır ağır başka bir âleme göçüyordum. Bu dünya o doğup büyüdüğüm dünya değildi. Sanki her taraftan alevler fışkırıyor, ejderler ağızlarını açmış beni bekliyorlardı. Birdenbire cihan, içinden kaçılmaz bir işkence âlemi, bir cehennem olmuştu. Çatal çukurdan aşağı kaymamak için dikenlere sarıldım, ellerim kan içinde kaldı.

Mahkûmlara ölüm cezasının tebliğindeki dehşeti, o tarif olunmaz azap dakikalarını yaşıyordum. Bu ana kadar insanoğullarından kaçının bazen de masum olarak mahkemelerin bu korkunç kararı karşısında benim gibi benizleri solmuş, dizleri tutmaz, gözleri görmez olmuştu.

Çalıların arasında benim hemen cansız bir yığın kesildiğimin farkına varan Abdurrahman:

"Beyefendi, Allah'tan ümit kesilmez. Bunu size sekiz on saat evvel haber vermekte belki bir fayda olur umuduna düştüm de kendim için bu tehlikeyi göze aldırdım."

"Bizden gördüğün küçük bir iyiliğe mukabil ettiğin bu büyük fedakârlık senin göğsünde haydut değil şefik bir insan yüreği olduğunu ispat ediyor. Oğlum korkma, biz ölürüz seni ele vermeyiz."

Abdurrahman'ın gözleri dolarak:

"Yarın şafak zamanına kadar belki İstanbul'dan hayırlı bir haber gelir de kurtulursunuz."

"Bu teselline de teşekkür ederim. Fakat on gündür gelmeyen haberin bu son on saatte geleceğine ümit bağlamak kendi kendimizi bir müddetçik daha aldatmaktan başka bir şey değildir."

Pek güçlükle, büyük bir gayretle lakırdı edebiliyordum. Fakat hayatımızın bu feci saatlerine dair anlamayı merak ettiğim şeyler vardı. Düşmemek için dikenlere yaslanarak, tıkayıcı helecanlarımı teskin için sıyrılmış kanlı ellerimle yüreğimi bastırarak sordum:

"Abdurrahman, insaniyetli çocuk. Bizi niçin diğer suretlerle öldürmeyip de asmaya karar verdiler."

"Çünkü yirmi dört saatten beri burada öyle gizli şeyler dönüyor ki ne olduğunu ben de iyice anlayamadım. Reis kuşkuda. Çete korku ve telaş içinde... Neden korkuyorlar bilmiyorum. Onların âdetleri paraları gelmeyen esirlerini ekseriya kurşuna dizmektir. İnsan vücudunu nişangâh farz ederek kalbe, kafaya kurşun atmaya bu suretle idman ederler. Fakat etraftan duyulur korkusuyla bir iki gündür burada silah patlatmaktan pek çekiniyorlar. İşte bundan dolayı sizi sessizce öldürecekler. Altınyanların, o ana kızın gözleri önünde asacaklar. Çok para kopartmak için kadınları sizin ölümünüzle ürkütecekler. Cesetlerinizi ağaçlarda sallanır bırakarak Altınyanları beraber alıp buradan göçecekler. Uzaklara, daha ıssız, daha gizli ormanlara saklanacaklar."

Bu dünya misafirliğinden çıkmalarına beş on saat kalmış kimseler için hayatlarının son vakalarına dair bu kadar malumat almak kâfiydi. Abdurrahman teessürle sustu. Ben de artık bir şey sormadım. Fakat beynimin içine kızgın iğneler batıyordu. Müfekkire denilen dimağ makinesinin çarklarını durdurmak elimde değildi. O pek ıstırap verici bir hızla işliyor, gözlerimin önüne ölüme ait korkunç manzaralar getiriyordu.

Ölümün en çirkin gördüğüm ve nefret ettiğim şekli asılmaktı. Boyun çarpılmış, iki yandan sarkan eller tırnaklarına kadar mo-

rarmış, ayaklarının ucu aşağı bakar bir hevenk[128] şeklinde kalıbı dinlendirmeyi insanların yine insanlara tatbik için icat ettikleri en müthiş cezalardan buluyordum. Asılmışın yüzü, tıkanan son nefesinin ıstırabını belki çürüyünceye kadar saklayan bir dehşet levhasıdır.

19

Ayaklarım bastıkları yeri altında bulamıyordu. Sendeleyerek yürüyordum. İki üç defa toprağa yuvarlanırken Abdurrahman kolumdan tuttu. Kaldırdı. Çehrem ölü gibi sararmış, gözlerim yeis deryasına dönmüş, duvarlara tutunarak sarsak sursak kulübeye girdiğim zaman bütün bakışları helecanlı ve mustarip birer istizahla üzerime dikilmiş buldum. Hemen döşeğin en yakın bir ucuna kendimi bırakarak bir müddet sustum. Düşündüm. Söyleyeyim mi? Söylemeyeyim mi? Birkaç saat sonra başımıza gelecek acıklı bir felaketin, kopacak bir kıyametin gizlenmesinde ne mana ve ne fayda vardı? Hakikati söylersem belki Hikmet Enis uğrayacağı yeisin şiddetinden o korkunç anın yaklaşmasından evvel ölür de haydutların iplerinden, kazıklarından kurtulmuş olurdu.

Hıçkırıklarla boğula boğula söze başlarken kadınların karşısında bu kadar zaaf göstermekten sıkılarak kendimi toplamaya uğraştım. Büsbütün tabii halimi bulmak da mümkün olmadı. Yorganlar altında titreyen bir sıtmalının sesiyle dedim ki:

"Kurtoğlu mahkemesi asılmamıza karar vermiş. Yarın gün doğarken bizi ipe çekeceklermiş. Madam ve matmazel, siz de seyircilerimiz olacakmışsınız. Size korkulu bir ders vermek için bizi karşınızda asacaklarmış. Sizin için eğlenceli bir manzara değil amma ne yapalım. Kısmetinizde böyle bir temaşa varmış."

128 Bir ipe geçirilmiş veya birbirine bağlanmış yaş yemiş veya sebze bağı. (y.n.)

Hikmet Enis havaleli çocuklar gibi kendini yere attı. Fıkır fıkır bir şeyler oluyordu. Onu öyle kaynaya kaynaya boğan hafakanına terk ettik. Teselli etmek, teskine, kurtarmaya uğraşmak neye yarayacaktı?

Murtaza gayzının sonuna gelerek hiddetinden, nefretinden gülen bir çaresizin tebessümüyle kollarını göğsüne kavuşturdu.

"Bizi mi asacaklar? Akıllarına şaşayım!" dedi.

Ben büyük bir taaccüple:

"Asamazlar mı?"

"Yarın sabaha kadar bizi burada sağ bulurlarsa assınlar."

"Ne yapacaksın? Yanımızda bir çakı bile yok. Kendimizi neyle öldüreceğiz?"

Murtaza iri parmaklarını göstererek:

"Ölmek için çakıya, bıçağa ne hacet. Elimle evvela Hikmet'i boğarım. Sonra seni, daha sonra kendimi kuşağımla tavanın şu iri ağacına asarım. Haydutlara iş bırakmam."

Ana kız vehleten önlerine çıkan bir canavardan ürkmüşler gibi birbirine sarıldılar. Madam Altınyan büyük bir rikkatle kızının yüzünden, saçlarından öperek:

"Morkaza Efendi bize merhamet etmezsin hiç? Bu kıyak *ferosite*'yi[129] bizim önümüzde yapacaksın?"

"Ya nerede yapayım madam? İçiniz götürmezse başınızı arkaya çevirirsiniz."

"Ah aman, biz bunda bıngır bıngır bayılırız."

"Affedersiniz ne yapalım? Biz ölürken artık sizin bayılacağınızı düşünemeyiz."

Bu inceli kalınlı, heyecanlı sözler çitteki nöbetçinin dikkatini celp etti. Herif geldi. Penceremizin odun parmaklığına abandı. Murtaza'ya işaret ettim. Sustuk. Biz şimdiden haydutlara karşı isyanımızı ilan edebilirdik. Fakat bu sırrın ifşası Abdurrahman'dan

129 (Fr.) *férocité*: Gaddarlık, vahşilik. (y.n.)

bilineceği için onu ele vermek istemiyorduk. Geçen helecanlı konuşmamızı ağır, menhus bir sükût takip etti. Artık işin lamı cimi kalmamıştı. Uğursuz hakikatle karşı karşıya gelmiştik. Murtaza'nın bizi haydutlara öldürtmeyip de kendi eliyle boğmasında vahşi bir Arnavut zihniyetinden başka pek teselliye yarar bir şey göremiyordum. Yarın sabah tanyeri ağardıktan sonra doğacak güneşi bir daha göremeyecek olduktan sonra bir canavara parçalanmakla Zeyd'in yahut Ömer'in eliyle öldürülmekte ne fark vardı? Sadık Murtaza'nın kuvvetli parmakları boğazımızı sıkarken ölüm acısını daha tatlı mı hissedecektik?

Son günümüz akşama yaklaşıyordu. Bu gece kararan dünya artık bizim için hiç aydınlanmayacaktı. Ebedî, sonsuz karanlığa giriyorduk. Bilmeyerek, bir arzu veya nefret hissetmeyerek gelinen bu hayattan, bilerek, onu severek ve birçok sevgililer bırakarak çıkılması pek dehşetli oluyor. Güneş çitimizin aralıklarından süzülerek sırma saçaklarını dağlara saçtığı ve yüzlerimizi son yaldızlarıyla okşadığı vakit Mecusîler gibi onun önünde yere kapandık. Ailemize selamlar yolladık. Onun nuruyla cihan uyanır, gözler ferlenir, gönüller ısınır, çiçekler açılır, kuşlar öter, her şeye bir ferahlık gelirken insanların insan boğduklarını söyledik. Bu feza meşalesi insanın yaradılışından beri ne kadar zulümlere şahit olmuştu. Bu Rabbanî müverrih, fanilerin okuyamadıkları tarihinin ateşten sahifelerine bugünkü bizim ehemmiyetsiz ölümümüzün küçük vakasını da kaydedip geçecekti.

Kendi kendini öldürenler, bu dünyadan tahammülsüz, mecalsiz kalarak bezginlikler, şikâyetlerle giderler. Fakat bu cebrî ayrılış hayatı nazarımızda cennet-i âlânın fevkinde bir zevk ü safa ve saadet âlemi yapıyordu.

Kendisinden ayrılmak istemediğimiz güneş bizi son gecemizin nihayetsiz hicranına terk ederek ezelî kanununa tebean durmak bilmeyen meşieti ve bize pek hazin gelen bir veda ile kamaşarak ufkun arkasına yürüdü

Abbas akşam yemeğimizi getirdi. İnsan öldürmeyi ibadet sayan kanlı felsefesiyle bizi titretmiş olan bu haydudun gözlerinde bile bir merhamet eseri hissettik. O kadar acınacak bir haldeydik. Ne kadınlar, ne biz yemeklere el sürmedik. Bize ölmeden mezar olan kulübenin birer köşesine çekildik. İsli gazın bir uğursuzluk gibi yüzlerimize serptiği maverâî, ölgün ışığı altında birbirimize bakışıyor, her birimiz diğerimizden büyük bir mucize, bir tebşir, bir müjde, akılları durduracak bir tedbir bekliyorduk. Bulunduğumuz yer sanki kapısı ahrete açılan ve habis ruhlar ve ifritlerle ihata olunmuş başka bir dünyaya benzeyen bir mağaraydı. Meleklerle bize Rabbanî bir imdat yetişemez miydi? Ölümle karşı karşıya meyus kalan insanın zihni akıl almaz her türlü ihtimallerin düz duvarlarına tırmanmak istiyor. Fakat heyhat! Bizi uğursuz, korkunç saate sürükleyen zaman karanlık, müthiş, merhametsiz ilerliyordu. Şüphesiz haydutlar nezdinde telsiz telgraf cihazı yoktu, insanî bir medetkârlığın bize kadar erişmesine imkân düşünülemezdi. Bununla beraber türlü türlü ümitler tahayyül ederek artık yorulduk, bitap düşüyorduk. Yılanın efsununa tutulan avlar gibi bize kara ağzını açan ölümün karşısında artık uyuşmaya başladık. Gelsin bizi yutsun, artık kurtulalım.

Dışarıdan gürültüler belirdi. Oh, aman Yarabbi! Acaba bize tasavvur ettiğimiz Rabbanî imdat yetişiyor muydu? Yine çarçabuk ümitlere düştük. Hep kulaklarımızı son dikkatimizle harice verdik. Haydutlar eğleniyorlar, şakalaşıp gülüşüyorlar, çalıyorlar, oynuyorlardı. Korda püryan edilen koyunun da kokusu geliyordu. Afrika yamyamları adam öldürecekleri zaman bir ateş yakıp etrafında halka olarak hora teperlermiş. Anladık ki bizim yarınki ölümümüzün bu geceden şenliği yapılıyor.

Gürültü saatlerle devam etti. Ve sonra bir raddeye geldi ki eğleniyorlar mı? Kavga mı ediyorlar? Anlamaktan aciz kaldık. Pek sarhoş olduklarına şüphe yoktu. Fakat maatteessüf çit dahilinde penceremizi bekleyen nöbetçinin sigara içtiğini görüyor ve kapı önündekinin türkü söylediğini işitiyorduk.

Dışarıdakiler azdılar, azdılar, iş havra[130] şeklini aldı. Pek galiz sövmeler, saymalar, sarhoşça şarkılar, maniler, koşmalar işitiyorduk. Nihayet bu hayvanî eğlenti had devresini geçiren habis bir maraz gibi yavaşladı. Ağır ağır azaldı. Söndü fakat tahminimize göre sabaha da bir şey kalmadı.

Bizi yutacak müthiş gün hemen hemen patlayacaktı. Şimdi haydutların kanlı elleriyle hocasız, imamsız, aptessiz, tekbirsiz boğazlarımıza ilmekler geçirilecek ağaçlara çekilecektik.

Beklediğimiz Rabbanî imdat vehleten Murtaza'ya ilham olmuş gibi sadık hizmetçimiz yerinden fırladı. Kulaklarını kulübemizin sağır duvarlarına verdi. Allah'ın izniyle bir harikaya, adeta keramete ermişlere mahsus garip bir haletle dışarıları dinliyordu. Yüzlerce fersah uzaklara erişir manevî bir işitmeye malik olmuşların cezbe ve raşeleriyle dinledi. Dinledi. Gecenin durgun esrarından sanki ona bizim duymadığımız bir cevap geldi:

"Evet," dedi, "evet, hepsi sızmış. Nöbetçilerimiz de ağır uykuda."

Sonra bize döndü:

"Sevgili beylerim, bizim ancak bir, bir buçuk saatlik ömrümüz kaldı. Böyle boyun büküp ölümü beklemek bir miskinliktir. Her halde bir şey yapmalıyız. Aklıma bir çare geldi. Allah'tan bir ümit doğdu. Tecrübe edeceğim. Beni yakalarlar yahut derhal vururlarsa yarım saat evvel ölmekten başka ne kaybedeceğim? Hiç. Ne yapacağımı şimdi size anlatmaya vakit yok."

Cesur Murtaza evvela benim boynuma sarıldı. Sonra Hikmet'in. Koklaşarak, ağlaşarak öpüştük. Vedalaştık:

Kadınlara:

"Madam, matmazel, birkaç gün ve gece şurada bir arada bulunduk. Belki hak huk geçmiştir. Helal ediniz. Her din haktır. Bizi duadan unutmayınız."

Madam Altınyan yaşlarını hazin hazin mendiline içirerek:

130 Çok gürültülü yer. (y.n.)

"Ah, Morkaza Efendi ne bonkör bir adamsın, bu büyük yürekle Arnavut olacağına niçin Ermeni olmadın? Size babam gibi alıştım. Siz gideorsunuz bir döbedüz *brigan*'ların ellerine kalırız. Ah yaradan bir Rabbime bütün yüreğimin *alan*'iyle[131] yalvar yakar olurum ki sizi halâs buyursun. Yok eğer mefat olursanız biliniz ki her pazar kiliseye giderek Rabbimin ve anası Mari'nin önlerinde dize gelerek sizin mübarek ruhlarınız için ağlayarak mumlar yakacağım."

Murtaza hepimizle vedaını bitirdi. Lakin dışarı nasıl çıkacaktı? Nasıl bir sihir veya keramete erdiğini görmek için merakla bekliyorduk. O her şeyi aklında tasarlamış. Kapıya, pencereye hiç başvurmadı. Kulübenin kapıya mukabil duvarı önünde durdu. Hikmet'le beni köşeye çağırdı. Eğilin dedi. Eğildik. Bir ayağını benim omzuma, ötekini kaynımınkine attı. Zaten tavanımız direkler üzerine atılmış çalı çırpıdan, kuru dallar, yapraklar, fundalardan ibaretti. Hep bunları ağır ağır iterek köşeden vücudu geçecek kadar bir delik açtı. iki yandan duvarlara tutundu. Taşların mukavemet derecelerini anlamak için iki üç kere tartıldıktan sonra kendini yukarı çekti. Açtığı deliği yine kapadı. Duvarın öbür tarafından süzüldü. Aşağı indi.

Murtaza bize hiçbir şey izah etmeden böyle gidiyordu. Gitti. Fakat bu gidişten bizim için ne fayda hâsıl olacaktı? Bizi niçin beraber almadı? Maksadı yalnız nefsini kurtarmak mıdır? Sadık, emekli uşağımızı böyle zelil bir hodbinîyle itham adeta büyük bir küfürdü. O bizi kurtarmak için kendini feda ediyordu. Fakat nasıl? Silahsız bir adam o kadar hayduda karşı ne yapacaktı? Ne yapabilirdi?

Murtaza kerametin büyüğünü işte burada gösterecekti. Lakin manen ve maddeten o kadar yorgun, ümitsiz, bitik bir haldeydik ki kendimizde bu muammayı halle girişecek akıl, zihin, muhakeme takati göremiyorduk.

---

131 (Fr.) *élan*: Şevk, canlılık, atılım, hız. (y.n.)

Meğerse yanımızda Murtaza'nın nefesi büyük bir faydaymış. Evet. Evet, şimdi anlıyorduk ki öldürülmekliğimiz kati olarak anlaşıldıktan sonra onun eliyle boğulmakta bu zalimâne ölümün tahkirini, acılığını hafiflettirecek bir hususiyet varmış. Karanlıklardan doğacak büyük felaketin önünde yine sustuk. Pencere ve kapımızı bekleyen haydutların varlıklarına delalet edecek hiçbir pıtırtı yoktu. Nöbet yerlerini terk mi etmişlerdi? Uyuyorlar mıydı? Ne olursa olsun biz lakırdı etmeye, gezinmeye, adeta hızlı nefes almaya bile korkuyorduk. Çıkaracağımız ufak bir sesten eşkıyayı kuşkulandırarak Murtaza'yı ele verecekmişiz gibi garip bir çekingenliğe düşmüştük. Bekliyorduk. Ölümle aramızda kalan kısa bir zaman fasılasından bir mucize zuhurunu bekliyorduk. Murtaza gitmezden evvel büsbütün ümitsizdik. Şimdi kalbimizde yüzde bir olsun zayıf bir ümit şulesi uyanmıştı. Ne olacaktı? Ne olabilirdi? Bilmiyorduk. Fakat en ağır hastalar için söylenilen, "Çıkmadık canda ümit vardır," atalar sözünden bir keramet manası çıkararak bekliyorduk. Kaynımla yine birer köşeye büzüldük. Nevini tayin edemediğimiz bir ümidin hayaline bağlanarak böcek hışırtılarını işitecek kadar incelmiş bir dikkatle etrafımızı dinleyerek bekliyorduk. Çünkü ümit etmesek çıldıracaktık.

Bizi kurtarmak için Murtaza'nın gecenin esrarına karıştığı andan itibaren şöyle yirmi dakika ya geçmiş ya geçmemişti. Birdenbire bir silah gümledi. Derin sükûtu ihlal edilen gece akislerle inleyerek bu sese cevap verdi.

20

Dalgın uyuyan kayran bu patlama anında birdenbire uyandı. Gürültüyle, helecanla doldu. Zannedersiniz ki engin deniz ortasında fırtınaya tutulmuş bir gemi batıyor, tayfalar, yolcular hep can kaydına düşmüş. Birbirine girerek bağrışıp çağrışıyorlar. Kumandalar, pek galiz küfürler, tahkirler, tehditler, alındık,

vurunduk, tutunduk, bu tarafa gel, şuraya nişan al sedaları içinde ateş başladı. Bir yaylım. İki yaylım. birkaç dakika sonra silah sesleri durdu. Gürültü yine vardı. Fakat sağır bir halde. Uğultu şeklinde, duyulmaktan pek çekinir gibi pesten konuşuyorlar, hafif adımlarla geziniyorlar. Heyecan için için devam ediyordu. Birkaç defa gelip kulübemizin kapısını açarak içeri baktılar. Bir şey söylemeden gittiler. Gözlerini o kadar telaş bürümüştü ki içeride bizim kaç kişi olduğumuza dikkat edemiyorlardı. Fakat Murtaza'nın eksikliğini belli etmemek için ben ihtiyata riayeten döşeğe üç yastık uzattım. Üzerlerine pardösümü örttüm. Uyuyan bir adam şekli verdim.

Yirmi yirmi beş dakika kadar da haydutlar arasında böyle sinsi, boğuk bir helecan hüküm sürdü. Sonra birdenbire aman Allah'ım, bir kıyamettir koptu. Yine ateş açıldı. Lakin bu defa bir yaylım, iki yaylım değil. Bu adeta bir muharebeydi. Mavzerlerin takır takır, kuru ve pek sesleri kulaklarımızı zedeliyor, beyinlerimizi sarsıyordu. Kurşunların zıv zıv havayı yırtarak uçuştuklarını işitiyorduk. Birkaç tanesi kulübemizin kalın duvarına saplandı. Topraklar döküldü. İkisi, üçü tavanımızın kuru yapraklarını hışırdatarak, yakarak vızladı geçti.

Kadınlar korkudan fenalaştılar. Ana kız kucak kucağa sapsarı titreşiyorlardı. Pencere önünden, kapı hizasından mümkün mertebe çekilmeye, duvarların sağır taraflarına sinmeye uğraşıyorduk.

Ne olursa olsun doğacak güneşini asılmış cesetlerimizle selamlayacağımız bir sabahın bu suretle bir muharebe gününe dönmesinde bizim için korkacak bir tehlike değil sevinecek bir hüsn-i tesadüf vardı. Bu karışıklıkta kurşun isabetiyle ölmek haydutların elleriyle, darağacına çekilmekten elbette çok ehven bir felaket olacaktı.

Dışarıda ateş artan bir şiddet ve dehşetle devam ediyordu. Fakat ne oluyordu? Bu neticesi bizim lehimize çıkacak bir mukatele miydi? Kayranın etrafı kıpkızıl ateş almış yanıyordu. Bu al ve sıcak ışık, ufak penceremizden içeri doldu. Yavaş yavaş kulübemiz

fırınlaşarak sıcaklık tahammülümüzün fevkine çıkıyordu. Alevler kudurmuş birer dalga gibi çitin önündeki kestane ağacını yalamaya başladılar. Kurşunların havadaki vızır vızır keskin ıslıkları hiç durmuyordu.

Artık bunalıyorduk. Madam Altınyan ellerini dua vaz'ıyla havaya kaldırarak en yanık sesiyle:

"Yarabbim Allah, sen bize mukayyet ol. Burası külhaneye döndü, içeride kalsak orman kebabı gibi yağlarımız eriyecek. Dışarıya çıksak vücutlarımız kurşunlardan kalbur olacak. Ah bu ne beladır ki tutulmuşuz! Morkaza Efendi dışarıya gittise bütün ortalık sus pustu. Kurşunlar, yangınlar ondan soram başladı. Dağları ateşe verdi? Ne yaptı? Bir tek adam bu kadar işi görebilir? Bu herif ecinniler, perilerle beraber *assosiye*'dir[132]? nedir? Ağnayamadım. Ah Karakin, her neredeysen bize bir çare et. Sevgili karınla kızın haydut fırınında kebap oloruz. Efendim altık siz yalnız ölmeyeceksiniz. İşte hep baraber yer padişahlığından göklerin padişahlığına geçoruz. Bu lafim sembolikman mefat oluruz demektir."

"Madam," dedim, "ümit kesecek kadar meyus olmayınız. Biz ölmedikçe ölüm size kadar gelemez. Biz her halde sizi kurtarmak için canımızı siper ederiz."

"Nasıl ölmeyiz ay efendim. İşte bunda iki kavrulmuş gibi kavruk olup kalacağız."

"Bu dışarıdaki muharebeye ne dersiniz?"

"Ne diyeceğim? Haydutlar arasında *revolüsyon* çıktı? ne oldu? Hıp deyi ağnaşılır iş değildir."

"Jandarmalar yetişti sanırım madam."

"Ah, ağzının dibini öpeyim. Oradan çıkan gerçek olsun."

"Zannım pek kuvvetlidir. Görürsünüz. Şimdi kurtulacağız."

"Onlar yetişinceye dek kiremit üzerinde fırına konan palamuda döneceğiz."

---

132 (Fr.) *associé*: Ortak. (y.n.)

Ağır ağır velvele durdu. Ateş kesildi. Fakat orman müthiş bir çatırtıyla yanıyordu. Netice ne oldu acaba? Jandarmalar mı galip geldiler? Haydutlar mı? Hakikati anlamak mümkün değildi. Odamızın duvarları ve havası tahammül fevkinde kızmakta devam ediyor, hararet derecesi yükseliyordu. Her tehlikeyi göze aldırarak dışarı fırlamak için kapıya koştuk. Dışarıdan zincirle mi bağlamışlar ne yapmışlar, tırnaklarımız kanayıncaya kadar asıldık. İçeri çektik. Mümkün değil, koca kütüğü yerinden kımıldatamadık. Pencereye saldırdık. Dördümüz birden can havliyle odun parmaklığa yapıştık. Demirden sağlamdı. Kıpırdatamadık. Kulübemizin üstünden ejderler gibi kıvrım kıvrım türlü manzaralar alarak kızıl bulutlar uçuşuyordu. İşte o esnada çalı çırpıdan tavanımız ateş aldı. Evvela içerisini boğucu bir duman sardı. Nefes alabilmek için pencereye yapıştık. O zaman ağlayarak dedim ki:

"Madam, bizim zavallı Murtaza ölmüş olacak. Sağ kalsaydı bizi bu ateşten kurtarmak için her tehlikeyi göze aldırır, mutlak koşardı."

"Morkaza'ya ah edecek bir kertede değiliz. O zıbarmış ise biz bunda sağ kalacağız sanırsın?"

Madam Altınyan son hayat ve kuvvetini gırtlağına toplayarak pencereden bağırmaya başladı:

"Jandarmalar. Haydut ağalar, biz bunda köfte gibi cızbız oloruz. Can kurtaran yoktur? Sesimize gelin efendim. Bize gelin. Bunda boğuloruz. Kara dumanlar bağırsaklarımıza indi. Sanırsınız ki şimdi ciğerlerimizden üfürüp volkanlar çıkacak. Altınyanlar büyük *fortün*[133] sahibidirler. Karısıyla kızını ateşten kurtaranlara binlerle, binlerle, binlerle liralar verebilirler. Burada ölüme *kondane*[134] iki Türk vardır. Bizi de onlara karıştırdınız ne yaptınız? Türk'türler, mürktürler amma nazik tertip şeylerdir. Çabuk ediniz efendim."

---

133 (Fr.) *fortune*: Servet. (y.n.)

134 (Fr.) *condamné*: Hüküm giymiş. (y.n.)

Evvela Virjini sonra Hikmet dumandan sersemleyerek yere yuvarlandılar. Biz madamla var kuvvetimizi hançerelerimize verdik. Avaz avaza imdadımıza adam çağırıyorduk. Bizim de boğazımız kurumaya, başımız dönmeye, gözlerimiz kararmaya başladığı bir anda kapı açıldı. Pencereyle hariç arasında cereyan hâsıl olur olmaz çalı çırpıdan tavanımız hemen parladı. Madam Altınyan kızını, ben de Hikmet'i sürükleyerek dışarıya can attık. Fakat hararetten, dumandan, helecandan, çırpınıp haykırışmadan kesilip bitmiştik. Biz de orada bihuş yere serildik. Yüzümüze soğuk su serptiler. Ölüp ölmediğimizi anlamak için vücutlarımızı hoyrat hoyrat tartaklıyorlardı. Gözlerimizi açtığımız zaman kendimizi birtakım vahşi, nemrut, yabancı, suratsız adamların ortasında bulduk. Bunların içinde ne Murtaza vardı ne de jandarma kıyafetinde tek bir fert!

Neye uğradığımızı anlayamadık. Bizim baygınlığımıza, bitkinliğimize, zavallılığımıza hiç aldıran olmadı

Sert bir sesle, "Kalkınız. Burada eğlenecek değiliz. Haydi bakalım arş!" kumandasını verdiler. Madam Altınyan çöktüğü yerden kalkmaya uğraşan hasta bir deve ağırlığıyla kımıldanarak:

"Aman efendim, insaf. Merhamet. Şundan şurayacak gidecek takatimiz yoktur."

Kocaman karnını kırmızı uzun bir kuşağın dolanmaları içinde sıkarak küçültmeye uğraşmış dev kırması zebella bir herif çakır gözlerini hain hain üzerimize devirerek:

"Burada tramvay yok. Tonel yok. Araba yok. Şimendifer yok. Yürümeyip de ne yapacaksınız? Haydi arş diyorum."

"Bu kıdar eza ve cefa ve emosiyon'a yürek dayanır? Bende takat olmadıktan sonram sen istediğin kıdar 'arş' et dur. Gidebiliriz hiç?"

"Madama, çok lakırdı sevmem. Biz gidemeyecek bir halde bulunan yaralılarımızı bile öldürdük. Ateşe attık. Nah işte, orada cazır cazır yanıyorlar. Biz burada sağ adam bırakmayız. Yürüyen gider. Gidemeyeni gebertiriz."

"Ah efendim, affedersiniz. Bilemedim. Siz kimsiniz?"

"Bana adlan sanlan Karabela Mustafa Reis derler. Buraların kralıyım."

"Aman *sire* Mustay Efendi, biz evvelden Deli Kaptan'ın *prizoniyer*'leriydik. Ondan şimdicik size geçtik?"

"Evet."

"O ne oldu?"

"Kafasını ezdim. Ateşe attım. Orada kütük oluyor."

"Ah rahmetlik Deli Kaptan. Hatıra kalmayınız, fakat o da fena bir haydut değildi. Bize kötü bir muamele yapmazdı."

"İnşallah benden de memnun kalırsınız madam."

"Ben de sizi memnun ederim. Elverir ki evvela ben memnun kalayım. Fakat efendim, arkadaşınızı öldürmemeliydiniz. Bu dağlar, bu kırlar geniş. O da geçinirdi siz de geçinirdiniz."

"Bir toprakta iki kral yaşamaz."

"He evet. Hep *istuvar*'larda böyle okumuşuz. Fakat siz öldürmemeliydiniz. Yalnız *detrone*[135] edip bırakmalıydınız."

"Haydi madam. Sonra konuşuruz. Burası yeri değil. Burada yarım saat fazla durursak bir muharebe daha başlar. Belki bu sefer siz de sağ kalmazsınız."

"Çok rica ederim iki dakka müsaade veriniz, şunda soğuk suyla yüzlerimizi yıkayalım. Ateşlerin içinde alazlanmış hindilere döndük. Serinlikle belkim biraz bacaklarımıza kuvvet gelir. Eğer bizim yüzümüzden para çıkaracaksanız bizi sağ ve salim hanemize teslim etmeye mecbursunuz. Yarı mefat olmuş *prizoniyer*'ler için tam ücret alamazsınız."

Madam Altınyan'ın sözleri Karabela Mustafa Reis'e bir nevi şaklabanlık gibi geldi. Herifin melun yüzünde bir galibiyet tebessümü dolaşıyordu. Çünkü Deli Kaptan çetesini bire kadar mahvetmişti. Yüzlerimizi yıkamak için birkaç dakikalık müsaadeyi artık lütfen esirgemedi. Biraz ileri doğru yürüdük. Ellerinde

135 (Fr.) *détrôner*: Tahttan indirmek. (y.n.)

dolu maşrapa, ibrik, gaz tenekesi, bize su dökmek için reisin emriyle dört haydut geldi. Üçü benim için çehreleri yabancı, yeni çete efradındandılar. Yalnız biri eski çetedendi. Abdurrahman'ın oyun arkadaşı Gaffar. Ben hemen Gaffar'ın yanına koştum. Avucuma su dökerken yavaşça sordum:

"Gaffar bu ne hal?"

"Sorma beyefendi. Baskına uğradık."

"Bizi bu sabah asacaktınız."

"Evet."

"İşte, Allah böyle yapar."

"Hakkınız var."

"Eski çete arkadaşların nerede?"

"Hiçbiri kurtulmadı gibi."

"Abdurrahman?"

"Ne oldu bilmem. Ne ölüsünü gördüm ne dirisini."

"Vah zavallı çocuk."

"Evet, ona ben de kardeşimden ziyade acıdım. Zaten haydut olacak bir yaradılışta değildi."

"Sen nasıl kurtuldun?"

"Ben ölümümü gözüme aldırarak silahımı aşağı eğdim. Ateş içine girdim. Mustafa Reis'in yanına vardım. Ayaklarına kapandım. Aman diledim. Beni affetti. Şimdi bu çeteye dahil oldum."

"Bizim Murtaza'yı gördün mü?"

"Hayır."

"Deli Kaptan Reis müsademe esnasında mı öldü?"

"Ah, onun ölümü pek acıklı oldu."

"Nasıl?"

"Yedi sekiz kurşun yedi, ölmedi."

"Kayranda bize ziyafet verdiği akşam bizim Murtaza ile çıkardığı kavgada, 'İnsan it canlıdır. Bazen beş altı kurşunda ölmez,' demişti. Aklına geliyor mu?"

"Geliyor."

"İşte Cenabıhak onun bu vahşi kavlindeki doğruluğu yine kendi vücudunda ispat etti. İt canı kendinde varmış. Yedi sekiz kurşun yedi ölmedi, ey sonra?"

"Ölmedi, fakat bir ağacın önüne yıkıldı. Aldığı yaralardan pek ziyade acı çekiyordu. O zaman Mustafa Reis kamasını kınından sıyırdı, 'Arkadaş, sana yazıktır. Çok azap çekiyorsun, ahrette de cennete gitmeyeceksin amma seni bu kahpe dünyadan kurtarayım,' dedi. Bıçağı kalbine sapladı. Zaten ormanı iki yandan tutuşturmuşlardı. 'Ben bu iyiliği babama bile yapmam,' diyerek cesede bir tekme vurdu. Ateşin içine yuvarladı."

"Hiçbir kabahatimiz yokken o gece diri diri bizi ateşe atmak istiyordu. Cenabıhak insanın cezasını amelinin cinsinden verir derler. Şimdi bir Allah olduğuna inandın ya?"

"Onu zaten inkâr ettiğimiz yok."

"Allah'ı tanımak emirlerine itaatle olur Gaffar."

"Allah'a imam, hoca lazım olduğu gibi haydut da iktiza etmiş olmalı ki bizi yaratmış."

"Neden ulan?"

"Şeytanları, ifritleri, zebanileri yaratan o değil mi? Onun takdiri olmadan biz haydut olabilir miydik?"

"Takdir böyle olmuşsa tövbe senin elinde değil mi?"

"Kısmetse."

"Allah'ın dünyadayken cehenneme attığı, korun içinde kütük kesilen şu arkadaşlarının bu dehşetli ölümlerinden ibret alsana."

"Haydut rahat döşeğinde can vermeyeceğini bilir."

"O halde?"

"Biz haydutluğa tütüne, rakıya, esrara alışır gibi müptelayız. Bunun öyle tatlı bir sarhoşluğu vardır ki bir kere lezzetini alan kudurur, kanunun, her şeyin üstüne çıkıp da ortalığı titreterek yaşamaktaki zevki tattınız mı hiç?"

"Allah ıslah eyleye. Fakat er geç kanun yakanıza yapışıyor, ya jandarma kurşunuyla ya kanun hükmüyle cezanızı görüyorsu-

nuz. Üstüne çıkarak nizamı, hakkı, her şeyi çiğniyorsunuz. Fakat sonra da o nizam ve adaletin elinde can veriyorsunuz."

21

Henüz söken şafak orman yangınının kızıllığına karışıyordu. Kayran dairesinin bir kısmı açılmış, kor olarak yerlere devrilen dallardan çoğu hâlâ şekillerini fakat kıpkızıl ateş halinde muhafaza ediyorlar, bazı iri gövdeler yarı yarıya kömür kesilmişler, bazı kalın kökler siyah kütük olmuş tütüyorlardı. Yangın tepenin şimal cihetinden eteğe doğru iniyordu. O yeşil ormanın fırına dönen bu taraf manzarası pek matemliydi. Ormanın henüz ateşten masun kalmış kısımlarında sabahı selamlamaya hazırlanmış kuşların acı cıvıltılarla yuvalarını terk ederek yangına uğramış insanlar gibi sürü sürü kaçışları yürekleri hüzünle dolduruyordu.

Kadınların tuvaletleri Karabela Reis'in müsaadesini suiistimale yaklaşır derecede uzadı. On günden ziyade bir müddettir bu şairâne tepede yaşamıştık amma bizi kapanda fare gibi mahpus tuttuklarından etraf dağların güzelliğini görememiştik. Fecrin taze nurlarına hüzünler karıştıran alevlerin yeşil yapraklara sürdükleri şimdi biraz solan pembe rengin bedîî güzelliğini temaşaya doyamıyordum.

Bayılan ayılan zavallı kaynım suyla yüzünü, sıhhatini tazelemeye uğraştıktan sonra pek solgun bir beniz ve sinirli bir çatkınlık, bitkinlikle yanımıza geldi. Ben, o, Gaffar, üçümüz, ateşin kemirerek şimdi kızgın bir orman viranesi haline getirmiş olduğu bir kısmının önüne yürüdük. Küllenmeye başlamış bu korun içinde üç insan cesedi tütüyordu. Burunlarımıza yanan yün, et, yağ, kemik, mezbele kokusuyla karışık ağır, sıcak, bulantı veren bir hava çarptı.

Gaffar eliyle göstererek:

"İşte bakınız şu ikinci kalın kütük Deli Kaptan'ın vücudu. Cesedin iriliğiyle, yan tarafına dolanan ince zincirden anlıyorum. Bu zincirin ucunda bir meşin cüzdan vardı. Paralarını oraya saklardı."

Biz de dikkatle baktık. Hakikaten bu insan kütüğünün bir tarafından kararmış ince bir zincir sarkıyordu. Besbelli Karabela Mustafa rakibini öldürürken onun yalnız hazinesini muhtevî cüzdanını koparıp alarak zincirini boynunda bırakmış ve galip haydut mağlup haydudu soyduktan sonra ateşe yuvarlamış olacaktı.

Yanmış ceset, başını, kollarını, ayaklarını, bununla beraber insanî şeklini kaybetmiş iki ucu enli, ortası nispeten ince perdeliksiz iri bir kemana, adeta viyolonsele dönmüştü. Bütün etler kavrulmuş, yukarıdan omuz ucu kemiği ahrem, aşağıdan müdevvir-i kebir kömür kesilerek meydana çıkmıştı. O kadar yandığı halde kütüğün her tarafı tamamıyla esvabından soyunmamış olması taaccübümüzü celp etti. Urbanın bazı kısımları mumyaların üzerinde görülen kat kat bezler gibi külçe ve kül halinde vücuda yapışmış duruyor ve birkaç ilik düğme bile seçiliyordu.

Bu manzara karşısında kaynımla, nefret, hasiyet, istigrab, tiksinme gibi muhtelif hislerin dimağımıza hücumuyla titreştik.

Hikmet Enis şimdi daha ziyade sarardı. Teessürden büyüyen gözleriyle Deli Kaptan'ın dünyadan gelip geçtiğine nişane olarak bıraktığı o küskütük kavruk şeye baktı, baktı da:

"Enişte bey, bu bir insan mıydı? Sizinki, benimki gibi bir vücut muydu?"

"Evet oğlum, insandı. Birkaç saat evvel buralara sığamayan, köyleri, kasabaları haraca kesen, tarh ettiği hayat, can haraçlarını tediye edemeyen masumları ateşle, iple, bıçakla, kurşunla öldüren, hayvanî zevk ve iştihalarından başka din, iman, vicdan, nizam, insanlık tanımayan bir adamdı. Çok canlar yaktı. Nihayet eğlendiği manevî adaletin huzurunda bugün kendi yandı. Kül, kömür oldu. Ulu Tanrı onu jandarma kurşunuyla, beşerî mahkeme kararı ve adalet ipiyle öldürmedi. Onun cezasını kendi

cinsinden hiç insaf bilmeyen bir hayduda havale etti. İşte her azgın insan vücudunda böyle bir kütük olup susmak tehlike ve hilkiyyeti vardır."

Kaynımla beraber beni dinleyen Gaffar'ın da giderek benzi solduğuna dikkat ediyordum. Deli Kaptan'ın cesedinden biraz daha aşağıda ateşlerin içinde birkaç insan kütüğü daha yatıyordu.

Genç hayduttan sordum:

"Acaba bunlar kim? Tanıyabiliyor musun?"

Gaffar dikkatle bakarak:

"Hayır. Tanıyamıyorum."

Hikmet Enis gözyaşlarını tutamayarak:

"Bunlardan birisi belki bizim zavallı Murtaza. Şu ikincisi de civan Abdurrahman'dır. Of ne güzel, ne hoş, ne insan çocuktu."

Bu ihtimal karşısında benim de gözlerim doldu. O zaman yüzünde imansızca bir tebessüm beliren Gaffar bir galebe nazarıyla dönüp bana bakarak:

"Adalet-i ilahiye deyip duruyorsunuz. Fakat her zaman böyle suçu olanlar yanmıyor, bazen olmayanlar da yanıyor. Yangınlarda hayvanlar, beşikte çocuklar, yerlerinden kımıldayamayan ihtiyarlar da böyle kütük oluyorlar. Bu dünyada bıçakla, kurşunla veyahut kazara başka suretlerle ölenlerin mutlaka ağır bir günahları, cinayetleri olduğuna hükmedebilir misiniz? Mesela şimdi şu sizin Arnavut uşağın ne kabahati vardı?"

"Of Gaffar, sen gençsin fakat kaşarlanmış bir haydut olmuşsun. Uşağımız iyi, mert, doğru, sadık bir adamdı. Fakat şu önümüzdeki kavrulanlardan biri Murtaza'nın cesediyse elbette ind-i Bâri'de onun da bir kabahati olmalı. Çünkü gençken memleketinde birkaç katli olduğunu itiraf edip duruyordu."

Kaynım: "Enişte bey, onların katl değil kısas olduklarını söylüyordu."

"Ne olursa olsun, böyle ezelî, ebedî, ilahî meseleler senin benim aklımla, Gaffar gibi yolunu şaşırmış genç, cahil bir haydudun muhakemesiyle kapanıp bitecek davalar değildir. Allah'tan kork-

malı, adaletine iman etmeli. Şimdiye kadar hiçbir fert bundan başka bir necat yolu keşfedememiştir. Benim itikadım budur. Diğer türlüsünü bilmem. Bu zıvanadan çıkanların önleri uçurumdur."

Bu sözlerime karşı haydudun isyanla gözleri parlayarak:

"Beyefendi. Beyefendi. Haydut diye beni yabana atma. Ben de insan evladıyım. Musallî bir sarıklı oğluyum. Başıma öyle şeyler geldi. Öyle büyük haksızlıklara uğradım ki şimdi hikâyesi uzun. Allah'tan adalet bekledim. Zuhur etmeyince ben de eşkıyalığa vurdum."

"Küfrediyorsun."

"Ne ettiğimi bilmiyorum. Bu dünyada her şey için bir sebep aramalıdır. Orospu için, hırsız için, katil için, haydut için. Bu sebeplere tutulanlar işte bu yollara dökülüyorlar. Bugün şehirlerde, kasabalarda birçok kimseler vardır ki kaderin lütfuyla bu sebeplerden uzak kaldıkları için herkesin hürmet ve emniyetini kazanarak iyi bir nam ile yaşıyorlar."

"Aman Yarabbi, haydut kisvesi altında ne insanlar görüyorum. Dağî sandıklarımdan ne sözler işitiyorum."

"Evet beyefendi. Evet. Kullarından bazılarını âlim, fazıl eden, bazılarına haydutluk ettiren yine bu sebeplerin halikı olan Cenabıhak'tır. Niçin ona iyi yaradılış veriyor da beni şerir yaratıyor? Bu sebepleri de bana ne siz izah edebilirsiniz ne de büyük kavuklu hocalar. Evet beyefendi evet, batan bir gemide, birbirine çarparak ezilen iki trende, tuğyanlarda, zelzelelerde, yangınlarda ölenlerin hep bu cezalara müstahak olduklarına beni inandıramazsınız. Nitekim siz de inanamazsınız."

"Aman oğlum. Ben seni hakka inanmaya, ıslaha çalışırken sen beni yoldan çıkarıp sapıtmaya uğraşma."

"Ölme, öldürme senin benim için, yani her ikimiz de zayıf oldukça hemen adaletin müdahalesini beklediğimiz mühim bir meseledir amma hilkat için öyle değildir. Çünkü o öldürmek için yaratıyor. Ha bugün ölmüş, ha yarın ölmüş. Ha beşikte ölmüş ha tüvana ölmüş ha ak saçlı ölmüş... Ha tifodan ölmüş ha bir

haydudun bıçağı altında... Ben bunun büyük bir farkını, günahını, sevabını göremiyorum. Çünkü insan yaratması tabiat için o kadar kolay, o kadar ucuz ki üremede, türemede neslimizin tahtakurusundan, pireden, sivrisinekten bir farkını bulamıyorum. Koleralardan, vebalardan, İspanyollardan[136] bütün bu salgın hastalıklardan başka Napolyon öldürmüş bilmem kaç milyon... Almanya imparatoru keza... Enver de büyük adam olmak için az Türk kırdırmadı. Bunlara nispetle haydutların katli devede kulak bile kalmaz. Doktorlar yanılır öldürür, hâkimler aldanır öldürür, gemi kaptanı şaşırır öldürür. Otomobil şoförü dikkat etmez öldürür. En naçiz bir tramvay vatmanının bile bu öldürüşte medeni bir hissesi vardır. O da halince öldürür."

"Ben onu bunu bilmem, bugün doğacak güneş bizi asılı bulacakken hal tamamıyla tersine çıktı. Deli Kaptan'ın kavrulmuş cesedi üzerine şafak attı. Şu karşındaki levhada ibret dolu manevî bir tedip, hemen dakika teehhür etmeyen ilahî bir mücazat görmüyor musun?"

"Öyle görünüyor amma bu dediğiniz manevî tedip her zaman böyle anı anına zuhur etse bu dünya çarçabuk düzelir. Daima böyle olmaz. Hem siz hakka tecavüz etmiş günahkâr kimselere benzemiyorsunuz. Kaç gündür çektiğiniz azaplar nedir? Ne içindir? Bu hangi cinayetinizin cezasıdır? Deli Kaptan cezasını bulduysa siz felaketten kurtulmadınız ki! Onun esaretinden çıktınız daha dehşetli bir haydudun eline düştünüz."

Bu esnada Karabela Mustafa'nın vahşi sesi gürledi:

"Karılar, artık süsü bitirin. Herifler, orada ne yapıyorsunuz? Deli Kaptan'ın kütüğüne Fatiha mı okuyorsunuz? Burada artık eğlenemeyiz. Gidiyoruz. Ben bir emri birkaç defa vermeyi sevmem. Haydi."

Gaffar'ın kulağına eğilerek usulca dedim ki:

---

136 İspanyol hastalığı. Grip, nezle. Paçavra hastalığı. (İlk olarak İspanya'da görüldüğü için bu isimle bilinir.) (y.n.)

"Şu herifin de aynı akıbete uğradığını görürsen imana gelir misin?"

"Şüpheli."

"Ben Allah'ın adaletine sıdk ile mutekidim. Birinci vartadan[137] bizi o kurtardı. Elbette ikincisinden de halâs eder. Ne diyeyim, Allah sana hidayetini eriştirsin."

Emir gelen tarafa yürüdük. Yola hazırlanan bir bölük gibi bizi kadın erkek bir sıraya dizdiler. Şiddetli bir poyraz esiyor, tepenin şimal yamacındaki orman kısmı harıl harıl yanarak ateş büyüyordu. Biraz daha dursak inecek yol bulamamak tehlikesine uğrayacaktık.

Haydutlar bize yangından ve daha kendi hesaplarınca diğer mahzurlardan salim buldukları bir yol göstererek askerce, "Arş!" dediler.

Madam Araksi haykırmaya başlayarak:

"Nereye arş? Hiç ben böyle oda kıyafetilen dağ *vuvayyaj*'ına[138] çıkabilirim? Hani benim *şapo*'m, kaşpusiyer'im, *gan*'larım, *onbrela*'m[139]... Ve keza kerimem matmazelinkiler? Ve hâlâ da elân hâlâ *nesesser*'imizi iyade etmemişlerdir."

Karabela: "Ne sayıklıyorsun madama?"

"Ben sayıklamıyorum. Urya da görmüyorum. Fakat siz haydut efendiler bir kadına edilecek *respe*[140] nedir asla bilmeorsunuz."

Madamın bu şikâyeti üzerine o anda bizim de aklımız başımıza geldi. Çünkü bizim de arkamızda pardösülerimiz, hatta başımızda feslerimiz yoktu. Ateşten canlarımızı zor kurtarmıştık. Tutuşan kulübeden dışarı çıkıp da kurtarıcı jandarma simalarına bedel evvelkilerden daha vahşi haydut çehreleri görünce büsbütün şaşırarak her şeyi unutmuştuk. Haydutların lütfen bize iade etmiş

137 Tehlikeli durum. (y.n.)

138 (Fr.) *voyage*: Gezi, yolculuk. (y.n.)

139 (Fr.) *chapeau, cache poussière, gant, ombrelle*: Şapka, toz pelerini, eldiven, şemsiye. (y.n.)

140 (Fr.) *respect*: Saygı. (y.n.)

oldukları yemek sepetimiz, takımlarımız, ne kadar iptidaî olursa olsun vücutlarımızı toprağa temastan kurtaran şilte ve yastıklarımız hep orada kalmıştı. Hakikati, reisin hayvanî öfkesini kabartmayacak istirham yollu, ne yalan söyleyeyim, müdahin bir lisanla anlattım. Ateşten kurtulmuş bir şey varsa almak için kulübenin kapısına koştuk. Tavan tamamıyla kor olup aşağıya inerek orasını külhana çevirmiş ve yanması kabil olan eşya hep kül olmuştu. Yalnız çatal bıçak, kaşık gibi madenî şeyleri arasak belki bulabilirdik. Fakat bunun için evvela kovalarla su sonra da epeyce uzun sürecek ameliyat lazımdı. Reis buna katiyen müsaade etmedi. Biz öyle üstümüzdeki üstümüzde olduğu halde kıyafetimizle vahşiler eline düşmüş küçük bir esir kafilesi biçareliğiyle yola düzüldük. Deli Kaptan Reis'e nispeten Karabela'da alkışladığımız bir mürüvvet varsa o da şimdilik gözlerimizin bağlanmamış olmasıydı.

Etrafımıza bakındım. Reis ile Gaffar'dan başka on iki haydut saydım. Sekizinin omzunda çifter mavzer vardı. Bunun ne demek olduğu Gaffar'dan yavaşça sordum. Şu cevabı aldım:

"Bu Karabela Çetesi bize on beş kişiyle hücum etti. Bizi bitirdi. Kendinden iki maktulle bir yaralı var. Şurada, bayırda bir çam altında yatıyor. Bu çifter gördüğünüz tüfekler de bizden aldıkları ganaimdir."

Belli bellisiz bir keçi yolundan iniyorduk. O kadar dik, kayalık ve çalılı bir bayırdı ki o uzun ökçelerle kadınların yürümelerine hemen imkân yok gibiydi. Bazı uçurumlardan aşağı kaymamak için yeni emekleyen çocuklar yahut o ince izlere namları izafe edilen keçiler gibi dörder ayak yürümek mecburiyetinde kalıyorlar, rüzgâr fistanlarını üfürüp vücutlarının örtülü bazı kısımlarını ortaya çıkardıkça genç haydutların gözleri yırtıcı birer arzuyla oralara saplanıyordu.

Doğru söylemek lazım gelirse yürümüyorduk. Tırmanarak iniyorduk. Fakat haydutlar merdiven iner gibi bir alışkınlıkla adım atıyorlar, şimalden savrulan rüzgâr hâlâ yüzlerimize yangının sıcaklığını getiriyordu. Hareketimiz şarka doğruydu.

Karşıki tepelerden en yükseğinin arkası kızardı. Ateş pembesi bir merkezden muhite doğru yayıldıkça kızıl leylakî ve yavaş yavaş hafifçe morlaşan bir boya palet palet etrafa serpildi ve sonra bir volkan çıkıyor gibi birdenbire dağ tepesi çatladı. Bir alev fışkırdı. Yükseldikçe büyüyen muhteşem, ateşten bir kurs[141] ilk parlak nevazişlerini yüzlerimize ve bütün dağlara saçtı.

Yer müsait olsaydı şeametinden saatlerce titrediğimiz bu sabahın doğuşunu bize gösteren Allah'a hemen secde edecektim.

Turna kuşlarının reisi gibi önden giden Karabela'yı takip ediyorduk. On on beş dakika kadar indik. Uçurumun üzerine cumba gibi uzanmış ve kenarında küçük bir çam bitmiş bir yerde bir insan yatıyordu. Reis o tarafa yürüdü.

Gaffar kulağıma:

"Yaralı haydut işte burada yatıyor," dedi.

Yaralı, ayaklarını uçuruma, arkasını bir kaya yastığa vermiş, çehresi bir kadavra rengi almış, gözleri kaymış, artık bu dünyanın sınırından ötekine geçiyordu. Kolları bitap düşmezden evvel acıdan urbasının önünü paralamış olacak ki göğsü tamamıyla açıktı. Biri sağ memesinin üstünde, öteki köprücük kemiğine yakın ağızları pıhtılanmış iki delik görünüyordu. Kaşlarının recülâne kavislerinden bir cazibe alan çehresi mütenasip, boylu boslu yaşı otuzdan dun levent gibi bir delikanlıydı.

Reis yaralının yanına diz çöktü. Solgun alnına bir demet siyah sümbül güzelliğiyle saçılmış saçlarını iterek:

"Ahmet oğlum nasılsın?" dedi.

Pek güçlükle nefes alan yaralı, "Baba... ba... ba... ba... ba..." gibi tek heceli bir şeyler mırıldadı. Baba demek ve daha birkaç kelime söylemek için kendini zorladı. Fakat dili bu zorluğa itaat etmedi. Bir şey anlatamadı.

Karabela, "Dur seni kurtarayım evlat," dedi. Bu haydut baba, Azrail'e iş bırakmayan bazı mezhep rahipleri gibi göğsünden ince

141 Yuvarlak ve yassı biçimli nesne, ağırşak. (y.n.)

uçlu bir kama çekti. Can çekişenin kaburga kemiklerinin arasından kalbine doğru öyle hesaplı bir batırış batırdı ki Ahmet'in ağzından kanlı bir köpük geldi. Benzi bütün bütün balmumu kesildi. Gözlerinin siyahları ebediyete gurup eden iki küre gibi mavera-i cihan ufkuna indi. Vücudu taş yastığından kaydı. Boynu omzuna düşüverdi.

Ne bir kelimeitevhit, günahlarını yıkamak için ne bir damla zemzem, ne mağfiret isteyen bir damla gözyaşı, ne ana figanı, ne nişanlı ah u vahı. Şaki Ahmet cinayetlerini bütün ağırlıklarıyla omuzlarında taşıyarak halikının huzuruna öyle gitti.

Ne aptesli bir ağız onu son nefesinde kelimeişahadete davet etti ne de şimdi başında Kuran okuyan vardı. Kayadan döşeği üzerinde, bir çam gölgesinde, yeni doğan güneşe karşı ebediyen gözlerini yuman bu genç günahkâra ait son vazifeyi Karabela Mustafa kamasının ucuyla ifa etmişti. Onun dünyaya, ahrete dair ilacı, ibadeti, kerameti bıçağının ucunda, tabancasının kurşununda, ipinin ilmeğindeydi.

Gaffar yine kulağıma eğildi:

"Bu çocuğu dünyaya masum getirip de böyle asi ettikten sonra geri çağırmaktaki hikmeti anlayabiliyor musunuz?"

"Sus Gaffar sus. Pek müteessirim."

İstihkâm bölüğü gibi haydutların yanında kazma, kürek her şey vardı. Bayıra bir çukur kazmaya başladılar. Bu esnada Karabela, ölünün taş yastığı üzerinde başını düzeltti. Kollarını yanına uzattı. Ayaklarını birbirine yaklaştırdı. Ceplerini karıştırdı. Bulabildiği para, saat gibi şeyleri avanesi arasında taksim etti. Sonra vahşi, cani tabiatının müsait olabildiği bir huşuyla cesedin alnından öptü. Oraya açılan mezarın öbür tarafında fanilere ikinci mekân olacak bir hesap, kitap ve esrar âlemi görüyor gibi haydudun hemen tesirinden kaçmak istediği garip bir düşünceyle kaşları çatıldı. O taş kesilmiş, paslanmış yürek o kadar yumuşayabilirdi.

Diğer haydutlar da reislerine uyarak hemen huzu denecek birer sükûtla eğilerek birer birer ölünün alnından öptüler. Beni en

ziyade müteessir eden başka bir manzara oldu. Virjini kırlardan bir ufak demet çiçek toplamıştı. Getirdi, Ahmet'in yaralı göğsüne koydu. Ana kız cenazenin huzurunda dize geldiler. Eller havada, gözler yaşlı, bu mücrim kuluna mağfiret için, kendi dinlerince Allah'a yalvarıyorlardı. Madam Altınyan'da büyük samimi bir niyaz, Virjini'nin yüzünde ilahî ve ebedî bakir, afif Meryem'in Madon'larına andıran melekâne ve semavî bir masumiyet vardı.

Ben de bu levha karşısında büyük bir teessürle ellerimi hayır ve şerrin halikı mabuduma yükselterek, "İlahi yarabbi, bu dünyadan haydutluğu kaldır, kıtali kaldır. Nifakı kaldır. İnsanları birbirine sevdir," duasıyla ağladım.

Göğsü delik cesedi başından ayaklarından tutarak kanlarıyla, urbasıyla, pek derin kazılmayan çukura indirdiler. Üzerine evvela toprak attılar. Sonra çakalların, sırtlanların dişlerinden muhafaza için büyük bir kaya yuvarladılar. Ve en son ayin bu kabre birer el silah boşaltmak oldu.

Ne gusül, ne tabut, ne bir Fatiha, ne imam, ne telkin, haydut Ahmet böyle öldü. Böyle gömüldü.

Biz ufak bir sürü, cenazeden dönen bir cemaat gibi tasalı, düşünceli yola düzüldük. Ağaçlarda kuşlar ötüyor hele birisi o kadar fasih bir güfte terennüm ediyordu ki bize, "Haydut Ahmet, haydut Ahmet / Etsin sana Allah medet," diyor gibi geldi.

Kaynım bu iki mısraı aynen tekrarla:

"İşte kuşlar onun telkinini[142] veriyorlar," dedi, hâlâ gözlerimizden haydut Ahmet'in yaşı damla damla süzülüyordu.

Ben: "Oğlum Hikmet, haydut Ahmet için döktüğümüz yaşlar israftır. Bizim ağlayacak başka yerimiz var."

"Ah biliyorum enişte bey. Murtaza değil mi?"

"Evet. Öyle mert, öyle sadık, samimi uşak bir daha nerede bulunur?"

142 Ölü gömüldükten sonra mezar başında imamın söylediği dini sözler, talkın. (y.n.)

"O, ölümle bizim aramızda kuvvetli bir engel gibiydi. Kendi ölmedikçe ölümün bize yaklaşmasına karşı koymaya uğraşırdı. Ah Murtaza, biz sensiz şimdi bütün bütün biçare ve ümitsiz kaldık. Vuruldu mu? Ne oldu? Acaba şimdi zavallı Arnavut'umuz orman yangınında kütük kesilen cesetlerin arasında tütüp duruyor mu?"

"Of, sus! Murtaza dedikçe yüreğimin başı sızlıyor. Fakat o vurulduysa, öldüyse, yandıysa ne olduysa oldu. Haydutlar eline düşmenin akıbet azabını çekti kurtuldu. Artık onun ne zavallılığı kaldı ne biçareliği. Şimdi hallerine acınacak en büyük zavallılar asıl biziz. Bizim sonumuz ne olacak? Bizi nasıl işkencelerle öldürecekler? Şimdi nerelere götürüyorlar?"

"Evet enişte bey, bu pek elim sergüzeşt hayatını yaşadıkça yavaş yavaş amelî insan oluyoruz. Gide gide yüreklerimiz katılaşacak. Kimseye acımaz, en korkunç manzaralara, ölümlere karşı bir şey duymaz olacağız."

22

Biz, haydutlarla masumlardan yahut kurtlarla koyunlardan toplanmış küçük bir kafile halinde bayırdan aşağı yuvarlanır gibi iniyorduk. Arkadaşlarımız akıbet bizi paralayacaklar, Virjini'yi gevrek bir av eti gibi çiğ çiğ yiyeceklerdi amma bakalım ne vakit. Çünkü kıza baktıkça bu aç kurtların gözleri döndüğünü, ağızları sulandığını, hunnak[143] olmuş gibi süzgün süzgün yutkunduklarını görüyorduk. Masumcağızın geçirdiği ilk hücum tehlikesinden pembe yanağında yadigâr kalan diş beresi hâlâ geçmemişti. Güzele ne yaraşmaz, o küçük kan oturması körpecik yüzünün güzelliğine başka letafet veriyordu.

143 Boğaz mukozasının şişmesi, boğak, yutak iltihabı, anjin. (y.n.)

Birkaç adımda bir, ana kızın etekleri çalılara takılıp yırtılıyor, cinsilatife hürmetsiz, hissiz dikenler, ince çorapların altında bedayiye tapan, ruhlara inşirah veren o süzme billur baldırlara girip çıkarak kanlar sızdırıyorlardı.

Bazı pek dik yerlerde ana kızdan birisi aşağı uçar gibi oluyor, hızlarını ya benim kollarımın arasında, ya Hikmet'in kucağında, ya bir haydudun pençesinde almaya mecbur kalıyordu. Hatta amelî şair kurtlardan biri bu güzel kıza lalalığı cana minnet bilerek onu kucağında taşımayı teklif etti amma Karabela, kediye peynir tulumunu inanamadı. Bu nazikâne teklifi kabaca reddetti.

O ne inişti Yarabbi... Kaynımla başlarımızda fes, boyunlarımızda yakalık yok. Her tarafımız tozlu, buruşuk, derbeder. Kadınlar da şapkasız, perişanlıkta onlar da bizimle hemhaldiler. Çalılardan yırtılan yerlerini oralarından buralarından birer agraf[144] bularak iliştiriyorlar, kucaktan kucağa uçtukça uğradıkları şiddetli sadmelerden çözülen, dağılan saçlarını firketelerle tutturup bağlamaya uğraşıyorlardı.

Güneşin ateşlerini, altın ve pembe, mor nurlarını içen sislerin ovalara, vadilere yaydıkları sabah letafeti fırçaların, kalemlerin ifade edemeyecekleri bir güzellikte, bir şiiriyetteydi. Fakat onları bedîî bir bakışla temaşaya, tahlile kimde takat vardı.

Uçurumlardan indik. İki dağ arası dar bir geçide geldik. Karabela Mustafa Reis'in sürüsünü yürütmek için taşlayan, sopalayan bir çoban gibi hızlı hızlı havlamasına rağmen Madam Altınyan bir kayanın üzerine oturarak, "Şefsin? Reissin? Karasın? Belasın? Belalısın? Her ne olursan ol, sana son ültimatomu verorum, bundan öteye gidemem. Bizi burada öldürünüz. Haydut Ahmet gibi biraz yer kazarak gömünüz. Kuşlar ağaçlardan bize rahmet okusunlar. Bu, sizinle beraber gitmekten bizim için daha hayırlıdır," dedi. Virjini anasının dizlerine kapanmış, sıcak gözyaşlarıyla ağlıyordu.

144 Kopça. (y.n.)

Mustafa Reis kadının getirdiği yeise, halindeki ciddiyete baktı, düşünmeye vardı. Onun melalini, yorgunluğunu ağzından ziyade çehresi, lisanıhali söylüyordu. Yaradılışından beri insan değil belki vahşi bir hayvan bile geçmemiş bu yabani dağlardan, çalılıklardan, kayalıklardan bu kadınlar yürüyemezlerdi. Haydut reisi bu hakikati görerek onları yürümeye zorlamadı. Avanesine derhal emir verdi. Bilek kalınlığında uzun, düzgün ağaçlar kestiler. İstihkâm bölüğünde edevat mükemmeldi. Bunlarla iki küçük basit tahtırevan yaptılar. Birine anasını, öbürüne kızını oturttular. Şimdi Madam Altınyan'la Virjini, her biri dörder haydudun omuzlarında birer mahalle tulumbası hafifliğiyle gidiyorlardı.

Kadın olmak için daha çocukluğun hududundan pek uzaklaşmamış olan masum kız böyle bir tahta kurulmaktan adeta hoşlandı. Şimdi ağladığını unutarak atlı karacaya[145] binmiş bir çocuk tebessümüyle, yeniden düzeltmek için saçlarını çözdü. Ayağını ayağının üzerine attı. Rüzgâr başının altın telleriyle oynadıkça onu öyle melekâne edasıyla dört canavarın omzunda periler mülküne giden esatirî bir kraliçeye benzettim.

Haydut reisinin akıllıca bir kararı kadınlara bu suretle bir nakliye vasıtası icat ettikten sonra artık şimdi biz dere, tepe, bayır, uçurum demeyip erkek ayağı çevikliğiyle gidiyorduk. Haydut efrat buralarda kendi evlerinin alışkın merdivenlerinden inip çıkar gibi bir ülfet ve serbestî ile adım atıyorlardı.

İnsanın hayatında sporun lüzum ve ehemmiyetini takdir ettirtecek ne mühim anlar oluyor. Kaynımla ben vücut idmanlarında pek ham değildik amma bu dağ kurtlarının yanında yeni ayak çocuklar gibi kalıyorduk. Bunların gösterdikleri çeviklikleri yapmak öyle her cambaz ve idman mualliminin haddine düşmemişti.

En tehlikeli gördüğüm uçurumlarda kendilerini öyle hesapla aşağı bırakıyorlardı ki biz içimizden, "Oo, herif gitti, parçası bile kalmadı," derken birde bakıyorduk ki meret ya bir kayaya tutun-

145 Atlıkarınca. (y.n.)

muş ya bir ağaca sarılmış, altımızda duruyor. Bir de sık çalılı ve dikenli ormanlardan yılan gibi süzülüp geçerek kaybolmaktaki maharetlerine şaşmamak mümkün değildi.

Neredeydik? Nereye gidiyorduk? Bilmiyorum. Fakat her halde fethedildiği zamandan beri bir Türk evladının ayağı değmemiş ve yılan bağırsağını sürmemiş bir bakir kıtadaydık. Ne bir incecik patika, ne bir keçi hatta fare yolu, hiçbir iz... Hiçbir eser buradan bir zî-ruhun geçtiğini göstermiyor.

Kazma, kürek, mesaha şeridi[146] girmemiş bir vahşetzâr görmek isteyenlerin çöl aramak için uzak kıtalara sefer etmelerine hacet yok. Buralara gelsinler. Buralarda yaşadığınız tarihî karn'ı unutacak kadar medeniyetten, insaniyetten uzak ve tabiatla kucak kucağasınız. İsviçre'nin dağ başı otellerinde yatmış, iri canlı ineklerinin yeşil bayırlarda böğürdüğünü dinlemiş, karlı tepelerine çıkmış Türkler çoktur. Fakat böyle eşkıya vukuatı olmadıkça payitahtın bu kapı önü sahasında gezinmişleri yoktur. Buraları boştan boş, tarihten evvelki devirlere ait bir bekârette, kimsesiz, sahipsiz Allah'ın kırları. Öyle ki bu yerlerde, sükûtu seven, inzivaya çekilmek isteyen hasta ruhları bizar eden terakki velvelelerinden, sıkıcı merasimden, muaşeret âdetlerinden uzak olduğunuz kadar medeniyetin teavününden, tesanütünden, himaye edici kanunlarından her türlü fayda ve istirahat vasıtalarından ve icatlarından da tamamıyla mahrumsunuz.

Bu çölde beşerî kanunların izaçlarından kurtuluyorsunuz. Fakat tabiatın hayvanî yani gücü gücü yetene vahşetine tutuluyorsunuz. Derhal yakanıza ya bir Deli Kaptan veya Karabela Mustafa yapışıyor, sizi esir ediyor. Bu dünyanın neresine kaçsanız nafile, aradığınız o mutlak hürriyeti bulamazsınız.

Hep bu boş yerler cin tutmuş gibi eşkıya elinde. Her taraf onlar için bir yuva, bir in, bir sığıntı. Bu kanlı saklambaç oyununda ekseriya onlar galip çıkıyorlar. Buradan bir çete tenkil edilirse öbür yandan on tanesi türüyor.

---

146 Yeri ölçme. (y.n.)

Şoseler açınız, demir yolları döşeyiniz. Şehirler, kasabalar, köyler çoğalsın, nüfusu artsın. Ümran ve emniyet yüz göstersin. O dağların her kıvrımı böyle başımıza birer bela değil cennetten numune birer feyiz ve bereket, refah ve servet kaynağı olur. Eşkıyadan eser kalmaz. Çünkü barınamaz. Şimdi bu menhusları takip ve tenkil için jandarma müfrezeleri kâfi gelmez, ordu lazım ordu!

Yolumuz öyle dağ aralarına, boğazlara, derelere düşüyordu ki biz böyle manzaraları ancak eski devirlere ait resimli kitapların sahifelerinde görmüştük.

Bazan satıhlarında tabak gibi nilüferler açmış ve daha isimlerini bilmediğimiz iri yeşil yapraklı nebatât yüzen sulardan, bazen ağaçtan ağaca türlü sarmaşık ve dikenlerin birbirine ulanmasından vücut bulmuş zümrüdî perdeler arasından, bazen güneş görmez yemyeşil tüneller içinden geçiyor, bazen ipek kaliçeler[147] yumuşaklığında neftî yosunlar üzerinden yürüyorduk.

Şimdi Afrika vahşileri arasında seyahate çıkmış bir Avrupalı vakarıyla tahtırevanında oturan Madam Altınyan'dan soruyordum:

"Nasılsınız madam?"

"Bizim şu halimizi sinemaya almış olaydılar bunu bir daha seyretmek için bütün *fortün*'ümü verirdim."

Garptan şarka doğru uzanan birbirine muvazi gayet dar iki yüksek dağ arasından gidiyorduk. Şimalimiz göklere kadar kapalı olduğundan geçidimize bir nefes rüzgâr değmiyor, öğlen güneşi tepemizden kızgın kargılarını saplıyordu. Bizim ellerimizde şemsiye değil başımızda fes bile yok. Kadınlar dört dragonun omzunda uçuyorlar, fakat biz yandık. Kan terlere battık. Karabela Mustafa bilmem oralarda nasıl bir tehlike sezinliyor, hiç nefes aldırmadan bir tulumbacı reisi gibi bizi sürüyor. Bazen ayaklarımız kayalara tesadüf ediyor, yerlere kapanırcasına sendeleyip yine kendimizi topluyoruz. Bazen bu sıcak aralıklardan çıkarak şiddetli cereyan yapan geçitlere gidiyoruz. Rüzgâra karşı yürü-

147 Küçük halı. (y.n.)

yoruz. O sırsıklam, buram buram terlerimiz kuruyor, takır takır oluyoruz. İstanbul'dayken vücudum bir parçacık nemlenmiş olsa zevcemin göğsüme, arkama kuru bezler, havlular sokarak her dakikada bir kırk defa değiştirdiği aklıma geliyor. Gamlı gamlı gülüyorum. Hikmet o nazlı, çıtkırıldım muhallebici çocuğu, ben nazik şehir beyi, biz bu birkaç günün içinde öyle çilekeş, cefakâr olduk, öyle piştik, demirleştik ki ne bir tarafımızda küçük bir ağrı sızı duyuyoruz, ne de öhö dediğimiz var. Nezle, öksürük hiçbir hastalık yanımıza uğramıyor. Dağların havasından mı? Belalı reisin korkusundan mı? Bu ne hikmet, ne muafiyet anlayamıyoruz. Reisimizin sopası önünde dere tepe demiyoruz, taştan taşa sekerek gidiyoruz. Hergele[148] sürer gibi herif böyle bizi kaç saat koşturdu bilemiyorum. Fena halde acıktık. Fakat insan açlığı değil adeta köpek açlığı. Birisi böyle karşımızdan bir lokma kuru ekmek atsa av zağarları gibi hemen sıçrayıp hapadak kapacağız. Öyle hayvanî bir iştiha midemizi eziyor.

Nihayet üç dağın burun buruna verdiği bir meydancığa geldik. Buranın güzelliğini nasıl anlatayım? Bir taraftan elvan çakılların üzerinden, dağların havasından esrarlı nağmeler söyler gibi latif şırıltılarla bir su akıyor. Derenin yayıldığı yerlerde körpe asma filizi renginde bakar çimenleri bitmiş. Orada burada cesim, sayedâr ağaçlar var. Bazı kurumuş ağaç kaditleri üzerine sarmaşık nevinden o kadar türlü nebatat hücum etmiş ki her yanından kütüğü salkım salkım sararak bir gelin gibi süslemişler. Başınızı kaldırdığınız zaman üzerinize yuvarlanacak gibi büyük kayaların, uçurumlarda bitmiş bodur ağaçların heybetle size baktıklarını görüyorsunuz.

Karabela Mustafa bu pek şairâne yeri öğle yemeği için seçti. Fakat onun seçiminde mevkideki şairiyetin hiç tesiri olmasa gerek. O kendi haydutluğunca başka mühim şeyler düşünüyordu. Bizim başımıza üç dört tüfekli bıraktıktan sonra erkânıharbini

148 Bineğe veya yük taşımaya alıştırılmamış at veya eşek sürüsü. (y.n.)

beraber alarak etrafı keşfe çıktı. Tahmine göre ansızın jandarmalar tarafından bir baskın, bir hücum olursa arazinin tabiatına göre alınacak tedafüî veya firarî vaziyetin planlarını hazırlıyorlardı. Üç dar vadinin hangisinden jandarmaların görünmesi ihtimali ziyade olduğunu düşündüler.

Biz zannettik ki çimenin kenarına oturarak şırıldayan ırmağın ahengine karşı ve dağların heybetli gölgeleri altında tatlı tatlı yemek yiyeceğiz. Hayır, hayır, hiç böyle olmadı. Yirmi beş otuz metre irtifaında kayalar arasında tabiî bir siper gibi bir hendek buldular. Kazma kürekleriyle onu biraz daha düzelttiler. Bizi onun içine sıraladılar. Orada hem dinlenecek hem de karnımızı doyuracaktık. O surette ki biz aralıklardan harici görebiliyorduk. Fakat dışarıdan görülmemizin ihtimali yoktu. Önümüzden iri bir kaya kütlesi ve üzerimizden sık bir çalılık aşağıdan yukarıdan bizi arayabilecek gözlerin üzerimize dikilmesine tamamıyla engel olacaktı. Bunlar adeta küçük bir taktik, haydutça tabiye usulleriydi. Eğer etrafta jandarmalar varsa mutlak bu üç dağ arasına uğrayıp sonra gidecekleri istikamete yürüyeceklerdi. Burası yolların ayrıldığı mühim bir derbentti. Ve onların yürüdükleri cihetin malum olmasında haydutlar için çok fayda vardı. Hep bu esrara eşkıya ile konuşa konuşa vakıf oldum.

Biz bu tabii siperin içine kartal yuvasına sıralanan yavrular gibi sokulduk. Bu derbent tiyatrosunun locasından epey yerler görebiliyorduk. Haydutlar kirli bir dağarcık açtılar. Ellerimize birer parça kuru, katı, siyah köy ekmeğiyle beşer onar tane zeytin sundular. Her dilencinin midesi kabul etmeyeceği bu nevaleyi biz adeta kapıştık, öyle yiyor, öyle kemiriyorduk ki zeytin çekirdekleri ağızlarımızdan tespih taneleri gibi cilalı çıkıyordu. Ekmek kırıntılarından zerresini ziyan etmiyorduk. Yan gözle Madam Altınyan'la kızına bakıyordum. Yüzlerinde hiç tiksinme istiğnası görülmüyor, lokmaları büyük bir iştiha ile birbiri arkasına yutuyorlardı. Nerede ordövr? Nerede *alapolonez*[149] piliç? Nerede *Şato*

149 (Fr.) *A la Polonaise*: Polonya usulü. (y.n.)

Madlen şarabı? Dereden doldurdukları büyük bir teneke matara her ağzı dolaşıyordu. Kadınlar yalnız bu su kabını dudaklarına götürmüyorlar, avuçlarına döküp oradan içiyorlardı.

Allah için söylemek lazım gelirse eski velinimet Deli Kaptan'ı aramaya başladık. Onun idaresi zamanında hiç böyle dilencivâri yemek tıkınmamıştık. Bazen başımıza kakardı amma etiyle, sebzesiyle, yemişiyle, salatasıyla bizi doyururdu. Allah rahmet eylesin, bu kerametlerine mukabil bizden on para ücret alamadan yandı. Kütük oldu, gitti. Haydut hakkı pek ağır olsa gerek, bilmem ahrette nasıl uzlaşacağız.

Muhite göre insanın tabiatı bazen ne kadar çabuk değişiyormuş. O *monden*'lik[150] iddiasında bulunan kadınlar bile açlıkla derhal başkalaştılar.

Hepimiz o kuru ekmek parçalarını, o tozlu, bayat, suyu çekilmiş buruşuk, çürük zeytin tanelerini öyle bir sömürdük ki daha var mı diye yalvarıcı gözlerle melül melül sahibinin yüzüne bakan hayvanlar gibi yalanıp yutkunup dururken Karabela Mustafa Reis, görünmez bir telsiz telgraf cihazıyla zihnî muhaberedeymiş gibi birdenbire irkilerek başını dikti. Etrafı dinledi. Haydutların birkaçı kulaklarını toprağa verdiler. Biz bir şey işitmiyor ve anlamıyorduk. Onlar ne hissediyorlar, ne duyuyorlardı bilmem. Birdenbire telaşları arttı.

23

Haydutların sekizi reisle beraber bizim siperin üstündeki çalıların arasına sokuldular. Toprağın üzerine yüzüstü avcı nişanına yattılar. Tüfeklerini aşağı yani bize doğru uzattılar. Geriye kalanları da bizim hendeğe indiler.

150 (Fr.) ***mondain***: Sosyetik, dünyevi. (y.n.)

Madam Altınyan Araksi, çukur içinde haydutlarla sıkışık sığınma samimiyetinin kızı için doğurabileceği tehlikeyi kestirdiğinden, mevcut erkeklerin arasında en ziyade güvendiği ben olmalıyım ki Virjini'yi, ne olur ne olmaz kendisiyle benim arama sokuşturdu. Onun bu ihtiyatlı düşüncesinden ben de memnun oldum. Fakat kaynım Hikmet Enis, benim araya girmekliğimle kızdan teması kesildiği için biraz somurttu.

Siperin içinde başta kaynım, ikinci ben, sonra Virjini, anası, Gaffar ve dört de haydut dizilmiştik. Hikmet'le benim diğerlerine nazaran vaziyetçe şu faydamız vardı ki büyük kayanın ucundan oynamış küçük bir taşın bıraktığı aralıktan ve çalıların içinden biraz aşağıyı görebiliyorduk. Ötekiler büsbütün çukurda kalmışlardı. Böyle yerleşme telaşıyla birkaç dakika geçirdik.

Reis birdenbire ve ancak bize işittirebilecek kadar bir sesle, "Kımıldayan kurşunu yer!" müthiş ihtarıyla bizi tehdit etti.

O anda hepimizin soluğumuza varıncaya kadar seslerimiz kesildi. Çocukken seyrederdim. Zuhuri'de[151] bir büyücü oyunu vardır. Herkes söyler, güler, oynarken sihirbaz elindeki değnekle işaret ederek, "Kal!" kumandasını verir. Her biri ne vaziyetteyse kiminin eli yukarıda, kiminin dizi bükük, kiminin ağzı açık öylece kalırlar.

Biz de onlara benzedik. Karabela'nın uzattığı tüfek, büyücünün elindeki değnekten bin kat korkunç ve müessirdi. Kalmış olduğum yarım yarı vaziyette, hiç kıpırdamadan gözümün ucuyla yukarı baktım. Bütün namluların katil ağızları bize çevrilmişti. O küçük siyah delikler, otuz ikilik top ağızları kadar büyümüş görünüyordu. Bir taraftan çıkmasını bekledikleri ve ona göre tertibat aldıkları düşmanla aralarında ateş açılırsa haydutların kurşunları hemen bizim başlarımızdan sıyırtarak gidecekti.

Sükûtî bir helecan içinde bekliyorduk. Haydutların keşifleri doğru çıktı. Yedi sekiz dakika geçmeden ileriden, şark cihetinden

151 Ortaoyunu. (y.n.)

biz de sesler duymaya başladık. Birkaç kişi yüksek sesle konuşuyorlar ve gayet ağır yürüyen atların nalları sert taşların üzerinde tın tın tınlıyordu. Adımlar yaklaştıkça edilen lakırdıların bazı kelimeleri seçilmeye başladı. Yumuşak ve sert duyulan karmakarışık ayak seslerinden, gelenlerin kalabalıkça oldukları anlaşılıyordu. Bazı seslerin tanini bana yabancı gelmemesi helecanımı arttırdı.

Adımlar aşağıdan siperimizin hizasına yaklaştığı esnada pek tanıdığımız Arnavut'a çalar tokça bir ses:

"Oğlum sakın yanılma. Gömdükleri yeri iyi biliyor musun?"

Bu suale bir genç ses cevap verdi:

"Merak etme. Ne zaman olsa elimle koymuş gibi bulurum."

İlk istifhamî cümlenin Murtaza'nın ağzından çıktığına kaynımla katiyen hükmettik. Bu hakikati sağlamlaştırmak için birbirimizin elini kıracak gibi bir kuvvetle sıktık. Çünkü aramızda temastan başka meramımızı birbirimize anlatacak başka bir yol yoktu. Geçenler tamam siperimizin önüne geldikleri anda hiç kıpırdamadan gözümü kaya deliğinden aşağı diktim. Nasıl anlatayım? Gördüğüm şeyin sinirlerime verdiği sevinç titremesini hiç tarif edemem. Bizim Murtaza baba yadigârı uğurlu piştovunu göğsünün ortasına takmış, Abdurrahman ile yan yana konuşa konuşa gidiyorlar. Yanlarında sekiz jandarma süvarisi var. Fakat indikleri sarp kayalığın fevkalade çetinliğinden hiçbiri at üstünde değil. Hayvanlarını yedeğe almışlar, onlar da yürüyorlar. İçlerinde Yusuf Çavuş'u da fark ettim. Ah, lakin bizim oradaki varlığımızdan hiçbir şey sezinleyemeden, telaşsız, hatta dalgınca, etrafa bakınmadan konuşa konuşa gidiyorlardı.

"Murtaza biz buradayız!" feryadıyla dağları çın çın öttüreceğim geldi. Ah, ne çare ki biz de arkalarına sığındığımız kayalar gibi sükût ve hareketsizliğe mahkûmduk. Çünkü alacağımız hızlı bir soluğu kesmek için mavzerlerin namluları geriden bize bakıyorlardı. Biz damarlarımızın ok gibi attığı sessiz bir heyecan içinde boğulurken rahmanî mi, şeytanî mi, nasıl tavsif edeceğimizi bilemediğimiz bir gizli el sanki arkamızdaki haydutların si-

perinden yumruk kadar bir kaya kopardı. Bayırdan aşağı hızla yuvarladı. Taş seke seke indi. Yolcuların arasına düştü. Bizim için büyük bir ehemmiyeti haiz bu hadise siper içindeki haydutlardan birinin patavatsızca yerinden kımıldamış olmasından ileri gelmiş olacaktı.

İnden cinden hâli zannolunan öyle bir dağdan taş düşmesi jandarmaların birdenbire şiddetle dikkatlerini celp etti. Bir anda kafalar, gözler yukarı dikildi, ben hemen delikten çekildim. Şimdi biz korkudan nefeslerimizi bile kesmeye uğraşıyorduk. Belki kayalarda bir teneffüs eseri vardı. Bizde yoktu. Siperin içine sindik, sindik sanki gömüldük, birer ölü kesildik.

Aşağıdan bir ses:

"Şu iri kayanın arkası, şu üzerindeki çalılık bana bir acayip görünüyor," dedi. Gümmm! Üzerimize mavzerini boşalttı. Bu gümbürtü beyinlerimizi öyle sarstı ki önümüzdeki koca kayayı dağıldı sandık. Sapır sapır topraklar, taşlar döküldü. Haydutlar bu ilk kurşuna hiç cevap vermediler. Siperlerimizde aynı ölü sükûtu devam ediyordu.

Madam Altınyan sımsıkı kızına sarılmış, o zavallı da sığınacak bir yer bulmak için başını benim ceketimin arasından koynuma sokmaya uğraşıyordu. Koynumun içinde Virjini'nin ıslak bir kedi yavrusu gibi titrediğini, gözlerinden bol bol yaşlar aktığını hissediyordum. Öbür tarafımda kaynımın vücudunu zangırdatan korku zelzelesi de kızınkinden aşağı değildi. Bu iki gencin arasında ben cankurtaran simidi gibi bir mahiyet almıştım. Ortalarında ben bulunmamış olsaydım, şüphesiz birbirine sarılacaklar belki o zaman iki kalp aradıkları sığınağı bularak daha tatlı teselli duyacaklardı.

Aşağıdan bu sükûta aldanmadılar. Bir yaylım ateş ettiler. Arka siperden uzun bir, "Offf!" ıstırabıyla bir haydudun kıvrandığını duyduk. Aşağıdan kahkahalar koptu. Çünkü çalıları söyletmeye muvaffak olmuşlardı. Oradaki varlıkları anlaşıldıktan sonra artık haydutların sükûtlarına lüzum kalmamıştı. Onların siperlerinden

de dokuz mavzer birden patladı. Aşağıdan kahkahalar kesildi. O ateşe daha şiddetli ateşle gırrr cevap verdiler, iki tarafımızdan zıvvv zıvvv işleyen kurşunların altında yaş yalnız gözlerimizden değil, –niçin itiraf etmemeli– çamaşırlarımızı ıslatacak diğer kaynaklarımızdan da sızmaya başladı.

Yukarıdakiler iyi kötü bir siper içindeydiler. Aşağıdakiler bu kadar ateşe karşı açıktan nasıl cevap verebiliyorlardı? Akılların almayacağı bu cesaret evvela hayretimi mucip oldu. Sonra düşündüm. Aşağıda, geçidin öbür tarafında, amudî bir duvar vaziyetinde ve hemen bir buçuktan üç metreye kadar karışık bir yükseklikte taştan tabiî bir set vardı. Onun arkasında siper almış olduklarını tahmin ettim ve yukarıdan kırlangıç uçuşu gibi hemen bayırı yalayarak giden mermi hattının aşağı sipere varmadan toprağa saplanacağını hesapladım. Çünkü geçit ile seddin arasında uzun, ufkî bir mesafe vardı. Bundan dolayı yukarıdan nişan alırken mermi kavsiyle bayırın arasındaki zaviyeyi çokça açmak lazım geliyordu. İşte bu zaviye-i meyyite tabir olunan zaviye genişliği aşağıdakilerin siper altında serbestçe hareketlerini temin edebilirdi.

Haydutların siperleri, içinde diz çöken bir adamın vücudunu tamamıyla muhafaza edecek kadar bile derin olmayan çarçabuk kazılmış bir hendekti. Bunun için vaziyete göre aşağıdakiler daha iyiydiler. Yukarıda bizi önümüzdeki iri bir kaya muhafaza ediyordu amma haydutların siperleri bizden yüksekte olduğundan onlar için bu koca taş kütlesinin himayesi azalıyordu. Eğer jandarmalar açılıp da aynı yükseklikten bizi yanlayabilirlerse işimiz bitikti. Çünkü iki yanımız da açıktı.

Eşkıya, reisleriyle beraber on üç kişi; aşağıdakiler sekiz jandarma, Murtaza, Abdurrahman, onlar da on neferdiler. Bizim Arnavut'un göğsündeki tılsımlı çakaralmazdan başka omzunda da bir mavzer vardı. Keza genç arkadaşı da aynı çeşit tüfekle silahlanmıştı. Ateş devam ettiği surette hangi taraf galip gelecekti? Adetçe eşkıya faikti. Fakat harp tarihinde akıl ermez tesadüfler,

garabetler vardır. Her zaman adet, çokluk galebe temin etmez. Jandarmalar hayvanlarını sipere yani zaviye-i meyyite dahiline almış olmalılar ki kurşunlarından birinin yukarıda pusuya yatmış bir insan, bir düşman vücuduna isabetini hissettikten sonra ateşlerini şiddetlendirdiler. Haydutlar da aynı suretle mukabele ediyorlar, ya cevaplı birbiri arkasına veyahut defaten on sekiz on dokuz silah birden patlıyor, hep bu kurşunlar bizim üzerimizden geçiyor, bazen de kayamıza saplanıyordu. Aşağıdakiler yukarıdakilerin hangi çeteden olduklarını ve hele ön ateş hattında bizim bulunduğumuzu tabiî bilmiyorlar, cinsi, sayısı, kuvveti bilinmeyen bir düşmanla vuruşuyorlardı.

Tehlike büyüdü. Eşkıyayı fena telaş aldı. Karabela Mustafa Reis arkadan, "Ön hat ateşe gel," kumandasını verdi. Bizim siperdeki dört haydut kayanın müsaadesi derecesinde ayağa kalktılar. Tüfeklerini siperin kenarına dayayarak ateşe başladılar. Halimiz o kadar fenalaştı ki güya siperimiz bir hamur teknesi, haydutlar hamurkâr, biz de içinde hamur olmuştuk. Herifler nişan ve korunma için en müsait vaziyeti bulmaya uğraşırken ne tarafımıza tesadüf ederse insafsızca basarak bizi pelte ediyorlardı. Belanın en büyüğü biz zavallılar, bu menhusların kirli çarıkları altında ne derece hurdahaş olsak "vık" dememeye mahkûmduk. Ölecektik, ses çıkarmayacaktık. Öyle elim, o kadar tehlikeli bir hale düştük ki önde biz mahvolmadıkça aşağıdaki halâskârlarımız için galebe kabil değil gibiydi. Hakikati bilseler elbette bizim ölümümüzle neticelenecek bir muvaffakiyeti arzu etmeyerek bu muhasamadan az bir zararla çekilmenin bir çaresini düşünürlerdi.

İki tarafın ateşi şiddetlendikçe şiddetlendi. Barut kokusu, dumanlar içinde boğulur, heriflerin ayakları altında ezilirken önümüzdeki kayadan kopan irili ufaklı taş parçaları üzerimize yağmaya başladı. Artık tahammülümüz tükendi, bağıracaktık. Fakat kurşuna hacet kalmadan üstümüzde Azrail gibi gezinen haydutların dipçikleri altında hemen yamyassı olacaktık.

Aşağıda da bir gürültü koptu. Sövmeler, saymalar geliyordu. Galiba orada da vurulan oldu. Jandarmalardan birinin eşkıyaya şu tehdit yollu hitabını işittik:

"Teslim olmanızdan başka çare yoktur. Eğer bugün sizden bir dil sağ kurtulursa jandarma lakabı bize ayıp olsun."

Bu tehdide Mustafa cevap verdi:

"Leşlerinizle bu akşam bu civarın çakallarını, sırtlanlarını, kurtlarını doyuracağım."

İki taraftan pek çirkin ve ağır küfürlerden sonra ateş yine şiddetini aldı. Bu defa jandarmalar ateş zaviyesini açtılar. Yani siper aldıkları seddin mümkün olabildiği kadar iki ucuna yürüdüler. Şimdi kurşunlar iki yanımızdan geliyordu. Haydutlardan biri daha vuruldu. Yaralının iniltiyle karışık hırıltısını duyuyorduk. Eşkıyanın vaziyeti pek fenalaşıyordu. Bizi öyle bir dehşet sardı ki bu can dayanmaz azap ve pek korkunç işkencelerden kurtulmak için ölüm karşımızda istenilecek bir tatlılık peyda etmeye başladı. Artık hemen bağıracaktık. Bu esnada bizim siperimizdeki Gaffar eşkıya reisine aşağıdakilerin kimler olduklarını anlattı. Çünkü o da evvelce siperin bir aralığından bakarak Murtaza ile Abdurrahman'ı uzaktan tanımıştı. Karabela Mustafa da vuruştuğu jandarmaların yanında bulunan Murtaza'nın kim olduğunu ve bize mensup olduğunu tabiî bilmiyordu. Herif bu hakikati öğrenince vaziyetlerinin fenalaşmakta olmasına rağmen adeta neşelendi. Çünkü melun haydut bundan çıkaracağı istifadeyi derhal zihninden tayin etmişti.

Jandarmalar nişan zaviyesini iki yandan açmakla beraber sığınacak kaya arkaları buldukça bayıra doğru yükselmeye de başladılar. Vaziyetimiz en korkulacak bir şekle giriyordu. Halâskârlarımızın üstün gelmesi bizim için ölümdü ve öyle oluyordu. Eşkıyayla beraber biz de mahvolacaktık. İki yanımızdan patlayan mavzerler tozu dumana katıyordu. Ateş içinde kaldık. Birdenbire haydutların siperleri allak bullak oldu. Fakat melunlar hiç yılmıyorlar, ateşe karşı ateş püskürmekte akıl almaz cesaretler

gösteriyorlardı. Savaşın tamamıyla jandarmaların lehine döndüğü bir sırada yanımızdaki çalılıklardan biri ateş aldı. Haydutlar için teslim olmakla diri diri yanmak şıklarından birini intihaptan başka çare kalmadı. O zaman Karabela Reis'in ayı sesiyle üç defa, "Teslim! Teslim! Teslim!" istimanı duyuldu. Fakat jandarmalar eşkıyanın bu gibi anlardaki kancıklıklarını bildiklerinden ateşi kestiler amma siperlerinden dışarı çıkmadılar. Reislerinin verdiği kumanda üzerine eşkıya siperlerinden çıktılar. Taşlarla çarçabuk ateşi söndürdüler.

Bu esnada Karabela Mustafa, beni, kaynımı, Madam Altınyan'ı ve kızını kendi eliyle siperden çıkardı. Önümüzdeki iri muhafaza kayasının üzerine bir sıraya oturttu. Biz bundan evvela hiçbir şey anlayamadık. Lakin hendeğin içinde çiğnene çiğnene pestile mi dönmüştük? Marmelada mı? Bunu ifade için bir tabir bulamıyorum. Bunaldığımız çukurdan böyle bir tepeye çıkmak önce bizim hoşumuza gitti. Ağrılar, sızılar içindeydik. Lakin hiç olmazsa şimdi doya doya hava alıyorduk.

Karabela, yumuşatmaya uğraştığı o sert, o hain sesiyle bize hitaben:

"Uşağınız Murtaza'yı çağırınız. Gelsin, görüşünüz."

Hiç beklemediğimiz böyle bir müsaadeye karşı biz vücutça bitikliğimizi unutarak her tarafımızdan taşan bir sevinçle çırpına çırpına, "Murtazacığım. Murtazacığım. Sevgili Arnavut'umuz, mübarek adam, biz buradayız. Gel öpüşelim," nidalarıyla haykırışmaktayken Madam Altınyan da, "Vay Morkaza. *Şer albane*[152], aziz pederimiz[153], gel gör kim biz bunda ne hale giriftar olmuşuz! Sankim bizi havana koydular da suyumuzu bir tarafa, posamızı öbür tarafa edinceye dek dövdüler. Üzerimizde öyle bir *brigan* polkası[154] oynadılar ki altık ölünceye dek masaj olmak istemeyeceğim."

---

152 (Fr.) *Cher Albanais*: Aziz Arnavut. (y.n.)

153 Madam Araksi taş çatlasa Murtaza'dan yaşlıydı. (Hüseyin Rahmi'nin notu.)

154 Bir çeşit Polonya dansı. (y.n.)

Sadık hizmetçimiz bizi uzaktan taş üstünde görünce evvela son derecede şaşırarak afalladı. Gözlerine inanamıyordu. Bir müddet put gibi dondu kaldı. Gördüğü şeyin rüya olmadığına emniyet hâsıl ettikten sonra sevincinden hüngür hüngür ağlayarak yanımıza gelmeye saldırdı. Fakat jandarmalar eşkıyanın hilebazlıktaki son derecede alçaklıklarını bildiklerinden hemen yakasına yapışarak Arnavut'u salıvermediler. Murtaza'nın setten çıkıp da bize doğru koşmak istediği anda siperden haydut namlularının ona çevrildiğini görünce yeis ve nefretimizden vücudumuzun tüyleri diken diken oldu. Hatta tetiklere atılan parmaklardan birinin acelesinden tüfeğin biri boşandı. Fakat Allah'a bin şükür, Murtaza'nın pek yakınından geçti, toprağa saplandı.

O zaman jandarmaların arasında inceli kalınlı bir küfür konseri yükseldi. Eşkıya bu tahkire bir yaylım ateşle cevap verdi.

24

Haydutların bu çabucak ahitlerini nakzetmelerine jandarmalar kurşunla mukabele edemediler. Çünkü taşın üstünde yani hedefte sırayla biz oturuyorduk. Sevincimiz tersine bir tesirle derhal müthiş bir yeise döndü. Karabela Mustafa, Murtaza'yı avlamak için bizi adeta kuşbazların çığırtkanları gibi kullanmak istemişti. Mevkiin tehlikesi tüyleri ürpertecek her türlü tavsifin üstüne çıkmıştı. Yukarısı serbest kurşun atıyor, aşağısı sükûta mahkûm kalıyordu.

Omuzlarımızın üzerinden, hemen kulaklarımızın dibinden mavzerler patladıkça vücutlarımız vurulmuş kadar şiddetli bir sarsıntıyla hırpalanıyordu. Ölüp ölüp diriliyorduk. Biz şimdi siperin içinde mahfuz bulunmak için haydutların tabanları altında çiğnenmeye razı gibiydik. Hiç olmazsa orada ani bir kurşuna hedef olmak ihtimali yüzde bir derecesinde zayıftı.

Jandarmalar tabiî seddin altından bir adım öteye açılamıyorlardı. Eşkıya derhal kurşunu yapıştırıyordu. Aşağıdakilerin silahları yalnız dillerinde kaldı. Kancık eşkıyaya taşları titretecek kantarlı küfürleri basıyorlardı. Fakat hal ne olacak?

Vaziyetimiz feci olduğu kadar da bir garabet aldı. Eşkıya siperlerini terk ile yola devam edemezler, jandarmalar keza sığındıkları yerden çıkamazlar. Halli kabil olmayan bir mesele şeklini alan bu karşı karşıya silahlı düşmanlık ne vakte kadar devam edebilecek ve sonu ne olacak?

Vakit ikindiyi geçti. Eşkıya beyhude fişek sarf etmekten, jandarmalar sövüp saymaktan, tahkirle ağızlarını yormaktan usandılar, şimdi iki taraf da dinleniyorlardı. Haydutların siperinde biri ağırca, diğeri hafif iki yaralı olduğunu görüyorduk. Ağır yaralısı "su" diye yana yana yalvarıyordu. Vermemeleri lazım gelirken besbelli bir an evvel ahrete göndermek için her istedikçe matarayı ağzına dayıyorlardı.

Adeta muhasara halinde kaldık. Her iki tarafın yanındaki su ve yiyecek ne kadar müddet idare edebilecekti? Hususiyle jandarmaların hayvanları vardı. Takır takır eşinip kişnediklerini işitiyorduk. Meçhul akıbetimizi bekledik. Bekledik. Nihayet sular kararmaya başladı. Gece kesafetiyle ağır ağır etrafımızdaki manzaraları yutarak tepemizden ilk yıldızlar ışıldayınca haydutların karanlığa sakladıkları müthiş hileleri bulunmasından korkarak titriyorduk. Karanlık bastı. Bastı. Yakınımızdaki çalılar, iri kayalar efsanevî bir âlemin tehlikeli mahlukları gibi ürkütücü birer şekil aldı. Gündüzün hayvanları sustu. Şimdi geceninkiler başladı. Güneşi selamlarıyla takdis eden kuşlara mukabil karanlıktan neşelenerek gecenin esrarını örtenler de vardı. Karanlık ündecisi[155] baykuşlar, böcekler, çarpalar[156] hep sevinçlerini çağrışıyorlardı.

Ağır yaralı haydudun iniltisi kesildi. Galiba o yüzünün karasıyla âlemini değiştirdi. Hafif mecruhun yarasını sardılar. Eşkıya

155 Haberci, tellal. (y.n.)

156 Dört ayaklı canlılar. (y.n.)

arasında sessiz bir çalışma başladı. Pek ince fısıltılarla konuşuyorlardı. Bu fiskosun sonu hayra çıkmayacağını hissediyorduk. Ne oluyoruz? Ne olacağız, demeye vakit kalmadan bizim dördümüzün de bellerimize ikişer katlı kalın ipler geçirdiler. Bağrışmak istedik. Fakat bizi gebertircesine şiddetli tartaklamalarla susturdular. O anda ölmedense biraz sonra gebermek için sustuk. Canın pek tatlı olduğunu bir defa daha tecrübe ettik. "Vık" dediğimiz anda öldürüleceğimizi kulaklarımıza birkaç defa fısıldadılar. Lakin ne şekil alacağını bilemediğimiz bu yeni işkenceye yorgun, bitkin vücutlarımızın tahammülü kalmamıştı.

Haydutlar yılan gibi yüzüstü sürünüp taşlara, çalılara tutunarak o sarp bayırı tırmanmaya başladılar. Yükseldikçe bizi iplerimizden su kovası gibi yukarı çekiyorlardı. Hızlıca "of" demiş olsak bizi bitirmek için ipin ucunu bırakmak kâfiydi. Şu lütuflarını da itiraf lazım gelir ki bizi öyle karanlıkta körlemeden saldır suldur değil itinalıca ağır ağır çekiyorlar ve ellerimizle yüzümüzü, gözümüzü korumamız için tehlikeli kayalar, dikenler bulunan yerleri yavaşça ihtar ediyorlardı.

Aşağıda atlar belki açlık ve susuzluktan tepişip kişneyerek epeyce gürültü yapıyorlardı. Bu patırtıdan jandarmalar eşkıyanın sarpa saldırdığını hiç hissedemediler. Bu hırsızlama firar da tam bir muvaffakiyetle devam olundu. Nihayet tepeyi bulduk. Oradan karanlık, uçurumlu yolumuza devam edebilmek için yeni tertibat aldık. Alp Dağları'nın tehlikeli kısımlarına çıkan seyyahlar gibi uzun iplerle birbirimize bağlandık. Ellerimize birer sopa verdiler. Bunların ucuyla, basacağımız yerlerin evvela sağlamlığını anlayarak bir hat üzerine terazili adımlarla gidiyorduk. Nereye? Bu bizim için en müthiş bir meçhuldü. Herhalde adalet kuvvetinin erişemeyeceği bomboş, sapa bir yere sürükleniyorduk. Aşağıdan derinden derine hâlâ atların sesleri geliyordu. Sıcak gözyaşları ve yürekten gelen seslerimizle Murtaza'ya, Yusuf Çavuş'a gecenin sihirkârlığına tevdian selamlar gönderiyor, vedalar ediyorduk. Artık bizi ne kadar aramış olsalar bulamayacaklarına, medeni ci-

hana avdet edemeyeceğimize, vukuundan evvel bir hissin delaletiyle kâni gibiydik.

Tepesinde bulunduğumuz dağların istikametini takip ederek şarka doğru gidiyorduk. Birbirimize zincirle bağlanmış caniler gibi tarif olunmaz ve anlatılamaz meşakkatlerle keskin ve kaygan kayalar üzerinden iki saatten ziyade yürüdükten sonra cenup yamacından tırmandığımız dağın şimal bayırından inmeye başladık. "İnsan gülden nazik, taştan pektir," atalar sözünün söylenişindeki hikmeti şimdi amelî olarak anlıyorduk. Hele ilk reis şaki Deli Kaptan rahmetullahi aleyhin[157], "Senin insan dediğin it canlıdır. Tez beri eziyetlerle ölmez," buyurmalarındaki hakikatin felsefesini şimdi yüreklerimiz yana yana tasdik ediyorduk. Evet, bu kadar yorgunluk ve zahmetlere dayandık. Kim bilir daha nelere tahammül edecektik? Yanımızda hilkî nezaketleri erkekler kadar cefaya katlanamayan iki de kadın vardı. Yaralar, bereler içinde kaldılar. Fakat bu haydutça seferin akıllar almayan işkencelerine bizi hayretlere düşüren bir metanetle dayanabiliyorlardı. Bazı sıralarda insanların hayvanlardan daha dayanıklı oldukları nazarımızda sübut buldu. Hergeleler gibi taban teptiğimiz o koca heyecanlı günde kapışa kapışa yediğimiz birer tutam kuru ekmekle birkaç zeytin tanesinden başka midelerimiz gıda görmemişti. Şimdi vakit gece yarısına yaklaşıyor, vücut makinelerimiz hâlâ o zayıf gıdadan aldıkları kömür kuvvetiyle işliyorlardı. Dağların saf sularında *Şato Madlen* şarabından daha tesirli bir hassa bulunduğunu Madam Araksi söylemese de biz anlıyorduk. Karabela Mustafa'nın kamçısının şevkiyle devam ettiğimiz bu felaket dolu yürüyüşün madenî hamamların tedavisinden ziyade madamın romatizmasına şifa verdiğini görüyor, işte bu mucizeye şahit oluyorduk.

Çıktığımız kadar indik. Galiba bir keçi yolu bulduk. Uçurum tehlikeleri azalmış olmalı ki iplerimizi çözdüler. Birbirimizin ba-

157 "Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" anlamında, vefat etmiş Müslümanlar için söylenen dua. (y.n.)

ğından ayrıldık. Gece hayvanları gibi gözlerimiz karanlığa alıştı. Öteberi tümsekleri, kayaları, çalılıkları bayağı seçebiliyorduk. Bir müddet inişi, çıkışı az lakin yılankavi bir yoldan gittik. İki yüksek dağın pek kasvetli karaltısı arasına girdik. Yukarı baktıkça yıldızlı göğü, fosforlu bir nehir bükülmesiyle tepemizden akıyor gibi görüyorduk. Bizi aralarında sıkan dağlar gittikçe bir maşanın iki ucu gibi birbirinden ayrıldılar. Bir genişliğe çıktık. Önümüz büyüdü. Bir su şırıltısı duyduk. Gittikçe teranesi[158] artan bir derenin kenarına geldik. Suyun içinden yıldızlar bize işaret eder gibi kamaşıyorlardı. Derenin musikisinde karanlıklardan bize bin bir esrar söyleyen bir tesir vardı. Haydutlar mataralarının sularını tazelediler. Biz de yüzlerimizi yıkadık. Avuçlarımızı doldurduk. Suluktan içen horoz, tavuklara takliden ağızlarımıza birer yudum su alıyor başlarımızı havaya kaldırarak yıldızlara baka baka yutuyorduk. Suyun mikroplu olması ihtimalini düşünmüyor, terli bulunduğumuza hiç ehemmiyet vermiyor, bir iksir gibi bu akarsudan kanlarımızı tazelemeye uğraşıyorduk, içine düştüğümüz muhitin şartlarına göre o ana kadar hayatımızı tabi tuttuğumuz kaideleri değiştiriyorduk. Her saatin geçişiyle bu değişme bizde daha belirgin şekillerde kendini gösteriyordu. Bu birkaç yudum soğuk sudan vücutlarımıza büyük bir kuvvet toplamış gibi yine yola düzüldük. Artık kayalara tırmanmıyor, küçük arızaları çıkıp iniyorduk. Ufkumuz kâh açılıyor kâh daralıyordu. Bazen uzaktan uzağa gelen havlamalardan bir kasaba, bir köy yahut çiftlik civarından geçtiğimizi anlıyorduk. Nihayet şafakla beraber ucu bucağı görünmez büyük bir ormanın yeşil sınırı önüne geldik. Bu ağaçlık bize dalgalanmış zümrüdî bir deniz gibi göründü. Güneş doğarken biz bu yeşil deryaya daldık.

Eşkıya sellemehüsselam ormanın herhangi bir sınırından içeri saldırmadı. Ağaçların üzerinde yalnız kendilerince malum işaretler aradılar. İşaretten işarete yürüyorduk. Çünkü eşkıya ormanın

158 Ezgi, makam, nağme. (y.n.)

en ıssız ve bakir kısmını seçmiş olmalı ki birbirine benzeyen bu ağaçlar arasında en ince bir patika, bizden evvel başka bir insan ayağı değdiğine delalet eder en ufak bir iz bile yoktu. Gittikçe sonu çıkmaz ve geriye dönülse arkası bulunmaz bir labirente dalıyorduk. O işaretler olmasa dağ kurdu eşkıya bile bu yeşil deniz ortasındaki pusulasız seyahatlerinde belki günlerce kaybolup dolaşırlardı.

Ormanın derinliğine gömüldükçe hariçten bize imdat erişebilmesi ihtimali büsbütün güçleşiyordu. Murtaza ve jandarmalar son gayret ve kiyasetleriyle bizi ne kadar arasalar beyhudeydi. Bizi artık en büyük sihirbazlar, falcılar, bakıcılar bile bulamazlardı. Biz âlem-i gayba karışıyorduk.

Sabahın nemliliğiyle tazelenen orman kokusunu teneffüs ede ede yürüyorduk. Ormanın bazı kısımları gündüz yıldızının nüfuzuna tamamıyla engel olacak bir sıklıktaydı. Bu boşlukların etrafında az sık olan yerlerde tayfi altın sütunlar uzanıyor, bazı seyrekçe mahallerde güneş süzgeçten geçer gibi ayaklarımızın altına parça parça dökülerek yaprakların hareketleriyle beraber raks ediyordu.

Ağaçlarda türlü kuşlar ötüşüyor, daldan dala kaba kuyruklu sincaplar atlıyor, etrafımızdan insan yakınlığına alışmamış birçok hayvanlar hışır hışır kaçışıyordu.

Madam Altınyan'la kızında artık adım atacak hal kalmadı. Ormanın sıklığından, ayaklarımızın altında çürümüş yaprakların kaygan bir tabaka teşkil etmiş olmasından ve arazinin inişli çıkışlı bulunmasından dolayı kadınların tahtırevanlarına bindirilmelerine imkân yoktu. Canavar Karabela Reis yürüyemeyeni ölümle tehdit ediyor. Evet, her kim ki yürüyüşten kalırsa gebertip leşini bir tarafa atarak yoluna devam edeceğini söylüyordu. Bir buçuk iki saat kadar da orman içinden yürüdük. Hâlâ ağaçların üzerine hakkedilmiş işaretlerin delalet ettikleri bir yolu takip ediyorduk.

Haydut denilen mahlukların da tahammül kuvvetleri mahdut olacağı aşikârdı. Kimsede güç ve takat kalmamış gibiydi. Hele iç-

lerinde bir de yaralı vardı. Nihayet reisin kendi hesaplarına uyan bir bayırda biraz dinlenmeye karar verildi.

Karabela'nın pek insaniyetkârane bulduğumuz bu büyük müsaadesi üzerine biz sapır sapır yerlere döküldük. Her birimiz düştüğümüz yerde uzanakaldık. O dikenli, yosunlu, nemli orman toprağı bize kuştüyü şiltelerden daha yumuşak, daha rahat geldi. Hangi tarafımıza yattıksa okkalarla içmiş sarhoşlar gibi öylece sızıp kalmışız. Ben çocukluğumdan beri hatırlayabildiğim en tatlı uykularımın içinde bu kadar hissiz, ölüme benzeyen derinini bilmiyorum. Sanırım ki Madam Altınyan da son sistem somyalı hiçbir karyola üzerinde böyle koyu bir uykuya varmamıştır.

Müthiş hakikat âleminden çıkararak bize haydutlar elindeki esirliğimizi, o can dayanmaz yorgunluklar ve sonsuz kederlerimizi unutturan bu halâskâr uyku, bu küçük ölüm bilmem ne kadar sürdü? Bizi o tatlı hiçlikten bu korkulu ve ıstıraplı dünyaya çağırmak için indirilen haydut tekmeleri altında vücutlarımız sarsıla sarsıla gözlerimizi açtık. Kalkmamak için homur homur homurdanıyorduk. Fakat o nezaketsiz davetkâr tekmelere sopa da karışınca kalktık. Toprak döşeklerimizin içinde iki kat oturduk. Bitkinliğimizi tarif için bir torba kemik kesilmek terkibi de acaba söz mü? Vücutlarımız hiç kendimizde yok gibiydi. Evvela kendimizi kloroformize[159] olmuş gövdeler içinde birer avare ruh halinde bulduk. O kadar bitmiştik. Uyku sınırından bir türlü uyanıklık âlemine geçemiyorduk. Ne oluyorduk? Neredeydik? Zebaniler bizi müsterih bir yokluk ve iyilik âleminden cehenneme mi sevk ediyorlardı? Kımıldamak istediğimiz zaman bitmiş olduğumuzu anladık. Zira ağrımayan bir tarafımız, en ince bir sinirimiz, en ufak bir kemiğimiz yoktu.

Uyanır uyanmaz önlerine yem konan hayvanlar gibi biraz ötede haydut sofrası kuruldu, efradın sayılarına nispetle yenecek şey pek az olduğundan kısaca bir davetten sonra ziyafete koşma-

159 Daha çok anestezide kullanılan, yatıştırıcı ve uyuşturucu birleşik. (y.n.)

yana, nazlanana hiç aldırmıyorlardı. İmaret kapılarında döküntülere koşuşan aç köpekler gibi hemen ziyafete saldırdık. Ortada kuru ekmekle zeytinden başka bir şey yoktu. Ben bu mübarek siyah tanelerin bu derece iştiha verici nefis bir kokusu olduğunu ömrümde hiç böyle şiddetle, hasretle, hürmetle hissettiğimi bilmiyordum. Bari doyuncaya kadar verseler... Ne gezer. Birer riyazî katiyetle sekizer zeytin, ikişer dilim takır takır siyah ekmek dağıttılar. Dilim başına dört zeytin tanesi düşüyor. Her lokmaya bir zeytin kesrinden ne miktar isabet edeceğini insafla siz bulunuz. Bu hesap en büyük iktisatçıları, en denî hasisleri hayrete düşürür.

Kendi kendime, "Karabela Mustafa Reis'in inam sofrası her zaman böyle kuru, yavan, yufka olmamalı, bugünkü kıtlığı mutadın fevkinde bir çaresizlikten saymak lazım gelir," dedim.

25

Uykuyu çektik. Yemeği yedik. Haydi babam, şimdi yola dayanmalı. Velinimet eline sopayı aldı. Etine kemiğine sahip olduğu insanları hayvan sürüsü gibi önüne kattı. Yine dere tepe demiyor, kurt önüne düşmüş davarlar gibi koşuyorduk. Hep ormandan, gittikçe büyüyen, enginleşen, vahşeti artan bir ormandan gidiyorduk. Yolumuz hep ağaçlardaki gizli işaretlerin gösterişleri üzerine tayin ediliyordu. Bir kayrana geldik. On dakika kadar dinlendik. Güneş başımızın üstünden batıya dönmüştü. Sabah, öğle, akşam zamanlarında hep ormandaki gölgelerin manzaraları değişiyordu.

İnsan eliyle vahşetinin bekâreti bozulmamış bu yerlerde tabiî, ilahî bir güzellik, sanatla ifade olunamayan bir şiir vardı. Tabiat burada hiçbir bozukluğa uğramadan kendi kendini ışıklarıyla, renkleriyle, sesleriyle, sularıyla, kuşlarıyla o kadar bedîî ve o derece tatlı bir surette temsil ediyordu ki onu bu derece samimi

kokularıyla, boyalarıyla, tesirleriyle, mısralarda, tablolarda, tiyatrolarda, sinemalarda temaşa mümkün değildi.

Sarp, tabiî bir duvara yaslanmış, tepesi yeşil dallarla taçlanmış mihrap şeklinde bir kayanın önüne geldik. Mihrabın üst kısım *stalactite*'lerinin[160] uçlarından her saniyede bir pırlanta damlıyordu. Alt kısmı ince kadife yumuşaklığında, menevişli tatlı yeşil bir yosunla örtülüydü. Tabiat eliyle dokunmuş bu latif örtünün her elyafından berrak bir su filtre oluyordu. Yosunlara uzattığımız avuçlarımız yavaş yavaş bu temeyyü etmiş elmasla doldu. Lezzetini yudum yudum tadarak içtik. Abıhayatın manası ne olduğunu o zaman anladım. O kadar hafif, leziz, soğuk, cana can katan bir suydu.

Yine haydut çobanı sürüsünü önüne kattı. Eşkıyanın birkaçı bize pişdarlık[161] ediyor, geçmek kabil olmayan çetin yerlerde çalıları sopalarıyla açıyorlar, yol büsbütün güçleşince selden geçer gibi kadınları sırtlarına alarak manialardan atlatıyorlardı.

Nihayet ikindiüstü ormanın pek sıklaşan ve bayırı dik bir mevkiinde önümüze silahlı, iri, korkunç bir herif çıktı. Bunun da aralarına katıldığımız eşkıya gibi bir haydut olduğunu kıyafeti, çehresi, vahşeti söylüyordu. Bela üstüne belaya uğramaktan korktuk. Fakat herifler birbirlerini hiç yadırgamayarak samimi selamlaştılar. O zaman Karabela Çetesi'nin karargâhına yaklaşmış olduğumuzu ve bizi karşılayan haydudun ileri karakol nöbetçilerinden olduğunu anladık. Birkaç adım sonra iki haydut daha çıkageldi. Artık kapanına düştüğümüz bu belalı çetenin misafirhanesine yaklaşıyorduk. Bakalım burası da ahır mıydı? Ağıl mıydı? Her ne olursa olsun artık bu öldürücü yolculuktan kurtulacak, konak yerimiz kupkuru bir toprak da olsa başlarımızın altına birer taş koyarak uzanıp yatabilecektik.

Ormanın tıpkı tepesi sivri, eteği enli bir çadır gibi açılmış mahrutî bir kısmının, yani büyük devirde bir burnunun irtifaen

160 (Fr.) Sarkıt. (y.n.)

161 Öncü, önde giden kimse. (y.n.)

ortasından gidiyorduk. Tabiî kayalıklardan teşekkül etmiş yolumuz pek büyük kuturda[162] bir minarenin şerefesine benziyordu.

Gözlerimin önüne açılan manzara yaşadığım zamanı unuttururarak beni kurun-i vustaya getirmiş oldu. Karşıki sırtlar ve tepelerde şövalye ve derebeyleri masallarındaki perili, sihirli dağ başı saraylarını, kulelerini ve barûlarında kesik başlar, şehitler hayalâtı dolaşan kahraman ruhlarıyla dolu kaleler, hisarlar arıyordum.

Çok yüksek iki dağın arasından açılarak uzanan ormanlarla çevrilmiş, sisler çökmüş bir vadi gözlerimi, gönlümü aldı. Uzaklara, ta müphem letafetlere, oralardan cennete gidilir zannını veren ve namahrem nazarlara karşı akşamın erguvanî tülleriyle örtülmüş yüksek tepeler arasından, gayr-i dünyevî, hayalî güzelliklere doğru çekti götürdü.

Baskın vukuunda müdafaya, her tarafa kolayca firar ve gözetleme cihetleriyle bütün o civara hâkim bu noktadan yani şerefe nısıf dairesinin[163] tam ortasından, muhitten yine ormanın içine döndük. Beş on dakika yürüdükten sonra işletilmiş bir taş ocağına yahut harman yerine benzer düz bir mevkiye geldik. Kayaların üzerinde ağaçlar sanki birer ot bereketiyle yetişmişti.

Burası eşkıyanın barındığı ve karar kıldığı yerdi. Sekiz on haydut, reislerinin yeni insan avları yakalayarak muzafferen dönüşünü şenlendirmek için havaya silah boşalttılar. Aralarında bir tebrik ve kutlulama sarmaş dolaşıdır gitti. Meydanda ne bir çadır vardı ne bir çardak ne bir sundurma, besbelli eşkıya havanın her türlü tesirâtına karşı korunmak için ormanın yeşil damıyla iktifa ediyordu. Orta yerde iri taşlarla çatılmış bir ocağın üzerinde kaynayan bir kazandan yayılan tatlı bir koku, o akşam sıcak yemeğe kavuşacağımızı midelerimize müjdeliyordu. Bizimle hemen hiç meşgul olan yoktu. Zaten yüzümüze bakılacak halimiz kalmamıştı ki. O kibirli Madam Altınyan'la güzel kızı Virjini güneşten, kirden, topraktan, çektikleri eza, cefa ve yorgunluklardan, lime

162 Çap. (y.n.)
163 Yarıçap. (y.n.)

lime dökülen elbiseleri içinde falcı Kıptî karılarına dönmüşlerdi. Biz de mahalle aralarında maymun oynatanlardan, ızgara maşa satanlardan pek farklı değildik.

Reis, onu bir halka içine alan çete efradından, kendinin yokluğu esnasında karargâhlarında olan biten mühim şeyleri dinliyordu. Bize, "Şuraya buyurunuz," diyen olmadığı gibi zaten oralarda kuru topraktan başka oturacak yer de yoktu. Teklif beklemeye hiçbirimizde hal kalmamıştı. Bellerimizi ağaçlara, taşlara vererek her birimiz bir tarafa çöktük.

Biz ikinci haydut imaretine konan sefillerdik. Her şeyden evvel birer dilim siyah ekmekle çorba vaktini ve birer tarafa kıvrılarak uyumak istirahatını bekliyorduk. Bizim o saatte hayattan istirham edebileceğimiz lütuf ve saadet bundan ibaretti. Yarına ne olacağı nasibe bağlı bir meçhuldü.

Reis soruyor, avanesi cevap veriyorlardı.

"Selanikli Ferhat'ın necat parasına dair bir haber?"

"Gelmedi."

"Hacı Fikri'nin işi?"

"O maslahat da bıraktığınız gibi duruyor."

"Yahudiler ne yapıyorlar?"

"Derin derin düşünüyorlar."

Onların gürültülü, karışık konuşmaları arasından bizim seçebildiğimiz sözler işte bunlardı. Ticaretinin bu durgunluğuna karşı reisi hiddet bürüdü. O adeta muharebeden geliyordu. İki maktul ile bir mecruh vermişti. Henüz meydanda beş lira tahsilat yoktu. Geldi. Önümüzde durdu. Döktüğü kanlara, çektiği zahmetlere biz sebep olmuşuz gibi hakir, dönük bakışlarla derinden derine bizi süzdü. Yüzümüzden edebileceği istifadeyi şöylece hal ve şanımızla bir mukayeseye girişti. Bizim gibi dilenci kıyafetine gelmiş, manen, maddeten hemen bitmiş zavallılardan yüksek bir şey memul edemeyerek Gaffar'ı yanına çağırdı. Fısıltıyla biraz konuştular. Sonra yoklama varmış gibi dördümüzü ayağa kaldırarak bir sıraya dizdiler. Evvela bana hitaben:

"Deli Kaptan size ne kıymet koymuştu?"

"Beş bin lira."

"Niçin teslim edemeyerek bu paranın vadesini geçirdiniz?"

"Kısmet değilmiş. Deli Kaptan'dan size devrolunmamız mukaddermiş de onun için olmalı."

"Ben öyle on, on beş gün bekleyemem. Nihayet altı günde her şey olup bitmeli."

"Kabahat bizde değil. Hatanın herhalde Deli Kaptan'ın mektubu götürmek için çıkarttığı postada olduğuna kâniyiz. Bizim hayat ve mematımıza taalluk eden bir meselede ailemizin bu kadar uzun müddet sükût etmek kayıtsızlığında bulunmasına ihtimal veremeyiz."

"Kabahatin kimde olduğu yakında anlaşılır." Madam Altınyan'a hitapla: "Madama, size ne kadar kıymet koymuşlardı?"

"Ekselans bizi henüz *estime*[164] etmemişlerdi."

"Gâvurca anlamam. Türkçe söyle."

"Senin ağnayacağın faturamıza daha fiyat koymamışlardı."

"Siz altın babasıymışsınız. Namınızdan öyle anlaşılıyor."

"Lagabımıza bakıp da bizden kıyak bir para istemeyiniz. Mesela familya vardır ki lagabı Kalıpcıyan'dır da kalıpla hiç münasebetleri yoktur. Efendim, *brigan*'lık şimdicek *alamod*[165] bir zanaat oldu. Elbette bunun da bir piyasası vardır. Siz istersiniz bir fiyat. Ben veririm bir fiyat, elbette aşağı yukarı uyuşuruz."

"Ben pazarlıktan hiç hoşlanmam."

"Ah belalı Mostay Efendi. Böyle büyük *komers*'lerde[166] *prifiks*[167] olur hiç?

"Böyle lakırdılara da aklım ermez."

---

164 (Fr.) *estimer*: Değer biçmek. (y.n.)

165 (Fr.) *à la mode*: Modaya uygun. (y.n.)

166 (Fr.) *commerce*: Ticaret. (y.n.)

167 (Fr.) *prix fixe*: Sabit fiyat. (y.n.)

"Karşı be karşı içine girdiğimiz şu aksatada[168] mecburen bana bir ıskonto edeceksiniz. Hiç pazarlıksız iş olur? İnsan Cenab-ı Allah'a bile yalvarır ki bize şöyle etme de böyle et deyi. Dua yapmak bu demek değildir? Her alışverişte alan da memnun kalmalıdır satan da."

Karabela Mustafa haydutluğunun bütün hain istihzasıyla Altınyan'ı süzerek:

"Haniya madam, içinde kapalı kaldığınız ağıl kulübesi tutuştuğu vakit, 'Biz pek zengin bir familyayız. Altınyanlar karısıyla kızını ateşten kurtaranlara binlerle, binlerle liralar verebilirler,' vaatleriyle bar bar bağırıyordunuz. Sizin gibilere kasalarının kapılarını açtırtmak için ya ateş lazımdır ya bıçak. Ara yere ölümü sokmadıkça size laf anlatmak mümkün değildir. Evvela sizin canınıza el atmalı ki onu kurtarmak için paranızı verebilesiniz. Ben yine sizi, 'Bizi kurtaranlara binlerle liralar var,' yalvarmalarıyla bağırtmanın yolunu, sırasını bilirim. Haydi şimdi rahatına bak," dedi. Müthiş haydut yürüdü gitti. Bu tehdit önünde Madam Altınyan, namını taşıdığı madenden ziyade sarardı, kaldı. Ve kulağıma yavaşça şöyle mırıldıyordu:

"Bu zalim canavar acep bizi ne biçim *suplis*'e koyacak? Ah canına rahmet Deli Kaptan bu kadar sert ve yırtıcı değildi."

Virjini ağlayarak:

"Ah maman, ne iştir ki edorsun? Böyle kertelerde *avaris*[169] gösterilir hiç? Biz geberdikten sonram milyonlardan ne fayda olabilir?"

İlk esaret felaketinden sonra bu ikincisi daha elim ve katlanılamaz bir hale geldi. Çünkü manen, maddeten pek bitik ve yorgunduk. Bu can dayanmaz heyecanların tekrarlanmasına artık takat getiremiyorduk. Tahammül kuvvetlerimiz aşınmış, her suretle mukavemetsiz kalmış gibiydik. Virjini'nin gözyaşlarına iştirakten kendini alamayan Hikmet Enis soruyordu:

---

168 Alışveriş, alıp verme. (y.n.)

169 (Fr.) *avarice*: Cimrilik. (y.n.)

"O geçirdiğimiz helecan ve işkence saatlerini böyle tekrar tekrar mı yaşayacağız? Bela kuyusunun birinden çıktık, daha derinine düştük. Bu herifin gaddar suratına baktıkça merhum kaptanı arıyorum. Çünkü bunun hiç insafı ve şakası olmadığı görünüyor. İstediği paralar dakikasında gelmezse hemen katl ameliyatını bitirip işin içinden çıkacak. Bu ötekinden ziyade sanatının ehli. Bu defa bizden ne isteyecekler acaba?"

"Biz fiyatı takdir olunmuş emtiaya benziyoruz. Ötekinin tayin ettiği beş bin lirayı bu da kabul edecek gibi görünüyor."

"Acaba İstanbul'da anam, ablam öldüler mi? Bu anlaşılmaz derin sükût nedir? Karabela'yı beş yüz liraya razı etsek de parayı gönderen olmadıktan sonra ne fayda hâsıl olur? Enişte bey bizi ipe çekecekleri bir anda bu ormanı tutuşturarak Mustafa Reis'i diri diri yakacak bir üçüncü çetenin çıkışına artık ihtimal verilemez. Bu sefer işimiz bitiktir. Mektubu nereye yazacağımızı ve nasıl yazacağımızı gayet ince bir muadele gibi evvelden halledip hazır bulunmalıyız."

"Mektubu bu defa çiftlik kâhyası Halil Efendi'ye yazacağım. Çabucak müracaat edebileceğimiz ondan yakın bir vasıtamız yok. Tabiî, içinde bulunduğumuz büyük tehlikeyi olduğu gibi anlatmaya uğraşarak mümkün olduğu kadar süratle hareket lüzumunu anlatacağım."

"Bu işte anlaşılmaz bir uğursuzluk var. Her şeyden evvel Tanrı'ya yalvaralım. İşimiz yalnız Allah'a kaldı."

"Bu sefer dışarıda bizim için nefsini feda ederek çalışan Murtaza da var."

"Murtaza'dan, jandarmalardan hiçbir şey beklemeyiniz. Ne kadar çalışsalar öyle bir iki günün içinde kabil değil burasını keşfedemezler. Eşkıya bizi öyle çapraşık, cehennemin bucağı bir ormana getirip tıktı ki ağaçların üzerlerindeki işaretler silinse kendileri bile bir daha burasını bulamazlar."

26

Bu bölümün uzun uzadıya anlatılmasına girişmezden evvel bazı cihetlerin izahı lazım geliyor. Dağlara adam kaldıran eşkıyanın da her sanat erbabı gibi bu kan dökücü mesleklerine mahsus bir takım âdet, kaide ve usulleri vardır. Mesela kaldırdıkları zavallıları bir arada bulundurmazlar. Birbiriyle görüştürtmezler. Hiçbir yerde mekân tutmazlar. Dam altında yatmazlar. Her gün, hemen her gece dağdan dağa yer değiştirirler. O biçareleri kedi yavrusunu taşır gibi tepe, bayır sürüklerler dururlar. Çünkü mekân tayini kendileri için büyük bir tehlikedir. Yakaladıkları esirlerin birbiriyle tanışmalarında da büyük mahzurlar vardır. Zira necat parasının ödenmesinden sonra hürriyetlerine kavuşanlar eşkıya yanında mahpus kalanlara dair dışarıya mühim malumat vererek haydutlara büyük zararlar ve güçlükler ika edebilirler. Fakat muharebenin son senelerine doğru her şeyin nizamı ve hemen bütün beşeriyet kanunları bozulduğu gibi şekavete de birtakım ehliyetsizler, acemiler karışarak eşkıyalığın da eski töresi kalmamış, binaenaleyh haydut çoğaldıkça anane-perverleri, usul aşinaları azalmıştı. Her nasıl rast gelirse vuruyorlar, çırpıyorlardı. Bu hale en ziyade o zamanki hükümetin zaafi sebep oluyordu. Etrafı saran eşkıyanın hesapsız çoğalmasına mukabil jandarma azalıyordu. Ve nihayet hemen yok gibi bir raddeye gelmişti. Bu kanlı herifler kâhyasız köyde çomaksız oynuyorlardı. Melunlar bir aralık cüretlerini güpegündüz köylere, kasabalara ve şehirlere inerek menhus sanatlarını umumi harp zamanındaki hükümetin gözü önünde icraya kadar vardırmışlar ve hatta çetelerin bazı azılıları musallat oldukları nahiyelerde adeta hüküm sürercesine rüsvalıkta açıklık ve pervasızlığa çıkmışlardı.

Bu esnalarda yine bazı çeteler çiftliklerde, köy ahırlarında, kahvehanelerinde mekân tutmaktan, esirlerini sürüyle hep bir arada dolaştırmaktan, bir mahalde yatırmaktan artık hiç çekinmiyorlardı. İşte Deli Kaptan ve Karabela çeteleri o vakitki ida-

renin zaafından dolayı şekavet usullerinin müsamahaya uğradığı bu zamanlarda türeyen ve ancak icabında yarı ananeye sadık kalanlardandı. Bununla beraber esirlerini beraber bulundurmakta, yakalayıp ve salıverdikleri esnada gözlerini bağlamak ihtiyatına riayetsizlikte sarplık ve ıssızlığından emin oldukları geniş, boş ormanlarda birkaç hafta mekân tutmakta zarar görmüyorlar ve ancak necat parası alıp da esirlerinden bir veya birkaçını salıverdikleri zaman yerlerini değiştiriyorlardı.

Karabela Reis avanesini başına topladı. Kendisinin bulunmadığı esnada olan biten şeyler hakkında inceden inceye tafsilat soruyor. O gece ve yarın için alınacak tertibata dair emirler veriyordu. Söz arasında Çengi Nazife ile Kâhya kızı Gülsüm'ün birkaç defa isimleri geçmesi dikkatimi celp etti. Onların esrarına vakıf olmak bizim için ehemmiyetli bir iş olduğundan başım ağaca dayalı, gözlerim kapalı uyur gibi hareketsiz durarak bütün can kulağımla dinlemeye çabalıyordum. Fakat kurnaz Karabela benim bu cali uyku sükûnetimden kuşkulandı.

Kulağımın zarını tırmalayan o canavar sesiyle haykırarak, "Pavli, niçin bu yeni gelenleri burada bırakıyorsun? Hepsini götür deliğe tık," emrini verdi.

Pavli isminden çetenin milliyetçe bir cins olmadığını anladım, içinde birkaç ırktan efrat vardı. Siyasal asırlardan beri kaynaşamayan, uzlaşamayan milletlerin cinayetlerde fikir ve çalışma ile birleşmeleri bana pek garip gözüktü. Bu hemen daima böyle gibiydi. Kasa hırsızlığında, kalpazanlıkta, karmanyolacılıkta[170] Haçik'le Dimitri, Hasan'la Avram el ele verip çalışmıyorlar mı? Fakat şimdi her şeyden evvel beynimde dehşetle tınlayan şey "delik" sözü oldu. O Allah'ın belası reis bizi deliğe tıktırıyordu. Hangi deliğe? Orası nasıl yerdi? Bu merakımız uzun sürmedi. Pavli derhal önümüzde kendini gösterdi. Orta boylu, iri kemikli,

170 Şehir içindeki ıssız yollarda ölümle korkutarak yapılan soygunculuk. (y.n.)

kırmızı yüzlü, kumral bir Rum. O da kaçtığı askerliğin kabalağından[171] dolaklarına kadar henüz kıyafetini terk edememişti.

Pavli, "Nuri, Yorgi, Recep!" isimlerini bağırarak yardımına üç kişi daha çağırdı. Bizi deliğe götürmek bu kadar mühim ve tehlikeli bir iş miydi ki dört esiri sevk etmek için dört haydudun vücuduna lüzum görüyorlardı? Bunlar ne beyhude ihtiyatlardı. Bizi büsbütün serbest bırakmış olsalar bile firar değil iki adım öteye gidecek halde değildik.

İnsanlıktan eser görülemeyen bir sertlikle, "Kalkınız!" kumandasını verdiler. İnleye sıklaya kımıldayarak kalkmaya uğraştık. Onlarda birer cellatlık tavrı, bizde salhaneden kaçamayan birer çaresiz hayvan bönlüğü vardı. Dört tarafımızda haydutlar, biz küçük bir esirler alayı, sevk olunduğumuz cihete yürüdük. Çok gitmedik. Hemen otuz kırk adım sonra ormanın içinde bir insan boyu yüksekliğinde, yeşillikler bürümüş tabiî bir seddin önünde durduk. Sedde dayanmış, iri konsol büyüklüğünde bir kaya ve yanında mavzerli bir nöbetçi gördük. Ne olacağını merakla bekliyorduk. Pavli, Nuri, Yorgi, Recep, bir de nöbetçi bu beş haydudun her biri iri kayanın birer ucuna yapıştılar, var kuvvetleriyle çektiler. Kaya istinadından ayrıldı. Enzar-ı dehşetimiz önüne fırın ağzından büyük, kara ve bizi yutmak için hazırlanmış duzahî bir canavar boğazı gibi simsiyah bir delik açıldı. Bizi kakıştırarak içine itmeye başladılar. Zindana atılan mahkûmlar gibi titreşerek, haykırışarak geri geri kaçmaya uğraşıyorduk. Fakat bellerimizin ortasına indirilen tekmeler, dipçikler halâs imkânı olmadığını anlattı. Son derecede yorgun, bereli vücutlarımızın dayanma tahammülü kalmamıştı. İkişer kat eğildik. En derin gecelere benzeyen bu ufkî kuyunun içine birer birer daldık. Arkamızdan beş haydut, yine kayayı deliğe tıkadılar. Bu kapalı delikten öteye bir adım atamıyorduk. Önümüz zifiri karanlık, göz gözü görmüyor-

171 Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda kullanılmış olan, şapkaya benzeyen bir tür başlık. (y.n.)

du. Burası bir mezardan daha korkunç, daha meşum, daha esrarlıydı. İki adım yürüyemiyorduk. Belki ötede yılanlar, çıyanlar, dağ mağaraları sekenelerinden cinler, periler, habis ruhlar vardı. Birbirimizden kuvvet ve cesaret alabilmek için dördümüz bedevî topu gibi sarmaş dolaş olduk. Madam Altınyan dehşetten harareti artan nefesiyle yüzümü yakarak:

"Meğerleyim vaktiyle ne büyük laflar, ne nankörlükler etmişiz. Deli Kaptan'ın ağılını bura ile *konpare*[172] edince orası Pera Palas'tan daha menşur, daha *konfortabl*, hâsılı daha aykırı, daha müfret bir şey kalır. Ah, Kapıdan'ın rahmetler olsun canına, rahmetler olsun canına. Bizi etsiz, zerzevatsız, meyvesiz bırakmazdı. Ah bu zalim canavarlar ağızlarımıza dörder zeytin koyduktan sonram bizi diri diri bu *tonbo*'nun[173] içine attılar."

Virjini: "Ah maman, burası çok karanlık edor. İçimden büyük bir *epuvant*[174] gelor. Sanorum ki bundan ötede *krok miten*'ler[175] doludur. Hemen bize yemek için beklorlar. Çok korkorum. Neresidir burası acep?"

"Ne bileyim ki neresidir? Eski *tampel*'lerde böyle *suteren*[176] galeriler vardır. *İstorik*[177] mezarlara gider. Burası da Bizantin'lerden kalma öyle bir şey olmalıdır."

"Şimdi burası *simütiyer*'dir[178]? Ölülerle beraber olduk?"

Ellerimizle bu karanlık inin duvarlarını bulmaya, gözlerimizle bu sonsuz gecenin esrarını keşfe uğraşırken ta içeriden, karanlığın dibinden, derinden derine bir cezbe bir ses duyduk:

"Allah. Allah."

---

172 (Fr.) *comparé*: Karşılaştırma. (y.n.)
173 (Fr.) *tombeau*: Mezar. (y.n.)
174 (Fr.) *épouvante*: Büyük korku. (y.n.)
175 *Croque - Mitaine*: Umacı. (Hüseyin Rahmi'nin notu.)
176 (Fr.) *sous-terrain*: Yeraltı. (y.n.)
177 (Fr.) *historique*: Tarihi. (y.n.)
178 (Fr.) *cimetière*: Mezarlık. (y.n.)

Karanlıklardan gelen lafza-i Celal'in heybeti önünde tüylerimiz diken diken oldu.

Madam Altınyan titreye titreye kolumdan sıkarak fısıl fısıl kulağıma:

"İçeride bir hoca vardır. Okor, püf idor. İnsandır acep? Yoksam evliyadır?"

Virjini ağlayarak:

"Bu Müslüman evliyadır. Gâvuruz deyi şimdicek bize çarpar ise?"

Kadınların bu korkularını teskin için mavera-yı kabirden işitiliyor gibi şu cevap geldi:

"Korkmayınız gözüm. Korkmayınız. Ne evliyayım. Ne cinim. Ben de zalim haydutlar eline düşmüş sizin gibi beniâdemim."

Madam Altınyan: "Vah zavallıcık, bu *fatal*[179] kuyu içerisine bizden evvel düşmüş insanlar vardır. (Karanlıktaki meçhul zata hitaben) Baba efendi, biz bunda bir tenebr[180] içerisinde kalmışız. Nereye gideceğiz? Ne ideceğiz? Bilemoruz. Bize biraz yürek veriniz ki yürüyelim."

İçeriden ses: "Durunuz kızım. Size ışık yakalım. Yol gösterelim."

İçeriden bir kibrit çakıldı. Küçük bir çıra tutuşturuldu. Mağaranın rutubetler damlayan cidarlarından orta kısmı aydınlandı. Fakat ileri doğru ışık zaafa uğraya uğraya nihayet sönerek karanlık yine devam ediyordu amma karanlıktan ürken kalplerimize, bunalan gözlerimize çıra parçasının bu isli alevi adeta bir elektrik lambası parlaklığını gösterdi. Bizden on, on beş adım ileride, bu uzun kuyunun sağ dıl'ı üzerinde bir sıraya dört insan oturuyor, benizleri sarı fakat gözleri kapana tutulmuş hayvanlar gibi derin endişeler içinde parlıyordu. Aralarından kır sakallı bir ihtiyar, ağzından inilti gibi çıkan bir sesle:

---

179 (Fr.) Uğursuz, öldürücü. (y.n.)

180 (Fr.) *ténèbres*: Karanlık. (y.n.)

"Vah zavallılar. Vah zavallılar. Sizde mi kanlı Arnavut Mustafa'nın dam-ı belasına tutuldunuz? Siz de dört. Biz de dört. Herif çifter çifter avlıyor. Geliniz bakalım sekiz felaketzede baş başa verelim. Şu isli, çıtırtılı çıranın etrafında derdimizi yanalım.

Ormanın bu derin kovuğu haricen şairane letafetiyle makûs bir korkunçluk ve kasvetteydi. Cereyansız havasında, yosun ve daha nevlerini tayin edemediğimiz ağır kokular vardı. Nefeslerimize tıkanıklık gelmeye başladı. Tepemizde bu tabiî hapishanenin hiç durmayan bir teessürle sanki felaketimize damla damla ağlayan tavanı ve altımızda ıslak bir toprak. O yorgun, o elemli ve tutunmaya muhtaç halimizle nereye oturacak, nereye yaşlanacaktık?

27

Çıranın aydınlığına doğru yürüdük. O küçük mahpus grubunun yanına gelince ihtiyar zat müşfik bir sesle:

"Yer katı ve ıslaktır, oturamazsınız. Size şimdilik minderlerimizden ikisini takdim edelim. Elbette mağara sahibi canavar, misafirlerine yatacak bu neviden birer şilte göndermek mihmanperverliğinde bulunur."

Önümüze şişkin iki çuval yuvarladılar. Biz acemi acemi bu tuhaf minderlere bakarken ihtiyar devam etti:

"Efendim, bunlar haydutlar reisi Mustafa'nın icat ettiği çabuk kurulur ve bozulur amelî birer karyoladır. Misafir gelince bu çuvalların içine kuru ot, yaprak filan doldururlar. Kullanışlarına lüzum kalmayınca içlerini boşaltırlar. On beş yirmi çuval bir haydudun omzunda uzak mesafelere taşınabilir. İnsanlara iyilik etmek için bazen küçük bir akıl ve feraset kâfi gelir. Fakat fenalık etmek için keskin zekâ ister."

Çuvalları uç uca koyduk. Bu mağara kanepesinin üzerine sıralandık. Dört onlar, dört biz şimdi sekiz kişi büyük bir omnibüste

oturur gibi karşı karşıyaydık. Ellerinde çıranın biri bitti. İkincisini yaktılar. Birbirimizi şöyle gözden geçirdikten sonra ihtiyar adam:

"İçinizde en yaşlınız bulunmak itibarıyla felaketin buraya topladığı bedbahtları birbirine takdim etmek vazifesi bendenize düşer. Kendimden başlayayım: Müteahhit Hacı Fikri bendeniz. (Zayıf, saz benizli, siyah çukur gözlü, yüzü kasvetli bir zat göstererek) Tüccardan Selanikli Ferhat Efendi. (Birbirine benzeyen az şehla ve kurnaz bakışlı biri kırklık öteki otuz beşlik tahmin olunabilen iki kişiyi işaretle) Komisyoncu Samoel Durani ve biraderi Hayim Durani efendiler."

Bizim tarafın resmi takdimini de ben ifa ettim. Her ismin telaffuzunda karşı karşıya eğilerek birbirimizi tanımış oluyorduk. Esaret müddetimizden beri haydutların hain ve nemrut çehrelerinden başka insan yüzü görmemiş olduğumuz için bu tanışmak ve görüşmekten büyük bir lezzet ve teselli duyuyorduk. Birbirimizi görmek ve daha doğrusu doya doya temaşa etmek hazzı da çok devam edemedi. Hacı Fikri Efendi'nin elindeki çıra yandı. Tükendi. Muhterem ihtiyar:

"Çıralarımızı, kibritlerimizi iktisat etmek lazım. Bunları pek muhtaç olduğumuz anlarda sarf etmeliyiz. Teşehhüt miktarı birbirimizin yüzümüzü görüp tanıştık ya, bu kâfidir. Şimdi karanlıkta da görüşebiliriz."

Kır karanlığından hiç farkı olmayan mağaraya bir lüks lambası[181] süsünü veren çıra söndükten sonra yine zifirî bir karanlığa boğulduk. Fakat duyduğumuz seslerin inlerden, cinlerden değil bizimle hem-nasip felaketzedelerden geldiğini artık biliyorduk.

Hacı Fikri Efendi karanlığa gömülen gözlerimizin kasvetini hafifletmek için kulaklarımızı meşgul etmek isteyerek:

"Allah kabul etsin, şimdiye kadar namazımı kazaya bırakmadım. Fakat burada bize ancak içecek kadar su veriyorlar. Aptes almak kabil olamıyor. Bir de daimî karanlık içindeyiz. Vakit ne

181 Hava basınçlı bir tür petrol lambası. (y.n.)

vakittir? Gece mi? Gündüz mü? Bunu tayin edemediğimiz zamanlar oluyor. Aptesi teyemmümle alıyorum. Namazı takribi tahminlerle kılıyorum. Hata vuku buluyorsa hayır ve şer halikı bu mazeretimi kabul eder.

Bu Müslüman, musallî, latif ihtiyardan sordum:

"Efendi hazretleri, ne vakitten beri eşkıya inindesiniz?"

"On günden ziyade oluyor. Beni oradan oraya sürüklediler. Üç dört yer değiştirdik. Nihayet bu karanlığa gömdüler. Bugün yarın çilem tamam oluyor. Bu haydut esaretinden diri kurtulamayacağımı biliyorum. Rüyasını gördüm. Tanrı bana hakikati ayan etti. Ben tanınmış müteahhitlerdendim. Harp esnasında entipüften adamlar alyon[182] kesildiler. Ben mahvoldum. Hükümete karşı yüksek miktarda erzak itasını taahhüdümden sonra piyasa yükseldi, iflastan kurtulmak için ne'm var ne'm yok feda ettim. Taahhüdümü ifadan kaçınmadım. Fakat bugün sekiz on bin lira verebilecek bir halde değilim. Bu zalim şakiler benim eski şöhret ve itibarım üzerine istekte bulunuyorlar. Hakikati söylüyorum. İnanmıyorlar. Büyük oğlum Sarıkamış'ta şehit oldu. Küçük oğlum henüz on dört yaşında. Bir kızım var, ondan küçük. Beni bu uğursuz canilerin ellerinden kurtarmak için fedakârlık edecek soydan soptan kimsem yok. Bu melunlar insanca söz anlamıyorlar. Çünkü tıynetleri canavar. Selanikli Ferhat Efendi'nin hali de aynen bana benzer. O da necat parasının tediye müddetini geçirdi. İhtimal ki birkaç saat sonra sürüden mezbahaya koyun ayırır gibi bizi buradan alacaklardır."

Karanlıkta hangisi olduğunu fark edemediğim Musevi iki kardeşten biri söze başlayarak:

"Bir odun işi için Karamusal'a yeldik, içerlerde yideceğiz, bakacağız ormana. Orada var bir Yahudi yeldi benim kulağıma dedi: divane misin? Nere yidiyorsun? İçeride var Karabela Mustafa. Yakalanırsan bir kere işin bitti. Bu memlekette az mı bela

182 (Eski zenginlerden Antoine Alion'un adından) Çok zengin kimse. (y.n.)

var? Bir de Karabela. Bir de kırmızı. Bir de yeşil. Her çeşit her renkten bela var. Kendini her zaman dikkatli kullanmalisin ki çatmayasın bunlara. İki kardeş oturduk. Düşündük, düşündük ki yidelim mi? yitmeyleim mi? Biz düşünürken böyle bir Rum tüccar yeldi. Burada almış bir orman iskeleye odun indirdi. Para kırdı, para kırdı. Ona sorduk. İçerde bela var mı? Bize yüldü. Ne belası be içeride para var para yidüp yelen Roçild oluyor. Meyersem bu Rum istemezmiş ki Yahudi yelsin burada odun ticareti yapsın. Bizi Karabela'ya tutturmak için böyle söylemiş. Yahudi aldanmaz. Aldanmaz ama işte nasılsa bir kere boş bulunduk. Hayvanlara bindik. Ormanlara yittik. İçerde para var doğru. Fakat evvela Mustafa ile bir *konvensiyon*[183] yapmalı. Ne kazanırsak yarı be yarı. Yece köyde kahvenin üstünde küçük bir odada kaldık. Uyumuyoruz iki kardaş hesaplıyoruz. Hesaplıyoruz. Bir haftanın içinde bu işten on bin lira var. Nihayet bu tatlı hesaptan yorulduk. Döşeklere uzandık. Ne kadar yattık bilmiyorum. Birdenbire gümmmm! Kahvenin önünde bir silah batladı. Ben sinirli adamım, silah sesi bana dokunur. Haydi aldı beni bir ıspazmoz. Aşağıda var büyük bir patırti. Kulaklarımızı oraya verdik. Bir ses diyor: 'Yukarıda var mı iki Yahudi?' Kahveci ne doğru adam! Diyor: 'Evet efendim var iki Yahudi. Buyurunuz alınız.' Sonra kahveci bu yalan kabul etmez doğru adam yeliyor. Bizim oda kapı tak, tak, vuruyor. Soruyoruz: 'Ne var?' 'Karabela Mostay Efendi yeldi. Sizi aşağıda istiyor.'

"Bu dünyada başıma türlü belalar yeldi. Fakat böylesi yelmedi. Bu bela çok büyük bela. Ne yedi. Ne sekiz. Ne on dokuz, hava sıcak amma sanırsın kânunusani[184]. Biz korkudan titriyoruz. Kostümlerimizi koyduk. Ama yine üşüyoruz. Aşağı endik. Mustafa bizim suratlarımıza bakti. O saat anladı. Bana dedi: 'Sen Samoel Durani?'

183 (Fr.) *convention*: Anlaşma, sözleşme. (y.n.)
184 Ocak ayı. (y.n.)

"'Evet efendim.' Kardaşim için:

"'Sen Hayim Durani?'

"'Evet efendim.' Bravo. Doğrusu bu büyük jeni[185] bizim belediye reiste bu kadar akil yok. Sonra bizden sordu:

"'Efendiler uzak yola yideceyiz. Üzerinizde ağırlık var mı?'

"'Hayır efendim yok.'

"'Olmalı. Olmalı,' dedi. Elini ceplerimize soktu. Nerede para var o biliyor. Benden iki yüz lira. Kardeşimden yüz yetmiş lira taradı. Daha saat, kordon, yüzük ne var hep topladı. Böyle bir avans yaptı. Haydi yola çıktık. Yürü yürü bitmez. Allah'ın dağları. Nerde yidiyoruz? Kim bilir? Dinlenmek, oturmak yok. Yiyecek yok. Dağlarda su bulursan hayvan gibi içeceksin işte bu kadar. Bir yerde jandarmalara rast yeldik. Evvela sevindik. Sandık ki kurtuluyoruz. Ah aman kâşki rast yelmeyeydik. Haydi babam bum bum bum muharebe. Ya kurşun bize yelirse? Yelirse yelir, kimin umurunda. Yerlere yattık. Taşların aralarına başlarımızı soktuk. Birkaç defa kurşun tepemde patladı. Sandım ki vuruldum. Bu yaşa yeldim muharebe yormedim. Gazetelerde okuyorum ki bütün dünyada muharebe var. Neme lazım benim dedim. Hasköy'de yok a. Şükür Allah'a muharebe çok sürmedi. Yarim saatta bitti. Anladım ki jandarma da bıkmış. Eşkıya da. Kim vuruldu? Kim öldü? Yormedim. Bakamam içim yotürmez. Haydi yine çıktık yola. Yit yit bitmez. Türkiye küçüldü diyorlar amma yalandir. Daha pek çok dağlar var. Yorgunluk, açlık, korku, yürek oynaması. Bizde kuvvet kalmadı ki yürüyelim. Bir su başına yeldik. Dediler ki yemek var. Biz de sandık *dejöne* yapacağız. Çıkardılar zeytin ekmek. Ama zeytin kurumuş, kurumuş keçi zeytini olmuş. Ekmek de fırından çıkalı on gün olmuş, çamur parçası. Benim mide hasta, yiyemem böyle şey. Karabela'ya söyledim, yuldu, yuldu, dedi: 'Bezirgân daha karnın acıkmamış. Acıkırsa yersin. Büyün nazlanırsın ama yarın kapa kapa yiyeceksin.' Ah

185 (Fr.) *génie*: Dâhi. (y.n.)

bu büyük adam nasil bildi? Ertesi yunu daha ertesi yunu kapa kapa yedim. Mide hastalık yelmedi. Kimin ki midesinde zoru var, nafile hekime, eczacıya yitmesin. Kuru ekmek zeytin yesin bir şey kalmaz. Ben ilaca bu kadar para verdim. Mustafa'nın zeytin ekmeğiyle şifa buldum. Dağlarda yezdik, yezdik. Yıldızları sayarak açıklarda yattık. Sonra yetirdiler. Bizi bu deliğe kapadılar."

Sözü burada kardeşinin ağzından kaparak öteki başladı:

"Ne oldu oldu, bir belaya tutulduk. Bela bize yelmedi. Biz yittik ayağımızla belayı bulduk. Biz tüccar adam. Kaç yundur piyaçadan haberimiz yok. Kambiyo işi ne oldu? Bu da bir bela. Alacağız vereceğiz, satacağız. Piyaça üzerinde oynayacağız ki bu zarardan kaçalum. Var bizim ortaklar. Biz İstanbul'da yoğuz. Kim bilir bize ne kazik oynadılar. Dünyada başka iş kalmadı. Kazik hep kazik! Şimdi de yedik belalı bir kazik. Bakalum bu kazik nasıl çıkaracağız?"

28

İnimizin önündeki iri taş kımıldadı. Yüreklerimiz de beraber. Çünkü iyi kötü her haber bize oradan gelecekti. Bezirgânın biri yavaşça:

"Hayim bela yeliyor."

"Sus Samoel. O duymasin. Kızarsa bizden çok para isteyecek."

Taş açıldı. Dışarıdan hafif bir aydınlıkla beraber ellerinde birer gaz tenekesi, iki haydut girdi. Büyük bir çıra tutuşturarak mağazamızın cidarında bir kovuğa sapladılar. Tenekenin birinde çorba, ötekinde sofra takımlarımız vardı. Her birimizin eline kenarı kırık kâse, paslanmış teneke maşrapa, yamru yumru konserve kutusu verdiler. Bunların içine ikişer üçer kepçe çorba koydular. Öbür ellerimize de dilim değil birer topak ekmek tutuşturdular. Kaşık yok. İmaret kapılarına biriken kör, topal dilencilere hiçbir

zaman bu kadar sefilâne surette yemek yedirilmemiştir. Kaplarımızın içinde tüten şey muhtelif cinsten etlerle kaynamış bir bulgur çorbasıydı. Ellerimizdeki kuru ekmeği çaya bisküvi batırır gibi buna banıp yiyecektik.

Hayim Durani: "Böyle servis ne Londra'da ne Amerika'da ne metropol otelde... Yaşasin belalı Mustafa efendimiz. Yordun mu kapital koymadan para kazanmanin yolunu. Piyaça istediği kadar oynasın. Kambiyo istersa bir lira yirmi kâğıt olsun. Mustafa'ya ne zarar?"

Madam Altınyan: "Hayim Efendi, ağnaşılıyor ki siz daha *sivilize abitüt*'lerinizden ayırt olmamışsınız. Biz bunda her şeyi unutmuşuz. *Nomad*[186] olmuşuz. Bir sofra için otuz biçim çatal, kaşık, bıçak. Meğersem bunlar boş şeylermiş. Biz bunda kaç zamandır (ellerini göstererek) natürel çatalla yiyoruz. Midelerimiz alıştı altık, hiçbir şey tınmıyor. En büyük babamız, en büyük anamız Adam ile Eve çatalla yediler sanırsın? Elle yediler. Ve sapsağlamdılar. Bu kadar çocuk yaparak dünyayı insanla doldurdular. Şimdicek diyorlar ki biz *sivilizasyon*'dan[187] savaşlığa doğru gidiyormuşuz. Bolşevikler gümüş *kuver*'leri[188] olanları öldürüyorlarmış. Lüks takımla yemek yemek bir *krim*[189] sayılıyormuş."

Mide bizimki gibi bir hayvan iştihasıyla acıkırsa ne çatal arıyordu ne bıçak ne tabak ne bardak. İçine ne suretle atılırsa atılmış olsun gıda ihtiyacını hemen emiyordu.

Açlık en medeni bir insanı hayvanlaştırıyor. Terbiye ve nezaketin sahte yaldızları derhal siliniyor. Altındaki vahşi adam, asıl canavar insan sırıtıyor. Gemileri batıp da haftalarca engin denizde sal üzerinde yiyeceksiz, içeceksiz yüzen insanların birbirlerini yediklerini tarih elemlerle kaydediyor, biz gözyaşlarıyla okuyoruz.

---

186 (Fr.) *nomade*: Göçebe. (y.n.)

187 (Fr.) *civilisation*: Medeniyet. (y.n.)

188 (Fr.) *couverts*: Çatal bıçak takımı. (y.n.)

189 (Fr.) *crime*: Ağır suç, cinayet. (y.n.)

Kapışa kapışa çorbalarımızı içtik. O kuru ekmekle et parçalarını birbiri arkasına yuttuk. "Daha var mı?" dedik. Samoel ve Hayim efendilerin iştihaları da bizden aşağı değildi. Yalnız Hacı Fikri ve Ferhat efendiler ağır davrandılar. Sekiz on gün o mağaranın karanlığı içinde oturunca bu ilk günlerdeki açılışa göre iştihanın kapandığını söylüyorlardı. Biz bu karanlığa yeni düşmüş, çok yürümüş, çok yorulmuş olduğumuzdan vücutlarımız kaybettiği kuvveti yerine getirmek için yiyecek istiyordu.

Bazı zamanlar olur ki en nefis ve nadir yemekleri tatsız tuzsuz bulursunuz. Yine bazı anlar gelir ki en umumi ve bayağı yiyeceklerin lezzetine doyamazsınız. Mustafa Reis insanların bu tabiatlarını bildiğinden av köpeği gibi acıktırmadıkça esirlerinin önüne yiyecek koymuyordu.

Akşam yemeğini yedik. Şimdi de döşeklerimiz seriliyordu. Haydutlar içleri ot dolu dört çuval getirdiler. Başları mağaranın cidarına gelmek üzere yan yana bir sıraya uzattılar. Çorbayı, ekmeği nasıl kapışa kapışa yedikse bu iptidaî şiltelerin üzerlerinde de horul horul uyuyacaktık. Çünkü o açlığın, o yorgunluğun üzerine yememek, uyumamak büsbütün iktidarımızın yetişemeyeceği bir işti.

Mustafa Reis'in bu karanlık, uzun yeraltı oteli oturulacak bir yer için lazım bütün kısımları camiydi. Methalimiz bir kere o beş altı çekilik[190] iri taşla kapatıldıktan sonra ne kadar bağırsak çağırsak dışarıdaki âlemle bütün münasebetlerimiz kesilmiş olacağından her ihtiyacımızı içeride bitirmek mecburiyetinde kalıyorduk. Mağaramız içeri doğru uzun ve her türlü hususiyete elverişliydi. Fakat değişmeyen havası gittikçe ağırlaşıyordu.

Döşeklerimize uzandık. Ashabı Kehf gibi müddeti belli olmayan ağır bir uykuya daldık. Gözlerimizi açtığımız zaman mağaramızı gene ebedî bir gece karanlığına boğulmuş bulduk.

190 İki yüz elli kiloya eşit olan, odun, kireç gibi ağır ve kaba şeyleri tartmakta kullanılan bir ağırlık ölçüsü. (y.n.)

Dışarıda gündüz olmuş muydu? Kim bilir? Güneş hiçbir delikten vücudunu bize hissettiremiyordu. Hiçbirimizde saat olmadığından zamanı ölçmek imkânsızlığı içinde yaşıyorduk ve ancak vücutlarımızın ithalat ve ihracat zamanları bizim için sırf hayvanî bir ölçü yerine geçerek akşam ve sabahın tayinine biraz yardım edebiliyordu.

Kaynım Hikmet Enis benden soruyordu:

"Enişte bey, vakit ne vakit?"

"Kim bilir oğlum? Yattığımız gece hâlâ devam mı ediyor? Yoksa ertesi günün öğlesi veya ikindisi mi oldu?"

"Kırk sopa yemiş gibiyim. Canım hiç bu pufla döşekten kalkmak istemiyor."

"Yat. Yat. Sana kalk diyen yok a."

"Nasıl yatayım enişteciğim! Vücudum yorgun fakat gönlüm rahat değil. Önümüzde uğursuz bir günün hiç belli olmayan belki de pek korkunç saatleri var. Kim bilir nelere uğrayacağız? Neler göreceğiz? Neler çekeceğiz?"

Madam Altınyan çuvalı üzerinde bir yandan öbürüne dönerek:

"Ah aman!"

Ben: "Madam ne oldunuz?"

"Ben de bilmem ki ne olmuşum. Pestil oldum? Lapa oldum? İlahana turşusu oldum? Hâsılı işte böyle ezik büzük bir şey olmuşum."

"Karyolanızın somyası vücudunuza pek yumuşak gelmiştir de."

"Ah efendim ne dersin? Bu çuvalın içine otla beraber taş da doldurdular? Ne yaptılar? Üzerinde döndükçes boş böğrüme yumruk gibi bir şeyler battı. Virjini. Ses vermiyorsun, ne oldun kızım?"

Virjini inleyerek:

"Ah maman, sesim kaldı ki vereyim?"

Karşı tarafta iki Yahudi kardeşler konuşuyorlar:

"Hayim. Biz İstanbul'dan salı yunu çıktık. Çarşamba gece yakalandık."

"Böyle oldu."

"Piyaça kaçta kapandı?"

"Aklimda. Defterde kayit da koydum."

"Osmanlı?"

"Üç yuz seksen buçuk."

"İngiliz?"

"Üç yuz kirk beş."

"Fransız?"

"Yuz doksan altı buçuk."

Drahmi, İtalyan, mark, dolar, ley, leva, hepsini sorduktan sonra:

"Rant Ejipsiyen[191] kaçta?"

"Katr pursan.[192] C 500 frank."

"Verdin mi hepsi bunlari?"

"Vermedim."

"Kazik yedin."

Hacı Fikri Efendi döşeği üzerinde teyemmümle namazını kılmış olmalı ki şimdi mırıl mırıl tespih çekiyordu. İçimizde ağzı var dili yok denecek biri varsa o da Selanikli Ferhat Efendi'ydi. Bu adamın sesinin tanini nasıldır işitmedik. Hep susup düşünüyordu. Necat fidyesinin ödenme müddeti gelmiş geçmiş fakat ailesinden hiç ses çıkmamıştı. Hacı Fikri Efendi'nin bu zat hakkında bize gizlice anlattığına göre bir miras ve şirket meselesinden dolayı bu zavallının vücudunun ortadan kalkması akrabasından bazılarınca keder verecek bir facia değil sevinecek bir vaka gibi telakki olunacakmış.

Biz kadın erkek, Müslüman, Ermeni, Yahudi sekiz mahpus, birbirimizi birer parça tanıdık. Çuvalların üzerinde, muhatabımızın yüzünü görmeden karanlıkta ruhlarla görüşür gibi konuşuyorduk. Yalnız Madam Altınyan'ın tabirince tuvalet yerine git-

191 (Fr.) *Rent egyptien*: Mısır parasının getirisi. (y.n.)

192 (Fr.) *Quatre pour cent*: Yüzde dört. (y.n.)

mek iktiza ettikçe bir çıra parçası yakarak mağaranın bir çıkmaz sokak gibi uzanan öbür ucunu boyluyorduk. Ömrümüzün bu simsiyah saatlerini uyumakla, dertleşmekle bitiremiyorduk. Bir inde yaşayan hayvanınki kadar sadeleşen hayatımız bu devamlı gece içinde bize yine her bir ihtiyacını hissettiriyordu. Acıkıyorduk. Demir kafesler içinde yem zamanını bekleyerek parmaklıkları ısıran hayvanların iştihasıyla gözlerimiz mağaranın deliğindeki taşta, bize çorba getirecek haydutların adım seslerini bekliyorduk. Karabela Mustafa, bu menhus haydut birkaç lokma ekmeği, birer parça çorbayı niçin bize bu kadar şiddetle arattırıyordu? Hayatımızdan bezdirip necat fidyelerimizi bir an evvel elde etmek için mi? Anlaşılmaz bir bilmece. Biz o deliğe tıkılalı herhalde yirmi dört saati geçti. Yahut ki bu bedbaht ömrümüzün çekilmez zifirî dakikaları bize pek uzun geliyordu. Bu belalı herif necat fidyesi hususunda imhal tanımayacağını, işi çabuk bitirmek istediğini bize anlatmamış mıydı? Haniya? Saatlerimiz boşa geçip duruyordu. Niçin bir an evvel gelip de şartlarını bildirmiyordu? Ne oldu acaba? Bu gecikmeden kim bilir başımıza yine ne belalar gelecekti?

Nihayet inimizin ağzını tıkayan iri kaya kımıldadı. Hepimiz yutkunarak gözlerimizi oraya diktik. Bize nimet verenlerimizi bekliyorduk. Fakat içeri elinde yanar çırayla bir tek haydut girdi. Anladık ki vakit gecedir. Çorbaya, ekmeğe dair hiçbir şey getirmedi. Yutkunmalarımız boşa gitti. Yanımıza yaklaşarak besbelli ne halde olduğumuzu anlamak için çırayı suratlarımıza doğru tuttu. Hepimize birer kısaca göz gezdirdikten sonra Belalı Mustafa'nın fermanını tebliğ etti:

"Reisin emri var, dışarı çıkacaksınız."

Gece vakti dışarı çıkarılmamızı biz pek hayra yormadık. Fakat itaatten başka çaremiz var mıydı? Herif bizi mektep talebesi gibi bir hat üzerine dizdi. "Arş!" kumandasını verdi. İki kat eğilerek delikten dışarı çıktık. Mağaranın pis kokulu, pek ağır durgunluğundan kurtulup da ciğerlerimize ormanın taze havası dolun-

ca oh zefiriyle ferahladık. Mezardan dünyaya çıkıyorduk. Bir iki adım sonra burunlarımızı nefis bir püryan kokusu taltife başladı. Ziyafete gittiğimizi anladık. Bir haydut âlemi daha geçirecektik. Bu eşkıya reislerinin sarhoşlukları berbat oluyor. Yanan Deli Kaptan'ın şenlik gecesi, zihinlerimizde tattan ziyade unutulmaz bir acılık bırakmıştı. Bakalım bunda nasıl olacaktı? Sarhoşluğunun taşkın bir anında bu canavar herif öldürülmemize ferman ederse işimiz bitikti.

Ormanın ufak kayranına öbek öbek ateşler yakılmış, o meydancık hazin bir kan rengine boyanmıştı. Etraftan hafif bir rüzgârla dallar, yapraklar kımıldadıkça bu kızıl zemin üzerinde acayip türlü gölgeler titriyordu.

Bizi eşkıya reisinin huzuruna dizdiler. Herif belini iri bir ağaca yaslamış, elindeki çubuk kadar uzun ağızlığı soba borusu gibi tüttürüyordu. Ta Afrika'nın içerilerine kadar esaret dünyanın her tarafında men edilmişken bu kanlı haydut bizi en meşhur bir payitahtın kapısı önünde, hayatlarının kanunen hiç kıymetleri olmayan tavuklar, tavşanlar gibi deliğe tıkmıştı ve menfaatine en muvafık gelecek surette icabımıza bakacaktı.

Adlî bir işin görülmesi için kanunun himmetine müracaat etmişiz gibi menhus şaki sanki itizaren:

"Başka acele maslahatlar çıktı. Sizin işinize bakamadım," dedi.

Ben, "Allah ömrünüze bereket versin. Geç olsun da güç olmasın," diyecekken herif sözüme meydan vermeden ifadesinde devam etti.

"Bu gece her iş görülecek. İçinizde necat paraları için İstanbul'daki evlerine mektup yazılacaklar var. Hesapları kesilerek asılacaklar var."

Bu son müthiş terkibi söylerken vahşi gözlerini Hacı Fikri ile Selanikli Ferhat efendilere dikti.

29

Belalının bu cana kıyarcasına hükmü karşısında bu iki masum mahkûmun benizleri soldu. Fakat onlardan ziyade biz titreşmeye başladık. Çünkü bugün onlara olan yarın bize olmayacak mıydı? Halâsımız, felaketimiz bu melunun ağzından çıkacak iki kelimeyle taayyün etmeyecek miydi? Bu dağ başı mahkemesinin ne bidayeti vardı ne istinafi. Bu hayatta hakkın kuvvetten ibaret olduğu hakikatinin en korkunç bir misali önünde zebun, mazlum olup kalmamış mıydık? Manevî ve maddî kuvvetli tarafın kurduğu nizamlar, kanunlarla hayat hayatı ezerek, yiyerek payidar olmuyor mu? Biz yaşamak haracını bu dağların hâkimine veremezsek Allah'ın vermiş olduğu hayat hakkını o bizden çekip almayacak mıydı! Nice geçmiş yılların tesirleri altında yaşadığımız usullerimizi, âdetlerimizi; insanlıktan, tarafgirlikten kuşbakışı bir nazarla tetkik, tahlil edebilsek bizim yaptığımız ve bize yapılan fenalıklara hayretten, nefretten parmaklarımız ağızlarımızda kalır. Fena alışma sebebiyledir ki bu iğrenç şeyleri fark edemiyoruz. Âdet böyledir, böyle olmak lazım gelir, diğer türlü harekete imkân yoktur sanıyoruz. Tekâmül ve terbiyeyle tıynetlerimizi değiştirmeliyiz. İnsanlık ve umumi adalet namına bu ihtiyaçtan bugün en medeni milletler vareste değildirler. Çünkü yirmi asır sonra gelecek milletler tarihlerimizi okudukları ve müzelerde vahşet aletlerimizi seyrettikleri zaman bizi canavar göreceklerdir. Bugün ulusal haklar perdesi arkasında bir milletin diğer bir millet için kurduğu vücudunu kaldırma düsturlarını görseniz ürpertiler geçirirsiniz. Her birinin yegâne siyasî meşgalesi diğerinin imhası çaresini düşünmekten başka bir şey değildir. Ulusların bu savaşları arasından hatt-ı hareketinizi iyi çizemeyerek kuvvetsiz, dostsuz ve boş bulunmak, mahvolmaktır. Bu davayı büyültürseniz mesele cihan savaşı şeklini alır. Küçültürseniz iş komşunun komşuyla anlaşmazlığına ve kavgasına kadar iner. Fakat maslahatta daima bir Karabela Mustafa ile esirler güruhu vardır. Bir cümlede fail

ile mef'ulü tahlile alışır gibi her vakada iki tarafın hadlerini tayin edebilirseniz felsefenizi tamamlayarak hayatı olduğu gibi görmeye alışmış olursunuz. Sebepsiz yani insanlık namına kimsenin size iyilik etmeyeceğini anlar ve uğradığınız fenalıkların doğuşu, gidişi ve dayanışlarını görerek her kötülüğü tabiî bulur, şaşmaz, kızmaz, aldanmaz amelî bir filozof olursunuz.

Karabela mahkemesinin azaları yoktu. Bütün rey ve kuvvet haydudun şahsında toplanıyordu. Herifin bu korkunç kararına karşı itiraza cesaret göstersek de o menhusu kızdırmaktan başka bir şey yapmış olmayacaktık. Bu belaya karşı müessir olabilecek yalnız bir kuvvet, bir tılsım vardı. Para. Parayı veren kurtuluyordu. Fakat o anda o da bizde yoktu.

Kalplerimiz kırık, boyunlarımız bükük, her kazaya razı, her emre tâbi, ormanın kenarında gösterdikleri yere bir sıraya oturduk. Haydutlar kendi içme, eğlenme zevklerine daldılar.

İhtiyar, nuranî yüzü çok sararmış olmasına rağmen Hacı Fikri Efendi'nin fiilen, tavren gösterdiği metanete hayret ediyorduk. Bu pek muhterem adam orada dolaşan genç haydutlardan birini çağırarak sordu:

"Oğlum adın ne?"

"Nuri."

"Yarabbi şükür Müslüman'sın."

"Elhamdülillah."

"Bak ak sakalıma. Büyükbaban yerindeyim."

"Görüyorum."

"Senden büyük bir ricam var."

"Nedir? Çabuk söyle."

"Reisinizin hakkımızda verdiği ölüm cezası kararını belki biliyorsun."

"Biliyorum."

"Bu akşam aptesli bulunmak istiyorum. Belki bir saat sürmez, Allah'ın huzuruna çıkacağım. Bana yarım kova su buluver yavrum."

Genç haydut kaşlarını çattı. Onun ufak bir tereddüt anı geçirdiği esnada ihtiyar adam ricasında devam ederek:

"Allah'a asi yaşıyorsun. Günahın büyük. İtikat insana ilimle gelir. Sen cehil ile bu sapıklığa düşmüşsün. İşlediğin bu kadar şerlerin yanında bir de hayırlı amelin bulunsun."

Nuri, ihtiyarın soluk benziyle söylediği bu metin sözleri karşısında büsbütün haydut kalamadı. Biraz yumuşayarak:

"Reise sorayım da izin verirse."

"Allah'a ait bir sevapta reisten rey sorulmaz. Ondan korkulmaz. Çünkü hangisi daha büyük ve kahhardır? Bunu bilemeyecek kadar çocuk değilsin."

Haydut Nuri, divan-ı Bâri'ye çıkmaya sükûnetle hazırlanan zavallı dindar ihtiyarın bu son müessir ricasını reddedemedi. Yarım teneke su bulup getirdi. Hacı Efendi ayakkabılarını çıkardı. Kollarını sıvadı. Kaynım Hikmet Enis'le ben aptes suyunu dökmemize ihtiyarın müsaadesini rica ettik. Reddolunmadık. Biz su döküyorduk. O kelimeişahadet getire getire, derin derin tekbirlerle inleye inleye aptes alıyordu. Onun tevekkül ve tam ittikasına karşı gözyaşlarımızı tutamıyorduk. Birkaç ayet-i kerime okuyarak haline şükürler etti. Bizi teselli ve ikaza uğraştı. Bu abidâne aptesten sonra tespihini eline aldı. Bir kenara çekildi. Gözlerini yumdu. Zikre başladı. O şimdiden masivadan çekildi. Bu dünyada yoktu. Allah'ına kavuştu. O kalabalık ve gürültü arasında, haydutlar içinde o halikıyla yalnız kalmıştı. Bu denî dünyayı sevinçle terke hazırlanıyor, gittikçe nuranîleşen mütevekkil yüzünde tebessümler uçuşuyor, cezbeleniyor. Allah, Allah diyor, belki şimdi uçacağı cennetteki makamını görüyor, biz ağlarken onun gülmesi ne müessir bir tezat teşkil ediyordu.

Selanikli Ferhat Efendi cinnet-i vahideye tutulmuşlara mahsus dik bir bakış, derin bir sükûtla düşünüyor, acılar, istihzalar ve istikrahlarla dolu bakışından her şeye karşı kalbinde bir isyan kaynadığı anlaşılıyordu. Haydutlar şimdi hayatına hatime çekeceklerdi. Bunun için tecessüfe tenezzül etmez gibi görünüyordu. Elemden, ıstıraptan, hıyanetten başka bir şey olmayan bu hayatın

acınmaya değeri var mıydı? Burada dur muharebe, öteye kaç haydutlar, şuraya git karışıklıklar, her yerde açlık, hırsızlık, birbirinin zararına yaşamak kavgası. Hileler, ihtikârlar, katiller, cinayetler... Bu zamanda yaşamak demek bu cereyanlara kapılmak, her gün biraz daha ahlaken düşmek değil miydi? Yüz binlerle günahsızı öldüren vebadan, koleradan, lekeli hummadan, dizanteriden, açlıktan, yeisten ölmek; haydutların ipleri, bıçakları, kurşunlarıyla ölmekten daha temenniye şayan bir son sayılabilir miydi? Nereye geldiğini bilmeden bu dünyaya doğdu. Hep insanları nifak, şikak üzere buldu. Her gün kanunlar yapıldığını, yeni ve tesirli hak ve adalet esasları arandığını, felsefe prensiplerinin değiştirildiğini gördü. Mümkün değil insanlar aradıkları huzur ve arkadaşlığı bulamıyorlar. Meyhanelerde cinayet işleyen sarhoşlar gibi en büyük milletler en ufak bir anlaşmazlığın topla, tüfekle davalarını kazanmak istiyorlardı. Zayıfın kanı kaviye mubah olan böyle bir maktele, bu fesat ve azap yerine geldiğinden dolayı kime ve ne için teşekkür, dua edecekti? Ferhat Efendi mağfiret istemeye hazırlanmak için aptes almadı. O, bedbaht yaşadığı bu âlemden memnun olmaksızın gidiyordu. Şikâyeti, duayı, şükranı, her şeyi manasız buluyordu. Eğer bundan sonra gidilecek bir ikinci âlem ve hayat varsa, orası buradan daha iyi veya beterse bunda da hiçbir suretle kendini karışmış olarak görmüyordu. Hayatı beğenmeyen yalnız kendisi değildi. Bu sadette büyük filozofların pek elemli, pek acı şikâyetlerini okumuştu.

Ben Ferhat Efendi'nin aptese ve istiğfara kalkışmamasından hayata karşı o nefret edici sükûtundan, ölüme karşı kayıtsız görünmesinden bu manaları çıkarmıştım.

30

Biri âbid, biri münkir bu iki dağ mahkemesi mahkûmu kendi telakkilerince bu âlemden ötekine rihlete hazırlanırken beri

yanda haydutlar dağî zevk ve âdetlerince bir içki meclisi kurarak çalıp çağırıyorlardı. Bu çetenin rakı âlemi Kurtoğlu'nunkinden daha gürültülü, eğlenceli ve ahenkliydi. Yirmi beş otuz kişilik hemen her çetenin ufak bir mızıka takımı oluyor. Çalgısız ne savaş olabiliyor ne hayduttuk. Gerek hayır kaynağı ve gerek şer olsun her kalp saldırış ve ilhamını musikiden alıyor. Kıvrak bir klarnetle zilli maşa[193] darbukaya karışan haydut naraları ormanı inletmeye başladı. Gönüller ferah olsa öbek öbek ateşlerin arasında bu çalma çağırma ve oyunlar her zaman görülür manzaralardan değildi.

Herifler içtikçe coşuyorlar, coştukça içiyorlardı. Reisin zevki domaldı[194]. Emretti:

"Şu mahpusları getiriniz. Onlar da insan. İçlerinden arzu edenler varsa içsinler, eğlensinler."

Bizi getirdiler, içki sofrasına yakın oturttular. Hacı Fikri Efendi elinde tespihiyle, Ferhat Efendi her şeyden nefret eder o küskün tavrıyla bu emre itaat mecburiyetinde kaldılar.

Yerin çimenleri üzerine kurulmuş dağî, iptidaî bir sofra. Kara binliklerle rakılar, yine irili ufaklı konserve kutularından bardaklar, kadehler, yine teneke, sırları dökülmüş porselen tepsiler, kırık dökük yeşil çanaklar içinde zeytinler, peynirler, domates salataları. Tuzlu balıklar. Yine parmaklar çatal, avuçlar kaşık, dişler bıçak.

Biz, aciz, muti mahpuslarına hitaben haydutlar reisinin sesi gürledi:

"Haydi bakalım çakınız. Haydut meclisinde naz niyaz olmaz."

Madam Altınyan'la kızı korkularından arkamıza sindiler. Hacı Fikri Efendi'nin başı büsbütün tespihinin üzerine düştü. Ferhat Efendi'nin büyük bir iğrençle buruşan yüzü yana döndü. Yalnız biz, kaynımla ben içip içmemek tereddüdü arasında yutkunup

193 Uçlarına zil takılmış maşa biçiminde bir çalgı. (y.n.)
194 Kabarmak. (y.n.)

duruyorduk. Çünkü tahammülü kabil olmayan bir raddeye gelen hakikat havası artık bizi boğuyordu. Rakıyla kafamızı, âlemimizi biraz değiştirmek, sinirlerimizi uyuşturmak istiyorduk. Usulca kaynımın kulağına:

"Haydi," dedim.

Zaten o benden küçük bir teklif bekliyordu. İkimiz de sofranın başına fırladık. Kara şişeden konserve kutularına rakıyı döktük. Üzerlerine biraz su ve reisin huzurunda, "Sağlığınıza!" temennisiyle baş kestikten sonra tenekeleri ağızlarımıza boşalttık. Domates salatasına ayrı ayrı ekmek parçaları bandık. Yedik. İçki içenler zevklerine iştirak edenlerden yani içenlerden memnun olurlar. Sarhoşların bu garip haletiruhiyeleri eşkıya meclisinde bile değişmiyordu. Karabela Mustafa bizim bu laubalilik ve uysallığımızdan hâsıl olan sevincini şu sözlerle anlattı:

"Delikanlılar, siz insan çocuklara benziyorsunuz. Eğer necat paralarınız gelmeyip de sizi gebertmek mecburiyetinde kalırsam acıyarak öldüreceğimi biliniz."

Bu haydutça iltifata teşekkürle döndük yerimize oturduk. Madam Altınyan boynuma sarılırcasına bir samimiyet ve istirhamkârlıkla:

"Efendim, bütün yüreğimle size yalvar yakar olurum. İçmeyiniz. Siz de şaroş olursanız altık bizi bunda kim *proteje*[195] edecektir?"

"Madam, emin olunuz ki sarhoş olmak için değil biraz aklımızı başımıza toplamak, kuvvet ve cesaret bulmak için içiyoruz. Bu içkimiz iki ve nihayet üç tenekeyi geçmeyecektir. Şimdi karşımızda cereyan edecek kanlı manzaralara mümkün değil ayıkken tahammül edemeyeceğim. Hatta şu saatte sizin için bile bir iki kadehi, hâşâ tenekeyi faydalı bulurum. Bu gibi anlarda rakının iki üç kadehi *fortifiyan*'dır[196]."

---

195 (Fr.) *protéger*: Korumak. (y.n.)

196 (Fr.) *fortifiant*: Canlandırıcı, kuvvet verici. (y.n.)

"Hayır efendim, bu fikrinize beğenmedim. Evvela ben irakıdan hiç hoşlanmam; saniyen haydutlar kendi önlerinde içki kullanan bir kadın hakkında iyi düşünmezler."

Ben madamı avutmaya uğraşırken Hikmet Enis de Virjini'yi teselliye atılarak ağzını kızın ürpertiler geçiren pembe yüzüne temas derecesinde yaklaştırıp:

"Korkma matmazel. Hiç korkma. Eniştem anneni himaye eder. Ben de seni. Hem vallahi ölünceye kadar."

Bizim ne kuvvet ve ehemmiyetimiz vardı ki kendimizi kurtardıktan sonra o biçare kadınları da himaye edebilelim. Fakat aç karnına o sert rakı beynimizin tavanını ateş gibi sardı. Bizi biraz hakikatin üstüne çıkardı. İçkinin bizi içinde yaşatacağı vehim ve iğfal âleminin ilk seraplarına dalıyorduk. Rakıyla ereceğimiz sihirkârlıklarımıza kendi kendimizi aldatmakla kalmayarak kadınları da iknaa çabalıyorduk.

Gittikçe haydutların kafaları dönüyor, ağızları kızışıyor, zeybek havası çalınıyor, taşkın naralarla oyunu oynanıyor, kollar havada lamelifler çevirirken dizler bükülüp bükülüp toprağa temas ederek vücutlar lastik top gibi yukarı fırlıyordu.

Postunda oturan bir makam sahibi azametiyle Karabela maiyetinin bu coşkun sevinç ve tepinmesinden cezbelenerek:

"İmanına yandığımın dünyası. İşte budur bu! Sofuya cennet, bize dünya safası. Helalzadelere açlık. Kanaat. Haramilere bolluk, sefahat. Çalın, bağırın, oynayın, buraya ne peygamber karışır, ne imparator. Dünyada adalet var, kanunlar var, diyorlar. Nasıl şeymiş onlar? Korkmazlarsa buraya kadar gelsinler görelim."

Bu küfürlerle imanı incinen Hacı Fikri Efendi'nin tekbirlere karışan eninleri daha derinleşti. Haydudun hayatı şu suretle anlayışı karşısında Ferhat Efendi'nin bu dünyadan iğrencine daha kuvvet geldi.

Karabela Reis durmadan şöyle bağırıyordu:

"Bu akşam mutlak karı isterim. Damarlarımda bir ateş dönüyor. Nerede kaldılar? Seyfullah ile Koçu. Muhiddin ile Teohari?"

Maiyetten bir haydut: "Emriniz üzerine köyden karı kaldırmaya gittiler."

"Ben onlardan ne muhtarın kızını istedim ne müftünün gelinini! Neden geciktiler bu kadar?"

"Çengi Nazife ile kâhya kızı Gülsüm'ü kaldıracaklar."

"Bu kadar beklemeye değer mi o postallar?" Reis ihtirastan gözler dönmüş: "Karı isterim karı!" Hayvanî arzusuyla bizim tarafa doğru geliyordu. Kızıyla beraber arkamıza sinerek küçüldükçe küçülen Madam Altınyan en titrek sesiyle:

"Ah aman, bela bu tarafa gelor, acap bizden ne isteyecek ki?"

Onun isteyeceği şeyi hayra yormak nikbinliğini doğrusu biz de gösteremeyerek korkmaya başladık. Madamı avutmak için biz söz bulup söyleyemiyorduk.

O mücessem bela ta önümüze geldi. Hacı Fikri Efendi'nin karşısında durdu. Onun zikir ve takva ve abidâne tevekkülünü haydut gözlerinin bütün imansızlık ve istihzasıyla süzerek:

"Baba, kaç senedir böyle ibadet edersin?"

"Elhamdülillah kendimi bildim bileli."

"Elli altmış senedir ibadet ettiğin Allah seni ölümden kurtarmak için üç bin lira göndermedi. Hâlâ ona mı dua ediyorsun? Bana yalvar."

"Dua ancak Hakk'a edilir."

"Ben şimdi seni asacağım."

"Rabbimin takdiri neyse öyle olur."

"Rabbinin takdiri değil, bu akşam benim dediğim olacak."

"Hâşâ. Küfür. Çekil karşımdan!"

"Eşkıyanın elinden kurtulmak için tespih çekmek hiç para etmez. Lira vermelisin lira."

"Lira yok."

"Sende mi lira yok? Lira en ziyade böyle senin gibi tespih çekenlerde olur. Fakat onları kimseye vermeye kıyamazlar. Sen aptesine, namazına güvendin. Allah'tan yardım bekledin. Tamahkârlığının yoluna öleceksin. Sana söylüyorum. Allah'a yal-

varmakla kurtulamazsın. İstersem bu gece seni kurşuna dizerim, asarım, yakarım, kazıklarım. Bunları yalnız benim keyfim tayin eder. Hiçbir kuvvet karışamaz."

"Hani Dahhak? Hani Şeddad, hani Nemrud? Onlar kadar zulümle meşhur olamazsın ya? Onlar da vaktiyle Allah'a şirk koştulardı. Neredeler şimdi?"

"Onlardan sonra pek çok Dahhak, Şeddad, Nemrud geldi, göçtü. Senin haberin yok. Hem zulümde evvelkileri gölgede bıraktılar. Zalim deyince Nemrud, zengin deyince Halil İbrahim. Sen yalnız bunları bellemişsin. Bir şeyden haberin yok. Bunlar masaldır baba masal. Bir Dahhak öldüyse ibadet ettiğin Allah yüz tanesini yaratmaya muktedir değil mi?"

"Amenna."

"Dünyanın düzeldiğini istiyorsa Tanrı senin gibi elinden tespihi düşürmeyen hacı, hoca yaratsın. Nemrud'u, haydudu neye halk ediyor?"

"Hikmet-i Süphan'a akıl ermez."

"Akıl ermezse. Mademki sende para var, bende kuvvet, ben seni öldürür malına sahip olurum. Sende ahmaklık var bende akıl, seni aldatırım. Aç bırakırım."

"Şimdi beni öldürüp de hangi malıma sahip olacaksın?"

"Şimdi ben seni göstermelik için öldüreceğim. Senin ölümün bana yine para getirecek. Buradaki mahpuslar haydut sözünde şaka olmadığını görecekler. Ölümden kurtulmak için son çarelerle necat parasını tedarik edecekler. Biz sözümüzü tutmazsak sonra haydutluk piyasasında itibarımız bozulur. Adam adamı kâh hiddetle, kâh intikam yoluna, fakat en ziyade menfaati için öldürür. Müddet geçti. Paran gelmedi. Nizamımız böyledir. Seni öldüreceğim."

"Allah'ın takdiri. Ne yapalım? Vadem bu kadarmış. Bin şükür Hüda'ya, bu aciz kulunu şahadet mertebesine layık görüyor."

Haydut kahkaha salıvererek:

"Bu senelerde muharebede şehit düşenlerin çokluğundan cennet doldu. Şehitler dairesinde sana yer kalmamıştır sanırım hacı efendi. Gel sana bir rakı vereyim de iç. O zaman cenneti dünyada görürsün. Hem sarhoşken can acısı çok duyulmaz."

"Bu ana kadar içkinin damlası mideme gitmemiştir. Allah'ın huzuruna çıkarken mi haram küul ile kanımı zehirleyeceğim?"

"Sen mutlak şehit olmak ve sonra bol bol kevser içmek arzusundasın. Peki, seni güzelce şehit edeyim. Fakat aldanıyorsun Hacı. Ben ahrete çok adam gönderdim. Cennete mi, cehenneme mi, nereye gittiklerini iyi bilmiyorum. Bu dünyadan görünüşüne bakılırsa şehidin de mezarında baldıran bitiyor katilin de. Bir farkları anlaşılamıyor."

Reis Samoel ve Hayim kardeşlere dönerek:

"Siz ne dersiniz Yahudiler?"

Hayim: "Pazarlıksız iş olmaz. Uyuşmalısınız. Bu Hacı Efendi üç bin lira vermiyorsa belkim beş yüz lira verebilir. Siz bu para üzerinden bir ıskonto yapmalisiniz, Hacı Efendi de gayret etmeli. Olur biter. Niçin adam öldürmeli? Beş alti yüz lira fena mı? Bu ihtiyarı boğup da ne kazanacaksiniz?"

Reis: "Hayim burası Havyar Hanı[197] değil. Sen Hacı'yı müdafaa eder gibi görünerek kendi hesabına pazarlık ediyorsun. Sıra size geleceğini biliyorsun. Zemin hazırlıyorsun. Ben beş bin lira isteyip de beş yüze inen eşkıyadan değilim. Burada Yahudi pazarlığı olmaz. Parayı verirsen kurtulursun. Vermezsen seni pazarlıksız öldürürüm. Hacı Efendi cennete gideceğim diye teselli buluyor. Bilmem sizin dininizce nasıldır? Eşkıya elinde ölene cennet vaat ediyor mu? Haham bu işe ne diyor?"

"Ahrete Allah karışır. Kimse bilmez. Oraya gitmek için acelemiz yok. Dünyaya geldik ki bir parça oturalım. Biz komisyoncu. Buyun kazanır buyun yeriz. Nerde üç bin lira. Beş bin lira. Ho ho ho! Ortalıkta kriz var. Para yok. Buyune buyun bir eşkıya rei-

197 Karaköy'de genellikle bankerlerin çalıştığı ünlü bir han. (y.n.)

sisin. Bu şimdi büyük zenaat. Borsayı bilmelisin. Bankalar krediyi kapadılar. Beş yüz adam öldürsen beş bin lira bulamazsin. Bizim verebileceğimiz kadar para istemelisin ki iş olsunda kazanasin. Öldür, öldür ne kazanacaksin? Türkler için dünyada efendilik ahrette şehitlik. Bu ne güzel şey. Yahudiler için böyle değil."

"Sen bu ağız kalabalığını Galata'da yap, çok iş görürsün. Burada para etmez."

"Kalabalık. Tenhalık para yok reis efendi."

"Hayimaçi sıranız geldiği vakit görüşürüz. Paranız var mı yok mu anlaşılır."

Karabela neşeli ve müstehzi Ferhat Efendi'nin önünde durarak:

"Efendi, sen hiç söylemiyorsun. Yakında büsbütün susacaksın. Bir saatlik ömrün ya var ya yok."

Ferhat Efendi başını öbür yana çevirerek:

"..."

"Seni öldüreceğim diyorum. Aptes al. Allah'a şükret. Payitahtta açlıktan ölmüyorsun. Böyle şairâne ormanda, çalgı çalınır, oyun oynanır, bir yanda püryan tüterken eşkıya eliyle şehit oluyorsun. Sizi cennete göndermek için biz cehennemi kabul ediyoruz. İstanbul'da sefaletten ölenler şehit sayılmazlar. Bak ne kadar kârlısınız!"

Ferhat Efendi tahkir edici bir bakışla:

"Sen öyle zannedersin."

"Ne zannederim?"

"Beni öldüreceğim zannedersin."

Reis şaşırarak:

"Ay öldüremez miyim?"

"Öldüremezsin habis."

"Ölmeden evvel seni niçin öldüremeyeceğimin sebebini bana anlat. Çünkü öldükten sonra bahsi benim kazanmış olduğumu sana ispat etmek kabil olmaz."

"Öldüremezsin çünkü ölüm yoktur."

Samoel ve Hayim kardeşler arasında:

"Zavallı korkudan kaçirdi."

"Pazarlık ederken işte biz de böyle divane olacağız."

"Beş bin lira isterlerse adamda akil kalir mi? Buradan kurtulursak evimize değil timarhaneye yideceğiz."

"Buradan gidelum da nerde isterse gidelum."

Karabela Mustafa Hacı Fikri Efendi'ye hitapla:

"Baba ölüm var mıdır? Yok mudur? Sen söyle."

Hacı Fikri sadrî, müessir tekbirler, tevkitlerle:

"Vardır. Haktır. Amentü."

"Demek bu akşam seni asacağıma iman ediyorsun?"

"Allah öyle takdir ettiyse."

"Takdiri makdiri bırak şimdi. Benim kararım kati surette böyle."

"Bir nefes ileri istikbalde ne olacağını yalnız Hak Teala Hazretleri bilir."

"Onlar sofu tesellisi. Böyle tespihle, iddiayla kurtulamayacaksın. Arkadaşın Ferhat Efendi itikatsızlık ediyor. Onu da imana getir, cennete beraber gidiniz."

Ferhat Efendi ısrarlı sözlerle:

"Oldüremezsin melun."

Karabela Reis gür kahkahalarla:

"Deli sarhoştan korkar derler amma bu herif başka türlü divane."

Ferhat Efendi: "Ben divane değilim. Şimdi aklım her zamankinden ziyade başımda."

Karabela: "Deliliğin birinci alameti akıllılık iddiasında bulunmaktadır."

Ferhat Efendi: "Öyleyse kâinatta akıllı bir tek fert bulamazsın. Çünkü herkes fevkalade zekâvet iddiasındadır. Karabela canavarı, bu listeye sen de dahilsin. Çünkü irtikap ettiğin bu vahşice cüretleri akıllıca birer iş sanıyorsan bunun aksini sana on yaşında bir çocuk bile ispat edebilir. Ben sana ölüm yoktur diyorum. Bu

kendimce bir felsefedir. Böyle bir hakikati senin gibi domuz bir herifin cahil kafası anlayamaz. Söyleyeni çıldırmış zanneder."

Samoel efendi: "Bu adamakilli bir feylosoftu. Çıldırdı böyle oldu. Yazik bunda okumuş kafa var."

Ferhat Efendi: "İspinoza[198] da sizdendir amma havradan kovuldu. Ölüm dirim meselesi piyasa işlerine benzemez. Ben ölüm yoktur diyorum. İddiamı anlayana ispat ederim."

Hayim efendi: "Bu bir divanelik değilse bir zevzeklik. Ölüm yoksa bu mezarlıklar nedir? Hastalıklar, doktorlar. Eczaneler? Yok olduğunu bize ispat et anlayalum. Mademki ölmek yoktur. Ne için Karabela Mustafa Reis'e para verelum?"

Eşkıya reisi bir küçük kutu rakı getirtip acayip bir tebessümle içerek:

"Vay anasını be. Herif fena tarafından çıldırdı. Behey budala, Allah esirgesin, ölüm olmazsa hekimlerden, imamlardan, mortoculardan[199] türbedarlara, eytam eramil idarelerine kadar bunca halk neyle geçinir? Bizim gibi eşkıyanın dağ başlarında sinek avlamadan başka ne işleri kalır? Medeni hükümetler neyle kuvvet, şevket gösterebilirler? Allah'tan kim korkar? Peygamberden kim çekinir?"

"Katil herif, ölümü tasdik ediyorsun da Allah'tan neye korkmuyor, peygamberden neye çekinmiyorsun? Ölümün varlığı seni ve senin gibilerini neye melanetlerinden alıkoyamıyor?"

"Ben gözümü açtım. Dünyayı türlü kalıpta hırsızlıkla meşgul buldum. Ya hileyle çalıyorlar veya kuvvetliler zayıfın elinde ne varsa zorlukla alıyorlar. Büyük mikyasta dünyayı soymak için vasıtalarım yok. Ben böyle soyarım. Vereni bırakırım. Vermeyeni öldürürüm."

"Beni öldüremezsin."

"Çok geçmez, nasıl olacağı şimdi anlaşılır."

198 Baruch Spinoza (1632–1677) (y.n.)

199 Hıristiyanlarda cenaze taşımak için tutulan kimse. (y.n.)

"Öldürdüm sanırsın. Lakin ben binefsihi ölmüş olmam. Çünkü beni bütün manasıyla öldürebilmek kimsenin haddi değildir."

"Bu da bu çeşit divane."

"Divane sensin hayvan herif. Ölüm dirilerin dimağlarında bir vehimdir, yani asılsız bir şeydir. Ölü, ölmüş olduğunu bilmez. Bir diri ölümü bir ölüde tevehhüm eder. Bir ölü ölümü hissedemedikten sonra dirilerin ölüm hakkındaki bilgileri gülünç bir iddiadır. İlm-i ruh daha doğrusu mebahis-i ruhiye her nevi vahiyâtın ispatına müsait geniş bir zemindir. Ruh dediniz mi inanmak ihtiyacıyla karşınızda titreyen yüz binlerce, milyonlarca halk bulursunuz. Çünkü fanilere her şey ruh ile vaat olunabilir. Ruhu kaldırınız. Onun farz olunan yokluğuyla beraber öyle şeyleri inkâr lazım geliyor ki bu boşluk önünde hiçbir mütefekkir titremekten kendini alamıyor. Binaenaleyh bunun varlığını ispata uğraşmak dinî bir vazife ve hemen beşerî ve felsefî bir şekil alıyor. Çünkü ilk adımlarını bu esasa basmayarak hareket edenlerin hiçbir şeye eremeyecekleri kuvvetli bir zandır. Bununla beraber herhangi bir feylesof ruhtan bahsetmişse onu büsbütün karışık hale getirmekten başka bir şey yapamamış ve mesele anlaşılmaz hükümlerin örümcek ağları ortasında kararak seçilmez bir hale gelmiştir. İlm-i ruh derseniz bugün kütüphaneler dolusu kitaplar karşısında bulunur ve tetkikten yılar, korkarsınız. Bunları mütalaadan elde edeceğiniz netice kadimden beri insanların nöbet nöbet itikat ettikleri vahiyâtı görüp ibret almaktan ibaret kalır. Ruhun açık bir tarifine hiçbir yerde tesadüf edemezsiniz. Mutasavvıfların menşur fikrileri arasından görüp göstermeye uğraştıkları arifâne bilmecelere ilmî mahiyet verilebilir mi? Geçen asırları oyalayan bu şeylerden bu asır için bir fayda memul müdür?

"Her din avamının ruh hakkında ilimsiz bir telakki suretleri vardır. Bu dünyadan bıkan yahut ziyade sıkıntı çeken kendini ölüme atar ve rahatı ölümde arar. Bundan, ruhun cesetten ayrıldıktan sonra artık onun ıstıraplarına iştirak etmeyeceği ve selamete ereceği itikadı anlaşılmıyor mu? Dünyada cesedin acılarını,

ıstıraplarını ruha çektiriyoruz. Çünkü ruhsuz bir cismin acı duymasına farza bile ihtimal verilemez. Halbuki ahret âleminde ruh cesedin dünyadaki cismanî, nefsanî günahlarından dolayı ceza görüyor. Azap çekiyor. Aslen telezzüz, teellüm ruhta mıdır, bedende midir? Bazen zevkten, azaptan her ikisine de ayrı ayrı hisse çıkarıyorlar. Çünkü ruhanî, cismanî tabirleri buradan geliyor. Ruhun firarından sonra cesedi teşrih masasına yatırarak hayatın karar kıldığı yeri arıyoruz. Firarinin bu evde bir ömürlük oturuşuna dair hemen hiçbir esere tesadüf edemiyor ancak önümüzde kanla, hararetle işlerken durmuş bir makineden başka bir şey bulamıyoruz. Fakat ruhiyatçılar bu muamma huzurunda hiç yılmayarak ruha cesetten ayrı birtakım evsaf isnadında ısrar ediyorlar. Fakat efendiler, can tendeyken onun ne olduğunu keşfe bir türlü muvaffak olamadığımız halde kuş kafesten uçtuktan sonra filan yere gidecek, filan dala konacak, dünyada cesetle müştereken işlediği işlerin mükâfat veya mücazatını görecek, şöyle olacak, böyle olacak demekle meseleye bir hal sureti bulunmuş olabilir mi? Biz görüyoruz ki hayatta ruhî kuvvetin yayılma vasıtası cesettir. Cisimsiz elektrik farz edebilir misiniz? Binaenaleyh sağır bir vücutta ruh sağır, kör bir vücutta kör, topal bir vücutta topal, inmeli bir vücutta inmeli, deli bir vücutta deli, dâhi bir vücutta dâhi, ihtiyar bir vücutta ihtiyar, kundaktaki çocukta bebek oluyor. Hâsılı beşikten mezara kadar ruhî cismin her teessürüyle tamamen iştirak halinde buluyoruz. Ruhun nereye gideceğini söylüyoruz da nereden geldiğine dair bilgimiz yok. Ana rahminde ruh ananınkinden bir kısım ayrılarak bedeni cenine mi giriyor? Yoksa baba nutfesinden mi geliyor? Şüphe yok ki her ikisinden de intikal ediyor. Çünkü tohumun da tarlanın da berhayat olmaları meşrut. O halde baliğ bir erkeğin vücudunda kaç milyon, kaç milyar ruh tohumu bulunduğunu düşününüz. Hayata gelmek için mecra bulamayanlar nereye dönüyorlar? Yaradılışta bir ruhlar hazinesi mi vardır? Mesele pek yüksektir. Öyle bir koynunda kitabı, öbüründe pabuçları akıldan, nakilden, ilimden, hikmetten

uzak çeneleri düşük saf vaizlerin anlayıp da anlatabilecekleri açıklıktan çok uzaktır. Bazı cahil ulema Allah'ı, hilkati cahil halkın dar beyinlerine sokabilmek için küçültmeye uğraşırlar. Tabiatta had yoktur. Adet yoktur. Bu mahdut vasıtalarla nâ-mahdut ölçülemez. Anlatılamaz. Âlimin biri, 'Tabiatta ölüm için yer yoktur,' feryadını koparıyor. Tabiatta hangi şey ölüdür? Hangi şey hayat sınırından dışarı atılmıştır? Ve atılabilir? Gözlerimizin önünde hareketten kalan, susan zî-ruhlara 'Öldü,' diyoruz. Hayır gafil o ölmedi. Hayatın bir halinden diğerine geçti. Şu ayağının önünde kımıldamadan duran taşta bitmez tükenmez bir hayat kudreti vardır. İşte o taş hayatı teşkil eden maddelerden biridir. Sırası gelecek, harekete geçecek. Kâinatta hayat manzumesinden tamamıyla çıkarılmış bir zerre bulamazsınız. Ölmek dirilmek demektir, ikisinin manaları birdir. Madde içinde, ruh içinde kâinatta boş duracak yer yoktur. Hareket içinde hareket, hareket içinde hareket vardır. Hiçbir şey için bir saniye durmak mümkün değildir. Ah, menhus haydut, ölüm yoktur."

Karabela: "Ölüm yoktur diye sen böyle üç gün üç gece vaaz etsen beyhudedir. Ben seni yine öldüreceğim. Parası gelmeyen mahpusu öldürmek âdetimdir."

Samoel: "Bu âlim adam. Ne laflar söyledi. Bizim okumuşlar da böyle söyler. Fakat dağ başında filozofi ne para eder. Şimdi bunu şehirlerde bile dinleyen kalmadı. Şimdi dünyanın modası Bolşevik; başka şey yok. Paran var mı ver bana. Yoksa öldürürüm seni."

31

Burada biçare Ferhat Efendi ölümü inkâr ede ede onun korkunç pençesine yaklaşmaktayken ötede eşkıyanın hayhuyu kızıştı. Birdenbire bir gürültü koptu. Kadın kaldırmak için kasabaya inenler saçlarını ellerine dolayarak aileleri arasından vahşetle ayır-

dıkları iki bedbahtı çeke sürükleye, bağırta çağırta oraya kadar getirmişlerdi.

Başları kundaklı, gerdanları boncuklu, elleri kınalı bu iki köylü kızı, güzel yüzlerini sarhoş haydutlara göstermemek için dargın çocuklar gibi kollarının siperine almaya uğraşıyorlardı. Onların bu korkak ve sıkılganlıklarını bir nevi naz ve işve sayan eşkıya delikanlıları oralarına buralarına çimdikleri bastıkça zavallılar cıyak cıyak haykırışıyorlardı.

Yirmi beşi geçen aç haydut arasında iki kadının paylaşılması kabil değildi. Bu yüzden çıkması melhuz rekabeti ve sonra gelecek tehlikeyi bildiğinden reis ağız dolusu küfürlerle etrafına şiddetlice yumruk, tekme serpiştirerek kızcağızları el taarruzlarından kurtardı. Ve getirenlere hitaben:

"Haniya Nazife ile Güslüm? Bunlar başka."

Genç haydutlardan biri cevap verdi:

"Nazife ile Güslüm, o habbeler dağa kaldırılacaklarını anlayarak köyden savuşmuşlar. Fakat iğne deliğine girseler beyhude, ben onları yarın, öbür gün yakalayıp buraya getirmezsem bana da haydut Seyfullah demesinler. Şimdi bunların utangaç durduklarına bakmayınız. Bunlar da oynarlar. Tosunoğlu'nun düğününde bunlardan birinin tef çalıp ötekinin göbek attığını gördüm. Zorla bir iki tane içirmeli. Çabuk açılırlar."

Reis kızlardan kırmızı yüzlü, kumral saçlı tombalağına:

"Kız senin adın ne?"

Hüngür hüngür ağlayarak:

"Ayşe."

"Kimin kızısın?"

"Hoca oğlu Hüseyin'in."

"Sen iyi oynarmışsın öyle mi?"

"Vallahi yalan efendim. Ben ne düğüne gittim ne oynadım. Vallahi oynamasını bilmem. Eğer yalan söylüyorsam köyün camisinde yatan Evliya Yeşilemir Baba beni çarpsın."

"Oynamasını bilmiyorsan neye geldin buraya?"

"Babam hasta. Kardeşimi vurdular, on beş gün oluyor. Anam hastaya çorba pişiriyordu. Mutfakta kap kacak var yıkanacak. Su doldurmaya çeşmeye gittim. Beni bu uşaklar yakaladılar. Bağırdım, çağırdım. Bırakmadılar. Köyün kahvesinden adamlar çıktılar. Bunlar onlara, onlar bunlara silah attılar. Taş attılar. Ayağıma geldi. (Kırmızı entarisinin eteğini biraz kaldırıp kanlar akan topukcağızını göstererek) Acıyor, üzerine basamıyorum. Eşkıya baba bana merhamet et. Anam babam oğullarının acısından divaneye döndüler. Şimdi de beni ararlar. İkisi de ihtiyar. Damda tarhana var toplanacak, yuvada süt var maya salınacak. Ahırda Sarıkız'a kim su verecek? Bırak baba beni, evime varayım. Talihin açık, kılıcın keskin olsun diye sana dua ederiz."

Reis ikinci kıza dönerek:

"Senin adın ne?"

Kudretten[200] sürmeli gibi duran siyah, masum gözlerini entarisinin eteğine sile sile hıçkırıklar içinde:

"Kez... Kez... Keziban."

"Kız boğulacaksın. Ne ağlıyorsun?"

"Ben ağlamayım da kim ağlasın? Hem beni dağa kaldırdılar. Hem amcamı vurdular. Hem samanlığımıza ateş koydular. Büyük anam kötürüm. Yangından ya kaçtı ya kaçamadı. Kardeşim Zehra beşikte. Bırak baba bizi. Biz ne oyun biliriz ne türkü."

Reis: "Keziban sende bu sürmeli gözler, Ayşe'de de o kırmızı yanaklar varken bu gece oynamadan elimden kurtulamazsınız."

Keziban katıla katıla:

"Ağa oyun bilen yarın ahrette kızgın sac üzerinde oynasın."

Ayşe inleye inleye:

"Koca ağa, türkü çağıranın dilini zebaniler koparsın."

Reis: "Burada ne kızgın sac var ne zebani ne Emir Evliya. Burada çağırıp oynamalı."

Ayşe: "Oynamayı bilmem ağa."

---

200 Yaradılıştan. (y.n.)

Keziban: "Çağıramam ağa, sesim çıkmaz."

Reis: "Sesin çıkar mı çıkmaz mı şimdi görürsün."

Karabela birdenbire Ayşe'nin belinden bir kavradı. Boynu bükülüp kesilecek bir hayvan gibi onu koltuğunun altına aldı. Kızcağız yürekleri yaralayacak bir helecanla yalvarıyordu:

"Etme ağam günahtır. Ben harama sürtünmüş değilim. Hoca kızı ehli ırzım. Bırak ağam bırak beni, nişanlım var Gökçeoğlu Ali. Duyarsa gayrı almaz beni."

Reis haydutlara:

"Şuradan da bir teneke rakı veriniz."

Getirirler. Mustafa kızın güzel başını avucunun içinde parmaklarının mengenesine sıkıştırarak öbür eliyle rakıyı ağzına dökmek ister. Fakat Ayşe ağzını sımsıkı kapar. Karabela bu itaatsizliğe karşı hiddetlenerek hayduda:

"Çek bıçağı. Açmazsa ağzını oy habbenin."

Bıçağın ucu dişlerini kiğiştirmeye başlayınca masumcağız can havliyle ağzını açar. Boğazından aşağı bir teneke rakıyı dökerler. Mayi-i menhusun yarısı içeri, yarısı dışarı akar. Bu ameliyenin hitamında Ayşe'yi bırakırlar. Keziban'ı yakalarlar. Fakat zavallı hoca kızı kazara sirke içmiş kedi gibi başını titrete titrete etrafına püskürerek:

"Iş ış anam. Boğazıma kor düştü. Yanıyorum. Üfürüğüm alev kesildi."

Şimdi Keziban Karabela'nın domuz kuvvetindeki kolu altında boğazına dökülen zehrin ateşiyle kıvrım kıvrım kıvranıyordu. İş olup bitip de salıverilince biçare en yanık sesiyle, "Dilimin kökü tutuştu. Karnıma od düştü. Göbeğim alazlanıyor. Ana içimde yangın var!" feryatlarıyla iki kız aksıra tıksıra kayranı dört dönmeye başladılar.

Belalı Mustafa kahkahalarla gülüyor, klarnet, "Aman da şeker, hopla da gel" türküsünü çalıyor. Zilli maşa, darbukanın aksi ormanda inliyor, bütün haydutlar el çırpıyorlar, Hacı Fikri Efendi bu manzarayı görmemek için gözlerini yummuş, gürül gürül

tekbir getiriyor, Madam Altınyan'la kızı arkamızda büzülüp küçülerek titriyorlardı.

Böyle bir vahşete, tecavüze şahit olup da seyirci kalmak ne kadar tahammülsüz ve nefret-âver oluyor. Ne yapabiliriz? El ermez, güç yetmez. Teessürümüzün şiddetinden ıspazmozlar geçiriyorduk. Ah bir intikam saati gelse Belalı'yı domuz öldürür gibi tepelesek yine öcümüzü alamayacaktık.

Kızlar midelerine düşen ateşin acısıyla kayranı birkaç defa masumâne şikâyetlerle sızlaşıp bağrışarak harmanladıktan sonra seslerini kestiler. Şimdi el ele sakit, hazin gözyaşlarıyla dolaşıyorlardı. Birinci ateşe mukavemetleri tecrübe edildikten sonra biçarelerin üzerlerinde bir ikinci akıtma ameliyesi yapılmak için yine gırtlaklarına saldırdılar. İki kız bu defa daha yorgun, daha mazlum, bununla beraber daha mukavemetsizdiler. Bu sefer boğazlarına akıtılan ateşin damlası zayi olmadı. Onu bir zehir gibi iri yudumlarla çektiler. Haydutların ellerinden kurtuldukları zaman ikisi de birer tarafa yuvarlandılar. Başları dönüyor, ayakta duramıyorlardı. İspirto o ana kadar hiç ziyaret etmediği bu iki körpe mideyi bütün zehirli tesiriyle kavramış, sinirlerini sarmış, beyinlerini kaplamıştı.

Genç haydudun biri onları kaldırmak için gıdıklamak istedi. Karabela hemen gürledi:

"Bırak yatsınlar."

"Bırakırsanız uyurlar."

"Uyumaya bırakmam. Biraz içki içerilerine sinsin. Damarlarına keyif versin. Onlar şimdi türkü söyleyerek kalkalar."

Kızlar yerde hafif hafif bir taraftan öbürüne kımıldayarak inliyorlardı. Saçlarının örgüleri çözülmüş, canavarlar elinde didiklenmeden gerdanları, bağırları açılmış, gözleri mahmur, mahmur süzülmüş kütüklerin kızıl ışıkları altında öyle iştihalı görünüyorlardı ki biçareleri haydutların hayvanî şehvetler saçan aç gözlerinden kurtarmak için kabil olsa üstlerine bir örtü atacaktım. Onun

altında kapalı kalarak büsbütün uyusunlar. Çünkü kalkmak bu bedbahtlar için ölmekten büyük bir felaketti.

Karabela bu manzara önünde bir dolu teneke rakı çekti. Ayağıyla Ayşe'ye dokunarak:

"Kız haspa. Artık kalksana."

Ayşe gülmekle ağlamak arasında fıkırdayarak:

"Aman ağa, değme bana."

Ötekini dürterek:

"Kız Keziban artık uyan."

"Ben kalkamıyom ağa. Ben neredeyim di bana?"

Reis, getirin birer daha emrini verdi. Kızlar bu su şeklindeki ateşe karşı midelerini koruyabilmekten ümitsiz, yüzlerini derin birer tiksinmeyle buruşturdular. İşte o kadar, bu defa ateş boğazlarından kolayca aktı. Reis artık onları rahat bırakmadı. Kaldırmak için gıdıklıyordu. İkisi de yarı bellerinden aşağısı meflûçmuş gibi elleriyle toprağa dayanarak yeni emekleyen çocuklar kuvvetsizliğiyle oturdular. Ağlamanın artık para etmeyeceğini anlamışlar zannolunacak bir hüzünle bu büyük felaketlerine gülüyorlar, gülüyorlardı. Ayşe mahmur mahmur:

"Kız Keziban, ben kalkamıyom. Gel beni kaldır."

"Ya beni kim kaldıra."

"Ne oldu sana?"

"Sana olan bana da oldu."

"Böyle ne olduk a kız?"

"İçimize ateş akıttılar. Bağrımızı, döşümüzü yaktılar."

"Şeytan bana ne diyor?"

"Ne diyor?"

"Kalk da zıpla. Bağır. Çağır, diyor."

"Bu içtiğimiz suyu biliyon mu?"

"Ne bileyim. Aktığı pınar kurusun."

"İşte buna akcinli derler kız. Bunu içen kudurur."

"Bildim. Amcamın oğlu Bekir bir akşam bunu çok içti de delirdiydi."

"Kız şimdi biz delirecek miyiz?"

"Ben şimdiden aklımı yetirdim gitti."

"Benimki de başımda değil."

Çözük saçları içinde iki taraflarına sallanarak birer kahkaha kopardılar. Ah kâfir içki, bu masumlara babalarının hastalığını, ahırda Sarıkız'ın susuz kaldığını, amcalarının vurulduğunu, samanlığa ateş verildiğini hemen unutturmuş ve sanki zihinlerine bu kederlerinin acılıklarını örtecek kesif bir perde çekmişti.

Karabela, kızların neşeleri kıvamını bulduğuna hükümle çalıp çağıranlara emretti:

"Bir oyun havası!"

Darbukanın dumdumu, zilli maşanın şakraklığı arasında klarnet ve sesler hicazdan başladılar:

Kara gözlüm baksana
Sevdalandım ben sana
Yâr üstüne yâr sevmek
Yaraşır mı insana

Hani benim Recebim, Recebim
Yoluna öleceğim
... öleceğim
Karakola gideceğim

Bu makamın arasında Karabela Mustafa kızların omuzlarından tuttu kaldırdı. Onları raksa teşvik için koca karnıyla kendi de oynayıp kıvırmaya başladı. Ayşe ile Keziban yüzlerini perdeleyen çözük saçlarını kollarıyla arkaya ittikten sonra etraflarına bakındılar. Kendilerini bir haydut halkası ortasında, üzerlerine canavarca açılmış gözlerin hedefinde bulunca, içkinin dimağlarına verdiği hararet ve cüretten ayılır gibi oldular. Sanki birden iffetleri zedelendi. Kızlık mukaddesatı kalplerinde bir fırtına kopardı. Yine kollarıyla yüzlerini kapayarak o azgın nazarların şehvet yıldırımlarından kaçmak istediler. Fakat uzayan utanma ve yüz çevirme

Karabela'yı kızdırdı. Emir verdi. Kızların boğazlarından aşağı birer teneke ateş daha döktüler. Ve sonra biçareleri tehdit ederek oyuna icbar için üzerlerine kamaları çektiler.

Bu son tenekelerde kızlar çeviklenmek, keyiflenmek değil adeta canlı birer külçe kesildiler. Oynamıyorlar, bıçakların sivri uçları karşısında korkudan kollarını oynatarak, ağır inhinalarla sağa sola sallanarak gönülsüz, ürkek, sahibinin sopasından korkan şebekler gibi mimikler, bir şeyler yaparak geziniyorlardı.

Çalgı, çağırma neşe dolu, kıvrak ormanı inletiyordu:

Yârim dizimde yatar
Yanakları gül kokar
Öper öper ağlarım
Yüreğim tıp tıp atar

Hani benim Recebim, Recebim
Yoluna öleceğim
... öleceğim
Karakola gideceğim

İçki sâri bir alev gibi bütün dimağları sardı. Raksa genç haydutlar da karıştı. Reisinden ta dümen efradına kadar hepsi bağırıyor, sıçrıyordu. Yavaş yavaş iş eğlenti şeklinden çıkıyor, havralaşıyordu. Klarnet bile sarhoş oldu. Kâh köpek yavrusu nağmesiyle ince ince uluyor, kâh gıdıklanan bir adam fikırtısıyla gülüyor, kâh usulsüz, makamsız bir deli gibi bağırıyordu. Darbuka beyninin ortasına yediği sık, ölçüsüz, kuvvetli tokaların altında bunalmış ve hemen hemen patlayacak, medet umar, dolgun bir sesle soluk soluğa gümlüyor, zilli maşa usulen klarnetle darbuka kardeşlerine arkadaşlığını şaşırmış bedmest bir helecanla çırpınıyor, çırpınıyordu.

Bu cıvıtmışların arasında Ayşe ile Keziban seyrifilmenama uğramışlar gibi gözler yarı kapalı, hareketler ağır, adımlar müteredditt, neşesiz, cebrî dolaşırlarken Karabela:

"Kahpeleri şevklendiremedik gitti. Babalarını öldürmüşüz gibi somurttular kaldılar. Zaten karı dediğin bir işten başka neye yarar ki? Burada bu kadar delikanlı varken yavuklularını sayıklayıp duruyorlar. Biraz gıdıklayım da gülsün," sözleriyle gürleyerek sürüden kuzu kaldıran azılı bir kurt gibi Ayşe'nin belinden kavradı. Bağırta bağırta bedbahtı ormanın içine götürdü. Aç köpeğin ağzında masum bir piliç debelenmesiyle beyhude istimdat eden kızcağızın pür-helecan, ezgin, mutazallim sesi ağaçların arasından, gece karanlığı içinde derece derece söndü, işitilmez oldu.

Reis zevk hissesini yakalamıştı. Şimdi ortada bir piliç, hesapsız kuduz köpek vardı. Aynen itlerin paralayacakları hayvanın etrafını sarmaları kabilinden gözlerinde vahşi birer arzu parlayan genç haydutlar Keziban'ı ortaya aldılar. Bu narin, bu körpecik kız o kadar canavardan hangisinin olacaktı? Her biri birer zevklenme lokması koparmak için onu paralayacağa benziyorlardı. O kadar gözleri dönmüş, solukları kötüleşmişti.

Aman Allah'ım, hayatın ne müthiş anları, ne can dayanmaz manzaraları oluyor. Yalnız senden imdat kabil olan bu anlarda günahsız kullarına niçin halâskâr birer melek göndermiyorsun?

En evvel kapanın olacakmış gibi kıza sarılmak için haydudun biri atıldı. Bu ilk hamlenin akabinde haydi hürrrr, hepsi birden üşüştüler. Biz nefretten titreşiyor, helecandan boğuluyorduk. Hacı Fikri Efendi yüksek sesle salat ü selam getiriyordu. Madam Altınyan'la kızı arkamızda korkudan eriyorlardı. Hiç ihtilallerde, kıtallerde, böyle şehvanî rekabet ve iftiraslarda insan canavarının kudurduğunu gördünüz mü? Her hayvanınkinden müthiş oluyor.

Kızın yüz parçaya ayrılacağı bir anda reisten sonra kuvvette, cesarette en azılısı bir çevik haydut kamayı çekti. Etrafına verişti rdi. Tazyikiyle kızı merkezinde ezen top açıldı. Keziban'ı hemen kavradı. Kuş tüyü bir yastık gibi koltuğuna aldı. Ağzında kama, bir elinde revolver, ormana daldı. Gitti. Biçarenin kumru matemi gibi hıçkıran sesi dalların arasında dağıldı. Bitti.

32

Bir müddet sonra ormanda avlarını kemirerek tok dönen canavarlar gibi reisle muavini birbiri arkasına döndüler. Kızlar meydanda yoklardı. Fakat öteki vahşiler kokuyla iz takip eden yırtıcılar sevkıtabiisiyle bu şehvanî maideden kalan kırıntılardan istifade etmek için ikişer üçer orman yolunu tutturdular. Birkaçı giderek doyup avdet ettikten sonra ötekiler yollanıyorlardı. Vahşet makteline iffet kanları akıtılan bu iki mazlum bakirden hepsi sırayla zevk hisselerini alıyorlardı. Her dönenin yüzünde aldığı hayvanî hazzın sevinç bakiyesi görülüyordu.

Bu şevk ve şetaretle tenekeleri doldurdular, doldurdular, diktiler. Kütükler, dallar ilavesiyle ocakları alevlendirdiler.

Reis baş açık, kollar sıvalı, uzun sigara ağızlığı dudaklarında, biraz sallantılı bir yürüyüşle bize doğru geliyordu. Sansar görmüş tavuklar gibi titreşerek birbirimize sokulmaya başladık. Herifin adımlarında öyle haince bir kasıt vardı. Canavar tıynetini içki bütün bütün ifritleştirmişti.

Önümüze geldi. Kan çanağına dönmüş gözlerini birer birer üzerimizde gezdirdi. Bedbaht Ferhat Efendi'nin karşısında durarak mestane hafif bir rekâketle:

"Efendi, adın Ferhat mıdır? Behzat mıdır? Sen deminden saçmalar yumurtluyordun. Ölüm yoktur diyordun. Vadesi geçti. Necat paran gelmedi. Ölüm var mıdır, yok mudur? Senin üzerinde tecrübe edeceğim."

Parmağıyla Ferhat Efendi'yi işaret ederek haydutlara haykırdı:

"Alınız şu divaneyi ağaca çekiniz. Bu dünyada yaşamak için iki şey lazımdır. Akıl ve para; bu zavallıda ikisi de yok."

Bu emir üzerine şakilerden birkaçı yüksek bir ağacın kol gibi uzanmış kavi bir dalına ip atarlarken birkaçı da mahkûmu almaya geldiler. Ferhat Efendi'nin zayıf yüzü fıstıkî bir sarılığa döndü. Fakat kollarından, omuzlarından çeken haydutların arasında metin, vakur yürüyordu. Birkaç adımdan sonra yüzünü çevirerek:

"Tuuu tuuu tuuu! Senin gibi alçağa. Senin ölümünden korkan senden daha namert olsun!" tahkiriyle iğrençliğini canavarın suratına tükürdü.

Karabela Mustafa bu tahkiri aczin kuvvet önündeki beyhude hezeyanı gibi sayarak ağır küfürlerle karışık kahkahalar salıverdikten sonra:

"Ben seni öldürmüyorum. Diriltmeye gönderiyorum. Deminden öyle demedin mi?"

"Öyle yüksek bir felsefeyi anlamak idraki nerede? Sen nerede? O domuz ensesinin üzerinde beşerî bir kafa, bir dimağ olamaz. Canavar herif."

Şimdi darağacında nefesi kesilecek bir adamın bu yeis galeyanına karşı Mustafa yine güldü. Lakin haydutlar dünyadan gider ayak reislerini tahkirde bu kadar ileri varan mahkûmu susturmak için birkaç defa şiddetli şiddetli tartakladılar.

İdam ipi hazırlanmış, iki ateşin arasından sarkıyordu. Oraya varınca üç dört haydut kollarını sıkı sıkıya vücuduna bağladıktan sonra Ferhat Efendi'yi bir çocuk gibi epeyce bir yüksekliğe kaldırdılar. Boynuna ilmeği geçirerek hızla sallayıverdiler. Can damarından ecel salıncağına bindirilen bu insan hevengi, feci debelenmeler ve pek korkunç çehre takallüsleriyle dünyadan ahrete sallanan meşum bir rakkas gibi ormanın karanlığı içine gitti geldi. Ve sonra rakkas kanunu mucibince mesafeyle zaman arasındaki nispeti muhafaza ederek yavaşladı. Maslubun artık kıvrım kıvrım debelenmesi kesildi. Yüzündeki korkunç buluşmalar duruldu. Boynu bir tarafa çarpıldı. Ayakları ve bütün vücudu ölüme muti sarkıverdi. Bedbaht Ferhat Efendi gayriiradi teslim-i nefesle iman etmediği ölümün malikânesine geçmişti.

Ölüm bu muydu? Karıncadan file kadar yeryüzündeki bütün zî-ruhun vukuundan titredikleri zevklerin, elemlerin sonu, dünyanın en korkunç hadisesi gözlerimizin önünde bu kadar basit ve çabuk nasıl olup bitivermişti? Merhum Ferhat Efendi biraz evvel ölümü inkâr felsefesini bize temhid ederken kanaat getiremeye-

rek sözlerine içimden gülmüştüm. Fakat şimdi bir varlığın birkaç saniyede yok oluvermesini de kabul edemiyordum. Yok olan belki onun dünyevî hüviyetiydi. Fakat onu var eden yaradılış zerrelerinden birini imha kabil değildi. Ölümün ne kadar büyük iyilikleri, imtiyazları vardı. Artık ona hiçbir işkence, hiçbir zulüm, haksızlık, hiçbir el, hiçbir kuvvet erişemezdi. O her taarruzun, her şeyin, her kudretin üstüne çıkmış, o anda bizi ezen bütün endişelerden kurtulmuştu. O anda biz onun sallanan cesedinde bir ölmüşlük görerek ürküyor, korkarak titriyorduk. Fakat o kendi, hiçbir şey duymuyordu. Sağlığında anlattığı gibi şimdi ölüm bizim için vardı. Onun için yoktu. Ve hem hakikate dönmüştü.

Kaynım Hikmet Enis ve ana kız Altınyanlar ölüyü, bununla beraber ölümü görmemek için secde eder gibi yüzüstü yere kapanmışlar, ağlıyorlardı. Samoel ve Hayim kardeşler yüzleri feci sahnenin öbür cihetine dönük asabî, kısık, titrek seslerle Yahudice görüşüyorlardı. Bir aralık Hayim Efendi benden sordu.

"Hâlâ sallanıyor mu?"

"Sallanıyor."

"Bu ölmek ne soğuk, ne fena şey. Yahudi ne ölmek ister ne öldürmek. Büyük millet böyle olur."

Karabela Mustafa kocaman ağızlığına bir sigara daha geçirdi. Vücuda getirdiği büyük bir ilham eserinin karşısında temaşa lezzetine doyamayan bir sanatkâr hazzıyla bu levhaya bakarak fosurdatıyordu. Ferhat Efendi şimdi tamamıyla hareketsiz, şakulî duruşu ve ney üfleyen bir dede gibi çarpılmış boynuyla dua eder bir vaziyet almıştı. Ölümün bir kehribar sarılığı verdiği yüzünde iki tarafında yanan ateşlerin kızıl ışıkları oynuyordu.

Belalı Mustafa bize döndü:

"Paraları gelmeyenler işte hep bu ipin ucunda can vereceklerdir. Bu gece hepiniz mektuplarınızı yazacaksınız. Ailelerinize gördüğünüz gibi anlatınız. Tamahkârlık etmesinler. Son pişmanlık fayda vermez."

Parayı canlarından pek eksik sevmeyen Samoel, Hayim kardeşler bu tehdit önünde hepimizden ziyade sararıp titreştiler.

Yârden mi geçersiniz? Serden mi? İşte müthiş mostra[201] önümüzdeydi. İşte hiç şaka yoktu.

Haydut Mustafa marifetine baktı. Baktı. Bize dönerek:

"Çok adam öldürdüm. Fakat bunun gibi ölümü inkâr edenine hiç rast gelmedim. Suratına baktıkça hâlâ bu herifi ölümü inkâr ederek benimle eğleniyor sanıyorum."

Ölümü inkâr felsefesi Mustafa'nın en büyük zıddıydı. Çünkü onun çıkarı ölümden korkanlardandı. Dünyadaki bütün zalimlerin, müstebitlerin başlıca muvaffakiyetleri hep bu değil miydi? Ancak ölümden korkmayanlar hür olabilirler hakikati anlaşılsa, her fert Ferhat Efendi'nin metanetiyle faziletini gösterse, bu âlemden haydutluk, zulüm, istibdat, her fenalık kalkar. Kimse kimseye karşı böbürlenmekte başka bir tehdit vasıtası bulamaz.

Kanlı Mustafa hâlâ asılmıştan öcünü alamadığını gösterir bir tehevvürle birdenbire ayağa kalktı. Revolverini çekti. Onu bir daha öldürmek için nişan aldı. Fakat kurşun maslubun sol kulağını sıyırtarak geçti. Reis bizim önümüzde bu maharetsizliğine büsbütün hiddetlendi. Şimdi tekmil dikkatiyle nişan aldı. Bu ikinci kurşunu cesedin sol gözüne gömdü. Merminin isabetiyle asılmış, dirilmiş gibi sallandı. Artık ölümün, insanlıkça ihtirama layık sükût sırrına kavuşmuş bir naaş üzerindeki bu nişan talimi bizi nefret etmekten bitiriyordu. Fakat orada iki temaşa hattı üzere dizilmiş haydutlar reislerinin bu maharetini hurralar ve el çırpmalarıyla alkışladılar.

Hayatından istifade edemediği Ferhat Efendi'nin ölüsünü nişangâh yaparak öcünü almakla hırsını yenmeye uğraşan Mustafa'nın kurşunlarıyla ceset delik deşik oldu. Öldürdükten sonra da avlarına pençeleriyle işkenceden haz duyan yırtıcı hayvanlar yaradılışıyla homur homur kurşunları attı. Küfürleri savurdu. Kendine para vermeden ahrete gidenlerden Karabela ne yapsa hiddetini alamazdı. Haydudun ölüyü, ölümü tahkirdeki

201 Örnek, göstermelik, model. (y.n.)

küfründen teessürü son dereceyi bulan Hacı Fikri Efendi'nin göğsü tekbirlerle inliyordu. Zikrullahtan, salat ü selamdan ayrılmayan bu musallî zatın bu kuvvetli iman ve tevekkülü haydudu kızdırdı. Avanesine bağırdı:

"Ağaca bir ip daha atınız. Sıra ihtiyara geldi. Zikretmekten ağzı yoruldu. Bir an evvel Allah'ına kavuşturalım."

Genç şakiler güya çamaşır asılacakmış gibi bir fütursuzlukla gülüp oynayarak Ferhat Efendi'nin sallandığı ağacın karşısındaki dala bir ip daha attılar. Artık biz kendimizi tutamıyor, hüngür hüngür ağlıyorduk. Zilli maşa, darbuka ahengi cehennemî bir şamata ve naralarla devam ediyordu.

Eşkıya reisi bu pek muhterem ihtiyarı omuzlarından tutup kaldırarak, "Haydi baba, çabuk ol. Şimdi eşkıya esirliğinden kurtulup cennete gideceksin," melunca istihzasıyla darağacına doğru sevke başladı. Hacı Efendi'nin daha asılmadan yıllanmış çelimsiz boynu bir tarafa çarpıldı. Yüzü sapsarı süzüldü. Fakat zikirle meşgul sesinin tatlılığı ve cazibesi arttı. Sanki pak yüreğinden Allah'ına ulaşır manevî bir cereyan başladı. Katil ilmeğinin altına geldiler. Klarnet çalınıyor, karşıki ağaçtan Ferhat Efendi çarpık boynu ve kurşunlardan birer siyah çukur olmuş gözleriyle Hacı Efendi'nin âlemden âleme intikalini seyrediyordu.

İçkiden morarmış çehresinden canavarları bile iğrendirecek bir melanet akan Karabela:

"Baba, seni çıraklarıma bırakmayacağım, ihtiyarlığına hürmeten kendi elimle asacağım."

"Eyvallah. Fakat müsaade et iki rekât namaz kılayım."

"Bu kadar senedir kıldığın namaz elvermiyor mu? Bu son iki rekât da eksik oluversin," ilhadıyla habis Karabela ilmeğe el attı.

Mazlum ihtiyar kimseye iş bırakmadan boynunu uzattı. Ve bütün cezbe-i imanıyla yana yana, "Allah," dedi.

O anda yerden mi gökten mi? Bir şey gümledi. Öç alıcı bir yıldırım Mustafa'nın ilmeği havaya kaldıran ellerini yaktı. Parmak-

larını döktü. Ve akabinde hesapsız ağızlardan boşanan, "Allah Allah!" nidaları ormanı doldurdu. Hemen klarnetin yaygarası, darbukanın dumdumu, zillerin şakırtısı durdu. Bir ikinci kurşun, neye uğradığını anlayamayan eşkıya reisinin köprücük kemiğini kırdı. Murdar vücudunu yere yuvarladı. Haydutlar arasına öyle ansızın büyük bir şaşkınlık ve korku düştü ki hepsi, insanî olmaktan ziyade manevî bir kuvvete benzeyen bu ani hücumdan canını kurtarmak kaydına düşerek ormanın siyah derinliklerine doğru firara atılıyorlardı. Lakin arkalarından gırıl gırıl mavzerler boşanıyor, sapır sapır yaralı düşenlerin iniltileri duyuluyordu.

Sonra birkaç ağızdan birden kuvvetle çıkan şu ihtar duyuldu:

"Amana ölüm yok. Teslim olan kurtulur."

Bu bağrışmaların içinde samimiyeti ruhumuza akseden bir ses seçiyorduk. Murtaza'nın sedası. Kaynım Hikmet Enis'le haykırışmaya başladık:

"Murtaza. Murtaza biz buradayız."

O bizi işitti. Cevap verdi:

"Velinimet beylerim. Efendilerim neredesiniz?"

Buluştuk. Sadık, fedakâr hizmetçimiz bir koluyla bana, öbürüyle Hikmet'e sarıldı. Öpüşüp, koklaşıp sıcak gözyaşlarıyla ağlaşıyorduk.

"Murtaza bu ne hal? Bu ne nusret!" dedim.

"Sorma beyim sorma. Allah'ın mucizesi. İnsanın eceli olmayınca her beladan kurtuluyor. Köylerden elli altmış kişi topladım. Eşkıyadan malına, canına, ırzına tasallut gören civar köylüler hep bize karıştılar. Söylemekle bitmeyecek bir roman, bir masal. Meğerse olmaz sandığımız ne oluyormuş. Anlatırım sonra," dedi.

Madam Altınyan sevinç ve hayretten titreyen elini uzatarak:

"Ah Murkaza. *Hom dö prodif*[202], verirsin o büyük elini sıkayım? Çünküm bizim *providans*'ımız[203] oldunuz."

---

202 (Fr.) *Homme de prodige*: Harika adam. (y.n.)

203 (Fr.) *providence*: Koruyucu. (y.n.)

Virjini ağlayarak:

"Ah hürmetli babam Murkaza Efendi. Veriniz mukaddes elinizi yaşlarımla ıslatayım. Çok roman okumuşum fakat sizin gibi kıyak, müfrat bir ero[204] görmemişim.

Hayim Efendi şüpheli şüpheli Murtaza'ya bakarak:

"Şimdi biz kurtulduk mu? Böylen kalabalıkta başka *brigan*'lar olmasin?"

Ben: "Hayır. Hayır. Müsterih olunuz Hayim Efendi, kurtulduk."

Hayim: "Şimdi biz para vermeden sağ gidecek miyiz?"

"Gideceğiz. Emin olunuz."

"Oyle ise İstanbul'a yidince (Murtaza'yı göstererek) ben bu efendiye rıhtımda üç bira içireceğim."

Ormanda Bir Adalet Mahkemesi

Biz Murtaza ile sarmaşırken Abdurrahman yetişti. Virjini'ye varıncaya kadar onu da hepimiz ruhlarımızın bütün saldırış ve sıcaklığıyla kucakladık. Çünkü kurtulmaklığımız emrinde bu genç eski haydudun pek mühim bir rolü olduğunu anlamıştık.

Yusuf Çavuş ve Hurşit Onbaşı isminde tecrübeli ve kahraman diğer bir jandarma, bozgun eşkıya dökünlülerini hiçbir fenalık edemeyecek bir zapturapt altına almakla meşguldüler. Efrada ve köylülere icap eden kumandaları veriyorlardı.

Yirmi altı yirmi yedi kişi kadar tahmin ettiğimiz Karabela Mustafa çetesi efradından teslim olan dokuzunun ellerine kelepçeler vurulmuş, altısının orada burada leşleri yatıyor, ağır yaralı üçü düştükleri yerlerde inliyorlardı. Ve belki de daha ormanın içerilerine doğru düşmüş cesetler ve yaralılar vardı. Yahut ki yedi sekizi de firar etmiş olabilirlerdi. Lakin herhalde eşkıyanın mey-

204 (Fr.) *héroïque*: Kahraman. (y.n.)

danda olmayan bu az kısmından onlara nispetle bir ordu demek olan elli altmış kişilik hep mavzerlerle silahlanmış birçokluğa karşı durmanın ihtimali yoktu.

İnanılmayacak bir çabukluk ve muvaffakiyetle eşkıyanın ormandaki ocağı ele geçirilerek inzibat temin edildi. Alnından öperek Yusuf Çavuş ve diğer jandarmaların ellerini sıktık. Köylülerle selamlaştık.

İçimizde resmî kumandan ve amir Yusuf Çavuş'tu. Kelepçeli haydutları bir sıraya dizdiler. Kelepçeden başka ayaklarına bukağı vurarak Karabela Mustafa'yı canavar gibi bir ağaca zincirlediler. Menhus haydudun kapana tutulmuş bir fare çaresizliğiyle gözleri parlayarak diş bileye bileye hepimize birer bakışı vardı. Ferhat Efendi sallandığı ağaçtan dağların hâkimi gururlu Karabela'nın zincir ucundaki bu makhuriyetini sanki intikam lezzetiyle seyrediyordu. Hacı Fikri Efendi ilmeğin altında yattığı secde-i Rahmandan hâlâ kalkmamıştı. Cesedi ipten indirdiler. Bir tarafa uzatarak üzerini örttüler. Hacı Efendi'yi istiğrakından uyandırdılar. Etrafındaki adalet manzarasını gördü. Birkaç defa daha hamd-i Yezdan'a kapandı kalktı.

Murtaza'nın bu kadar sıdk u sevabı yanında hepimizin affa mecbur olduğumuz bir günahı vardı, içkiye fazla rağbeti. O, koku ile rakı tenekesini keşfetmiş ve hemen birkaç tane de parlatmıştı. Bizden ayrıldığı geceden beri içkiden uzak ve pek yorgun düşmüş olduğu için kendi telakkisince bir hayat iksiri bildiği bu acı su ile ruh ve bedenini dinlendirmek arzusunu yenememişti. Yusuf Çavuş'la Hurşit Onbaşı'yı ve daha birkaç köylü delikanlısını da birkaçar kadehle bu günahına iştirak ettirmeye muvaffak oldu. Ne yalan söyleyeyim, birer teneke de kaynımla beraber biz de çektik. Rakı boldu. Ve hemen o elli altmış köylüyü sarhoş edecek kadar çoktu. Fakat Arnavut'un kulağına yaklaştım:

"Siz bu çabuk galebenizi yarı yarıya rakıya borçlusunuz. Çünkü haydutlar buraya insan değil, inin cinin bile gelemeyeceğinden katiyen emin oldukları için hep zilzurna kesilmişlerdi. Ço-

marı zincire vurmuş olduğunuza pek güvenmeye gelmez, içkide ölçüyü kaçırmamalı. Etrafa dağılmış yedi sekiz silahlı eşkıya var. Civardan yirmi otuz daha arkadaş bulup üzerimize gelirlerse... İşte bak haritada her şey yazar."

Murtaza neşelice boynuma sarılarak yüzümden öptükten sonra:

"Kasavet etme efendim. Kasavet etme beyim. Allah senden razı olsun, bize bu galebenin içki yüzünden geldiğini tasdik ediyorsun. Doğru, adama içkiden fenalık gelmez. Böyle iyilik gelir. Ya velinimet! Neler olacak şimdi göreceksin.

"Neler olacak?"

"Şimdi ben, sen, Hikmet, Yusuf Çavuş, Hurşit Onbaşı ve daha köylülerin ileri gelenlerinden bir mahkeme heyeti kuracağım. Kısaca bir muhakemeden sonra Karabela'yı şurada astırtacağım."

"Bu kanunî bir iş olmaz. Mademki melun canlı olarak yakalanmıştır. Jandarmaların vazifeleri onu götürüp hükümete teslim etmektir. Ceza tayini ancak hükümete aittir."

"Ah beyim, çok doğru söylüyorsun. Bu azılı melun elden ele devrolunurken kaçırılacağından korkarım. Bu kanlı herifi becermeden başka çare yoktur."

"Nereye kaçacak, kollar, eller, parmaklar bitmiş, göğsü delik deşik."

"Başı ezilmedikçe yılan daima yılandır. Bunlar masallardaki yedi canlı ejderhalar gibi kaç defa öldürsek yine dirilirler."

Biz böyle konuşurken yanımıza Yusuf Çavuş geldi. Meseleyi anlattık. Zavallı adam pek yorgundu. Bir taşın üzerine oturdu. Kirli mendiline yüzünün terini silerek şu cevabı verdi:

"Bu azılı mervan benim en seçme jandarmalarımı yedi. Böyle yaralıyken üç defa hapishaneden kaçtı. Ben bu melunu öldürsem, yüz defa dirilse tekrar öldürsem yine hıncımı alamam. Fakat biz burada bir mahkeme kurup da bunun idamına hükmedemeyiz. Ben şimdi jandarma efradını alır, ormanın içine kaçan eşkıyanın

takibine çıkarım. Biz burada yokken Murtazacığım sen onu uyduruver. Günahı varsa bana gelsin."

Murtaza böyle bir emr-i mühimin kendine tevdiinden dolayı bir nevi gururla Yusuf Çavuş'un arkasını okşayarak:

"Haydi sen git kardeşim. Ben her türlü mesuliyeti üzerime alır, o habisin vücudunu temizlerim."

Yusuf Çavuş maiyetini aldı ormana çekildi.

***

Murtaza bir eliyle benim, diğeriyle kaynımın kollarımızdan tuttu. Bizi içki sofrasının yanına doğru çekerek:

"Geliniz bakalım. Bu iş rakısız olmaz. Birkaç kadeh atmalıyım ki aklım başıma gelsin. Rakı ne hükmederse öyle yapacağım."

"Murtaza çıldırma. Rakı kuvvetiyle adalet olur mu?"

"Öyle melunun cezasını vermeye ancak benim gibi bir sarhoş yaraşır. Tanrı böyle istiyor. Sen karışma."

Murtaza, içine sürüklendiğimiz bu elim hadise sahnesinin birinci kahramanıydı. Evet, nasip böyle isliyordu. Sustum. Arnavut doldurdu. İçti birer de bize verdi. Hatırını kırmadık.

Başını iki avucunun arasına aldı. Gözlerini kıpıştırarak düşündü düşündü. Nihayet aradığı tabiatın mühim sırrını bulan bir kâşif sevinciyle gülerek bize döndü:

"Buldum. Her şeyi zihnimden tertip ettim."

Sonra köylülere seslendi:

"Arkadaşlar, bana bakınız, içinizde mektep görmüş, okumuş, şehirleri dolaşmış akıllı fikirli kaç kişi varsa buraya gelsin."

Üç orta yaşlı ile bir genç geldi.

Murtaza: "Yahu elli kişinin içinde mektep görmüş dört kişi mi var? Buna da şükür. Buna da şükür. Yüzde sekiz demektir. Bende mektep gördüm amma dışından gördüm. Efendiler size mühim bir şey söyleyeceğim. Fakat benim lakırdımı anlayabilmek için birer tane rakı yuvarlamalısınız ki kafalarımız denk gelsin."

Köylü efendiler birbirine bakarak gülüştüler. Murtaza sözüne devamla:

"Gülüyorsunuz. Pek o kadar rakıdan tiksinir köylülerden olmadığınız anlaşılıyor. İçki içmeyen adam hiç medenileşebilir mi? Arnavutlar niçin böyle vahşi kaldılar? Çünkü bozadan başka içki yapmayı bilmezler. Çerkezler keza. Ne kadar geri kalmış milletler varsa hep böyledir. Bizi İstanbul'un rakısı biraz medeniyete soktu. Avrupa'ya gidenler içkinin türlüsünü içerek fikirleniyorlar. Orada birçok kimseler su nedir bilmezlermiş. Tamam benim oturacağım memleketler amma ne yapalım Cenabıhak, Murtaza kulunu uşak yaratmış."

Şaklabanlıkla köylülere birer tane attırdıktan sonra:

"Şimdi biz burada toplanıp Karabela'nın vücudunu ortadan kaldıracağız.

Köylülerden birisi: "Bizim eşkıya-vâri ceza vermek elimizden gelmez."

Murtaza: "Düşündüğün şeye bak. Burada öyle insanî şeyler aranmaz. Zaruret vardır. Vicdanın, hamiyetin olmak kâfidir. Hayduda pek merhamet etmeye gelmez. Hele birer tane içiniz de bakalım. Bu kâfir haydudun işi ağırdır... Ağır! İçkisiz görülmez."

Akıl zayıfladıkça cüret artarmış. Köylüler birer daha çaktıktan sonra işte reddolunacak bir garabet göremeyerek teklifi kabul ettiler ve Murtaza tarafından Karabela'nın sorguya çekilmesine karar verdiler.

***

Zincirle bağlanmış haydudu yaralı bir canavar gibi rakı sofrası yanında kurulan heyet karşısına getirdiler. Murtaza yanındaki seçilmiş köylülerin kulaklarına eğilerek:

"Bu herifin işi çok belalıdır. Birer tane daha atalım zihnimiz açılsın."

Azaların ağızları da kızışmak üzereydi. Birer kadeh çektiler. Bundan sonra Murtaza kurularak maznuna:

"Herif, adın nedir?"

Karabela, lahavle çeker gibi başını iki yanına salladı. Cevap vermedi. Murtaza, maznunun zincirini tutan köylüye:

"Ayının zincirini çek. Söylemezse kafasına bir yumruk vur."

Reisin emri harfi harfine yapıldı. Karabela sükûtta devam ederse yaralı vücudunun çok hırpalanacağını anladı. İfade vermeye mecbur oldu.

Reis: "Sana soruyorum. Eşek herif, seni ne diye çağırırlar?"

"Karabela."

"Belayı göreceksin şimdi. Babanın adı?"

"Hayrullah."

"Babanın canına köpoğlu köpek. Hayrullah'tan böyle bir bela doğar mı hiç? Sanatın?"

"Haydutluk."

Murtaza yüzüne koyu koyu tükürdükten sonra:

"Tuh. Rezil kerata. (Yanındakilere hitaben) Allah'ını seven bu murdarın suratına tükürsün."

Murtaza'nın bu tavsiyesine yalnız yanındakiler değil, bütün hazır bulunanlar aşk ile, şevk ile riayet ederler.

Murtaza: "(Hayduda) Ulan domuz oğlu domuz. Şimdiye kadar kaç bin lira biriktirdin, paralarını nereye saklarsın?"

Haydut sükût eder. Murtaza zinciri tutan güllabiye[205]:

"Vur keratanın kafasına beş on yumruk söylesin. Çünkü mesele mühimdir. Öyle değil mi ağalar?"

Köylülerden biri ortaya gelerek:

"Efendim, müsaade buyurun. Sorguya alınan bir adama durup dururken yumruk vurulmaz. Cebir ve şiddet gösterilmez."

Murtaza: "Ne halt ediyorsun be, çekil karşımdan şimdi. Bizi boş yere işimizden alıkoyma. Ağalar, efendiler, mesele mühimdir.

205 Akıl hastanelerindeki hademelere verilen ad. (y.n.)

Hele birer tane daha atalım da zihnimize kuvvet gelsin. Bu işi bir iyi müzakere edelim."

Rakıları atarlar, mezeleri yerler. Ağızlarını silerler. Murtaza haydudu muhafaza eden köylülere:

"Vurun şu meredin başına birkaç yumruk. Liraların nerede olduğunu söylesin. Bu gibi hususlarda dayak cennetten çıkmadır. Dayaksız iş olmaz. Vur kâfire, günahı varsa bana gelsin. Ustamızdan biz böyle gördük."

Karabela'yı zapt eden delikanlı ayı oynatır gibi birkaç defa şiddetle zinciri çeker, kafasına da birkaç yumruk indirir. Haydudun yaralarından kanlar gelir. Fakat ağzından bir kelime cevap çıkmaz.

Murtaza: "Vay deyyus, inat ediyor. Söylemiyor. Ulan habis, biz şimdi hep bir araya gelerek seni şuraya asacağız. Öldükten sonra da üzerindeki paraları alabiliriz. Nizamında bir iş olsun diye sağlığında senden istiyoruz. (Zinciri tutana) Ayının ceplerine, koynuna bak, liraları bize vermemek için belki yutar mutar, bir şey yapar."

Zinciri tutan: "Yutamaz efendim, elleri hem yaralı hem kelepçeli."

Murtaza: "Bu kâfirler kırkayağa benzerler. Onların görünür görünmez hesapsız elleri, ayakları olur. Sen ara. Ara. Bundan sana da elbette pay var. Her zaman eşkıya adam soymaz a. Fırsat düşerse bazen de namuslular eşkıyayı soyarlar. Masum köylüler bir kere eşkıya soymaya alışsalar dağlarda, inlerde bu tereslerden[206] bir tane kalmaz. Eşkıyayı tenkilin birinci çaresi budur. Hele bir yol biz tecrübesine varalım bakalım. Ara oğlum ara. Haydudun üstünü ara. Asılırken üzerinde para bulunmasın. Belki bizden evvel başkası aşırır, mesele mühimdir."

Zinciri tutan köylü, Karabela'nın ceplerini, koynunu arar. Boynundan asılı koltuğunun altından iri bir cüzdan bulup çıka-

206 Pezevenk. (y.n.)

rır. Reise teslim eder. Murtaza cüzdanın kordonunu kendi boynuna geçirerek:

"Ara evladım. Ara. O hınzırın üzerinde daha çok şey vardır."

Delikanlı arar. Karabela'nın belinde içi sucuk gibi dolgun bir kemer keşfeder. Onu da reise verir. Sadık hizmetçi kemeri kendi beline bağladıktan sonra delikanlıya:

"Ara çocuğum ara. O melunun üzerinde ben daha çok şeyler umuyorum."

Delikanlı maznunun her tarafını dikkatle karıştırıp aradıktan sonra:

"Artık bir şey yok efendim.

"Nasıl yok. Dikkatli ara. En gizli yerlerine bak. Utanma."

Maznunun vekili gibi olan köylü ortaya gelerek:

"Söyleyeceklerim var. Müsaade istiyorum."

Reis kızarak:

"Söyle bakalım. Yine ne yumurtlayacaksın."

"Vuruşma yolunda gitmiyor."

"O benim bileceğim şey habis. Sen benim işime karışamazsın. Sus. Haddini bil."

"Maznunun üzerinden çıkan paraları cebinize atıyorsunuz."

Reis kızgınlıkla yerinden kalkıp oturarak:

"Bu herif benim kanıma dokunuyor. Sus, şimdi seni de Karabela ile beraber astırtırım. (Yanındakilere dönerek) Aza efendiler söyleyiniz. İki tane daha atarsam bu zevzeği astırtamaz mıyım?"

***

Bu esnada bir gürültü olur. İnce, cılız, inilti nevinden iki kadın sesi işitilir. Sorgu yerini kuşatan dinleyici köylüler açılır. Bellerinden aşağı hemen tutmaz bir halde, ellerindeki birer odun parçasına dayana dayana yarı sürünüp yarı yürüyerek meydana benizler soluk, gözler yaşlı iki kız çıkar. Ayşe ile Keziban. Murtaza şaşırarak:

"Ne oldu kızlarım size? Bellerinizi kim kırdı? Yoksa bayırdan aşağı mı yuvarlandınız? Yoksa muhtar sırtınıza angarya yük mü vurdu? Kimsiniz siz?"

"Ayakta duramıyoruz efendim, oturalım da anlatalım."

"Oturunuz. Oturunuz."

Kızlar odunlarına tutuna tutuna otururlar. Kırık, halsiz vücutlarına birer istinat noktası bulmak için birbirine dayandıktan sonra:

"Efendim, ben hoca kızı Ayşe'yim. Yanımdaki de komşum Kcziban."

"Yolda kurt sürüsüne mi rast geldiniz? Suratlarınızı böyle diş diş kim ısırdı? Üstünüzü başınızı lime lime kim paraladı?"

"Keşki kurt sürüsüne rast gelip yaralanaydık da haydutların kolları arasında bu acıklı hale düşmeyeydik. (Ağlayarak) Şimdi yavuklum duyarsa beni alır mı gayrık? Bizi damımızdan kaldırdılar. Buraya getirdiler. Zorla ağzımıza o acı imam suyunu[207] döktüler."

Murtaza: "Bre bre habisler, melunlar. Rakıyı da ziyan etmişler. Şu kızlar aklıma getirdiler. Dolduralım imam suyundan birer tane. Aza efendiler, akıllarımızı revnaklandıralım. Mesele mühim."

Doldururlar. İçerler. Kızların izale-i bikr ve cebren pek vahşiyane sıraya çekilmeleri vakası bütün yanık tafsilatıyla anlatıldı.

Murtaza: "Şu biçare kızlara yüreğim parçalandı. Çıkacak paradan en büyük hisseyi bunlara vermeli. Allah için söylemeli. En büyük sıkıntıyı, en fena acıyı bu zavallılar çekmişler. Bu birer damlacık kızların üzerinde ne kocaman cinayet işlemişler. (Maznuna dönerek) Ulan domuz oğlu domuz, sen bu cinayeti işledin mi?"

Karabela yüzünde peyda olan iğrenç istihza buruşuklukları arasından:

---

207 Rakı. (y.n.)

"Evet işledim. Ellerim kelepçeli olmasaydı gözünün önünde bir daha işlerdim."

Murtaza büyük bir taşkınlıkla haydudun üzerine yürüyerek:

"Vay İblis aleyhillane! Bak hâlâ bizi tahkir ediyor."

Azalar sarhoşu zapta uğraşarak:

"Yerinize oturunuz efendim. O edepsiz katil şimdi cezasını görecek."

Haydudu müdafaa eden yine söze atılarak:

"Maznunun üzerinden çıkan paraları ceplerinize koyuyorsunuz?"

Murtaza hiddet kesilerek:

"Zevzek herif, ceplerime koymayıp da ya nereme koyacağım?"

"Cinayetleri anlaşılıp da müvekkilim idam olsa da paraları, malları veresesine kalır. Çünkü henüz medeni hukuktan ıskat edilmiş değildir."

Murtaza rakı beynine vurmuşlara mahsus bir kızgınlıkla:

"Sus bre edepsiz. Katil vekili. Haydut muini, eşkıya ruhu için ıskat yapılmaz. Hem ıskat için hoca lazımdır. Hocasız ıskat olmaz. Ben senin kadar bilmez miyim? Verese lafı çıkarma şimdi ortaya. Birkaç yüz kişi öldürmüş bu katillerin katili herifin cinayeti hâlâ anlaşılmayacak mı? İbadullahı öldürerek topladığı paralar Helaliminallah kendi akçası sayılabilir mi ki veresesine teslim olunsun?"

"Ben size öyle servetler göstereyim ki kazanç tarzları Karabela Reis'inkinden bin defa daha kanlıdır. Fakat bu paraların bugün meşru sahipleridirler."

"Sen ağzı hezeyan dolu bir müzevire benziyorsun. Bak lafı nerelere bulaştırıyor. Beni günaha sokacak. Sen nereden geldin başıma? Kimsin?"

"Kasabada mektep hocasıyım."

"Üzerinde hoca kıyafeti yok."

"Hocalık kıyafetle olmaz. Ben hukuk mektebinden mezunum."

"Bu kadar bilgili, dirayetlisin de kasabada, köyde ne arıyorsun?"

"Fırka kavgasına tutuldum, beni memuriyetimden çıkardılar. Gazete yazıcılığına girdim, müdürle geçinemedim kovdular. Ticarete girdim, müşkülat çıkardılar, vazgeçtim. Ne iş tuttumsa sapı elimde kaldı. Nihayet hocalıkla beni buraya attılar. Ben de onlara küskünlüğümden böyle bir haydudun müdafaasından gergin sinirlerime bir şifa aradım. Bununla beraber bu adamın paralarını geri veriniz."

Murtaza iki yanına uzanarak:

"Efendiler mesele mühimdir. Birer daha içelim."

İçerler. Murtaza azalara:

"Bu herifi kızdırmaya gelmeyecek. Ağzı pek kalabalık. İnsan sırasına göre hiddetini yenmeli, idare-i maslahat etmeli. Ben efendi konağında büyüdüm. Bu yolları bilirim.

Maznun vekiline:

"Evlat buraya gel."

Vekil gelir.

Murtaza: "Kulağını bana ver. Mesele mühimdir. Bu işte sana da pay var."

Vekil: "Öyleyse sözlerimi değiştiririm."

Murtaza: "Hayhay böyle maslahatlarda gözü açık kaç kişi varsa onları doyurmadan iş olmayacağını bilmez miyim canım! Efendi konağında büyüdüm."

Sonra zinciri tutan delikanlıya:

"Oğlum, ayının her tarafını ara. Tekrar ara. En gizli yerlerine bak. Nizamda ayıp yoktur. Ne varsa üstünde meydana çıksın. Asılırken veya asıldıktan sonra belki başkaları ceplerini karıştırır da paralar aharın eline geçer. Pek dikkatli ara. En gizli yerlerini, en gizli yerlerini."

Karabela, zincirini tutan delikanlıya en galiz sözlerle bağıra bağıra:

"Murtaza Efendi pek merak ediyor. Aç da göster. Kalbine rahatlık gelsin."

Murtaza kıpkızıl bir gazapla ayağa fırlayarak:

"Bizi tahkir etti, vay deyyus!"

Karabela, o zincir altındaki yaralı canavar, bütün vahşetiyle kükreyerek:

"Deyyus sensin! ..."

Haydut köpürdü. Köpürdü. Bütün insanların tapındıkları mukaddesata karşı ağza alınmaz, yeri göğü titretecek küfürler savurmaya başladı. Kan ve melanet içinde üremiş habis, galiz bir ruhun son isyanla etrafına saçtığı, kulakları tıkatacak bu zehirli hezeyanlar herkesi istiğfarlara mecbur ettiği sırada Murtaza sinirleri tutuşmuş bir teessürle bağırarak:

"Ey mübarek köylü. Bu alçak mahluk bakınız halikına karşı ne küfürler ediyor! İçinizde bu kâfirin eliyle anası, babası, kardeşi öldürülmüş davacılar vardı. Hep onlar beri gelsinler."

Kısas isteyen, hayduttan kan dava eden sekiz on kişi ortaya çıktı.

Murtaza morara morara bağırarak:

"Alınız bu melunu asınız. İşte ip orada hazır. Hep birden böyle karar verildi. Mesele mühim ve müstaceldir. Cenabıhak size bu ananızın, babanızın, kardeşlerinizin, evlatlarınızın katili haydudu asmak için fırsat verdi. Bunu kaçırmak vebaldir. Haydi çabuk. Çabuk."

Mazlumlar hemen haydudun başına üşüştüler. Karga tulumba ederek ipin altına götürdüler. Melunun Hacı Fikri Efendi için hazırlatmış olduğu ilmeği boynuna geçirdiler. Yisa[208] darağacına çektiler. Haydudun küfürleri neresiyle beraber kesildi. Şişman karınlı iri vücudu vinç zincirine takılmış bir balya gibi ipin ucunda fırıl fırıl dönüyordu. Maslubun şakulî bir vaziyet almayarak sağa sola kıvranmasından henüz tamamıyla canı çıkmadığı anlaşılıyordu.

208 Birçok kişinin yaptığı işlerde gayret vermek için söylenen söz. (y.n.)

Murtaza belinden baba yadigârı uğurlu pîştovunu çekti. Karabela'nın siyah kalbine bir ateş etti. Biraz sonra eşkıya reisi arzın merkezine amut bir sükûnet aldı. Murtaza elindeki tılsımlı, kerametli tabancayı etrafındakilere göstererek:

"İpin çarçabuk göremediği işi bu bitirdi. Hiç şaşmaz. Gider, can noktasını bulur."

O saatte dünya bir haydudun yırtıcı vücudundan temizlendi. Fakat yine o anda kim bilir daha ne kadar haydut namzetleri fırsat bekliyorlar ve ne kadar analar hesapsız haydutlara gebe kalıyorlardı.

***

Karabela'nın canı cehenneme gönderildikten biraz sonra jandarmalar eşkıya takibinden geri döndüler. Ormanda bir şeye tesadüf edemediklerini söylediler. Murtaza, kendi seçtiği azalarıyla Yusuf Çavuş ve Hurşit Onbaşı'yı bir kenara çekerek gizlice:

"Mesele mühimdir. Aramızda gizli konuşmaya ve Karabela'dan bize miras kalan cüzdanla kemeri açmaya müsait burada kapalı bir yer var mı?"

Haydutların bizi kapamış oldukları mağarayı gösterdik. Ellerimizde çıralarla oraya gittik. Murtaza bu inin methali önüne iki jandarmayla iki köylüyü nöbetçi dikerek:

"İçeri kimseyi bırakmayınız. Mesele mühimdir. Gözlerinizi patlatırım sonra. Çünkü içeride secdei hafiye yapacağız. Öyle karar verdik."

Dışarıdan kimsenin içeri bırakılmamasını bu suretle temin ettikten sonra Murtaza ve dört aza, iki jandarma, ben ve kaynım Hikmet Enis, dokuz kişi mağaraya girdik. Ellerimizde çıralar. Biri yanıp bittikçe ötekini tutuşturuyoruz.

Murtaza ortaya çöktü. Koynundan evvela kemeri çıkardı. Bir ucu sağır öbür ucu tokalı, geniş bir beli saracak kadar uzun ve dört beş parmak arzında telatin bir kemer.

Murtaza eliyle bu hazinenin sıkletini tartıp tahminleyerek:

"Ağırca. Bunun içinde çok para var. Mesele mühim. Yere bir mendil seriniz. Paralar toprağa karışmasın," dedi. Azadan biri cebinden kirli bir yağlık[209] çıkardı. Ortaya yaydı. Biz, haydudun bıraktığı serveti görmek için helecanla nefes alarak bekliyorduk.

Murtaza kemerin tokasını açtı. Muhteviyatını mendile silkti. Latif bir şıkırtı ile sucuk gibi altınlar parıl parıl dışarı akıverdi. Bu sarı tılsımın teshiri karşısında evvela hepimiz donduk kaldık. Kaime çıkalıdan beri bu maden paraların parıltısına, şıkırtısına tahassürümüz artmıştı. Sonra onları okşamak için bütün ellerde birer arzu titremesi peyda oldu. Hepimiz birer defa bu sarı kümeye dokunduk. Yalnız kaynım Hikmet Enis nefretle yüzünü çevirerek:

"Nesini okşuyorsunuz bu uğursuz hainlerin? Asıl sahiplerinin ceplerinden çıkıp da bu haydut kemerine girinceye kadar bunların sebep oldukları katlleri, cinayetleri, faciaları, vahşetleri niçin düşünmüyorsunuz?"

Hikmet'in bu ihtarı üzerine parmaklarımızın altındaki liraların serinlikleri birdenbire ateşe tahavvül etmiş gibi ellerimizi çektik. O zaman şeytanın iğvasıyla yani lezzetli bir günahla mücazat korkusu arasında müteredditkalanlara mahsus birer kararsızlıkla birbirimize bakıştık. Tayini müşkül bir müzayakaya mahkûm biçareler için bu hainlerin yüzleri ne kadar sıcaktı bilseniz!

Azadan biri: "Vakit geçirmeyelim. Sayalım."

Diğeri: "Yalnız bir kişi saysın."

Murtaza: "Sizin gözlerinizin önünde ben sayacağım."

Muvafik görüldü. Kümenin içinde çeyrekten beşi bir aradaya kadar her kıtada altın sikke mevcuttu. Murtaza hepsini nevine göre kümelere ayırdıktan sonra saydı. Yirmi iki beşi bir arada ve kusuru muhtelif kıymette olmak üzere önümüzde tamam dokuz yüz yetmiş dört lira buz gibi altın para vardı. Liraların bine ibla-

209 Büyük mendil, çevre. (y.n.)

ğına haydudun ömrü vefa edeydi melunun ikinci bine başlayacağı anlaşılıyordu.

Miktarları kaydedildikten sonra yine liralar kemere doldurulduu. Murtaza kemeri dürdü, dürdü bir koynuna yerleştirdi. Öbür koynundan cüzdanı çıkardı. Bu da şişkindi. Açtı. Yüzlükten bir liralığa kadar çeşitli kaimeler çıktı. Saydık. Hepsi iki bin yedi yüz seksen küsur lira tuttu. Bu paranın taksimi kararlaştı. Fakat ne suretle? Jandarma çavuşuyla onbaşısı efrat namına ve âzalar da silahlanarak bu galebeyi temin eden köylüleri koruyarak söz söylüyorlardı. Her iki taraf fazla pay almak için adeta şatafatlı nutuklara giriştiler. Murtaza çakırkeyfin biraz fevkindeydi. O da abuk sabuğa başlayınca en büyük vazifenin bana döndüğünü anlayarak dedim ki:

"Şu ana kadar bu işte gayr-i kanunî birçok haller cereyan etti. Fakat Karabela denilen o mülevves vücudun dünyadan kalkması için ben bunlara göz yumdum. Çünkü Hacı Fikri Efendi'nin boynuna ilmeği geçireceği esnada haydudun üzerine kurşunlar yağması Cenabıhakk'ın böyle istediğine şüphe bırakmadı. Allah'ın adaleti yetini buldu. Fakat şimdi mesele değişti. Ortada mühimce bir para var. Hiçbirimiz bu haydudun varisi değiliz. Meşru varisi olduğumuz farz edilse bile hiçbir vicdan sahibi kanla yoğrulmuş böyle bir menfur kazançtan gelmiş parayı kabul etmez. Bu iş bana pek tuhaf geliyor. Karabela öldürmüş almış, biz de öldürüp alıyoruz. Öyle değil mi? Ne farkımız kalıyor?

"Şimdi bu liralara tamah seyyiesiyle, hayır daha açık söyleyeyim, cinayetiyle adaleti ifsat etmiş olacağız. Herhangi bir vesile, nam, açık ve gizli suretlerle adalet ifsat edilen yerde meymenet olmaz. Tabiatıyla manevî bir ceza zuhur eder. Bunun için bu paralar ne benim ne senin ne Ahmet'in ne Mehmet'indir. Kimlerden gasp edilmişse yine onlarındır. Bu paraların sahipleri içinde maktul düşmüş olanlar varsa onların varislerinindir."

Yusuf Çavuş derin bir düşünceyle:

"Bu paralardan ne miktarının kimlerden çalındığı veya zorla alındığını bugün tahkik kabil midir?"

"Bu cihet hükümetin vazifesi... Biz paraları ona teslim ederiz. Artık o ne isterse yapar."

Yusuf Çavuş büyük bir düşünce içinde bu keyfiyete temas eder iki üç vaka ile paraların hükümet eline geçinceye kadar uğradığı suiistimalleri anlattı. Beni de ağır bir düşünce aldı. Çünkü anlattığı vakalarda hakikati bütün delilleri ve acılıklarıyla gösteren sade, fakat çok tesirli bir belagat vardı. Bir müddet hepimiz sükûtla bu ağır meseleyi kendi görüşlerimize göre birer hal sureti aradık.

Nihayet dedim ki:

"Öyleyse ne şiş yansın ne kebap. Bu paraları taksim eder bir cetvel yapalım, merciine arz edelim."

Yusuf Çavuş: "Bu nasıl olur?"

Ben: "Pekâlâ olur, hatta nasıl ve ne için taksim edildiğini izah eder bir mazbata yapalım, şayet tasvip olunmazsa paralar taksim olunan yerlerden geri alınır."

Yusuf Çavuş: "Benim bu işe pek aklım ermiyor amma siz bilirsiniz."

Ben: "En büyük hisseleri Ayşe ile Keziban ve Abdurrahman'a verirsiniz."

Murtaza: "Haydutluğa tövbe etmiş Sefer isminde bir delikanlı var. Eğer o olmasaydı bizim gelip buralarını bulmamıza ihtimal yoktu. Tafsilatını sonra anlatacağım. Bu çocuğa da yüksek hisse vermeli. Çünkü kendisi yaralı ve yardıma muhtaçtır."

Ben: "Peki, buna kimse itiraz edemez. Fakat bu taksimi yaptıktan, bir miktar para arttırıp onu da, 'Karabela haydudundan kalan para budur ve taksim olunan miktarın cetveli de şudur,' diye hükümete götürmeli. Bu suretle büsbütün yolsuz hareket etmiş olmayız."

Yusuf Çavuş: "Tavsiyenizi bir şartla kabul ediyorum. Mevcut paraları taksim ederiz. Bir liste yaparız, bir heyet teşkil ederiz.

Hükümete arz eyleriz. Hükümet muvafik görürse o vakit paralara sahip oluruz."

Ben, "Pekâlâ," dedim. Liraları günün piyasasına göre kaimeye tahvil ederek bir hesap yaptık. 6680 şu kadar lira gözüktü. Bu meblağın aramızda şu suretle taksimi tensip edildi.

Ayşe'ye	800 lira
Keziban'a	800 lira
Abdurrahman'a	600 lira
Sefer'e	600 lira
Murtaza'ya	600 lira
Yekûn	3400 lira

Paranın 2000 lirasını hükümetin hissesi olarak ayırdık. 1280 lirayı da Yusuf Çavuş'la dört azaya teslim ettik. Onlar da kendilerine münasip miktarda birer hisse ayırdıktan sonra geriye kalan ve bu işte pek büyük yararlıkları görülen jandarma efradıyla altmışa yakın silahlı köylü arasında tevzi edilmek üzere hükümete arz edilecekti.

Kaderin acı, tatlı istihzaları oluyor. Fakat bu en tuhafiydı. Bizi soymak için ölümle tehdit eden Karabela'yı öldürüp paralarını biz namuslu adamlar, aramızda taksime kalkışmak.

***

Bu kadar yorgunluk, gürültü, kalp çarpması, heyecan, elem, yeis ve sevinçten sonra okkalarla içmişiz gibi birer tarafa kıvrılıp sızmışız. Sabaha karşı cismimizden evvel ruhumuzu uyandıran müessir ve hemen semavî bir ses kulaklarımızı okşadı. Etrafımızda melekler uçuşuyorlar sandık. Başımı kaldırıp dinledim: "Essalatü hayrün minennevm" uyandırıcı nidasıyla sabah ezanı okunuyordu. Aman Yarabbi neredeydik? Birkaç saat evvel klarnetler, darbukalar, ziller çalınan, en galiz küfürlere, şirklere sahne olan, ırzlar hetk edilen, günahsızlar asılan, türlü habasetlerin, rezalet-

lerin, vahşetlerin cilvegâhı bu cehennemî ormanda, bu eşkıya ininde ezan-ı Muhammedî okunsun. Hemen davrandım. Bizi salat'a çağıran o mümin kardeşimi takdis yollu duaya, şükrana başladım. Elhamdülillah, elhamdülillah bu ilk sabah necatımızdı. Eşkıya eline esir düştüğümüz günden beri hürriyetimizi bize müjdeleyerek doğacak bu birinci güneşti. Kaynımı, Murtaza'yı ve daha uyuyan ne kadar Müslüman varsa uyandırdım.

Etrafımıza bakındık. Dallar, kütükler atılarak ocaklar uyandırılmış. Tenekelerle sular getirilmiş, kesir bir cemaat ormanın yeşil yaprakları, ateşlerin kızıl ışıkları içinde harıl harıl aptes alıyor. Biz de sıvandık. Birbirimize su dökerek aptes aldık.

Hacı Fikri Efendi hepimizden evvel kalkarak tenha bir kıyıda bir ağacın önüne diz çökmüş, elinde tespihi zikirle meşguldü. Hemen yanına gittim. Mübarek yüzü elan sarı ve süzgündü. Fakat sanki bütün mesamatından, imanından inikas etmiş bir nur fışkırıyordu. Elini öpmek istedim. Yüzümü okşayarak çekti. Vermedi. Aptesimi bozmamak için gözyaşlarımı zor zapt ederek dedim ki:

"Efendi hazretleri bizi, bu kadar canı kurtaran ancak sizin maneviyatınızdır."

Zayıf bir sesle cevap verdi:

"Estağfurullah oğlum estağfurullah... Ben Allah'ın hepinizden aciz bir kuluyum. Celleşanihu... Daha vademiz yetmemiş, ab ve danemiz bitmemiş, bu sefil dünyada daha göreceklerimiz var. Emir onun, hüküm onun, lütuflarına bin şükür. Çağrıldığımız zaman gideceğiz. Daha vakit ve saat gelmemiş. Her fermanında bin hikmet gizlidir. Benim ne haddime kendimi kurtarmak, başkalarını koruyabilmek," sözleriyle mümince bir mahviyet gösterdi.

Jandarmalar, köylüler ve daha Karabela'nın uğradığı mücazat-ı ilahiyeyi duyarak etraftan gelenler olmuştu. Yüzden fazla bir cemaat kayranda saflar teşkil ettiler. Hacı Fikri Efendi imamete geçti. Görül gürül bir namaz, bir ibadet ki kaç gündür yeisle,

adalet-i ilahiyeye karşı ümitsizlik ve türlü maasîyle paslanan dimağ ve kalplerimiz incila buldu. Gönüllerimize sevinç, ferah ve Allah sevgisi doldu.

Hacı Fikri Efendi, Yusuf Çavuş'u celp ile maslup Ferhat Efendi'nin teçhiz ve tekfininin tedariki görülmek için en yakın köye adamlar gönderilmesini rica etti. Eşkıyadan kalan zahire ile pişirilmek üzere çorba kazanı ateşe vuruldu. Gün söktü. Güneş ılık, neşedar, pırıl pırıl yaprakların aralarından bize gülümsüyor, sanki hakkın, zulüm, küfür, batıl üzerine galebesini tebrik ediyordu.

Bir taraftan güneş doğar, öbür yandan çorbamız tüterken Murtaza'yı kayranın ortasına oturttuk. Genç Abdurrahman, jandarmalar, köylülerden bir kısım halk Arnavut'un etrafını sardık:

"Ey, anlat bakalım şimdi nice oldu ol hikâye?" dedik. Murtaza, merakla ağzına bakan etrafındaki kalabalığı gülerek süzdükten sonra bir nevi iftihar ve büyük bir iştiha ile başladı:

"Kırk yıl daha yaşasak o gecenin korkusunu unutamayız. Beylerimle Madam Altınyan'a ve kızına veda ettim. İçinde mahpus bulunduğumuz çoban kulübesinin çalı çırpıdan ibaret damını açarak usulcacık kendimi duvarın öbür tarafından aşağı bıraktım. Etraf karanlık ve sessiz... Gözlerim karanlığa alışıncaya kadar el yordamıyla ve ayaklarımın sesini boğa boğa yürüdüm. Biraz ilerleyince kayranın bir kenarında hâlâ tamamıyla sönmemiş püryan ocağının ışığını gördüm. Bu hafif aydınlık epeyce ilerlere kadar aksediyordu. Bir acayip, boğuk boğuk sesler işitmeye başladım. Evvela korktum. Sonra dikkat edince bunların orada burada sızmış ziyade sarhoş eşkıyanın horultuları olduğunu anladım. Melunların reislerinden son nefer ve nöbetçilerine kadar hepsi hepsi kütükler gibi zıbarmış horluyorlardı. Etrafıma bakındım. Bakındım. Evet, serbesttim. İstediğim tarafa kaçabilirdim. Lakin nereye gidecektim? Hiç yol bilmiyor, civarı tanımıyordum. Haydi bir selamete erebileceğimi farz etsem bile bu suretle yalnız kendi canımı kurtarmış olacaktım. Çoban kulübesinde ölüme

mahkûmiyetle mahpus ve canımdan kıymetli, aziz bildiğim iki efendi-zadem vardı. Onları bırakıp da nereye kaçabilirdim? Ya onları da beraber alıp firar etmek veyahut bu işe başka bir çare bulmak lazımdı. Düşündüm. Düşünüyordum. Geçen dakikaların pek kıymetli olduklarını biliyordum. Aman Yarabbi, ne müşkül hal! Saatlerce düşünülse içinden çıkılmaz bir bela. Halbuki benim her işi görüp bitirmek için önümde ancak birkaç dakikam vardı. Nihayet kendi kendime dedim ki: 'Her şeyden evvel bana bir silah lazım. Onu nereden ve nasıl bulacağım?'

"O anda aklına hendekte yatan korkuluk ve belinde sokulu mukaddes tabancam geldi. Yavaş yavaş ve hemen sürüne sürüne ilerledim. Evvela hendeği sonra korkuluğu buldum. Beni ele verecek canlı bir mahlukmuş gibi ondan bile korkuyordum. Yalvararak sevgiyle boynuna sarıldım. Usulca belinden piştovumu çektim. Hiç sesini çıkarmadı. Baba yadigârını kendi göğsüme soktum. Bu uğurlu tabancama kavuşmam benim için hayırlı bir faldı. Çünkü onu fişeklerden boşaltmış olduğum cebimdeki barutla dolduracaktım, işin bundan ötesi uygun gideceğine, artık talihin bizim tarafa döndüğüne hükmettim. Fakat böyle sevinmekte acele etmişim. Tamamdır, hendekten sıyrılıp çıkacağım esnada karşıdan kayran tarafından, ocağın ışıkları arasından bir karaltı peyda oldu. Vay anasını, işim bitti dedim. Bu gelen, haydutlardan biriydi. Acaba beni görmüş müydü? Yoksa tesadüfen sallapata bu tarafa mı geliyordu? Her ne olursa olsun gizlenmek lazımdı. Yavaşça hendeğe uzandım. Korkuluğu siper gibi üzerime çektim. Ben hiç ses etmiyorum lakin kâfir yüreğim gümbür gümbür atıyor. Zannedersiniz ki içimde tıkırdayan küçük bir motor var. Herif geldi. Geldi. Hendeğin kenarında durdu. Dikkatli dikkatli içeri bakıyordu. Yüreğimin atmasını mı duydu, ne yaptı? Köpoğlu köpek şüphelendi. Daha dikkatli bakmak için çömeldi. Eğilerek hendeğin içini, korkuluğun altını yoklamaya başladı. Tamamdır parmakları vücuduma dokunacağı anda yaylı makine çabukluğuyla yerimden fırladım. İki elimle sımsıkı hay-

dudun gırtlağından kavradım. Hendeğin içine çektim. Melun neye uğradığını bilemedi. Var kuvvetimle can damarına bastım. Alimallah parmaklarım boğazının bir tarafından öbür tarafına gömüldü. Fıkır fıkır nefesini kestim. Altımda yılan gibi eğildi. Büküldü. Kıvrandı, kıvrandı. Son soluğunu başka tarafından verdi. Canı cehenneme gitti. Çünkü ben böyle atik, tetik davranmasam o beni gebertecek. Menhus azılı. Onu zaptıma almak için bütün kuvvetimi sarf ettim. Buna helecan da karıştı. Bana da bir kesiklik geldi. Etrafı anlamak için başımı yine hendekten çıkardım. Vay anasını... Vay babasını... Vay avradını... Bu tarafa bir karaltı daha geliyor. Şimdi ne halt edeceğim? Böyle büyük tehlike dakikalarında uzun düşünmeye vakit yok. Hemen haydudun ölüsünü döşek gibi altıma uzattım. Üzerine yattım. Korkuluğu yine yorgan gibi üstüme çektim. Altımdaki vücudun sıcaklığını duyuyordum. Bana kıpırdanıyor, şimdi beni altına alacak gibi geliyordu. Asıl yürek gümbürtüsünün âlâsını bende şimdi görmeli. Bu ikinci karaltı da geldi. Geldi. Hendeğin kenarında larp durdu. Ben yine kararımı verdim. Çukurun içini yoklamak için eğilirse bunu da ötekine benzetecektim. Fakat bu daha kurnaz davrandı. Bir kibrit çaktı. Şöyle yukarıdan hendeğin içine doğru tuttu. Benim soluğumun iriliğinden üzerimdeki korkuluk canlı bir adam gibi kımıldıyordu. Bu hareketin farkına vardı..."

Biz, Murtaza'nın etrafındaki bütün samiler nâkilin o tehlike anında geçirmiş olduğu helecanı kendi kalplerimizde duyar gibi sinirlenmiştik. Hepimizin benzi solmuştu. Adeta nefes almadan dinliyorduk.

Hizmetçimiz korkunç hikâyesinde devam etti:

"Kibriti çakan, çukurun içinde bir hareket bulunduğunu fark ederken ben de onun kim olduğunu" tanıdım. İşte o bizim şu genç ve elhamdülillah şimdi tövbekâr olan namuslu haydut Abdurrahman'dı. (Nâkil eliyle Abdurrahman'ı gösterdi. Herkesin nazarı bu yakışıklı delikanlıya dikildi.) Abdurrahman bu kıpırdanışı anlayınca tüfeğinin dipçiğini çukura indirdi. Bütün

kuvvetiyle kakıştırmaya başladı. O zaman kendimi bildirip bu genç hayduttan aman dilemekten başka çare kalmadığını anlayarak yavaşça:

"'Aman oğlum Abdurrahman bana kıyma.'

"'Sen kimsin?'

"'Murtaza.'

"'Vay baba.'

"'Vay gözüm evlat.'

"'Ne arıyorsun orada?'

"'Malum ya, bu sabah bizi asacaklar.'

"'Malum.'

"'Hem kendi canımı hem efendilerimi kurtarmak için çıktım. Kimse var mı etrafta?'

"'Hepsi sızmış, ölü gibi yatıyor. Biz uyanık iki nöbetçiyiz. Arkadaşım bu tarafa doğru yürüdü. Hendeğin kenarında kayboldu. Ne olduğunu merak ettim. Bu yana geldim. Şimdi konuştuğumuzu duyarsa ikimizin de işimiz biter.'

"'Mümkün değil, o konuştuğumuzu duyamaz artık.'

"'Niçin?'

"'Ben onun işini daha evvel bitirdim de onun için.'

"'Bu kadar çabuk. Bu kadar sessiz sedasız!'

"'Ey, can pazarı bu oğlum. Ölmemek için öldürmek lazım gelen bir zamanda yaşıyoruz.'

"'Şimdi niyetin nedir? Ne yapacaksın?'

"'Ne yapacağımı ben de bilmiyorum. Rabbimin iradesi neyse o olacak.'

"'Ben şimdi seni salıveremem baba.'

"'Aman!'

"'Amanı zamanı yok. Şimdi hepsi uyanacak. Çete ayağa kalkacak. Bakacaklar ki mahpusun biri kaçmış, nöbetçinin biri öldürülmüş. O zaman hiçbir şey duymadın mı, diye benden soracaklar. Duymadım demek berbat. Duydum demek daha berbat. Artık işin içinden sağ çıkabilirsen çık bakalım. Ben bu dakikada

iki ölüm arasındayım. Ya ben şimdi seni öldüreceğim. Yahut sağ bırakırsam yarın onlar beni öldürecekler. Sen öyle de baba öyle yapayım.'

"Hayatının tamam civanlık çağında öyle taptaze bir delikanlıya ben kurtulayım da sen öl denemezdi. Ümitsiz, sersem bir halde düşünmeye başladım.

"Abdurrahman acele acele dedi ki:

"'Baba, yarım dakika fazla düşünmeye vakit yoktur. Pek büyük bir tehlike içindeyiz. Ben etrafta düşman sezinliyorum. Bize hasım çeteler bizi vurmaya uğraşıyorlar. Burada birbirine benzer sekiz tepe var. Hücum etmek için hangisinde olduğumuzu kestiremiyorlar. Biz burada varlığımızı belli etmemek için silah atmıyoruz. Görünür yerde ateş yakmıyoruz.'

"Ben helecanla sordum:

"'Demek buradan bir silah patlasa hücum olmak ihtimali var?'

"'Yüzde yüz. Yavaşça çukurdan çık da sana göstereyim.'

"Hendekten çıktım, Abdurrahman ağaçların seyreldiği bir yerden bana karşısını işaret ederek:

"'Bak baba bak, karşıki tepenin yan dolanışında aşağıya doğru hafif bir kızıllık görünüyor. Ben ondan şüphelendim. Deminden beri ona dikkat ediyorum. Orada eşkıya var. Nöbetçiyim. Çeteyi uyandırıp tehlikeyi haber vermeye mecburum.'

"'Oğlum, haydut demek başı koltuğunda gezen bir canavar demektir. Ölüm her dakika sizin tepenizde dolaşır. Bu katil sanata ister sevda yüzünden, ister başka sebeple bulaşmış ol, senin için iyi bir akıbet yoktur. Sevdiğin kız senden nefret eder. Para toplamış olsan rahat yiyemezsin. Dünyan da berbat ahretin de. Bu dakika senin için büyük bir fırsat dakikasıdır. Batıl yolu bırak. Benimle hak yoluna gel. Kaybedersek canımızı kaybedeceğiz. Sen onu zaten kaybetmiş gibisin. Kazanırsak çok şey kazanmış olacağız, kendimizinkilerden başka canları da kurtaracağız. Şu anda işte Cenabıhakk'ı şahit tutarak söz veriyorum. Elmalı'daki sevdiğin kızı sana almak, sana güzel bir sanat, büyük bir sermaye

bulmak, seni bu katillikten kurtarıp namuskâr, bahtiyar bir adam yapmak namaz borcu gibi boynuma borç olsun. Allah'ın hidayeti damarlarına girmiş olan şeytanın iğvasına inşallah galebe eder. Haydi oğlum, düşünmeye vaktimiz yok.'

"Bu sözlerim Rabbimin inayetiyle genç haydudun üzerinde büyük bir tesir gösterdi. Dalgın dalgın sordu:

"'Baba benden ne istiyorsun?'

"'Her ne dersem şu saniyeden itibaren tereddütsüz kabul edeceksin. Galebe bizimdir.'

"'Peki, kabul ediyorum. Ya seninle beraber öleceğim veya seninle beraber kurtulup saadete ereceğim.'

"'Ben Arnavut'um, ver elini,' dedim.

"Elini uzattı. Besa[210] yaptım. Hemen işe başladık. Boğduğum haydudun mavzerini aldım, boynuma geçirdim, fişekliğini belime taktım. Para cüzdanını cebime soktum. Cesedine bir tekme vurdum. Yine hendeğe yuvarladım.

"Abdurrahman: 'Baba, öldürdüğün haydudun kim olduğunu tanıdın mı?'

"'Allah hepsini kahretsin. Haydut değil mi! Hangisi olursa olsun.'

"'Deli Ömer. Haniya Taşlıdere Çiftliği'nden gelen arabacı Yürük Emin'i öldürüp onun namını takınarak sizi buraya kadar getiren.'

"'İşte gördün mü Allah onun kısasını benim elimle verdirdi. Hakkın bize yardımcı olduğuna şüphe mi ediyorsun?'

***

"Ha şimdi çarçabuk bir plan düşünmek lazımdı. Düşündüm. Beş altı saati sanki yarım dakikanın içine sıkıştırarak öyle düşündüm. Abdurrahman'a, 'Gel, Deli Ömer'in cesediyle korkuluğu yine hendekten çıkaralım,' dedim.

---

210 Arnavut yemini. (y.n.)

"Abdurrahman ağız açmadan emrime itaat etti. Deli Ömer'i belinden çözdüğümüz kuşağıyla kayrana karşı bir ağaca güya sağ bir adammış gibi ayaküstü dimdik bağladık. Korkuluğu da biraz öteye diktik. Niçin böyle yaptığımı bilmiyordum. Cenabıhak kalbime böyle ilham etti. Öyle kötü bir vaziyetteydik ki uzun ve ince düşünmeye ne vaktimiz kalmıştı ne de aklımız. Mavzeri çektim. Kayranın ortasına doğru bir gümlettim. Gecenin sessizliği içinde bir top patlamış kadar zelzeleli bir patırtı oldu.

"Kayranın sızmış haydutları hep birden fırladılar. Rakı mahmurluğu, o gümleyişle birdenbire uyanmak şaşkınlığıyla neye uğradıklarını bilemediler. Etraflarına bakınınca, hafif kızıllığı vuran ocak ışığının yardımıyla kayranın bir kenarındaki ağaçların arasından Deli Ömer'in dimdik cesedini ve korkuluğu gördüler. Bu ikisini baskına gelmiş bir gizli düşmanın kılavuzları zannıyla gürrrr silahları boşalttılar. Ben Abdurrahman'ın kolundan çektim. Korkuluklar batıda duruyor, silahlar kıbleden atılıyordu. Biz de var kuvvetimizi bacaklarımıza vererek güneşin doğduğu tarafa doğru kaçmaya başladık. Haydut küfürlerinin bini bir paraya, gürültü göğü tutuyordu. Birkaç yaylım ateşten sonra ses kesildi. Tısss. Sanki kayranda hiç kimse yokmuş. Biz buna bir mana veremedik. Nah kuyruk yokuş aşağı kaçıyorduk. Yirmi yirmi beş dakika mı geçti? Yarım saat mi? Bilmiyorum. Sonra birdenbire tepe kayranında bir kıyamettir koptu. Yukarıda muharebe olduğunu anladık. Çünkü silahlar karşılıklı patlıyordu. Biz o zaman ha babam ha, ha babam ha yardan atladık, karşıki tepeye tırmanıyorduk. Oradan iki tarafın ateşini de seyrediyorduk.

"Abdurrahman dedi ki: 'Baba ne oldu anladın mı?'

"'Yok.'

"'Başka bir çetenin baskınına uğradılar.'

"'Nerden bildin?'

"'Sen silahını gümlettin. Onlar hep uyandılar. Deli Ömer'le korkuluğu düşman sanarak üzerlerine birkaç yaylım ateş ettiler.

Lakin düşmandan hiçbir mukabele görmeyince şüphelendiler. Gidip baktılar. Yanıldıklarını anladılar. Bu göstermelikleri oraya bağlayanın kim olduğunu düşünmeye başladılar. Herhalde civarda düşman sezinlediler. Sustular. Fakat Deli Kaptan çetesinin hangi tepede olduğunu keşfe uğraşan hasım çete, silah seslerinden bunların bulundukları mevkiyi anladı. Hemen hücum etti.'

"Abdurrahman'ın bu tahmini akla pek uygundu. Kayalar arkasında emin bir yer bulduk. Sokulduk. Bu çete muharebesini seyrediyorduk. Çok sürmedi. Deli Kaptan tarafı mağlup oldu. Çünkü onların batıdan gelen ateşleri kesildi. Sonra orman birkaç tarafından ateş aldı. Biz Abdurrahman'la artık kurtulmuştuk. Sarılarak birbirimizi tebrik ettik. Fakat beylerim, ben sizi düşünüyordum. Hep çabaladığım kendi nefsim için değil, sizi kurtarmak içindi. Orman yangınının göğe yükselen o kızıl alevleri sanki bağrımdan çıkıyor içimi yakıyordu. Gözyaşlarımı tutamıyordum.

"Abdurrahman beni teselli için:

"'Ağlama baba. Ağlama, beylerin kurtulduklarına katiyen emin ol.'

"'Ne biliyorsun?'

"'Çünkü Deli Kaptan'ı vuran çete onun elindeki esirleri almak için hücum ediyor.'

"'Ya Deli Kaptan esirleri düşmana sağ teslim etmemek için öldürdüyse?'

"'Ona vakit kalmadı sanırım. Kalbim bana böyle diyor.'

"Büyük bir azap içinde karşıyı seyrediyordum. Silah sesleri büsbütün durdu. Yangın da körlenmeye yüz tuttu. Şafak da atıyordu.

"Abdurrahman sordu:

"'Baba, şimdi ne yapacağız?'

"'Beylerimin ölüm dirimlerini anlamadıktan sonra hiçbir şey yapamam.'

"'Nasıl anlayacağız?'

"'Nasıl anlayacağımızı bilmiyorum. Fakat anlamak için buralardan ayrılmayacağım. Elbette ulu Tanrı bir taraftan bize hakikati gösterir.'

"Bulunduğumuz mevkiden ayrılmadık. Hep karşıyı gözetliyorduk. Güneş doğdu. Deli Kaptan çetesinin kayranından aşağı adamlar indiğini görmeye başladık. Yanımızda dürbün yok. Ormanın seyrek tarafları varsa da çok yeri sıklık. İnen insanlar bazen ağaç aralıklarından şöyle hayal meyal seçilerek sonra yeşilliklerin içine dalıp kayboluyorlar.

"Böyle bata çıka inenler nihayet ormanın koyu derinliğine dalarak bir daha görünmez oldular. Bunların içinde siz var mısınız? Yok musunuz? Bir türlü anlayamadık. Baskın yapan çetenin kayrandan çekildiğine hükmetmekle beraber ne olup bittiğini anlamak için yukarı çıkmaya da cesaret gösteremedik. Büyük ihtiyatlarla tepenin etrafını dolandık. Yamaçta hâlâ biraz yangın tütüyordu. Ne yapacağımızı, nereye gideceğimizi bilmiyorduk, öbür tepelerin aralarına doğru avare avare giderken bir ses duyduk. Bir tarafa sinerek dinledik. Bu, sert taşların üzerinde tınlayan at nalları sedasına benziyordu. Bir müddet bekledik. Tahminimiz doğru çıktı. Karşıdan sekiz on süvari koptu. Yaklaşınca bunların Yusuf Çavuş'un takımı olduğunu gördük. Hemen önlerine çıktık. Bizi birdenbire tanıyamayarak silaha davrandılar. Fakat derhal kendimizi bildirdik. Şaşırdılar. Vakayı onlar bize biz onlara anlata anlata bitiremiyorduk. Yusuf Çavuş Değirmendere'de bize söz verdiği veçhile bizim hareketimizden yarım saat sonra onlar da arkamızdan yola çıkmışlar. Fakat bizim izimize tesadüf edememişler. Meğerse Yürük Emin namını takınan Deli Ömer haydudu bizi araba geçmek değil yılan bağırsağını sürmez yollardan götürmüş. Jandarmalara öyle bir şaşırtma vermiş ki onları bizim gittiğimiz istikametin aksi cihetine sevke muvaffak olmuş. Jandarmalar, etrafı dönüp dolaşarak bize dair bir iz göremeyince büyük bir merakla bizim Taşlıdere Çiftliği'ne kadar çıkmışlar. Birçok vakit geçip de arabanın gelmemiş olma-

sından dolayı çiftlik kâhyası Halil Efendi'yi de nihayetsiz bir endişe içinde bulmuşlar. O gün bu gündür beyhude yere bizim izimizi aramakla meşgullermiş. Bizim Değirmendereli Hafız Kerim Efendi vasıtasıyla necat parası tedariki için Fatihli Şerif Efendi'ye göndermiş olduğumuz mektuba dair hiç malumatları bulunmadığını söylediler. Biz de Yusuf Çavuş'a son dakikasına kadar olan biteni anlattık. Benimle Abdurrahman'a birer hayvan bulmak için bir köye uğradık. Hayvanları tedarik ettik. Deli Kaptan takımına baskın yapan ikinci çetenin izini aramak için dağlar arasında dolaşırken hani o boğazda size tesadüf ettik. Biz aşağıdan, haydutlar siperler içinde yukarıdan aramızda muharebe oldu. Vaka malum. Sonra karanlık bastı. Ateş kesildi. Sabah olunca bir de baktık ki sizi de beraber kaçırarak eşkıya sessizce firar etmiş. Bu da bir haydut oyunu olmasın diye bir vakit siperlerin yanına varamadık. Oralarda kimseler gözükmüyordu. Fakat bir inilti geliyordu, iniltiye seslendik:

"'Sen kimsin?'

"'Yaralıyım,' cevabı geldi.

"Oralarda başka haydut bulunmadığına kanaat getirdikten sonra yanına vardık. Mecruh pek acınacak bir haldeydi. Bize şöyle yalvarıyordu:

"'Beni kurtarınız. Sizin çok işinize yararım. Çünkü firar eden eşkıyanın sığındıkları ormanı biliyorum.'

"'Haydut kardeşlerin seni nasıl sağ bıraktılar?'

"'Onlar beni ölmüş biliyorlar.'

"'Adın ne?'

"'Sefer.'

"Sefer'in böyle sağ kalışı bizim için Allah'ın büyük bir inayetiydi. Yanımızda pamuk, ecza, sargı, her şey vardı. Sefer'in yarasını temizledik. Sardık. Av vurduk. Pişirdik. Yedirdik. Bir mucize olarak ulu Tanrı onu kurtarıyordu. Hakkın yardımıyla kılavuzu bulduk. Şimdi eşkıya üzerine yürümek için lazım gelen tedarike başladık. Abdurrahman, Deli Kaptan'ın kayranında gömülü

çok silah ve fişek bulunduğunu söylüyordu. Miktarını sorduk. Elliden fazla olmalı dedi. Yaralı Sefer'in başına iki jandarma bıraktık. Çataltaş tarafına doğru yollandık. Köylüye hali anlattık. Biçarelerin eşkıyadan yürekleri o kadar yanık ki hemen civar köylere haberler gitti. Bize iltihak için elli altmış kişi birikti. Oradan böyle alay malay kalktık. Deli Kaptan'ın kayran bayırına saldırdık. Tamam tepeyi bulduk. Baktık ki orada bizden başka in cin yok. Aman beyefendi, ibretle görülecek hal. O güzel ormanın bir kısmı yanmış kül olmuş. Kara kara kütüklerin arasında kömür kesilmiş insan cesetleri yatıyor. İçine bizi hapsettikleri çoban kulübesinin kütükten tavanı yanmış, ortasına çökmüş, yan duvarlarının bir kısmı yıkılmış. Bir dağ haydudunun hüküm sürdüğü yer bir harabe olmuş. Abdurrahman önümüze düştü. Silah ve cephanenin gömülü olduğu yere vardık. Götürdüğümüz kazma küreklerle toprağı açtık. Elliden ziyade tüfek ve iki sandık fişek çıktı. Mavzerler büyük bir tahta mahfaza içinde yeni gömülmüş oldukları için henüz paslanmamışlardı. Fişek koyduk. Bir iki prova yaptık. Gümbür gümbür işliyorlardı. Haydi tepeden aşağı yollandık. Yaralı Sefer'in bulunduğu boğaza geldik. Onu bıraktığımızdan daha iyi bulduk. İki tarafından birer kişi tutarak rahvan bir ata yükledik. Onun tarifi üzerine yolu tuttuk. Gele gele bu ormanın kenarına geldik. Buraya Menekşe Dağı ormanları diyorlar. Yaralı Sefer ağaçlardaki birtakım işaretlere bakarak bize yolu söylüyordu. Fakat yavaş yavaş gece bastırdı. Bereket versin ki jandarmaların yanında küçük elektrik fenerleri varmış. Onların ışığıyla işaretleri bularak yola devam ettik. Sefer eşkıya merkezine yaklaştığımızı söyledi. Yolda nöbetçi görürsek hemen işini bitirmek için tertibat alarak yürüyorduk. Fakat kimseye rast gelmedik. Kayran ocaklarının pırıltıları ağaçlar arasından seçilmeye başladığı bir anda içeriden bir silah, yarım dakika sonra bir daha, bir daha patladı. Baktık ki haydutların hepsi sarhoş, çalma, çığırma, kıyamet kopuyor. Dışarıdan boru çalarak ordu gelse duymaya vakitleri yok. O zaman etrafımdakilerden sordum:

"'İçinizde en iyi nişancı kimdir?'

"Salih isminde bir delikanlıyı göstererek:

"'Bunun silahı önünden hiçbir şey kaçamaz. Turnayı ta gözünün bebeğinden vurur,' dediler. Köylüleri avcıya dağıttım. Jandarmalara Yusuf Çavuş kumanda ediyordu. Biz birkaç iyi nişancılar, mavzerlerimizle ağaçları çıktık. Tamam o dakikada Karabela, Ferhat Efendi'nin ip ucunda sallanan cesedine nişan atıyordu. Kayran tabak gibi gözlerimizin önündeydi. Edilen lafların bazılarını da seçebiliyorduk. Karabela nişanı bıraktı. Hacı Fikri Efendi'yi asmak için ilmeğe uzandığı vakit Salih'e yavaşça, 'Haydi,' dedim.

"Delikanlı tetiği çekti. Karabela'nın parmaklarını yaktı. Döktü. Arkasından Hurşit Onbaşı'yla ben, ikimiz gümlettik. Gökten inen bu ateşin mucizesi önünde kayran allak bullak olunca hücum kumandasını verdik. Jandarmalar, köylüler müsellah altmış yetmiş kişi birden intikam hırsıyla kayranın içine saldırınca eşkıya mukabeleye vakit bulamadan sıfırı tüketti. Çil yavrusu gibi darmadağın oldu. Ötesi malum..."

Menkıbesini bitiren büyük bir hatip gibi Murtaza'nın etrafında alkış nidaları, el şakırtıları koptu.

***

Dağarcık[211] veya torbalarında ekmekleri olan köylüler olmayanlara verdiler. Çorba dağıtıldı. Kuşluk yemeği yedik. Ferhat Efendi'nin gasli için köyden imam getirildi. İşlerimizi müzakere ve daha birkaç hoşbeş edinceye kadar öğlen oldu. Güzel bir sesle orman inleyerek ezan okundu. Cemaatle salat-ı zuhru eda ettik. Cenaze hazır dediler. Namazını kıldık. Bir kabir açtılar. Merhumu bir hasıra sarılı olarak gömdük. Aşr-ı şerifler tilavet edildi. Hacı Fikri Efendi müessir bir dua okudu. Ferhat Efendi'nin ruh hakkındaki serbest akide ve felsefesinden dolayı yana yana

211 Meşin torba. (y.n.)

mağfiret talebinde bulundu. Maktul düşen eşkıya cesetlerini de defnettirdi. Kelepçeli haydutların önünde durdu. İman salabeti saçan tatlı sesiyle şöyle vaiz ve nasihate başladı:

"Allah'ın mağfireti uçsuz, sonsuzdur. Mevla Gafur-ürrahimdir. Tövbeniz her an makbuldür. Nedametle Allah'ın birliğine ve huzuruna sığınınız. Şeytan sizi kendine uydurmuş. Dalalete düşürmüş. Fakat şimdi bu felaket ziyanınıza karşıdan gülüyor. İblise uyacakları cezalandırmak için ulu Tanrı bazen ona sureta bir nusret verir. Fakat sonra işte daima böyle olur. Dünya saadetleri, dünya felaketleri gelici, geçicidir. Çünkü hepsi fanidir. Bir varmış bir yokmuş gibidir. Dünyayı düşündüğünüz kadar ahreti de düşünmelisiniz. Çünkü orası bakî ve sonsuzdur. Siz cahil çocuklarsınız. Kulaklarınızda, kalplerinizde iman sevgisi yer etmeden, şeytanın iğvasına tutulmuşsunuz. Allah size hidayeti göstermek için gözlerinizin önünde mağrur eşkıya reisini ve dalalet arkadaşlarınızdan bir kısmını kırdı geçirdi. Bundan ibret alınız. İstiğfar tövbesinde bulununuz. Allah'tan korkunuz, o, sizin kalplerinizi görür ve sizi, sizin kendinizi bildiğinizden daha iyi tanır. Köyler tutuşturarak, canlar yakarak, insanlar öldürerek, aile ocakları söndürerek elde edilen mal ve paranın kimseye hayır etmeyeceği ispata lüzum görülmeyen bir hakikattir. Fakat günah üzerine günah, cinayet üzerine cinayet işlemeden gözleriniz kararmış; sevabı, batılı seçemiyorsunuz. Şeytan gözlerinizin önüne perdeler germiş. Doğru yola saparak sıdk ile Hakk'a sarılınız. Gözlerinizin bu dumanları açılır. İyiyi kötüyü o zaman anlayarak şükran secdesine kapanırsınız. Hepiniz, hepiniz gürbüz, dağ gibi delikanlılarsınız. Büyük bir vatanın cesur gençlerisiniz. Allah size güç kuvvet vermiş. Onun bu lütuf ve ihsanlarını din, vatan, yurt uğrunda sarf ediniz. Dünya ve ahrette büyük ceza ve işkenceyi davet eden bu şaki, haydut namlarını üzerlerinizden atınız. Din kardeşlerinizi, yurt kardeşlerinizi öldüreceğinize bir harp vukuunda düşmana karşı yararlıklarınızı gösteriniz. Haydutlukla değil

kahramanlıkla övününüz. İnayet haktan, hidayet haktan. Haydi Allah size acısın, salahını, yardımını eriştirsin."

Eller kelepçelerin demirleri altında işsiz, uyuşuk, bitkin ve bezgin, başlar önlerine düşük eşkıya, ihtiyar Hacı Efendi'nin bu nasihatlerini dinledi. Bunların içinde Gaffar da vardı. Abdurrahman, galip, güler yüzlü, sevinçli; Gaffar mağlup, meyus, kasvetli. Bu iki haydut arkadaş karşıdan karşıya birbirine bakışıyorlardı.

Jandarma efradını, köylüleri kayranın ortasına toplattılar. Yusuf Çavuş'la dört azaya teslim olunan para hükümetin tasvibiyle her birerlerine ayrı ayrı dağıtılacağı bildirildi.

Madam Altınyan'la kızına eşkıya elinden alınmış birer beşi bir arada uzatarak:

"Buyurunuz madam, buyurunuz matmazel, bu geçirdiğiniz korkunç *avantür*'ü[212] ara sıra hatırlamak için bu altınları takdim ediyorum."

Ana kız, hatıraca kıymetleri mühim olan bu yadigârları büyük bir sevinçle kabul ve tekrar tekrar teşekkürler ettiler.

Ve ilaveten dedim ki:

"Teşekkürleri bize etmeyiniz. Bizim paramızı Karabela'ya değil, onun para ve kıymetli şeylerini bize kısmet eden nasibe ediniz."

"Evet, evet hakkınız var efendim, adına nasip denilen şey bazen böyle umulmadık şaşılacak kaprisler eder ki insan ne diyeceğini bilemeyerek haryan ve sus pus kalır."

Durani kardeşlere de kulplu birer altın yadigâr verildi. Sevinçle aldılar. Lakin Hayim Efendi gözlüğünün altına götürdüğü beşi bir aradayı parmaklarının arasında bir hayli müddet gıdıkladıktan sonra sonunda geri uzatıp da, "Bu kezzaplıdır efendim, yarım lira eksiği var. Değiştirirseniz memnun olurum," demesin mi! Ben de dağıtılan bu bir iki hediye paradan fazla bir şey bulunmadığını, hepsi jandarmaya teslim olunduğunu, artık tebdil

212 (Fr.) *aventure*: Macera, serüven. (y.n.)

mümkün olamayacağını söyledim. Biraz somurttu. Binlerce lira necat parasından kurtulduktan ve bedavadan vurup eksiğine bir de altın beş liralığa konduktan sonra bu yarım liralık ziyan davası hepimizi güldürdü.

***

Yol hazırlığına başlanıldı. Bizde hazırlayacak, hazırlanacak bir şey yoktu. Üstümüzdeki üstümüzde, başımızdaki başımızda. Kısaca tarifi de garip halimizi, sefil kıyafetimizi göstermeye kâfi değildi. Çünkü kaynım Hikmet'le benim hâlâ ne başımızda fes, ne sırtımızda ceket vardı. Gece yatarken ve üşüdükçe eşkıyadan yalvararak aldığımız çuvallara sarınıyorduk. Yola çıkmazdan evvel Murtaza bu çıplaklığımıza bir çare bulmak için bize mavi çuhadan bir salta ile pek eski haki bir ceket, yağlı bir fes, bir de kabalak getirdi. Bunları nereden bulduğunu o saat anladım. Bu pek sefilâne eşya öldürülmüş eşkıyadan soyulan mirastı. Bizi onlara soydurmayan kader ölülerine varıncaya kadar hep onları bize soyduruyordu. İçimiz dışımız eşkıya hatırası, haydut kokusuyla bulaşmış olarak dönüyorduk.

Karabela'nın leşini şehirde teşhir olunmak üzere bir ata yüklettiler. Uzun yol yürüyemeyecek birer halde bulunan Ayşe ile Keziban'ı köylerine götürmek için birer teskere yaptırdık. Köyleri yol üstündeymiş. Onları gelen emir üzerine paralarıyla beraber evlerine teslim edecektik.

O kadar keder ve sevinçlerimize sahne olan ormana, kayrana ve bizi birkaç gün yutarak siyah bağrında saklayan mağaraya vedayla Ferhat Efendi'nin ruhuna üç İhlas bir Fatiha okuyarak yola düzüldük. Hiçbirimizin burnu kanamamıştı. Sanki kaza ve kader hepimizin selameti namına bu biçare Selanikliyi kurban ederek ormana bir tılsım gibi gömdürmüştü.

Bize at teklif ettiler. Kabul etmedik. Hacı Fikri Efendi'yle kadınları bindirdik. Biz kaynım Hikmet'le, köylülerle beraber yaya gitmeyi tercih ettik. İki yanımızda teskereler içinde Ayşe ile Ke-

ziban, jandarmaların ortasında elleri kelepçeli eşkıya, böyle alay malay yürüyorduk.

O ormana girişimizle bu çıkışımız arasında ne büyük fark vardı. O zaman gamlı kederli, ümitsiz bir maktele gidiyorduk. Şimdi neşeli, bahtiyar ailemize dönüyorduk. Kasabalara uğradıkça köylüler semtlerine gitmek üzere takım takım veda ederek bizden ayrılıyorlardı. Nihayet Ferhatiye'ye geldik. Orada Yusuf Çavuş yanımıza iki jandarma neferiyle beş köylü katarak bizden ayrıldı. Çünkü Ayşe ile Keziban'ı paralarıyla beraber, köyleri olan Soğucak'a götürüp velilerine teslim edecekti. Abdurrahman'ın bizimle İstanbul'a gitmesine karar verdik. Ayrılmazdan evvel delikanlı ile Yusuf Çavuş arasında şu muhavere geçti:

Abdurrahman: "Çavuş ağacığım, siz şimdi Soğucak'a gidiyorsunuz."

Yusuf Çavuş: "Evet Abdurrahman."

"Bizim Elmalı köyü Soğucak'ın biraz üst tarafındadır bilirsiniz."

"Bilirim."

"Ellerini ayaklarını öpeyim ağam. Oradan bizim köye kadar uzanarak nişanlım Balcı kızı Nuriye ne haldedir, ona sarkıntılık ederken vurduğum Camuz Hüseyin ölmüş mü? Ne olmuş? İstanbul'a bize sağlam bir haber gönderiniz. Çünkü çok meraktayım. Gözlerime uyku girmiyor. Haydutluktan sağ kurtuldum. Fakat bu dert beni öldürecek."

"Merak etme oğlum Abdurrahman, ben her şeyi doğru doğru anlar, sana haberini yollarım."

Yusuf Çavuş'a İstanbul'daki adresimizi verdik. Sarmaşarak ayrıldık.

***

Biz on dört kişilik küçük bir kafile yine yola düzüldük. Akşamın esmerliği etrafa yayılıyordu. Hamidiye köyüne geldik. Gece bastırdı.

Vaka ta oralara kadar duyulmuştu. Köyden istikbalimize çıktılar. Bu karşılayanlar içinde eşraftan Pekmezci oğlu Veli Ağa bizi evine götürdü. Misafir etti. Tepe çamlı, enli saçaklı, dolma duvarlı, harapça fakat geniş bir köy evi.

Bize unutulmaz ikramlar etti. Yere kurulmuş bir sinili sofranın etrafına dizildik. Önümüzde çepeçevre uzatılmış uzun bir peşkir[213]. Hepimiz bir sahandan, parmaklarımızla ve sulu şeyleri tahta kaşıklarla yedik. Oh, ne tatlı pişmiş köy yemekleriydi.

***

Lakin İstanbul'a biz o kıyafetle nasıl gidecektik? Köprüye çıkar çıkmaz asker kaçağı zannı veya daha ağır şüphelerle bizi çalyaka etmeleri ihtimali vardı. Çünkü her fenalık memul edilir birer kılıktaydık. Kaç zamandır ekmeklerini yediğimiz, nihayet kıyafetlerine girdiğimiz haydutlara o kadar benzemiştik ki...

Ben, Murtaza, kaynım Hikmet, üçümüz aramızda bu mühim işi müzakereye başladık. Nihayet İstanbul'daki terzimiz Muallim Terzi-zade Osman Zeki Bey'e şöyle bir telgraf çekmeye karar verdik:

Beyoğlu, Cadde-i Kebir, no: 376, 377, 380

Babanızdan miras kalan sanat ve maharetinizi göstermek için büyük bir imtihan karşısında bulunuyorsunuz. On iki saatte iki kat elbise yetiştirerek bir çabukluk mucizesi göstereceksiniz. Ölçülerimiz defterinizde kayıtlıdır.

Enis Efendi damadı Nef'i, oğlu Hikmet

İstanbul'dan çıkınca Murtaza ve Abdurrahman için hazır birer kat urba uydurmak kolaydı. Bu telgrafnameyi en yakın telgraf merkezine götürmek üzere ayağına çabuk bir köylü delikanlısı bulduk. Bolca bahşişle ona teslim ettik.

213 Yemek yerken kullanılan, el kurulanan, büyük mendil biçiminde pamuk veya keten bez, peçete. (y.n.)

***

Ertesi gün sabah karanlığında yola çıktık. Değirmendere'ye indik. Bizi en korkunç üzüntülerle ezen, eşkıya elinde ölüm tehlikelerine uğratan en büyük merakımızı halletmek için Hafız Kerim Efendi'yle görüşmek istiyorduk.

Bu mübarek adamı kahvede bulduk. Bizi görünce kıyafetimize çok taaccüp etmekle beraber sağ salim gidip gelmiş olduğumuzdan dolayı pek büyük bir sevinç gösterdi. Geçirdiğimiz felaketi bilmemezlik mi ediyordu? Yoksa bir şeyden haberi yok muydu?

Hayretle sordum:

"Efendim, geçirdiğimiz büyük kaza ve beladan haberiniz yok mu?"

"Geçmiş olsun evladım, bir parça bir şeyler duyduk fakat hakikati anlayamadık. Sizi buradan almaya gelen arabacı Yürük Emin'i yolda öldürmüşler diye bir rivayet çıktı. Halbuki Yürük Emin'in sizi arabaya alıp götürdüğünü aşağıda yalı kahvesinde bütün köy halkı görmüş. Çiftlik kâhyanız Halil Efendi birkaç defa buraya geldi. Öküz arabası çiftliğe dönmemiş olduğu için pek büyük bir merakta olduğunu söyledi. Arabayla beraber nereye kaybolabilirdiniz? Jandarmalar her yanı dolaştılar. Mahallî hükümeti icap eden yerlere telgraflar çekti. Eşkıya eline düşmüş olsanız o melunlar çok vakit geçirtmeden fidye-i necat isterler. Böyle bir şey de duyulmadı. Biz sizin bu civarlarda dostlarınızdan birinin çiftliğinde misafir kaldığınıza hükmettik."

"Size gönderdiğimiz mektup gelmedi mi?"

"Hayır. Mektuptan filandan haberim yok."

"Allah Allah! Nasıl olur?"

"Durunuz, eve gidip anlayayım. Bir yanlışlık olmasın."

Kerim efendi evine gitti. Beş on dakika sonra pek mahcup bir halde avdet ederek:

"Şüpheli bir adam bundan bir hayli gün evvel bizim eve bir mektup bırakmış. Bizim bacı bana vermek üzere bu mazrufu ek-

mek dolabının üstüne koymuş. O akşam bana vermeyi unutmuş. Birkaç gün sonra aklına gelmiş. Dolabın üstünde zarfı aramış. Bulamamış. Bizim küçük çocuk Hidayet'e sormuş. Çocuk evvela hık mık demiş, nihayet mektubu oradan alarak uçurtma yapmış olduğunu itiraf etmiş. Oğlanı dayaktan korumak için anası da bana bir şey söylemeye korkmuş. Bu suretle mektup unutulmuş gitmiş."

Hafiz Kerim Efendi mahcubiyetinden terler döküyordu. Onun bu pek ziyade sıkılmasına karşı gülerek dedim ki:

"Efendim hiç mahcup olmayınız. Küçük oğlunuz bilmeyerek yaptığı ufak bir yaramazlıkla bize tamam beş bin lira kazandırdı. Çünkü o mektup elinize değmiş olaydı tavsiyemiz üzerine akrabamızdan Şerif Efendi'ye müracaat edecektiniz. O da vakit geçirmeden beş bin lira necat parası tedarikle eşkıyaya gönderecekti. Vakıa bu paranın gelmemesi yüzünden çok yürek çarpıntıları çektik. Fakat şimdi görüyoruz ki böyle olduğu daha isabet olmuş. Her şeyde bir hikmet var."

"Evet oğlum, her şeyde görünür görünmez bir hikmet vardır. Takdir neyse o olur."

"Çiftlik kâhyası Halil Efendi bizim bu garip gaybubetimizden İstanbul'daki ailemize hiçbir şey bildirmemiş mi?"

"Hayır. Aileniz halkı hanımların hastalıklı, sinirli, meraklı olduklarını öğrenmiş, bunun için hakikat anlaşılıncaya kadar onları beyhude üzüntüye düşürmemek için İstanbul'a hiçbir şey sezdirmemiş. Hatta birkaç defa hanımefendiler avdetinizin niçin bu kadar uzamış olduğunu mektupla, telgrafla kâhyadan soruşturmuşlar, Halil Efendi de sizin çiftlikte ve sıhhatte bulunduğunuzu ve işlerin çokluğundan şehre avdetinizin biraz geciktiğini, yakında İstanbul'a döneceğinizi cevaben bildirmiş."

"Aferin Halil Efendi'ye, çok iyi etmiş. Bu idaresine doğrusu pek sevindim. Demek bu felaketimizden ailemizin hiç haberi yok."

"Asla!"

***

Bu geçirdiğimiz korkunç vakanın ailemize hiçbir üzüntü ve kederi dokunmamış olması kalplerimizi teselliyle doldurdu. Hafiz Kerim Efendi'ye veda ettik. Hemen bir kayıkla karşıya, Tütünçiftliği'ne geçerek trene yetiştik. Haydarpaşa'ya ininceye kadar vagonlar sardalya kutusu istifinde doldu. O zaman her durakta kanunlar, polisler sıkı sıkıya asker kaçağı arıyorlardı. Hiçbirimizin üstünde ne nüfus ne yol tezkeresi vardı. En ziyade Abdurrahman için korkuyorduk. Çünkü hem asker kaçağıydı, daha fenası hem de haydutluktan geliyordu. Neyse hıfz-ı Bâri ile hiçbir kedere uğramaksızın köprüye çıktık. Hacı Fikri Efendi, Altınyanlar ve Durani kardeşlerle birbirimizden adresler alıp verdik. Vedalarımız pek samimi ve hararetli oldu.

Madam Altınyan son defa ellerimizi sıkarken şöyle diyordu:

"Sanırsınız ki bir etten, bir kandan, bir sütten akraba olmuşuz. Ben hiçbir erkeğin yanında değil en *entim*[214] dost karıların yanlarında bile öyle uzanıp yatmamışımdır. Altık aramızda her biçim şey oldu. Affedersiniz. Her ne kadar bilmezsek de hanımefendilere çok çok selamlar eder, hatırlarını sorarım. Aklımı başıma toplar toplamaz gelip bu büyük *avantür*'ümüzü bir bir anlatacağım."

Virjini: "Her ne kadar kusurlarımız olduysa affedersiniz. Hanımefendilere hürmetlerimi söylemenizi rica ederim efendim."

Hikmet, Virjini'ye süzgün süzgün bakarak:

"Matmazel, siz beraber olmayaydınız geçirdiğimiz felaketin acıları belki beni öldürürdü. Ancak sizin huzurunuzla teselli bularak kurtuldum."

Virjini: "Bu komplimanlarınıza teşekkür ederim efendim."

Hikmet: "Artık bizi unutmazsınız matmazel."

Virjini: "Siz de bizi efendim, inşallah altık gönülde tutarsınız."

214 (Fr.) *intime*: Yakın, samimi. (y.n.)

***

Kendimizi kapalıca bir otomobile attık. Doğru Beyoğlu. Terzi-zade Osman Zeki Terzihanesi'ne. Bizi öyle yarı asker kaçağı, yarı dilenci halinde görünce içeriye bırakmak istemediler. Telgrafı söyledik. Kendimizi bildirdik. Osman Zeki Bey kendine has nezaketiyle özürler dileyerek bizi salona aldı. Ve o güler yüzüyle sordu:

"Kahve, çay ne emredersiniz?"

"Hiçbir şey azizim. Elbiseler hazır mı?"

"Telgrafla emir buyurduğunuz sürat mucizesini göstermeye muvaffak oldum. Dikilecek yalnız bir iki düğme kaldı. Birer çay, birkaç bisküviyi alıncaya kadar olur biter efendim."

Terzi-zade'nin ikramına karşı evvela ağır davranmak istedik. Fakat sonra bizim çay içip bisküviyi yememizi bir görmeliydiniz. Pastalar, bonbonlarla donanmış öyle muntazam bir tepsiyi iki gün evvel biz rüyada görmeyi bile düşünemezdik.

Şakalaşarak, gülerek yedik. İçtik. Bir el fırçası kadar sürmüş on dört günlük tıraşlarımızı kazıtmak için bir berber çağırttık. Ak pak olduk. O vakte kadar elbiselerimiz de geldi.

"Paravananın arkasına, aynanın önüne buyurunuz," dediler. İç çamaşırından çorap potinine kadar her şeyimizi değiştirdik. Yepyeni, tertemiz olduk. Elbiseler vücutlarımıza birkaç defa prova edilmiş gibi düzgün geldi. Birer dilenci kıyafetiyle girdiğimiz paravananın arkasından mükemmel, ***alamod*** birer centilmen olarak çıktık.

***

Yine bir otomobil. Doğru Süleymaniye... Şangur şungur kapının zilini çektik.

Konağın içinde, "Beyler geldi! Müjde hanımlar!" avazı koptu.

Hizmetçiler arasında, "Büyük hanımefendiye birdenbire söylemeyiniz. Sevincinden zavallıya bir şey olur," sözleri geçiyordu. Kaynanama duyurmamak kabil mi? Ev yerinden kopup oturu-

yordu. Daha alt katın sofasında, bir kolumla refikama, öbürüyle yavrularıma sarıldığım zaman kendimi tutamadım. Boşandım. Hep ağlıyorduk. Hikmet de annesiyle kucak kucağa ağlıyorlardı.

Bu on üç on dört günlük ayrılığımızın ateşiydi. Ya ailemiz hakikati duyaydı maazallah ne olacaktı? Kalbimden yine fidye-i necat mektubunu uçurtma yapan küçük Hidayet'e, bu hususta hüsn-i idaresinden dolayı Halil Efendi'ye teşekkürler ediyordum.

Bu kavuşma kıvancı, sarmaş dolaşı, sevinç ağlaması esnasında oğlum Orhan bir kulağıma:

"Hani bey baba, siz giderken rica etmiştim. Bana yemiş getirecektiniz?"

Kızım Perihan öbür kulağıma:

"Bey babacığım, hani bana ipekli başörtüsü getireceğim dememiş miydiniz?"

Ah küçük hodbinler, günler değil aylar geçse yine istediklerini unutmazlar. İçimden:

"Ah, dünyadan habersiz masum melekler. Şu saatte babanızı karşınızda bulduğunuz ne devlet."

Yavrucuklarımı mahzun etmemek için aşikâre:

"Sizin hediyeleriniz gümrükte kaldı. Yarın alıp getireceğim," dedim, sevinç kahkahalarıyla beni tatlı tatlı öptüler.

***

Akşam yemeğinden sonra alt kat salonunda ailece toplanmıştık. Murtaza yine birkaç kadeh uydurmuştu. Bu sadık emeklimiz aile efradından sayıldığı için musahabeye dahildi. Rakı gevezeliğiyle dilini tutamayarak kaynanama:

"Hanımefendi, dinleyiniz. Size hepsini anlatacağım," başlangıcıyla başımızdan geçenleri anlatmaya bir girişti. Uğradığımız korkunç akıbetin alfabesinden başladı. Ta sonuna kadar sarhoşluğunun bütün coşkun fesahatiyle her şeyi bir bir hikâye etti. Kaynanam üç defa bayıldı. Refikam iki defa.

Şimdi selamlığımızda misafir bulunan Abdurrahman'ın haydutluktan geldiğini anlayınca çocuklar, "Bizi kesip de yerse!" korkusuyla bize sokularak ağlaşmaya başladılar. Yavrucuklar, haydudu dev gibi, gulyabani gibi müfrit bir yamyam sanıyorlardı.

***

Refikamın bir çiçek demeti gibi temiz, ferah verici bir zarafet ve intizam içinde tuttuğu yatak odamıza çekildik. Küçük ailemle yuvamıza, bembeyaz çarşafları samimiyet, saadet kokan karyolamıza çıktık. Refikamın, çocuklarımın ortasında, kollarımızı birbirimize yastık yaparak yanak yanağa mesut bir uykuya daldık.

Aileme kavuştuğum bu ilk gecenin pek tatlı bahtiyarlığını hiç unutamayacağım. Dağa kaldırılmazdan evvelki, ailemle beraber geçirdiğim gecelerin hepsinde böyle bir bahtiyarlık gizliymiş. Fakat ben farkında değilmişim. Saadet daimi bir şekilde bize ram göründüğü vakit kendini hemen hiç hissettirmiyor. Geçirdiğim o acı ayrılık bana bundaki lezzetin gayesini tattırdı.

Hiç yoktan üzüntüler çıkararak tatlı karılık kocalık hayatlarını acılandıran zevçler, zevceler, birbirinizin kıymetinizi biliniz. Eşinizi haydutlara kaptırırsanız onu ne kadar sevdiğinizi o zaman anlarsınız.

***

On gün sonra Yusuf Çavuş'tan Abdurrahman'a bir mektup geldi. Bize bol bol selamlar saygılardan sonra içindeki hülasa şu idi:

"Nişanlına ettiği sarkıntılıktan dolayı vurduğun Camus Hüseyin aldığı hafif yarayı geçiştirerek köyden kaçmış. Nuriye seni bekliyor."

Abdurrahman duramadı. Gitti. Bir hafta geçmeden nişanlısıyla beraber geri döndü. Konakta bir nikâh kıydık. Bu genç sevdalıları gerdeğe koyduk.

Nuriye, üzüm gibi kara gözlü, gür siyah saçlı, taravetten parlayan kırmızı yanaklarında ısırılmak için yaratılmış turfanda elmaların iştiha vericiliği görülen tıknaz, körpe, tazecik, saf bir köylü kızı. Kocasını nasıl seviyor bilseniz!

***

Altınyanlar Abdurrahman namına beş yüz lira gönderdiler. Kaynanam mertliğine mükâfaten onun bin yüz lirasını iki bine tamamladı. Bu sermayeyle haydut tövbekârına Şehzadebaşı'nda bir manifaturacı dükkânı açtık.

***

İki ay sonra Yusuf Çavuş'tan bir mektup daha geldi. Ayşe ile Keziban'ın velileri kızlarının paralarıyla ortaklama kelepir bir çiftlik almışlar. İkisine de namuslu çalışkan birer koca çıkmış. Pek iyi geçiniyorlarmış.

***

Murtaza işletmek için bir ortak bularak altı yüz lira sermayeyle bir meyhane açmak sevdasına düştü. Kâfir haydudun parasıyla başka uğurlu bir iş görülemez diyordu.

***

Talih en tatlı tebessümünü Abdurrahman'a gösterdi. Haydut tövbekârının tercümeihali, kahramanlık menkıbeleri etraftan duyuldu. Türlü ilaveler, mübalağalarla dillere destan oldu. Dükkânı karınca yuvası gibi işliyordu. Haydut nasıl olurmuş? Bunu görmeye gelenlerin haddi hesabı yoktu. Bu vahşet timsalinin taze genç yüzüne vurulan kadınlar da pek çoktu. Çünkü Abdurrahman pek yakışıklı, genç irisi, dalyan gibi bir çocuktu. Bir gün bir hanımın içini çeke çeke bu manifaturacı güzelinin yüzüne bakarak:

"Haydutluktan ettiği tövbenin ne faydası oldu sanki? Bu delikanlının kaşı gözü burada çok kadın öldürecek. Şehirde, dağdakinden ziyade cana kıyacak," dediği şayi oldu.

***

Nef'i Bey'in yazdığı hatıra burada hitam buldu. Bu aciz muharrire, "Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine," demekten başka söz kalmadı.

6 Şubat 1337
Heybeliada

SÖZLÜK

A

ab ve dane: Su ve ekmek
âbid: Allah'a ibadet eden, çok ibadet eden
abidâne: Kul olarak, ibadet edene yakışır surette
abus: Asık suratlı, somurtkan
afîf: İffet sahibi, namuslu, temiz
ahrem: Omuz ucu kemiği
amelî: Uygulamalı
âriz: Bulaşmış, musallat olmuş
aşr-ı şerif: Kur'an'dan on ayet

B

bagî: Yoldan sapmış, isyan etmiş
barû: Kule, mazgal
bati: Ağır hareketli. Ağır. Yavaştan
bedbin: Kötümser, karamsar, pesimist
bediakâr: Estetik düşkünü
bedii: Güzel, güzellik, estetik
bedmest: Kendinden geçmiş derecede sarhoş
belahet: Ahmaklık, düşüncesizlik
bermutat: Alışılagelen biçimde
beyaban: Çöl
beyn: Ara, aralık, arasında
bidayet: Başlama, başlangıç
bihuş: Şaşkın, sersem
bilistifade: Yararlanarak
binefsihi: Bizzat, kendisi
bürkân: Yanardağ, volkan

C

cali: Yapmacık, düzmece, sahte
cehil: Bilgisizlik
cenub-i şarkî: Güneydoğu
cenup: Güney
cesim: İri, büyük, kocaman
cidar: Duvar
cife: Leş

D

dağî: Azgın, başkaldıran, isyan eden
dâr-ı eman: Müslümanlarla sulh halinde olan gayrimüslim memleketi

denî: Alçak, alçakça iş yapan
dıl': Kenar
divan-ı Bâri: Allah'ın huzurunda
dun: Aşağı
duzahî: Cehennem'e mahsus, cehennemî

E

ebkem: Dilsiz
eda-yı nefl: Olumsuz bir tavır
enin: Acı ve sızıdan inleyiş
esatirî: Mitolojik
evsaf: Nitelikler, vasıflar
eytam ve eramil: Yetimler ve dullar

F

farza: Diyelim ki, farz edelim ki
fasih: Açık, düzgün
fıdye-i necat: Esirlikten kurtulmak için mecburen verilen para

G

gafur-ür-rahim: Kusurları örten, adaletle merhamet eden
gali: Pahalı. Kıymetli. Ağır
ganaim: Ganimetler
garabet-i hal: Durumun garipliği
giran: Ağır

H

haile: Neticesi facialı tiyatro piyesi. Trajedi
hakketmek: Maden, ağaç, taş üzerine elle yazı veya şekil oymak
hâli: Tenha. Boş. Sahipsiz. Issız
harabî: Haraplık
hasis: Cimri, pinti, kısmık
hasiyet: Özgülük, hassa
haşeb: Kereste imalinde kullanılan kalın ve kuru ağaç
hatif: Sesi işitilen fakat kendisi görülmeyen
havi: İçinde bulunduran, kapsayan
hem-hudut: Sınırdaş
hetk etmek: Yırtmak, yarmak
heyet-i hâkime: Hâkim heyeti
heyet-i umumiye: Her yönüyle, bütün cephesiyle
hıfz-ı Bâri: Allah'ın koruması
hilkî: Hilkate ait, yaratılıştan
hilkiyyet: Yaratılışta olma
hukuk-ı beşer: İnsan hukuku
huzu: Tevazu hali
hüdaî: Allah'a Mensup, Allah'ın Yarattığı
hükema: Âlimler. Çok bilgili kimseler
hüsn-i idare: İyi idare etme
hüsn-i tesadüf: Güzel tesadüf

I-İ

ıskat etmek: Düşürme, mirastan ıskat
ızrar etmek: Zarar vermek, zarara sokmak
ibadullah: Tanrının kulları
iblağ: Ulaştırma, eriştirme
ibram: Can sıkacak kadar üstünde durma; aşırı ısrar, zorlama
idare-i maslahat: Bir işi mümkün mertebe iyi kötü yürütmek
ifham: Anlatma, bildirme
iftiras: Fırsat gözlemek. Fırsatı ganimet bilmek
iğva: Baştan çıkarma

ihtikâr: Vurgunculuk, vurgun, spekülasyon
ihtiramen: Hürmet ederek, saygı göstererek
ihtiraz: Çekinme, sakınma
ihtizaz: Titreşme, titreşim
ilhad: Zulüm yapma, eziyet etme; dinsizlik
ilm-i ruh: Ruh ilmi. Psikoloji
imhal: Mühlet verme. Sonraya kalmasına müsaade etme
inam: Nimetlendirme
inbisat: Yayma, genişletme
incila: Cilalanma. Parlama
ind-i Bâri: Allah indinde
inhina: Eğrilme, bükülme
inhiraf: Sapma, başka bir tarafa meyletme
inikas: Yansıma, yansı
inkılap etmek: Bir durumdan başka bir duruma geçiş, dönüşüm
intişar: Yayılma
inzimam etmek: Katılmak, eklenmek, ulanmak
irtifaen: Yükseklikçe, yükseklik bakımından
irtikap etmek: Yapma, kötülük etme
istiaze: Allah'a sığınma
istifa etmek: Seçmek. Ayıklamak
istifham: Soru
istigrab: Şaşırmak, garip bulmak
istihfaf: Küçümseme, hor görme, hafifseme
istihkar: Hor görme, aşağılama
istiman: Aman dilemek, himaye istemek. Teslim olmak
istimdat: İmdat isteme, yardıma çağırma
istinaf: Dava mahkemeleri ile temyiz mahkemesi arasındaki bir derece yüksek mahkemeye verilen isim
istizah: Herhangi bir konuda açıklayıcı bilgi isteme, bir sorunun açıklanmasını isteme
ita: Verme, ödeme
itizaren: Özür dileyerek
itminan: İnanma, güvenme
ittiham: Suç altında bulunmak. Suçlamak
ittihaz: Sayma, tutma. Alma
ittika: Günahlardan ve bütün kötülüklerden kendini çekmek
izale-i bikr: Kızlığın giderilmesi, kızlık zarının ortadan kaldırılması

K

kadit: İskelet
kalp etmek: Bir durumdan başka bir duruma çevirmek, dönüştürmek
kâni: Kanmış, inanmış
karib: Yakın
karn: Zaman, müddet, yüzyıl, asır
kavi: Dayanıklı, güçlü, zorlu
kavl: Anlaşma. Sözleşme
kavsiyet: Kavislilik
kemiyet: Nicelik
kıtal: Vuruşma, birbirini öldürme
kurun-i vusta: Ortaçağ
küul: İspirto. Alkol

L

lafza-i Celal: Allah lafzı
liva: Sancak
lütf-ı Bâri: Allah'ın lütfu

M

maasî: Günahlar, isyanlar
mağmumiyet: Kederli, gamlı olma. Hava bulutlu ve kapalı olma
mahbes: Hapishane
mahrutî: Konik
maide: Yemek sofrası
makhuriyet: Kahrolmuşluk, ezilmişlik, bitkinlik
maktel: Cinayet işlenen yer
maslub: Asılmış; asılarak idam edilmiş
masun: Korunan, korunmuş
maznun: Sanık
mebahis-i ruhiye: Ruha dair konular
meclubiyet: Tutkunluk, meclupluk
mecmu: Bir araya getirilmiş, toplanmış, bütün, hep
medlul: Delillendirilmiş, delil getirmiş şey
medyun: Verecekli, borçlu
meflûç: İnmeli, felçli
mef'ul: Bir işin etkisinde olan
melhuz: Mülahaza edilen, düşünülen
menazır: Manzaralar
menhus: Uğursuz
menşur: Yayılmış, dağıtılmış, neşredilmiş
mervi: Rivayet edilen. Anlatılan. Nakledilen
mesamat: Cilt üzerindeki küçük delikler, gözenekler
mestî: Sarhoşluk
meşiet: Dileme, arzu
meşrut: Şarta bağlı, şartlı
meşum: Uğursuz
metruk: Bırakılmış, terk edilmiş
mevadd-ı gaita: Dışkı
mevize: Vaaz
muahede: Karşılıklı yeminleşme, anlaşma
muhasama: İki taraf arasındaki husumet, davalaşmak
muhtevî: İhtiva eden, içine alan
muin: Yardım eden, yardımcı
mukatele: Birbirini vurmak, öldürmek
murassa: Kıymetli taşlarla süslenmiş
musahabe: Konuşma, görüşme, söyleşi
musallî: Beş vakit namazını sürekli olarak kılan
mutazallim: Kendisine yapılan haksızlık ve zulümden şikâyet eden, sızlanan
mutekit: Bir şeye inanan, itikat eden, inançlı
muti: Yumuşak başlı, itaat eden
muvakkat: Belirli bir zaman süren, sürekli olmayan, geçici
mücazat: Cezalandırma, ceza çektirme
mücehhez: Donanmış
müdahin: Dalkavuk. Yüze gülen
müdavele-i efkâr: Birbirinin fikirlerinden istifadeyle karşılıklı konuşmak ve fikir alışverişi yapmak

müddeiumumî: Savcı
müdebbir: İşin arkasını ve sonunu düşünüp çare arayan, tedbir alan
müdevvir: Uyluk kemiğinin her iki ucunda bulunan iki çıkıntıdan her biri
müessir: Dokunaklı
müfekkire: Düşünme yetisi veya gücü
müfteris: Yırtıcı. Parçalayıcı
mükerrer: Tekrarlanmış, yinelenmiş
mükrim: İkram eden, konuksever
mülevves: Kirli, pis
münadi: Tellal
münfail: Gücenmiş, alınmış, kırgın
münhani: Eğri
münhat: Alçak
münkir: İnkâr eden, kabul etmeyen
müphem: Belirsiz
müsavat: Eşitlik
müsavi: Eşit, denk
müstacel: Acele yapılması gereken, ivedi, evgin
müstebit: Diktatör, zulüm ve baskı yapan
müstefîd: Yararlanma
müstekreh: İğrenç
müşabehet: İki şey arasında benzerlik, benzeşlik
müteallik: İlişkin, ilgili
müteheyyiç: Heyecana kapılmış, heyecanlı
mütekait: Emekli
mütevekkil: Her işini Tanrı'ya veya oluruna bırakmış, kadere boyun eğmiş
müverrih: Tarih yazan kimse, tarihçi
müzayaka: Sıkıntı, darlık, parasızlık
müzevir: Söz götürüp getiren, arabozan

N

nadim: Yaptığı bir davranıştan pişmanlık duyan, pişman
nâkil: Nakleden, anlatan,hikâye eden
nakzetmek: Bozmak
nâ-mahdut: Sınırsız
nasiye: Çehre, yüz
nebatî: Bitkisel
necat: Kurtuluş
nefî: Çıkarla ilgili, faydacı
nefret-âver: Nefret veren
nevaziş: İltifat, gönül alma, okşama
nim-yabanî: Yarı vahşi
nizam-şinas: Düzene meraklı
nusret: Yardım. Allah'ın Yardımı
nutfe: Sıvı. Meni

R

rakit: Durgun
recülâne: Erkeksi
redd-i isnad: İftiraya itiraz etme
rekâket: Kekemelik, pepemelik
rihlet: Geçmek. Göç etmek, göçmek
rikkat: İncelik, naziklik
riyazî: Matematik, geometri gibi bilimlerle ilgili olan
rüsum: Vergiler

S-Ş

sâbir: Tahammül eden, sabreden, bekleyen
sadır olmak: Çıkmak

sadrî: Göğüsle İlgili, Göğse Ait
salat-ı zuhr: Öğle namazı
saniha: Zihin ve düşüncede oluşup çıkan, fikre doğan
sâri: Sirayet eden, bulaşıcı, geçici olan
sayedâr: Gölgeli, gölgesi olan
sebzin: Rengi yeşil. Yeşil renkli
sedd: Tıkamak, kapamak
sekene: Sakin olanlar, oturanlar
selika: Güzel söyleme ve yazma yeteneği
sena: Övme
serbestî: Erkinlik, serbestlik
sergüzeşt: Serüven, macera
setr etmek: Örtme, kapama, gizlemek
seyyie: Kötülük
sıravari: Sıralı halde, sıra gibi
sû-i idare: Kötü idare etme
sureta: Görünüşe göre, görünüşte
şaki: Haydut, eşkıya
şakulî: Düşey
şark-ı şimalî: Kuzeydoğu
şeamet: Uğursuzluk
şekavet: Haydutluk, soygunculuk
şetaret: Sevinç, şenlik, neşe
şikak: Nifak, ikilik, ittifaksızlık

T

taaccüp: Şaşma
taalluk: İlgisi olma, ilgisi bulunma
tabiye: Taktik
tahavvül etmek: Değişmek, dönüşmek
tahdit: Sınırlama, çevreleme, çevresini daraltma
tahkir: Aşağılatma, onur kırma, onuruna dokunma
takallüs: Büzüşme, kasılma
takayyüd: Bağlanma. Bağlı olmak
takdis etmek: Mübarek, kutlu, aziz kılmak, kutsamak
talakat: Düzgün söz söyleme kolaylığı
tanin: Tınlama
tarh etmek: Vergilendirmek, vergi koymak
tavr-ı istirham: Yalvarır gibi bir tavır
tavsif etmek: Nitelendirmek, niteliklerini söylemek
teavün: Yardımlaşma
tebean: Tâbi olarak. Uyarak
tebşir: Müjdeleme, muştulama
teçhiz: Donatma, donatım
tedafüî: Savunma ile ilgili olan, savunmalık
tedip: Uslandırma, yola getirme, terbiye etme
tediye etmek: Ödemek
teehhür: Gecikme
teellüm: Elem duyma. Kederlenme
tefessüh: Çürüme, bozulma, kokuşma
tefevvuk: Üstünlük, üstün gelme
tehevvür: Çok kızma, öfkelenme, köpürme
tekabül: Karşılıklı olma, karşılama
tekfîn: Kefenleme
telatin: Rus derisi
telezzüz: Tat ve zevk almak. Zevklenmek
temeyyü: Sıvılaşma, erime
temhid: İzah etme, arz etme

tenkil etmek: Uzaklaştırmak
tensip: Uygun görme, yaraştırma
terakki: İlerleme, yükselme, gelişme
terhin etmek: Rehine koymak, tutuya koymak
terütaze: Çok taze, körpe
tesanüt: Dayanışma, omuzdaşlık
tesellüm: Teslim alma
teshir etmek: Büyülemek
teşehhüt: Şahadet getirme, namazda oturma
tevdian: Vererek, bırakarak, teslim ve emanet ederek
tüvana: Kuvvetli, dinç, canlı

U

umur: İşler
uzviyet: Organizma
ülfet: Alışma, kaynaşma
ümran: İmar ile şenlendirilmiş olan

V

vahiyât: Manasız, faydasız ve ehemmiyetsiz şeyler
vahşetzâr: Vahşet yeri
vareste: Kurtulmuş
vaz etmek: Koymak, bırakmak
vekil-i müdafi: Savunma vekili
verese: Mirasçılar
vesatet: Aracılık

Z

zaviye-i meyyite: Ölü açı, kör nokta
zebun: Zayıf, güçsüz, aciz
zefîr: Soluk verme
zehab: Bir düşünceye uyma, gitme, sapma
zî-ruh: Canlı
zümrüdîn: Zümrüt gibi, yemyeşil

İstanbul'un sokak ve konak hayatını romanlarında ustalıkla işleyerek bu alanda son derece önemli kaynaklar bırakan Hüseyin Rahmi, macera romanı alanında da ne kadar mahir olduğunu gösteriyor.

Konak hayatının konforuna alışmış Nefi Bey ve kayınbiraderi Hikmet Enis, uşakları Murtaza'yı da yanlarına alarak Değirmendere'deki çiftliklerini kontrol etmek üzere yola koyulurlar. Kısa süren tren ve kayık yolculuklarının ardından, son vasıtaları olan öküz arabasıyla dağ yollarını tırmanmaya başladıklarında eşkıyalar tarafından kaçırılır ve alıkonulurlar. Bu macerada onlarla aynı kaderi paylaşan başka tutsaklar da vardır. Eşkıya çeteleri arasında el değiştirir, defalarca ölümle burun buruna gelir, vahşice cinayet ve tecavüzlere şahit olurlar.

Eşkıya zulmünden mağdur olan sadece tutsaklar değildir. Yıllarca süren savaşlarda hırpalanmış olan Anadolu halkı, bu kez de eşkıya zulmü altında inim inim inlemektedir.

Nefi Bey ve diğer tutsakların soluk kesen macerası anlatılırken eleştiri okları alttan alta İstanbul hükümetine yönelir. Merkezi idarenin etki alanının ne kadar daraldığı, saray otoritesinin İstanbul sınırları dışına çıkamadığı ve memlekette artık eşkıyaların sözünün geçtiği gerçekleri bariz şekilde göze çarpar.

§ EVEREST